

The Project Gutenberg eBook of Kapteeni Grantin lapset, by Jules Verne

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kapteeni Grantin lapset

Author: Jules Verne

Translator: Eino Voionmaa

Release date: March 5, 2012 [EBook #39058]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KAPTEENI GRANTIN LAPSET ***

Produced by Tapio Riikonen

KAPTEENI GRANTIN LAPSET

Kirj.

Jules Verne

Suomentanut Eino Voionmaa

Karisto Oy, Hämeenlinna, 1922.

SISÄLLYS:

Vasarahai
Kolme asiakirjaa
Malcolmin linna
Lady Glenarvanin ehdotus
Duncanin lähtö
Matkustaja hytissä numero kuusi
Mistä Jacques Paganel on tulossa ja minne menossa
Yksi kunnan mies lisää retkelle
Magalhãesin salmi
37 leveysaste
Chilen halki

3900 metrin korkeudessa
Kordillieerien rinnettä alas
Kaitselmuksen pyssynlaukaus
Jacques Paganelin espanjan kieli
Colorado-virta
Pampa
Juomavettä etsimässä
Punaiset sudet
Argentiinan tasangot
Independancen linna
Tulva
Eletään lintujen lailla
Jatketaan lintujen elämää
Tulen ja veden välissä
Atlantti
Viiteselitykset.

VASARAHAI.

Heinäkuun 26. päivänä 1864 viiletti komea huvipursi navakassa koillistuudessa täyttä höyryä Pohjois-Kanaalin laineilla, Skotlannin ja Irlannin välisessä salmessa. Englannin lippu liehui kokkamaston kahvelissa; suurmaston päässä oli sininen merkkiviiri, johon oli kultaneuloksin ommeltu kirjaimet E.G. ja niiden yläpuolelle herttuakruunu. Huvialuksen nimi oli *Duncan*: sen omistaja oli lordi Glenarvan, yksi niistä kuudestatoista Skotlannin pääristä, jotka istuvat Ylähuoneessa, ja koko Isossa-Britanniassa kuuluisan Thamesin kuninkaallisen purjehduskerhon arvokkaimpana pidetty jäsen.

Lordi Edward Glenarvan oli laivassa nuoren vaimonsa, lady Helenan, ja erään serkkunsa, majuri MacNabbsin seurassa.

Vastikään valmistunut *Duncan* oli ollut tekemässä koematkaansa muutamia meripeninkulmia Clyden lahden suulta ja nyt palaamassa Glasgowiin; Arranin saari kohosi jo näköpiiriin, kun tähystäjämatriusi ilmoitti valtavan suuren kalan seuraavan laivan vanavedessä. Kapteeni John Mangles lähetti heti lordi Edwardille tiedon tästä tapauksesta. Lordi nousi peräkannelle majuri MacNabbsin kanssa ja kysyi, mitä kapteeni ajatteli tästä otuksesta.

— Toden sanoakseni, teidän jalosukuisuutenne, vastasi John Mangles, — luulen että se on isohko hai.

— Hai näillä rantavesillä! Glenarvan huudahti.

— Epäilemättä, kapteeni vastasi; — erästä hailajia tavataan kaikissa merissä ja kaikilla leveysasteilla. Se on vasarahai, ja pahastipa erehtyisin, ellei tuo ole yksi niitä veijareita! Jos teidän jalosukuisuutenne suostuu ja lady Glenarvania ehkä huvittaa katsella mitä merkillisintä kalastusta, niin saamme pian nähdä, mikä se on.

— Mitä te siihen sanotte, MacNabbs? lordi Glenarvan lausui majurille; — yrittäisimmekö?

— Miksei, jos teitä huvittaa, majuri vastasi tynnosti.

— Muuten, John Mangles jatkoi, — näitä kauheita petoja ei saa kyllin paljon hävitetyksi. Käyttäkäämme tilaisuutta hyväksemme, teidän jalosukuisuutenne, se olisi samalla jännittävä näytelmä ja hyvä työ.

— Tehkää niin, John, lordi Glenarvan sanoi.

Sitten hän lähetti sanan lady Helenalle, joka saapui peräkannelle tosiaankin sangen halukkaana katselemaan tätä jännittävää kalastusta.

Meri oli suurenmoisen kaunis; sen pinnalla saattoi helposti seurata hämmästyttävän joustavana sukeltelevan ja heittelehtivän hain nopeita liikkeitä. John Mangles antoi määräyksiään. Matriusit heittivät aluksen oikeanpuolisen laidan varppeiden yli lujan köyden, jonka päässä oli pyörykoukku, johon syötiksi oli pantu valtava silavankimpale. Vaikka hai vielä oli viidenkymmenen metrin päässä, se vainusi ahneena tarjotun täyn. Se lähestyi nopeasti huvipurttia. Sen kärjestä harmaat, juuresta mustat

evät löivät laineita ankarasti, samalla kun sen pyrstö piti sitä tarkoin suorassa suunnassa. Sen lähetessä näkyivät suuret, ulkonevat, himoa kiiluvat silmät ja sen kääntyessä välähti ammottavassa kidassa nelinkertainen rivi hampaita. Sen pää oli suuri ja muistutti varren päässä olevaa kaksipuolista vasaraa. John Mangles ei ollut erehtynyt; se oli haisuvun ahnain kala, englantilaisten vasarahai, provencelaisten juutalaiskala.

Duncanin matkustajat ja laivamiehet tarkkailivat jännittyneinä hain liikkeitä. Pian kala oli koukun ulottuvilla; se kääntyi selälleen voidakseen paremmin hotkaista sen, ja valtava kimpale katosi sen avaraan kitaan. Samalla se itse kahlehti itsensä voimakkaasti nytkäisemällä köyttä, ja matruusit alkoivat hilata sitä ylös isonraa'an päähän sovitetun taljan avulla. Hai teki ankaraa vastarintaa tuntiessaan itseään kiskottavan pois luontaisesta elinpiiristään. Mutta sen voima taltutettiin. Juoksusolmulla varustettu köysi saatiin solutetuksi pyrstön ympärille tekemään sen liikkeitä tehottomiksi. Muutamaa hetkeä myöhemmin se oli nostettu laitavarppeiden yli ja vedetty laivan kannelle. Muuan matruuseista lähestyi sitä varovasti ja katkaisi voimakkaalla kirveeniskulla pedon pelottavan pyrstön.

Pyynti oli päättynyt; pedon puolelta ei ollut enää mitään pelättävää; merimiesten kostonhalu oli tyydytetty, mutta ei heidän uteliaisuutensa. Yleisenä merimiestapana onkin aina huolellisesti tutkia hain vatsalaukku. Matruusit tuntevat kalan valikoimattoman ahnauksen ja odottavat yllätystä, eivätkä siinä aina petykään.

Lady Glenarvan ei halunnut katsella tätä tympäisevää tarkastelua ja palasi peräsalonkiin. Hai huohotti vielä; se oli lähes neljä metriä pitkä ja painoi yli kolmesataa kiloa. Tällainen koko ei tosin ole tavaton; mutta vaikka vasarahai ei kuulukaan lajin jättiläisiin, se on kuitenkin pelätyimpiä.

Valtavan kalan vatsa avattiin kirveeniskuilla, suuria siekailematta. Koukku oli tunkeutunut aina vatsaan saakka, joka oli aivan tyhjä; eläin oli ilmeisesti paastonnut pitkän aikaa, ja pettyneet merimiehet rupesivat jo heittämään sen raatoa mereen, kun kapteenin huomiota kiinnitti muuan suurehko esine sisälmysten sopukassa.

— Kas, mikä tuo on? hän huudahti.

— Sekö? yksi matruuseista vastasi. — Se on kivenlohkare, jonka peto on nielaissut painolastikseen.

— Hei, toinen jatkoi, — sehän on kanuunankuula, jonka se veitikka on saanut vatsaansa, mutta ei ole vielä ehtinyt sulattaa.

— Olkaa vaiti, huomautti Tom Austin, laivan ensimmäinen perämies, — ettekö näe, että tämä ahmatti on ollut paatunut juoppo, joka ei ole juonut ainoastaan viiniä, vaan — ettei pisaraakaan menisi hukkaan — vielä pullonkin?

— Mitä! lordi Glenarvan huudahti, — onko hain vatsassa pullo?

— On kuin onkin, ensimmäinen perämies vastasi. — Mutta sen kyllä näkee, ettei se tule suoraan viinikellarista.

— No niin, Tom, lordi Edward lausui, — ottakaa se esiin varovasti; merestä löydetyt pullot sisältävät usein tärkeitä papereita.

— Niinkö arvelette? majuri MacNabbs sanoi.

— Arvelen ainakin, että niin voi olla.

— Niin, en minä vastaan väitä, majuri vastasi, — ja ehkäpä tuossakin on joku salaisuus.

— Sen saamme pian tietää, Glenarvan sanoi. — No, Tom?

— Tässä se on, vastasi ensimmäinen perämies näyttäen muodotonta esinettä, jonka hän juuri oli saanut vaivoin vedetyksi esiin hain vatsasta.

— Hyvä, Glenarvan sanoi, — peskää se ensin ja tuokaa sitten peräsalonkiin.

Tom teki työtä käskettyä, ja näin omituisissa oloissa löydetty pullo asetettiin peräsalongin pöydälle, jonka ympärille istuutuivat lordi Glenarvan, majuri MacNabbs, kapteeni John Mangles ja lady Helena, sillä nainen on, sanotaan, aina hiukan utelias.

Merellä voi kaikki tuntua erikoisen merkittävältä. Syntyi hetken hiljaisuus. Jokainen tutki katseellaan tätä merestä saatua särkyvää esinettä. Piilikö siinä todellisen onnettomuuden salaisuus vaiko joku tyhjäänpäiväinen, jonkun joutilaan purjehtijan aaltojen armoille heittäjä sana?

Oli miten oli, asiasta oli saatava selko, ja Glenarvan ryhtyi enempää odottamatta tutkimaan pulloa; hän noudatti siinä muuten kaikkea asianmukaista varovaisuutta, ikään kuin olisi ollut vakavan tapauksen yksityiskohtia tutkimassa oleva rikoskomisario; ja siinä Glenarvan teki oikein, sillä näennäisesti mitättöminkin merkki voi usein paljastaa tärkeitä seikkoja.

Ennen pullon avaamista tarkastettiin sen ulkokuori. Sillä oli pitkänsuippeneva kaula, jonka vankassa päässä vielä oli ruosteen syömä rautalangan pätkä; suurta painetta kestävä paksuseinäisyys osoitti ilmeisesti champagnelaista alkuperää. Näillä pulloilla lyövät Ain ja Épernayn viinitarhurit poikki aisanpaksuisia kalikoita, pullon saamatta vähäisintäkään säröä. Tämä oli siis särkymättä saattanut kestää pitkänkin vaelluksen vaiheet.

— Se on Cliquot-pullo,[1] majuri sanoi yksikantaan.

Ja kun hänen täytyi siinä asiassa olla asiantuntija, myönnettiin hänen toteamisensa oikeaksi.

— Rakas majuri, huomautti kuitenkin lady Helena, — vähät kai on väliä, mikä pullo se on, ellemme tiedä, mistä se tulee.

— Me saamme sen tietää, Helena-kulta, lordi Edward sanoi, — ja jo nyt voi vakuuttaa, että se tulee kaukaa. Katsokaa sitä peittävää kivettyntä ainesta, jonka merivesi on ikään kuin muuttanut malmiksi! Tämä pullo oli uiskennellut jo kauan valtameressä ennen solahtamistaan hain vatsaan.

— Minun täytyy olla samaa mieltä, majuri lausui; — tämä pullo, jota sen kivikuori on suojellut, on tosiaan voinut tehdä hyvin pitkän matkan.

— Mutta mistä se tulee? lady Glenarvan kysyi.

— Odota, rakas Helena, odota; pullojen suhteen täytyy olla malttavainen. Erehtyisin suuresti, ellei se anna vastausta kaikkiin kysymyksiimme.

Ja näin sanoen alkoi Glenarvan raaputtaa pullon suuta peittävää kovaa kerrostumaa; pian tulikin korkki näkyviin, mutta pahoin meriveden tarvelemänä.

— Ikävä seikka, Glenarvan sanoi, — sillä jos siellä on joku paperi, se on varmaan pahoin pilalla.

— Se on mahdollista, majuri myönsi.

— Minä lisäisin, Glenarvan jatkoi, — että tämän huonosti suljetun pullon olisi piankin täytynyt upota, ja on onni, että tuo hai sen nielaisi tuodakseen sen meille_ Duncanin _kannelle.

— Epäilemättä, John Mangles vastasi, — ja kuitenkin olisi ollut parempi löytää se suoraan merestä, määrätyltä pituus- ja leveysasteelta. Silloin voisi, tuulia ja merivirtoja tutkimalla, laskea sen kulkeman tien; mutta kun sen tuojana on hai, joka kulkee vasten tuulta ja virtaa, ei enää tiedä perusteita päätelmille.

— Saammehan nähdä, Glenarvan lausui.

Samassa hän poisti korkin mitä huolellisimmin, ja hyttiin levisi voimakas, suolainen tuoksu.

— No? lady Helena kysyi malttamattomana kuten naiset ainakin.

— On kuin onkin! Glenarvan sanoi. — Minä en erehtynyt. Täällä on papereita!

— Viestejä! Viestejä! lady Helena huudahti.

— Ne näyttävät vain kosteuden kuluttamilta, Glenarvan vastasi, — ja niitä on mahdoton vetää ulos, sillä ne ovat tarttuneet kiinni pullon laitoihin.

— Lyödään pullo rikki, MacNabbs sanoi.

— Minä säilyttäisin sen mieluummin ehjänä, Glenarvan huomautti.

— Niin minäkin, majuri yhtyi.

— Epäilemättä, lady Helena sanoi, — mutta sisällys on arvokkaampi kuin kuori, ja jälkimmäinen täytyy uhrata edellisen vuoksi.

— Ehkä teidän jalosukuisuutenne rikkoo vain kaulan, John Mangles esitti. — Silloin saamme paperin ulos sitä vahingoittamatta.

— Tehdään niin, tehdään niin, rakas Edward! lady Glenarvan huudahti.

Oli vaikea menetellä toisin, ja niinpä lordi Glenarvan päätti särkeä kallisarvoisen pullon kaulan. Täytyi käyttää vasaraa, sillä lasin kivettymäkerros oli tehnyt sen kovaksi kuin graniitti. Pian se hajosi siruina pöydälle, ja pullossa nähtiin useita toisiinsa takertuneita paperipaloja. Glenarvan otti ne varovasti ulos, erotti ne ja levitti eteensä, lady Helenan, majurin ja kapteenin painautuessa hänen ympärilleen.

KOLME ASIAKIRJAA.

Näissä meriveden puoleksi hävittämissä paperipalasisissa saattoi huomata vain muutamia sanoja, melkein tyyten näkymättömiin kuluneiden rivien selittämättömiä jäännöksiä. Muutamia minuutteja lordi Glenarvan tutki niitä tarkkaavasti; hän käänteli niitä edestakaisin; asetti ne päivänvaloa vasten; tarkasteli meren säästämän kirjoituksen pienimpiäkin viivoja; sitten hän katsahti ystäviinsä, jotka tarkkailivat häntä huolestunein katsein.

— Tässä on kolme eri asiakirjaa, hän sanoi, — ja arvatenkin kolme saman asiakirjan jäljennöstä käännettyinä kolmelle kielelle, englannin, ranskan ja saksan. Eräät säilyneet sanat eivät jätä minulle siinä suhteessa mitään sijaa epäilyille.

— Mutta muodostavatko nämä sanat mitään ajatusta? lady Glenarvan kysyi.

— Sitä on vaikea sanoa, rakas Helena; näihin papereihin piirretyt sanat ovat sangen epätäydellisiä.

— Ehkäpä ne täydentävät toisiansa? majuri arveli.

— Niin voi olla, John Mangles huomautta; — on mahdotonta, että merivesi olisi rikkonut rivit ihan samoilta kohdilta, ja yhdistelemällä toisiinsa nämä lauseiden katkelmat me lopulta keksimme niistä ymmärrettävän ajatuksen.

— Siihen juuri ryhdymmekin, lordi Glenarvan lausui, — mutta menetelkäämme järjestelmällisesti. Tässä on aluksi englantilainen asiakirja.

Siinä paperissa oli seuraavat rivit ja sanat:

62 Bri gow
sink stra
aland
skipp Gr this monit of lond
and ssistance
lost

— Se ei sano paljon, majuri sanoi pettyneen näköisenä.

— Selvästi se ainakin on englannin kieltä, kapteeni vastasi.

— Siitä ei ole epäilystä, lordi Glenarvan sanoi; — sanat *sink*, *aland*, *this*, *and*, *lost* ovat säilyneet ehjinä; *skipp* muodostaa ilmeisesti sanan *skipper*, ja kysymys on eräästä herra Gr:sta, luultavastikin jonkun haaksirikkoutuneen laivan kapteenista.

— Lisätkäämme, John Mangles sanoi, — sanat *monit* ja *ssistance*, joiden ajatus on ilmeinen.

[Sanat *sink*, *aland*, *this*, *and*, *lost* merkitsevät *upota*, *maihin*, *tämä*, *ja*, *hukassa*. *Skipper* on Englannissa kauppalaivojen kapteenin nimityksenä. *Monition* on *asiakirja eli kirjelmä*, ja *assistance* merkitsee *apua*.]

— Mutta tuohan on jo jotakin, lady Helena huudahti.

— Onnettomuudeksi puuttuu meiltä kokonaisia rivejä, majuri huomautti.

— Mitenkä saamme selville uponneen laivan nimen ja haaksirikon paikan?

— Kyllä saamme, lordi Edward sanoi.

— Epäilemättä, vastasi majuri, joka oli ehdottomasti samaa mieltä kuin muutkin, — mutta millä tavalla?

— Täydentämällä yhtä asiakirjaa toisella.

— Yrittäkäämme siis! lady Helena huudahti.

Toinen paperipala oli vioittuneempi kuin ensimmäinen ja sisälsi vain yksinäisiä sanoja, jotka sijaitsivat näin:

7 Juni Glas

zwei atrosen graus bringt ihnen

— Tämä on kirjoitettu saksaksi, John Mangles sanoi vilkaistuaan paperiin.

— Osaatteko sitä kieltä, John? lordi Glenarvan kysyi.

— Osaan, teidän jalosukuisuutenne.

— Niinpä sanokaa meille, mitä nämä muutamat sanat merkitsevät.

Kapteeni tarkasti asiakirjaa huolellisesti ja lausui:

— Ensinnäkin on tässä tapahtuman aikamäärä; *7 Juni* merkitsee *7. kesäkuuta* ja liittämällä tämän englantilaisen asiakirjan numeroihin 62, on meillä aikamäärä täydellisenä: *7. kesäkuuta 1862*.

— Erinomaista! lady Helena huudahti. — Jatkakaa, John!

— Samalla rivillä, nuori kapteeni jatkoi, — näen sanan *Glas*, josta yhdistettynä ensimmäisen asiakirjan tavuun *gow* tulee *Glasgow*. On nähtävästikin kysymys jostakin Glasgowin satamasta kotoisin olevasta laivasta.

— Minä olen samaa mieltä, majuri sanoi.

— Tästä asiakirjasta puuttuu toinen rivi kokonaan, John Mangles jatkoi. — Mutta kolmannella on kaksi tärkeää sanaa: *zwei* — *kaksi* — ja *atrosen* eli paremmin *matrosen*, kuten *matruusi-sana* kirjoitetaan saksan kielellä.

— Olisiko siis kysymys, lady Helena sanoi, — kapteenista ja kahdesta matruusista?

— Luultavasti, lordi Glenarvan vastasi.

— Minä tunnustan, teidän jalosukuisuutenne, jatkoi sitten taas kapteeni, — että seuraava sana, *graus*, saattaa minut pulaan. En tiedä, kuinka sen kääntäisin. Ehkäpä kolmas asiakirja tekee sen ymmärrettäväksi. Kaksi viimeistä sanaa taas on helppo selittää. *Bringt ihnen* merkitsee *tuokaa heille*, ja jos liittää ne englantilaiseen sanaan, joka niin kuin nämäkin on kuudennella rivillä, eli sanaan *assistance*, niin syntyy selvästi lause: *tuokaa heille apua*.

— Niin, tuokaa heille apua! Glenarvan lausui, — mutta missä ne onnettomat ovat? Tähän saakka meillä ei ole ainoatakaan vihjettä paikasta; tapahtumapaikka on täysin tuntematon.

— Toivokaamme, että ranskalainen asiakirja on selvempi, lady Helena sanoi.

— Katsokaamme ranskalaista asiakirjaa, Glenarvan vastasi, — ja kun kaikki osaamme sitä kieltä, on työmme helpompaa.

Kolmas asiakirja oli seuraavannäköinen:

trois ats tannia

gonie austral

abor

contin pr cruel indi

jete ongit

et 37° 11' lat

— Siinä on numeroita, lady Helena huudahti. — Katsokaa, herrat, katsokaa!

— Edetkäämme järjestyksessä, lordi Glenarvan sanoi, — ja alkakaamme alusta. Sallikaa minun korjata entiselleen, yksitellen, nämä hajanaiset ja vaillinaiset sanat. Näen ensinnäkin ensimmäisistä kirjaimista, että on kysymys fregatista (*troismâts*), jonka nimi on englantilaisen ja ranskalaisen asiakirjan avulla säilynyt täydellisenä: *Britannia*. Kahdesta seuraavasta sanasta, *gonie* ja *austral*, on vain jälkimmäisellä merkitys, jonka kaikki ymmärrätte: *eteläinen*.

— Se on tärkeä seikka, John Mangles huomautti. — Haaksirikko on tapahtunut eteläisellä pallonpuoliskolla.

— Se on laajanpuoleinen käsite, majuri sanoi.

— Minä jatkan, Glenarvan lausui. — Ah! sana *abor*, alku verbistä *aborder*, päästä maihin. Nuo onnettomat ovat päässeet maihin jossakin. Mutta missä? *Contin!* Onko se siis *continent*, manner? *Cruel...!*

— *Cruel!* John Mangles huudahti, — siinäähän on selitys saksalaiseen sanaan *graus ... grausam ... cruel*, julma!

— Jatkakaamme, jatkakaamme! sanoi Glenarvan, jonka into yltyi sitä mukaa kuin sananjäännösten ajatus valkeni heille. — *Indi ...* olisiko siis kysymys *Intiasta*, jonne nämä merimiehet olisivat joutuneet? Mitä merkitsee sana *ongit?* Ah, *longitude*, pituusaste! Ja tässä *latitude*, leveysaste: *kolmekymmentäseitsemän astetta yksitoista minuuttia*. Vihdoin! Meillä on siis yksi täsmällinen ohje.

— Mutta pituusaste puuttuu, MacNabbs sanoi.

— Ei kaikkea voi saada, rakas majuri, Glenarvan vastasi; — ja leveysasteen tarkka tieto on jo jotakin. Tämä ranskalainen asiakirja on kieltämättä täydellisin kaikista kolmesta. Ilmeisesti kukin niistä on sananmukainen käännös toisestaan, sillä jokaisessa on yhtä monta riviä. Täytyy siis nyt yhdistää ne, kääntää ne yhdelle ainoalle kielelle ja etsiä niiden todennäköisintä, johdonmukaisinta ja selvintä ajatusta.

— Ranskaksi, englanniksi vaiko saksaksi aiotte tämän käännöksen tehdä? majuri kysyi.

— Ranskaksi, Glenarvan vastasi, — koska useimmat tärkeistä sanoista ovat sillä kielellä meille säilyneet.

— Teidän jalosukuisuutenne on oikeassa, John Mangles sanoi, — ja siksi toiseksi mehän osaamme sitä kaikki.

— Se on siis sovittu. Minä kirjoitan tämän asiakirjan yhdistämällä sanojen ja lauseiden katkelmat, jättämällä erottavat aukot väliin ja täydentämällä vain ne, joiden merkitys ei voi olla epäselvä; sitten vertaamme ja päättelemme.

Glenarvan tarttui heti kynään ja hetken kuluttua hän esitti ystävilleen paperin, johon oli kirjoitettu seuraavat rivit:

*7 juin 1862 trois-mâts Britannia Glasgow
sombre gonie austral
à terre deux matelots*

*capitaine Gr abor
contin pr cruel indi
jete ce document de longitude
et 37° 11' de latitude Portez-leur secours
perdus*

Tällä hetkellä tuli eräs matruusi ilmoittamaan kapteenille, että *Duncan* oli saapumassa Clyden lahteen, ja kysymään hänen käskyjään.

— Mitä teidän jalosukuisuutenne aikoo? John Mangles kysyi kääntyen lordi Glenarvanin puoleen.

— Pyrkä *Dumbartoniin* niin pian kuin mahdollista, John; sitten, sillä välin kun lady Helena palaa *Malcolmin* linnaan, matkustan aina Lontooseen saakka esittämään tämän asiakirjan meriministeriöön.

John Mangles antoi senmukaiset määräykset ja matruusi meni ilmoittamaan ensimmäiselle perämiehelle.

— Nyt, ystäväni, Glenarvan sanoi, — jatkakaamme tutkimuksiamme. Me olemme suuren onnettomuuden jäljillä. Eräiden ihmisten henki riippuu meidän terävyydestämme. Käyttäkäämme siis kaikki älymme saadaksemme tämän arvoituksen selville.

— Me olemme valmiit, rakas Edward, lady Helena vastasi.

— Ensinnäkin, Glenarvan jatkoi, — tässä asiakirjassa on tarkoin erotettava kolme seikkaa: 1. se, mikä tiedetään; 2. se, mitä voidaan olettaa; 3. se, mitä ei tiedetä. Mitä siis tiedämme? Me tiedämme, että 7. kesäkuuta 1862 eräs fregatti, *Britannia* Glasgowista, on uponnut; että kaksi matruusia ja kapteeni ovat heittäneet tämän asiakirjan mereen 37° 11' leveysasteella ja pyytävät apua.

— Aivan niin, majuri vahvisti.

— Mitä voimme olettaa? Glenarvan jatkoi. — Ensinnäkin, että haaksirikko on tapahtunut eteläisillä merillä, ja silloin kiinnitän heti teidän huomioltanne sanaan *gonie*. Eikö se itsestään viittaa maan nimeen, johon se kuuluu?

— Patagonia! lady Helena huudahti.

— Epäilemättä.

— Mutta kulkeeko 37. leveysaste Patagonian kautta? majuri kysyi.

— Se on helppo todeta, John Mangles vastasi käärien auki Etelä-Amerikan kartan. — Niin on asia. 37. leveysaste koskettaa Patagoniaa. Se leikkaa Araucaniaa, kulkee ruohoaavikoiden poikki Patagonian alueen pohjoisosassa ja häipyy sitten Atlantin valtameren.

— Hyvä. Jatkakaamme olettamuksiamme. Molemmat matruusit ja kapteeni *abor* ... *aborent*, pääsevät maihin, eikö niin? *contin* ... *continent*, manner; te ymmärrätte: mannermaalle eikä saarelle. Miten heidän käy? Tässä on kaksi kohtalokasta kirjainta *pr* ... jotka ilmaisevat heidän kohtalonsa. Ne onnettomat ovat *pris* tai *prisonniers*, vankeina.

Kenen? *Cruels indiens*, julmien intiaanien. Tuntuuko se teistä vakuuttavalta? Eivätkö nämä sanat kuin itsestään hypähdä aukkopaikkoihin? Eikö asiakirja selkene teidän silmissänne? Eikö ole kuin valo välähtäisi mielessänne?

Glenarvan puhui vakuuttavasti. Hänen silmistään loisti ehdotonta luottamusta. Koko hänen hehkunsa tarttui hänen kuulijoihinsa. Hänen laillaan hekin huudahtivat:

— Se on selvää, se on ilmeistä!

Hetken kuluttua lausui lordi Edward jälleen:

— Kaikki nämä olettamukset, ystäväni, tuntuvat minusta erittäin päteviltä; minä katson onnettomuuden tapahtuneen Patagonian rannikolla. Muuten, minä annan tiedustaa Glasgowista, mikä *Britannian* määräpaikkana oli, ja me saamme tietää, onko se voinut joutua näille seuduille.

— No, meidän ei tarvitse mennä niin kauas, John Mangles huomautti. — Minulla on täällä kokoelma *Mercantile and Shipping Gazettea*, josta saamme tarkat tiedot.

— Katsotaan, katsotaan! lady Glenarvan sanoi.

John Mangles otti pinkan kauppa- ja merenkulkulehteä vuodelta 1862 ja alkoi selaila nopeasti. Kauan ei hänen tarvinnutkaan hakea, ja pian hän sanoi tyytyväisellä äänellä:

— 30. toukokuuta 1862. Peru! Callao! Lastissa Glasgowiin. *Britannia*, kapteeni Grant.

— Grant! lordi Glenarvan huudahti, — tuo uskalias skotlantilainen, joka aikoi perustaa Uuden-Skotlannin jonnekin Tyynen Valtameren saarille!

— Niin, John Mangles vastasi, — sama mies, joka vuonna 1861 lähti Glasgowista *Britannialla*, ja josta sitten ei ole milloinkaan saatu mitään tietoja!

— Ei epäilystäkään! Glenarvan sanoi. — Se on hän. *Britannia* lähti Callaosta 30. toukokuuta, ja 7. kesäkuuta, kahdeksan päivää lähtönsä jälkeen, se on joutunut haaksirikkoon Patagonian rannikolla. Siinä kapteeni Grantin tarina täydellisenä näissä selittämättömiltä näyttäneissä sanojen jäännöksissä. Te näette, ystäväni, että se osa, minkä me kykenimme olettamaan, on aika runsas. Mitä taas siihen tulee, mitä emme tiedä, se supistuu vain yhteen ainoaan seikkaan: pituusasteeseen, joka meiltä puuttuu.

— Se on meille tarpeeton, John Mangles huomautti, — kun kerran tiedämme maan, ja leveysasteen nojalla yksin minä ottaisin mennäkseni suoraan haaksirikkopaikalle.

— Tiedämmekö me nyt siis kaikki? lady Glenarvan kysyi.

— Kaikki, rakas Helena, ja ne aukot, jotka meri on syövyttänyt asiakirjojen sanoihin, minä täytän vaivattomasti, ikään kuin kirjoittaisin kapteeni Grantin sanelun mukaan.

Samalla lordi Glenarvan tarttui kynään ja kirjoitti epäröimättä seuraavan selonteon:

"7. kesäkuuta 1862 fregatti *Britannia* Glasgowista upposi Patagonian rannikolla eteläisellä pallonpuoliskolla. Maihin pyrkien kaksi matruusia ja kapteeni Grant yrittivät nousta

mantereelle, missä he joutuvat julmien intiaanien vangiksi. He ovat heittäneet tämän asiakirjan — pituus- ja 37° 11' leveysasteelle. Tuokaa heille apua tai he ovat hukassa."

— Hyvä, hyvä, rakas Edward, lady Helena sanoi, — ja jos nämä onnettomat vielä näkevät kotimaansa, niin heidän on siitä onnesta kiittäminen sinua.

— Ja he näkevät sen, Glenarvan vastasi. — Tämä asiakirja on niin pätevä, niin selvä, niin varma, että Englanti ei voi epäröidä lähettämästä apua noille kolmelle, autiomaahan joutuneelle lapselleen. Mitä se on ennen tehnyt Franklinin ja niin monen muun vuoksi, sen on se nyt tekevä *Britannian* haaksirikkoisten hyväksi.

— Mutta niillä onnettomilla, lady Helena huomautti, — on varmaankin perhe, joka suree heidän menettämistään. Kukaties kapteeni Grant-paralla on vaimo, lapsia...

— Rakas Helena, sinä olet oikeassa, ja minä toimitan heidän tietoonsa, että kaikki toivo ei ole vielä mennyttä. Nyt, ystäväni, nouskaamme kannelle, sillä me lähestymme kai satamaa.

Duncan oli todellakin ruvennut kulkemaan höyryllä; se sivuutti tällä hetkellä Buten saaren rantaa, oikealla puolellaan Rothesay ja sen ihana, vehmaassa laaksossa oleva pikku kaupunki; sitten se saapui lahden kapeihin salmiin, kulki Greenockin ohi ja ankkuroi kello kuuden aikaan illalla Dumbartonin basalttikallion juurelle, jonka huipulla on skotlantilaisen sankarin Wallacen kuuluisa linna.

Siellä odottivat valjastetut kyytivaunut lady Helenaa saattaakseen hänet ja majuri MacNabbsin Malcolmin linnaan. Sitten lordi Glenarvan syleili nuorta vaimoaan ja riensi Glasgowin pikajunaan.

Mutta ennen lähtöään oli hän antanut eräälle pikalähetille tärkeän tiedon, ja muutamia minutteja myöhemmin sähkölennätin välitti *Timesille* ja *Morning-Chroniclille* seuraavan ilmoituksen:

"Tietojen saamiseksi Glasgowista olevan fregatin, *Britannian* ja kapteeni Grantin kohtalosta käännyttäköön lordi Glenarvanin puoleen, Malcolmin linna, Luss, Dumbartonin kreivikunta, Skotlanti."

MALCOLMIN LINNA.

Malcolmin linna, Ylämaiden runollisimpia, sijaitsee lähellä Lussin kylää, jonka kaunista laaksoa se hallitsee. Lomond-järven leppoisat laineet huuhtovat sen muurien graniittia. Ylimuistoisesta ajasta se oli kuulunut Glenarvanin suvulle, joka Rob Royn ja Fergus MacGregorin maassa piti yllä Walter Scottin muinaisten sankarien vieraanvaraisia tapoja. Skotlannissa tapahtuneen yhteiskunnallisen mullistuksen aikana joutui maantielle suuri joukko alustalaisia, jotka eivät voineet maksaa tilusten isännille raskaita veroja. Monet kuolivat nälkään; toiset rupesivat kalastajiksi; kolmannet muuttivat maasta. Se oli kauttaaltaan toivotonta aikaa. Ainoastaan Glenarvanit uskoivat uskollisuuden voivan yhdistää ylhäisiä ja alhaisia ja pysyivät uskollisina alustalaisilleen. Ei ainoakaan tarvinnut lähteä syntymämaastaan; ei kenenkään jättää maata, jossa hänen esi-isänsä lepäsivät; kaikki jäivät entisten isäntiensä alueelle. Nytkin vielä, tänä vieraantumisen ja hajaantumisen aikana, oli Glenarvaneilla Malcolmin linnassa niin kuin Duncan-laivallakin ainoastaan skotlantilaisia; kaikki polveutuivat MacGregorien, MacFarlanien, MacNabbsien, MacNaughtonien alustalaisista, — olivat Stirlingin ja Dumbartonin kreivikuntien lapsia: kunnan väkeä, henkeen ja vereen uskollista isännälleen, vieläpä muutamat heistä puhuivatkin vanhan Kaledonian gaelilaismurretta.

Lordi Glenarvanilla oli suunnaton omaisuus; hän käytti sitä laajaan avuliaisuuteen; hänen hyvyytensä oli vielä hänen anteliaisuuttaankin suurempi, sillä se oli määrätön, kun taas avustuksilla täytyi pakostakin olla jokin raja. Lussin herra, Malcolmin linnanisäntä, edusti kreivikuntaansa parlamentin ylähuoneessa. Mutta kun hänen mielipiteensä muka olivat jakobiinilaisia, — kun hänellä ei ollut halua mielistellä Hannoverin kuningashuonetta, — eivät Englannin valtiomiehet häntä kovinkaan suosineet, pääasiassa kuitenkin siitä syystä, että hän piti kiinni esi-isänsä perimyksistä ja vastusti tarmokkaasti "eteläisten" poliittista sekaantumista Skotlannin asioihin.

Lordi Edward Glenarvan ei kuitenkaan ollut takapajulle jäänyt mies, ei ahdasmielinen eikä älyltään heikko; mutta pitäessään kreivikuntansa ovia leveältä avoinna edistykselle hän pysyi skotlantilaisena mieleltään, ja Skotlannin kunnian puolesta hän meni nopeilla veneillään kamppailemaan Thamesin kuninkaallisen purjehduskerhon kilpailuissa.

Edward Glenarvan oli kolmenkymmenen kahden ikäinen; hän oli kookasvartaloine mies, kasvopiirteiltään hiukan ankara, mutta hänen katseessaan oli rajatonta lempeyttä, ja hänen koko olemuksensa oli ylämaalaisen runouden läpätunkema. Tiedettiin, että hän oli urhea hurjuuteen saakka, yritteliäs, ritarillinen, kuin konsaan 19. vuosisadan Fergus. Hän oli ollut naimisissa vasta kolmisen kuukautta; hänen puolisonsa oli miss Helena Tuffnel, suuren tutkimusretkeilijän William Tuffnelin tytär, miehen, joka oli maantieteen ja löytöretki-innostuksen monia uhreja.

Miss Helena ei ollut ylhäistä sukua, mutta hän oli skotlantilainen, ja se vastasi lordi Glenarvanin mielestä mitä aateluutta tahansa; tästä nuoresta, viehättävästä, rohkeasta, uskollisesta neidosta oli Lussin herra tehnyt elämänsä kumppanin. Lordi tapasi hänet ensimmäisen kerran yksinäisenä, orpona, melkein varattomana hänen isänsä talossa Kilpatrickissa, ja oivalsi, että tuosta työstä tulisi erinomainen vaimo. Miss Helena oli kaksikymmentäkaksi täyttänyt, valkoverinen, silmät siniset niin kuin Skotlannin järvet keväisenä aamuna. Hänen rakkautensa oli hänen suurta kiitollisuuttaankin suurempi. Neito rakasti häntä aivan kuin olisi hän itse ollut rikas perijätär ja lordi köyhäksi jäänyt orpo. Ja alustalaiset ja palvelijat olisivat antaneet henkensä rouvan puolesta, josta puhuessaan he käyttivät nimitystä: Lussin hyvä valtiatar.

Lordi Glenarvan ja lady Helena elivät onnellisina Malcolmin linnassa, keskellä Ylämaiden uhkeata ja villiä luontoa, kävelivät kastanja- ja sykomoripuiden reunustamia varjoisia kujia järven rannalla, missä entisajan sotalaulut vielä kaikui raivaamattomien rotkojen pohjilta, — missä Skotlannin historia on ikivanhoihin raunioihin uurrettuna. Milloin eksyivät he koivu- tai lehtikuusimetsiin, kellastuneen kanervikon aavan aukion keskelle; milloin taas kiipesivät Ben Lomondin äkkijyrkille kukkuloille, tai ratsastivat halki autioiden rotkojen, tutkien, ymmärtäen, ihmetellen tätä runollista seutua, jota vieläkin sanotaan "Rob Royn maaksi", ja niitä mainioita maisemia, joita Walter Scott on niin ihanasti ylistänyt. Illalla, yön yllättäessä, kun "MacFarlanen lyhty" syttyi taivaalla, he lähtivät harhailemaan pitkin Malcolmin linnan ympäri kiertävää vanhaa puolustusmuuria, jossa vielä näkyi ampuma-aukkoja, ja siellä, ajatuksiinsa unohtuneina ja kuin yksin maailmassa, jollakin kivellä, luonnon hiljaisuuden keskellä, kalvaan kuun katseen alla istuen, yön alkaessa asettua vähitellen hämärtyvien vuorten kukkuloille, he viipyivät antautuneina siihen kirkkaaseen hurmioon ja sisäiseen ihastukseen, jonka salaisuuden tuntevat maan päällä vain rakastavaiset sydämet.

Näin kuluivat heidän avioliittonsa ensimmäiset kuukaudet. Mutta lordi Glenarvan ei unohtanut, että hänen vaimonsa oli suuren löytöretkeilijän tytär. Hän ajatteli, että lady Helenalla varmaankin oli sama kaipuu kuin hänen isänsä sydämessä, eikä hän siinä erehtynytäkään. Rakennettiin *Duncan*; sen oli määrä kuljettaa lordi ja lady Glenarvan maailman kauneimpiin maihin, Välimeren aalloille, aina Aigeian meren saarille saakka. Ajateltakoon lady Helenan iloa, kun hänen puolisonsa määräsi *Duncanin* hänen käytettäväkseen! Tuskin onkaan suurempaa onnea kuin se, että saa viedä rakastettunsa näille viehättäville Kreikan vesille ja viettää kuherruskuukautensa itämaiden ihastuttavilla rannoilla?

Tällä erää oli lordi Glenarvan lähtenyt Lontooseen. Koskihan asia onnettomien haaksirikkoisten pelastamista ja siksi lady Helena olikin tämän ohimenevän eron aikana oikeastaan vain maltiton eikä suruissaan; seuraavana päivänä hänen puolisonsa sähkösanoma antoi toiveita pikaisesta paluusta; illalla saapunut kirje pyysi pidennystä; siitä kävi ilmi, että lordi Glenarvan oli kohdannut jonkun verran vaikeuksia; sitä seuraavana päivänä saapui uusi kirje, jossa lordi ei enää salannut tyytymättömyyttään meriministeriöön.

Silloin lady Helena alkoi käydä levottomaksi. Kun hän illalla oli yksin huoneessaan, linnan hovimestari, herra Halbert, saapui kysymään suostuisiko hän ottamaan vastaan nuoren tytön ja nuoren pojan, jotka pyysivät päästä lordi Glenarvanin puheille.

— Ovatko ne paikkakunnan lapsia? lady Helena kysyi.

— Eivät, rouva, hovimestari vastasi, — sillä minä en tunne heitä. He ovat tulleet rautatiellä Ballochiin ja Ballochista Lussiin jalkaisin.

— Pyytäkää heitä astumaan sisään, Halbert, lady Glenarvan sanoi.

Hovimestari poistui. Hetken kuluttua olivat nuori tyttö ja poika lady Helenan huoneessa. He olivat sisar ja veli. Heidän yhdennäköisyytensä vuoksi siitä ei voinut olla epäilystäkään. Sisar oli kuudentoista. Hänen sirot, hiukan rasittuneet kasvonsa, hänen silmänsä, jotka varmaan olivat usein itkeneet, hänen alistunut, mutta samalla rohkea ilmeensä, hänen köyhä, mutta siisti pukunsa puhuivat hänen puolestaan. Hän piti kädestä kaksitoistavuotiasta päättävän näköistä poikaa, joka näytti ottavan sisarensa suojeltavakseen. Tosiaan, olisi kuka tahansa loukannut nuorta tyttöä, hän olisi joutunut tekemisiin tämän pikkumiehen kanssa! Sisar oli hiukan ujo jouduttuaan lady Helenan eteen. Tämä ehätti panemaan puheen alkuun.

— Te haluatte puhutella minua? hän lausui rohkaisten nuorta tyttöä katseellaan.

— Emme teitä, nuori poika vastasi päättävällä äänellä, — vaan lordi Glenarvania itseään.

— Antakaa hänelle anteeksi, rouva, sanoi sisko silloin veljeensä katsahtaen.

— Lordi Glenarvan ei ole linnassa, lady Helena vastasi; — mutta minä olen hänen vaimonsa, ja jos voin edustaa häntä teidän asiassanne...

— Oletteko te lady Glenarvan? nuori tyttö sanoi.

— Olen, neiti.

— Senkö Malcolmin linnan lordi Glenarvanin puoliso, joka on julkaissut lehdessä *Britannian* haaksirikkoa koskevan ilmoituksen?

— Niin, niin, lady Helena vakuutti innokkaasti. — Entä te...?

— Minä olen neiti Grant, rouva, ja tämä on minun veljeni.

— Neiti Grant! Neiti Grant! lady Helena huudahti, veti nuoren tytön luokseen, tarttui hänen käsiinsä ja suuteli pikku poikaa poskille.

— Rouva, nuori tyttö kysyi, — mitä te tiedätte isäni haaksirikosta? Onko hän elossa? Saammeko enää milloinkaan nähdä häntä? Sanokaa, rukoilen sitä teiltä!

— Rakas lapsi, lady Helena lausui. — Jumala varjelkoon minua vastaamasta teille kevytmielisesti tällaisessa tapauksessa; minä en tahtoisi antaa teille toiveita, jotka ehkä tuottaisivat pettymystä...

— Puhukaa, rouva, puhukaa! Minä olen vahva, kestäen tuskaa ja voin kuulla mitä tahansa.

— Rakas lapseni, lady Helena vastasi, — toive on hyvin heikko; mutta kaikkivoivan Jumalan avulla on mahdollista, että te kerran saatte jälleen nähdä isänne.

— Hyvä Jumala! Hyvä Jumala! huudahti neiti Grant, joka ei voinut pidättää kyyneleitään, kun taas Robert suuteli lady Glenarvanin käsiä.

Tämän haikean ilon ensi puuskan tyynnyttyä ryhtyi neiti Grant tekemään lukemattomia kysymyksiä; lady Helena kertoi hänelle pullossa olleiden paperilappujen löytymisestä, että *Britannia* oli haaksirikkoutunut Patagonian rannikolla, että haaksirikon jälkeen kapteeni ja kaksi matruusia, ainoat eloonjääneet, nähtävästi olivat päässeet mannermaalle, ja vihdoinkin, että he pyysivät ihmisiltä apua tässä kolmella kielellä kirjoitetussa ja meren aaltojen haltuun uskotussa kirjeessään.

Kertomuksen kuluessa ahmi Robert Grant silmillään lady Helenaa; hänen elämänsä riippui tämän selvityksestä; lapsen mielikuvitus loihti esiin kauheat tapahtumat, joiden uhrina hänen isänsä oli täytynyt olla; hän näki isänsä *Britannian* kannella, seurasi tätä aaltojen helmassa, kapusi tämän kanssa rannan kallioiden ja ryömi huohottaen hiekalle pois aaltojen ulottuvilta. Monta kertaa lady Helenan kertomuksen kestäessä hän mutisi jotakin.

— Oi, isä, isä-parka! hän huudahti painaen sydäntään.

Neiti Grant taas kuunteli kädet ristissä eikä lausunut sanaakaan ennen kuin kertomuksen päätyttyä, jolloin hän sanoi: — Oi, rouva, se kirje, se kirje!

— Minulla ei ole sitä enää, rakas lapseni, lady Helena vastasi.

— Eikö teillä ole sitä enää?

— Ei; juuri teidän isänne edun vuoksi on lordi Glenarvanin pitänyt viedä se Lontooseen; mutta minä olen kertonut teille kaikki, mitä se sisälsi, sanastaunaan, ja kuinka meidän onnistui saada selville sen pääsisältö, kun melkein tyyten hävinneiden sanankatkelmien joukossa muutamia sanoja kuitenkin oli jäänyt ehjiksi; mutta onnettomuudeksi ei ole pituusastetta...

— Sitä ei tarvitakaan! poikanen huudahti.

— Niin, Robert-herra, Helena vastasi hymyillen, nähdessään hänet niin päättäväisenä. — Kuten näette, neiti Grant, te tunnette nyt kirjeen pienimmätkin yksityiskohdat yhtä hyvin kuin minäkin.

— Niin kai, rouva, tyttö vastasi, — mutta minä olisin tahtonut nähdä isäni käsialan.

— No niin, huomenna, kenties lordi Glenarvan palaa jo huomenna. Mieheni tahtoi ottaa tämän eittämättömän asiakirjan mukaansa näyttääkseen sitä meriministeriön viranomaisille ja saadakseen

nämä heti lähettämään laivan etsimään kapteeni Grantia.

— Onko se mahdollista, rouva! nuori tyttö huudahti; — oletteko tehneet senkin meidän hyväksemme?

— Olemme, rakas neiti, ja minä odotan lordi Glenarvania joka hetki.

— Rouva, tyttö sanoi, äänessään syvää kiitollisuutta ja hurskasta intoa, — taivas siunatkoon lordi Glenarvania ja teitä!

— Rakas lapsi, lady Helena vastasi, — me emme ansaitse mitään kiitosta; jokainen muu olisi meidän asemassamme menetellyt samalla tavalla. Kunpa vain ne toiveet, joita teissä olen herättänyt, voisivat toteutua! Te jäätte nyt linnaan, kunnes lordi Glenarvan on palannut...

— Rouva, tyttö vastasi, — minä en tahtoisi käyttää väärin myötätuntoanne, jota osoitatte ventovieraille.

— Ventovierailleko, rakas lapsi? Ettehän te kumpikaan ole tuntemattomia tässä talossa, ja minä tahdon teidän saavuttuanne, että lordi Glenarvan ilmoittaa kapteeni Grantin lapsille, mitä aiotaan yrittää heidän isänsä pelastamiseksi.

Näin sydämellisesti tehtyä tarjousta ei käynyt hylkääminen. Niinpä sovittiin, että neiti Grant ja hänen veljensä odottaisivat Malcolmin linnassa lordi Glenarvanin paluuta.

LADY GLENARVANIN EHDOTUS.

Tämän keskustelun aikana ei lady Helena ollut puhunut lordi Glenarvanin kirjeissä lausutusta pelosta, että meriministeriön viranomaiset voisivat olla kylmäkiskoisia hänen pyyntöään kohtaan. Ei myöskään lausuttu sanaakaan siitä, että kapteeni Grant luultavasti oli Etelä-Amerikan intiaanien vankina. Miksi surettaa lapsiparkoja turhanpäiten ja heikentää heissä juuri herännyttä toivoa? Sehän ei vaikuttanut asiaan vähääkään. Lady Helena oli siis ollut vaiti tästä seikasta ja vastattuaan kaikkiin neiti Grantin kysymyksiin kyseli vuorostaan hänen elämästään ja asemastaan tässä maailmassa, jossa hän näytti olevan veljensä ainoa huoltaja.

Siitä tuli liikuttava, koruton kertomus, joka vielä lisäsi lady Helenan myötätuntoa tyttöä kohtaan.

Mary ja Robert Grant olivat kapteenin ainoat lapset. Harry Grant oli menettänyt vaimonsa Robertin syntyessä, ja pitkien matkojen ajaksi hän jätti lapsensa erään hyvän, vanhan naisserkkunsa hoitoon. Kapteeni Grant oli karaistu merimies, ammattinsa hyvin tunteva, hyvä purjehtija ja samalla hyvä kauppamies, joten hän oli kuin luotu juuri kauppalaivuriksi. Hän asui Skotlannissa Dundeen kaupungissa, Perthin kreivikunnassa, ja oli syntyperäinen skotlantilainen. Hänen isänsä, Pyhän Katariinan kirkossa palveleva pappi, oli antanut hänelle erittäin hyvän kasvatuksen, ajatellen että se ei koskaan voi vahingoittaa ketään, ei edes pitkämatkaista kapteenia.

Ensimmäisillä merentakaisilla matkoilla, aluksi perämiehenä ja vihdoin laivanomistajana, onnistuivat hänen asiansa hyvin, ja muutamia vuosia Robertin syntymän jälkeen Harry oli jo saanut kootuksi joltisenkin omaisuuden.

Silloin tuli hänen mieleensä suuri aate, joka teki hänen nimensä tunnetuksi Skotlannissa. Kuten Glenarvanit ja muutamat Skotlannin alamaiden ylimyssuvut, oli hän sydämessään, vaikkei ulkonaisesti, irtautunut anastushaluisesta Englannista. Hänen maansa edut eivät hänen mielestään voineet olla samat kuin englantilaisten, ja voidakseen niitä omaperäisesti kehittää hän päätti perustaa laajan skotlantilaisen siirtokunnan johonkin valtamerentakaisista maanosista. Unelmoiko hän tulevaisuudessa sellaista riippumattomuutta, josta Yhdysvallat ovat antaneet esimerkin, ja jollaista Intia ja Australia eivät voi olla kerran saavuttamatta? Kenties. Kenties hän oli myös antanut salaisten toiveidensa kuultaa läpi. Niinpä on ymmärrettävää, että hallitus kieltäytyi avustamasta hänen siirtolasuunnitelmaansa, asettipa vielä kapteeni Grantin tielle vaikeuksia, jotka missä muussa maassa tahansa olisivat tehneet miehestä lopun. Mutta Harry ei antanut masentaa itseään; hän vetosi maanmiestensä isänmaallisuuteen, antoi omaisuutensa asiansa palvelukseen, rakensi laivan ja lähti valiomiehistön saattamana, uskottuaan lapsensa vanhan naisserkkunsa huostaan, tutkimaan Tyynen valtameren suuria saaria. Tämä tapahtui vuonna 1861. Vuoden ajan, aina toukokuuhun 1862, hänestä tuli tietoja; mutta hänen lähdettyään Callaosta, kesäkuussa, ei kukaan enää kuullut puhuttavan *Britanniasta*, ja *Shipping Gazette* pysyi vaiti kapteenia kohtalosta.

Tähän aikaan kuoli Harry Grantin vanha naisserkku, ja molemmat lapset jäivät yksin maailmaan.

Mary Grant oli silloin nelitoistavuotias; hänen uljas mielensä ei masentunut tästäkään tilanteesta, ja hän omisti kaikki voimansa huolenpitoon veljestään, joka vielä oli lapsi. Robertia piti kasvattaa, opettaa. Säästäväisyyden, käytännöllisyyden ja terävän älynä avulla, tehden työtä yöstä päivään, antautuen kokonaan veljelleen, itse kieltäytyen kaikesta, sisko suoriutui hyvin veljensä kasvatuksesta ja täytti rohkeasti äidilliset velvollisuutensa. Näin elivät molemmat lapset Dundeessa ylväästi omaksutun ja uljaasti keistetyn köyhyyden liikuttavassa tilassa. Mary ei ajatellut muuta kuin veljeään ja haaveili hänelle jotakin onnellista tulevaisuutta. Hän piti *Britanniaa* iäksi kadotettuna ja isäänsä ilmeisesti kuolleena. Niinpä on tarpeetonta kuvata hänen liikutustaan, kun *Times*-lehden ilmoitus, jonka hän sattumalta tuli nähneeksi, äkkiä tempaisi hänet irti toivottomuudesta.

Tässä ei ollut mitään epäröimistä; hänen päätöksensä oli heti valmis. Vaikkapa hänen pitäisi kuulla, että kapteeni Grantin ruumis oli löydetty jollakin autiolla rannalla murskaantuneen laivan jäännösten joukosta, niin sekin oli parempi kuin tämä alinomainen epäily, tämä epätietoisuuden ikuinen kidutus.

Hän kertoi asian veljelleen, ja samana päivänä lähtivät lapset rautateitse Perthiin ja saapuivat illalla Malcolmin linnaan, jossa Mary, niin kauan kestäneen murheen jälkeen, sai jälleen toivoa.

Tämä oli se surullinen tarina, jonka Mary Grant kertoi lady Glenarvanille koruttomasti ja ajattelemattakaan, että hän kaikessa tässä, näinä koettelemusten pitkinä vuosina, oli käyttäytynyt sankarillisesti; mutta lady Helena ajatteli sitä hänen puolestaan, ja monta kertaa, yrittämättäkään salata kyyneliään, hän puristi povelleen kapteeni Grantin lapset.

Robert puolestaan näytti kuulevan tämän kertomuksen ensimmäistä kertaa; hän kuunteli siskoaan silmät suurina ja ymmärsi kaikki, mitä sisko oli tehnyt, kaikki, mitä hän oli kärsinyt, ja vihdoin, voimatta pidättää sydämensä pohjasta lähtevää ääntä, hän huudahti sisartaan syleillen:

— Oi, äiti! Rakas äitini!

Tämän keskustelun aikana oli jo tullut myöhäinen ilta. Ajatellen molempien lasten väsymystä lady Helena ei tahtonut enempää pitkittää yhdessäoloa. Mary Grant ja Robert saatettiin huoneisiinsa ja he nukahtivat haaveillen paremmasta tulevaisuudesta. Heidän mentyään lähetti lady Helena kutsumaan majuria ja kertoi hänelle kaikki tämän illan tapahtumat.

— Se on hyvä tyttö, se Mary Grant, MacNabbs sanoi kuultuaan serkkunsa kertomuksen.

— Suokoon taivas, että mieheni onnistuisi yrityksessään, lady Helena vastasi, — sillä muuten näiden kahden lapsen asema olisi kauhea!

— Hän onnistuu, MacNabbs vakuutti, — taikka sitten on meriministeriön viranomaisten sydän kiveä kovempi.

Huolimatta tästä majurin vakuutuksesta valvoi lady Helena yön kovin huolestuneena eikä voinut saada hetkeksikään unta.

Mary Grant ja hänen veljensä olivat nousseet päivän koittaessa ja kävelivät aamulla linnan suuressa pihassa, kun alkoi kuulua vaunujen rätinää. Lordi Glenarvan palasi Malcolmin linnaan hevosten juostessa vinhaa vauhtia. Melkein samassa ilmestyi lady Helena majurin saattamana pihalle ja riensi miestänsä vastaan. Tämä näytti alakuloiselta, pettyneeltä, suuttuneelta. Hän syleili vaimoaan, mutta ei puhunut mitään.

— No, Edward, Edward, mitä kuuluu? lady Helena huudahti.

— Mitäkö kuuluu, rakas Helena, lordi Glenarvan vastasi, — niillä ihmisillä ei ole sydäntä!

— Eivätkö he ole suostuneet...?

— Eivät, he eivät anna pyytämäni laivaa! He puhuivat Franklinin etsimiseen turhaan kulutetuista miljoonista! Selittivät, että kirje on muka hämärä, mahdoton ymmärtää! Sanoivat, että noiden onnettomien haaksirikko oli tapahtunut jo kaksi vuotta sitten, joten muka tuskin enää oli mahdollista löytää heitä! Ja huomauttivat, että kun he kerran ovat intiaanien vankeina, heidät on tietenkin kuljetettu sisämaahan, eikä voi ruveta samoamaan koko Patagonian halki kolmen miehen — kolmen skotlantilaisen! — vuoksi, että etsintä olisi turhaa ja vaarallista ja vaatisi useampia ihmishenkiä kuin oli pelastettava! Sanalla sanoen, esittivät kaikkia niitä tekosyitä, joita ihmisillä on varalla, kun eivät tahdo auttaa. He viittasivat kapteenin siirtolanhankkeisiin, ja onneton Grant on hukassa!

— Isäni, isä-parka! Mary Grant huudahti tarttuen lordi Glenarvanin polviin.

— Teidänpö isänne! Mitä, neiti ... tämä sanoi hämmästyneenä nähdessään nuoren tytön jalkojensa juuressa.

— Niin, Edward, neiti Mary ja hänen veljensä, lady Helena vastasi, — kapteeni Grantin molemmat lapset, jotka meriministeriö juuri on tuominnut orvoiksi!

— Voi, neiti, lordi Glenarvan lausui, nostaen tytön pystyyn, — jos olisin tiennyt teidän olevan täällä...

Hän ei hennonut sanoa enempää! Pihalla vallitsi tuskallinen, nyhkytysten keskeyttämä hiljaisuus. Ei kukaan puhunut mitään, ei lordi Glenarvan, ei lady Helena, ei majuri eivätkä isäntäväkensä ympärillä äänettöminä seisovat linnan palvelijat. Mutta tällä käytöksellään kaikki nämä skotlantilaiset ilmaisivat vastalauseensa Englannin hallituksen menettelystä.

Hetken kuluttua majuri kääntyi lordi Glenarvanin puoleen ja sanoi hänelle:

— Eikö teillä siis ole enää mitään toivoa?

— Ei mitään.

— Onhan, nuori Robert huudahti, — minä menen tapaamaan niitä herroja, ja sittenpä on...

Robert ei päättänyt uhkaustaan, sillä hänen sisarensa keskeytti hänet; mutta pojan puristettu nyrkki ei ennustanut hyvää.

— Ei, Robert, Mary Grant sanoi. — Ei! Kiittäkäämme näitä uljaita ylimyksiä siitä, mitä he ovat meidän vuoksemme tehneet: olkaamme heille ikuisesti kiitollisia ja lähtekäämme!

— Mary! lady Helena huudahti.

— Neiti, minne aiotte mennä? lordi Glenarvan sanoi.

— Minä menen heittäytymään kuningattaren jalkojen juureen, tyttö vastasi, — ja saamme nähdä, onko hän kuuro kahden isänsä henkeä pyytävän lapsen rukouksille.

Lordi Glenarvan pudisti päätään, ei siksi, että hän olisi epäillyt hänen armollisen majesteettinsa sydäntä, vaan koska hän tiesi, ettei Mary Grantin onnistuisi päästä hänen luokseen. Anomusten tekijät pääsevät perin harvoin valtaistuimen juurelle saakka, ja tuntuu melkein kuin kuninkaallisten palatsien portille olisi kirjoitettu kuten englantilaisilla on tapana kirjoittaa laivojensa komentosillan seinämään:

— *Matkustajia pyydetään olemaan puhuttelematta ruorimiestä.*

Lady Helena oli ymmärtänyt puolisonsa ajatuksen; hän tiesi, että tytön yritys olisi turha; hän näki toivottomuuden uhkaavan noita kahta lasta. Silloin hän sai suuren ja jalomielisen ajatuksen.

— Mary Grant, hän huudahti, — odottakaa, lapseni, ja kuulkaa, mitä sanon!

Neitonen oli tarttunut veljensä käteen ja valmistautunut lähtemään. Hän pysähtyi.

Silloin lady Helena kääntyi miehensä puoleen, katse nöyränä, mutta ääni varmana ja kasvoissa tunteikas ilme:

— Edward, kirjoittaessaan sen kirjeen ja heittäessään sen mereen kapteeni Grant uskoi kohtalonsa Jumalan itsensä haltuun. Jumala on sen antanut meidän käteemme, meidän! Epäilemättä Hän on siten tahtonut antaa haaksirikkoisten pelastamisen meidän tehtäväksemme.

— Mitä tarkoitat, Helena? lordi Glenarvan kysyi.

Kaikki olivat aivan hiljaa.

— Minä tarkoitan, lady Helena jatkoi, — että meidän on pidettävä itsemme onnellisina voidessamme aloittaa avioelämämme hyvällä työllä. Rakas Edward, minua huvittaaksesi sinä esität huvimatkaa. Mutta mikä huvi on todellisempaa, hyödyllisempää kuin kovaonnisten pelastaminen, jotka heidän maansa jättää oman onnensa nojaan?

— Helena! lordi Glenarvan huudahti.

— Ah, sinä ymmärrät, Edward! *Duncan* on uljas ja hyvä laiva! Se pystyy uhmaamaan Etelän meriä. Se voi tehdä matkan maailman ympäri. Ja se tekee sen, jos tarvitaan! Lähtekäämme, Edward! Lähtekäämme etsimään kapteeni Grantia!

Nämä rohkeat sanat kuullessaan lordi Glenarvan ojensi käsivartensa nuorta vaimoaan kohti, hymyili

ja syleili häntä, Maryn ja Robertin suudellessa hänen käsiään. Ja nähdessään tämän liikuttavan kohtauksen kohottivat linnan palvelijat innostuksesta haltioituneina ja sydämestään kiitollisina huudon:

— Eläköön Lussin valtiatar! Eläköön! Eläköön lordi ja lady Glenarvan!

DUNCANIN LÄHTÖ.

On jo mainittu, että lady Helena oli luja ja jalo nainen. Juuri esitetty ehdotus oli siitä kiistämätön todistus. Lordi Glenarvan oli täydellä syyllä ylpeä tästä jalosta vaimosta, joka kykeni ymmärtämään ja seuraamaan häntä. Ajatus lähteä kapteeni Grantin avuksi oli jo herännyt hänen omassa mielessään, kun hänen anomuksensa Lontoossa hylättiin; ettei hän ollut sitä lausunut ennen lady Helenaa, johtui siitä, ettei hän voinut mukautua ajatukseen olla vaimostaan erossa. Mutta kun lady Helena tahtoi lähteä mukaan itsekin, haihtui epäröinti. Linnan palvelijat olivat tervehtineet tätä ehdotusta eläköön-huudoilla; olihan nyt puhe veljien pelastamisesta, skotlantilaisten niin kuin hekin, ja lordi Glenarvan yhtyi sydämestään Lussin emännän kunniaksi kaikuviin huutoihin.

Kun kerran lähtö oli päätetty, ei saanut hukata hetkeäkään. Samana päivänä lähetti lordi Glenarvan John Manglesille käskyn viedä *Duncanin* Glasgowiin ja ryhtyä kaikkiin varustuksiin Etelän merille lähtöä varten, josta saattoi kehittyä matka maapallon ympäri. Muuten lady Helena ei ollut ehdotusta tehdessään liioitellut *Duncanin* ominaisuuksia; alus oli rakennettu erinomaisen tukevaksi ja nopeakulkuiseksi ja saattoi huoleti yrittää pitkääkin purjehdusta.

Se oli malliltaan mitä kaunein huvipursi; sen kantavuus oli kaksisataakymmenen tonnia, ja ensimmäiset uuteen maailmaan kulkeneet laivat, Kolumbuksen, Vespuccin, Magalhãesin, olivat paljon pienempiä.[2]

Duncanilla oli kaksi mastoa: kokkamasto, jossa oli keulapurje, kahvelipurje, märssy- ja prammipurje, ja perämasto, johon kiinnitettiin mesaani- ja latvapurje; lisäksi etupurje, halkaisija, ajopurje ja haruspurjeet. Sillä oli siis runsaasti kangaspintaa, ja se saattoi käyttää tuulta hyväkseen kuin nopea amerikkalainen laiva, mutta ennen kaikkea se luotti sisukseensa asennettuun konevoimaan. Sen höyrykoneella oli sadankuudenkymmenen hevosvoiman teho; se oli rakennettu uuden järjestelmän mukaan, niin että sillä oli myös tulistuskoeet, jotka antoivat höyrylle suuremman paineen; tämä korkean paineen kone käytti kahta potkuria. Täydellä höyryllä saattoi *Duncan* saavuttaa suuremman nopeuden kuin siihen saakka yksikään toinen alus. Clyde-vuonossa tehdyissä kokeissa se olikin patenttilogin[3] mukaan kulkenut seitsemäntoista solmua[4] tunnissa. Niinpä se hyvinkin saattoi sellaisenaan lähteä matkalle maapallon ympäri. John Manglesin tarvitsi pitää huolta vain ruumien varusteluista.

Hänen ensimmäisenä huolenaan oli ruumien laajentaminen, jotta niihin mahtuisi mahdollisimman paljon hiiliä, sillä matkan varrella on vaikea täydentää polttoainetarastoa. Samaa varokeinoa oli käytettävä myös ruokasäiliöiden suhteen, ja John Mangles teetti ne niin avariksi, että voi ottaa mukaan elintarpeita kahdeksi vuodeksi; rahaa häneltä ei puuttunut, olipa hänellä sitä riittävästi ostaakseen navalla varustetun kanuunan, joka sijoitettiin aivan keulapakkaan; eihän tiedetty, mitä voisi tapahtua, ja aina on hyvä kyetä ampumaan kahdeksannaulainen kuula neljän meripeninkulman päähän.

Täytyy sanoa, että John Mangles ymmärsi asiansa; vaikka hän oli vain huvialuksen päällikkö, hän oli Glasgowin taitavimpia laivureita. Hän oli kolmenkymmenen ikäinen, hänen piirteensä olivat hieman karkeat, mutta ilmaisivat rohkeutta ja hyvyttä. Hän oli syntynyt Malcolmin linnan alueella, ja Glenarvanin perhe oli kasvattanut hänet ja kouluttanut hänestä etevän merimiehen. John Mangles oli pitkällä merimatkoillaan usein osoittanut taitavuutta, tarmoa ja kylmäverisyyttä. Kun lordi Glenarvan tarjosi hänelle *Duncanin* päällikkyyttä, hän suostui siihen ilomielin, sillä hän rakasti Malcolmin linnan herraa kuin veljeään, ja etsi, tähän saakka tosin vielä sitä löytämättä, tilaisuutta uhratuakseen hänen hyväkseen.

Ensimmäinen perämies, Tom Austin, oli vanha, täyttä luottamusta ansaitseva merimies; kaksikymmentäviisi miestä, kapteeni ja ensimmäinen perämies niihin luettuna, oli *Duncanin* miehistönä; kaikki kuuluivat Dumbartonin kreivikuntaan; kaikki olivat kokeneita matruuseja ja perheen alustalaisten poikia ja muodostivat laivalla todellisen kunnan miesten heimokunnan eli skotlantilaisen klaanin, jolta ei puuttunut edes tavanomaista säkkipillinpuhaltajaa. Lordi Glenarvanilla oli heissä joukko hyviä alamaisia, tyytyväisiä ammattiinsa, uskollisia, rohkeita, taitavia niin aseiden käyttelyssä kuin purjehdukseen kuuluvissa toimissa ja valmiita seuraamaan häntä vaarallisimmillekin retkille: Kun

Duncanin miehistö sai kuulla, minne matka suuntautui, ei se voinut hillitä ilon liikutustaan, ja *Dumbartonin* kalliot toistelivat heidän innokkaiden hurraa-huutojensa kaikua.

Laivaansa lastatessaan ja muonittaessaan John Mangles ei unohtanut varustaa lordi ja lady Glenarvanin hyttejä pitkää matkaa varten. Samoin oli hänen varustettava hytit kapteeni Grantin lapsille, sillä lady Helena ei ollut voinut kieltää Maryltä lupaa seurata *Duncanin* mukana.

Mitä pikku Robertiin tulee, hän olisi ennemmin piiloutunut aluksen ruumaan kuin jäänyt pois laivasta. Jos hänen olisi pitänyt palvella laivapoikana, kuten Nelsonin ja Franklinin, hän olisi tullut *Duncanisiin*. Milläpä sellaista pikkumiestä olisi voinut vastustaa! Sitä ei yritettykään. Täytyipä suostua "kieltämään häneltä" matkustajan ominaisuus, sillä hän tosiaan tahtoi palvella laivapoikana, alokkaana tai matruusina. John Mangles sai toimekseen opettaa hänelle merimiehen ammattia.

— Hyvä, Robert sanoi, — eikä tarvitse säästää pamppua, ellen tee mitä käsketään.

— Siitä saat olla varmakin, poikani, vastasi Glenarvan vakavan näköisenä ja lisäämättä, että 'yhdeksänhätäisen kissan' käyttö oli kielletty ja muuten aivan tarpeetontakin *Duncan*-laivalla.

Matkustajaluettelon täydennykseksi riittää majuri MacNabbsin mainitseminen. Majuri oli viidenkymmenen ikäinen, tyynen ja säännöllisen näköinen mies, joka meni minne hänen käskettiin mennä, erinomainen ja eheä luonne, vaatimaton, hiljainen, rauhallinen ja lempeä; aina yhtä mieltä vaikka mistä ja vaikka kenen kanssa; ei siis kinastellut mistään tai riidellyt tai tulistunut; sama oli hänellä askel, astuipa hän ylös makuuhuoneensa portaita tai rikkiammutun vallin rinnettä: häntä ei järkyttänyt mikään maailmassa, eikä hän olisi väistynyt milloinkaan, ei edes kanuunankuulan vuoksi, ja epäilemättä hän ehtisi kuollakin, ennen kuin olisi saanut aiheita vimmastua. Tällä miehellä oli mitä suurimmassa määrässä ei ainoastaan tavallista taistelulentien rohkeutta, sitä ruumiillista urheutta, joka riippuu yksinomaan lihasten tarmosta, vaan vielä enemmän siveellistä rohkeutta, siis mielen lujutta. Viaksi saattoi hänessä korkeintaan lukea sen, että hän oli ehdottomasti skotlantilainen kiireestä kantapäähän, puhdasverinen kaledonialainen, maansa vanhojen tapojen itsepintainen noudattaja. Niinpä hän ei milloinkaan tahtonut palvella Englantia, ja majurin-arvonsa hän oli ansainnut Ylämaan Mustan kaartin 42:nnessä rykmentissä, jonka komppanioissa oli yksinomaan skotlantilaisia aatelismiehiä. Glenarvanien serkkuna MacNabbs asui Malcolmin linnassa ja majurina hän katsoi luonnolliseksi, että hänen oli lähdettävä *Duncanin* matkaan.

Tällainen oli siis miehitys tällä aluksella, jonka odottamattomat seikat olivat kutsuneet suorittamaan yhtä nykyajan yllättävimpiä matkoja. Sen saavuttua Glasgowin höyrylaivalaiturille oli yleisön uteliaisuus kohdistunut yksinomaan siihen; suuri joukko väkeä saapui joka päivä sitä katsomaan; ei välitetty muuta kuin siitä, ei puhuttu muusta kuin siitä, sataman toisten kapteenien, muiden muassa kapteeni Burtonin, *Duncanin* vieressä ankkuroivan ja Kalkuttaan lähdössä olevan *Scotia*-nimisen muhkean höyrylaivan päällikön suureksi mielipahaksi.

Kokonsa puolesta saattoikin *Scotia* katsoa *Duncanin* mitättömäksi karpässarjan laivaksi. Mutta kaikkien mielenkiinto keskittyi Glenarvanin huvipurteen ja suureni päivä päivältä.

Lähdön hetki olikin lähestymässä. John Mangles oli ollut taitava ja toimelias. Kuukausi Clyden lahdella tehdyn koematkansa jälkeen saattoi *Duncan* lähteä merelle lastattuna, muonitettuna ja kaikin puolin muuten varustettuna. Lähtö määrättiin elokuun 25. päiväksi, joten alus saattoi kevään alkupuolella saapua eteläisille leveysasteille.

Niin pian kuin lordi Glenarvanin aikomus oli tullut tunnetuksi, oli hän saanut kuulla useitakin huomautuksia matkan rasituksista ja vaaroista; mutta hän ei välittänyt niistä vähääkään, vaan varustautui lähtemään Malcolmin linnasta. Toisaalta monet hänen vilpittömät ihailijansakin moittivat häntä, kunnes yleinen mielipide asettui arkailematta skotlantilaisen lordin puolelle, ja kaikki sanomalehdet, lukuunottamatta hallituksen suoranaisia äänenkannattajia, yksimielisesti paheksuivat meriministeriön viranomaisten menettelyä tässä asiassa. Muuten lordi Glenarvania ei liikuttanut moite eikä kiitos: hän teki velvollisuutensa ja välitti vähät muusta.

Elokuun 24. päivänä lähtivät Glenarvan, lady Helena, majuri MacNabbs, Mary ja Robert Grant, herra Olbinett, laivan muonamestari, ja tämän puoliso, rouva Olbinett, lady Glenarvanin palvelijattarena, Malcolmin linnasta jätettyään liikuttavat jäähyväiset perheen palvelijoille. Muutamia tunteja myöhemmin he olivat sijoittuneet laivalle. Glasgowin väestö tervehti ihailevan myötätuntoisesti lady Helenaa, nuorta ja uljasta naista, joka luopui ylellisen elämän huolettomista huvituksista ja riensi auttamaan haaksirikkoisia.

Lordi Glenarvanin ja hänen vaimonsa osastona olivat *Duncanin* kaikki perähytit: kaksi makuusuoja, salonki ja kaksi pukuhuonetta heitä itseään varten, sitten yhteinen seurustelusali ja sen ympärillä kuusi kajuuttoa, joista Mary ja Robert Grantin, herra ja rouva Olbinettin sekä majuri MacNabbsin hallussa oli

yhteensä viisi. John Manglesin ja Tom Austinin kajuutat olivat taaempana, ja niihin päästiin laivan yläkannelta. Miehistö oli sijoitettu välikannelle ja oli hyvin mielissään siitä, sillä laivassa ei ollut muuta lastia kuin hiilet, elintarvikkeet ja aseet. John Manglesilta ei siis ollut puuttunut tilaa sisävarustuksille, ja hän oli käyttänyt sen taitavasti hyväkseen.

Duncanin oli määrä lähteä yöllä elokuun 25. päivää vasten kello kolme aamulla, laskuveiden aikaan. Mutta sitä ennen sai Glasgowin väestö nähdä liikuttavan juhloimituksen. Kello kahdeksan illalla lähtivät lordi Glenarvan ja hänen vieraansa sekä laivan koko miehistö, lämmittäjistä kapteeniin saakka, kaikki, joiden oli määrä olla mukana tällä uhrautuvalla retkellä, laivalta St. Mungoon, Glasgowin vanhaan tuomiokirkkoon. Tämä vanha katolinen kirkko, joka oli säilynyt koskemattomana uskonpuhdistuksen jättämien raunioiden keskellä ja jota Walter Scott on niin verrattomasti kuvannut, sai nyt vastaanottaa valtaviiden holviensa alle *Duncanin* matkustajat ja miehistön. Suunnaton väkijoukko saattoi heitä. Siellä, kirkon suuressa laivassa, joka on täynnä hautoja kuin hautausmaa, rukoili kunnianarvoisa kirkkoherra Morton retkikunnalle taivaan siunausta ja kaitselmuksen suojelusta. Olipa rukousten aikana hetki, jolloin Mary Grantin ääni kaikui vanhassa kirkossa. Tyttö rukoili hyväntekijöidensä puolesta ja itki Jumalan edessä kiittolisuuden kauniita kyyneleitä. Sitten seurue poistui syvän liikituksen vallitessa. Kello yksitoista olivat kaikki palanneet laivalle. John Mangles ja miehistö suorittivat viimeisiä lähtövalmisteluja.

Puoliyön aikana alkoi lämmitys; kapteeni antoi käskyn lisätä sitä yhtä mittaa, ja pian alkoivat mustat savupatsaat yhtyä yön usviin. *Duncanin* purjeet oli huolellisesti verhottu suojuskääreisiin, joiden oli määrä varjella niitä kivihiilensavulta, sillä tuuli puhalsi lounaasta eikä ollut edullinen purjeiden käytölle.

Kello kahden aikana alkoi *Duncan* puuskua höyrypannujen kuumetessa; höyry pihisi venttiileissä: vuorovesi oli alallaan; saattoi jo erottaa Clyden reitin reimarien ja kiviröykkiömerkkien välillä, ja hämäryys alkoi vähitellen väistyä nousevan päivänkoiton tieltä. Oli lähdön aika.

John Mangles lähetti sanan lordi Glenarvanille, joka kohta nousi kannelle.

Samalla alkoi laskuvesi tuntua; *Duncan* vihelteli voimakkaasti, hellitti köytensä, irrottautui ympärillä olevista laivoista, pani potkurit käyntiin ja lipui rannasta salmen reitille. John ei ollut ottanut luotsia; hän tunsu itse täydellisesti Clyden solat eikä kukaan olisi voinut ohjata paremmin. Laiva liikehti hänen viittaustensa mukaan: oikealla kädellään hän ohjasi konetta, vasemmalla peräsintä äänettömästi ja varmasti. Pian tekivät viimeiset tehtaajat tilaa tuolla täällä rannan kukkuloilla kohoaville huviloille, ja kaupungin kohina vaimeni välimatkan kasvaessa.

Tunnin perästä sivuutti *Duncan* Dumbartonin kalliit, kahta tuntia myöhemmin se oli Clyden lahdella, kello kuusi aamulla se kiersi Cantyren majakan, laski ulos Pohjois-Kanavasta ja kynti aavaa valtamerä.

MATKUSTAJA HYTISSÄ NUMERO KUUSI.

Tämän ensimmäisen purjehduspäivän aikana oli meri hyvin kuoppainen, ja tuuli yltyi iltaan mennessä. *Duncan* keinui kovasti; niinpä eivät naiset näyttäytyneetkään kannelle, vaan pysyivät makuulla hyteissään ja tekivät siinä viisaasti.

Mutta seuraavana päivänä tuuli kääntyi jonkun verran; kapteeni John avautti keula-, etu- ja märssypurjeen; *Duncan* kulki nyt tukevammin aalloilla eikä ollut enää yhtä herkkä heilahtelemaan ja keinumaan. Lady Helena ja Mary Grant saattoivat jo päivän koittaessa liittyä lordi Glenarvanin, majurin ja kapteenin seuraan kannelle. Auringonnousu oli suurenmoinen. Päivän tähti nousi kultakehrän merestä ikään kuin suunnattomasta sähkökylvystä. *Duncan* liukui niin säihkyvän säteilyn keskellä, että tosiaan olisi voinut sanoa sen purjeiden pullistuvan auringonsäteiden voimasta.

Laivan matkustajat katselivat hiljaisissa mietteissä tätä säteilevän taivaankappaleen ilmestystä:

— Mikä ihana näky! lausui vihdoinkin lady Helena. — Se lupaa kaunista päivää. Kunpa vain tuuli ei kääntyisi vastaiseksi, vaan suosisi *Duncanin* kulkua!

— Ei voisi toivoa parempaa päivää, rakas Helena, lordi Glenarvan vastasi, — eikä meillä tosiaan ole valittamista tätä matkan alkua vastaan.

— Kuinkahan kauan matka meren poikki kestää, rakas Edward?

— Siihen on kapteeni Johnin vastattava, Glenarvan sanoi. — Kuljemmeko hyvin? Oletteko tyytyväinen

laivaanne, John?

— Perin tyytyväinen, teidän jalosukuisuutenne, John vastasi; — tämä on verraton alus, mielikseen merimies astelee sen kannella. Milloinkaan ei laivan runkoa ja koneistoa ole saatu paremmin tasapainoon; katsokaahan kuinka vauhti on tasainen ja kuinka sulavasti alus liukuu aalloilla. Me kuljemme todellakin seitsemäntoista solmua tunnissa. Jos tätä vauhtia kestää, olemme päiväntasaajan kohdalla kymmenessä päivässä ja ennen viittä viikkoa kiertäneet Kap Hornin.

— Kuuletteko, Mary? lady Helena toisti, — ennen viittä viikkoa!

— Kuulen, rouva, tyttö vastasi — ja sydämeni sykähtelee kovemmin kapteenin sanoista.

— Entä kuinka te kestätte tätä purjehdusta, Mary-neiti? lordi Glenarvan kysyi.

— Aika hyvin, mylord, ei siitä ole sanottavaa haittaa. Kyllä minä siihen pian totun.

— Entä pikku Robert?

— Robertko? John Mangles vastasi. — Kun hän ei ole sukeltanut konehuoneeseen, hän on kiivennyt mastojen päähän. Se poika ilkkuu vain meritautia. Kas, tuollahan se on nytkin.

Kapteenin viittauksen mukaan kääntyivät kaikkien katseet kokkamastoa kohti, ja jokainen saattoi huomata Robertin kiikkumassa pramipurjeen raakapuulla kolmisenkymmentä metriä kannen yläpuolella. Mary ei voinut olla huudahtamatta.

— Oh, rauhoittukaa, neiti, John Mangles sanoi, — minä vastaan hänestä ja lupaan ennen pitkää esittää verrattoman velikullan kapteeni Grantille, sillä me löydämme kyllä kapteenin.

— Kunpa taivas kuulisi teidän sananne, herra John, tyttö vastasi.

— Rakas lapseni, lordi Glenarvan lausui, — koko tässä asiassa on jotakin kaitselmuksen määräämää, minkä tulee antaa meille hyviä toiveita. Me emme mene, meitä viedään. Me emme etsi, meitä johdetaan. Ja katsokaa kaikkia näitä kunnan miehiä, jotka ovat antautuneet niin hyvän asian palvelukseen! Me emme ainoastaan onnistu yrityksessämme, vaan pääsemme perille vaikeuksitta. Minä olen luvannut lady Helenalle huvimatkan, ja pahastipa erehtyisin, ellen pitäisi sanaani.

— Edward, lady Glenarvan sanoi, — sinä olet miehistä paras.

— En, mutta minulla on paras miehistö parhaalla laivalla. Ettekö ihaile *Duncania*, Mary-neiti?

— Minäkö, mylord? tyttö vastasi. — Tottahan sitä ihailen, kun olen todella asiantuntija.

— Ah, niinkö?

— Minä olen leikkinyt lapsena isäni laivoilla; hänen olisi pitänyt tehdä minusta merimies, ja jos tarvittaisiin, niin pystyisin kai reivaamaan tai punomaan köyttä.

— Ah, neiti, mitä minä kuulenkaan! John Mangles huudahti.

— Tuolla puheella saatte kapteeni Johnista hartaan ystävän, lordi Glenarvan sanoi, — sillä hän ei myönnä mitään maailmassa vetävän vertoja merielämälle, ei edes naisten kuullen! Eikö totta, John?

— Epäilemättä, teidän jalosukuisuutenne, nuori kapteeni vastasi, — mutta myönnän, että neiti Grant on paremmin paikallaan peräsalongissa kuin reivaamassa pramipurjetta; mutta yhtä mieluisaa on silti kuulla hänen puhuvan noin.

— Ja varsinkin kun hän ihailee *Duncania*, lordi Glenarvan lisäsi.

— Joka sen hyvin ansaitsee, John täydensi.

— Kuulkaa, lady Helena sanoi, — kun te olette niin ylpeä aluksestanne, herätätte minussa halun tutkia sen ruumanpohjaan saakka ja nähdä, minkälaiset olot kunnan matruuseillamme on välikannella.

— Mainiot, John vastasi, — he ovat siellä kuin kotonaan.

— Ja he ovat todellakin kotonaan, rakas Helena, lordi Glenarvan lisäsi. — Tämä alus on kaistale vanhaa Kaledoniaamme! Se on irrallinen osa Dumbartonin kreivikuntaa, joka erikoisesta armosta on purjehtimassa, niin ettemme ole jättäneet maatamme! *Duncan* on Malcolmin linna, ja valtameri on Lomond-järvi.

— No hyvä, rakas Edward, esittelepä siis meille tätä linnaa, lady Helena vastasi.

— Kuten käsket, Glenarvan lausui, — mutta salli minun sitä ennen puhutella Olbinettia.

Laivan muonamestari oli mainio ravintoasiantuntija, skotlantilainen, joka toimensa tärkeyden puolesta olisi ansainnut olla ranskalainen ja täytti tehtävänsä hartaasti ja taitavasti. Hän asettui kuuntelemaan.

— Olbinett, me teemme pienen retken ennen aamiaista, Glenarvan sanoi, ikään kuin olisi ollut puhe huvimatkestasta Tarbetille tai Katrine-järvelle. — Toivoakseni pöytä on katettu palatessamme.

Olbinett kumarsi juhlallisesti.

— Tuletteko mukaan, majuri? lady Helena kysyi.

— Jos käskette, MacNabbs vastasi.

— No, lordi Glenarvan huomautti, — majuri on uponnut sikarinsa savuun, siitä häntä ei saa temmata pois; majuri on nähkääs tuima tupakkamies, Mary-neiti. Hän polttaa aina, nukkuessaankin.

Majuri nyökkäsi hyväksyvästi, ja lordi Glenarvanin vieraat lähtivät välikannelle.

Yksin jäätyään ja tapansa mukaan itsekseen puhellen, mutta väittämättä milloinkaan itseään vastaan, kietoutui MacNabbs yhä paksumpaan savupilveen; hän seisoj liikkumatta, katsellen taaksepäin laivan vanaveteen. Hetken hiljaisen mietiskelyn jälkeen hän kääntyi ympäri ja havaitsi seisovansa vastapäätä erästä uutta henkilöä. Jos mikään olisi voinut majuria hämmästyttää, hän olisi nyt hämmästynyt, sillä tämä matkustaja oli hänelle täysin outo.

Hän oli pitkä, kuiva ja laiha, ehkä noin nelikymmenvuotias mies, näöltään kuin pitkä suurinuppinen naula. Hänen päänsä oli tosiaan iso ja voimakas, otsa oli korkea, nenä pitkäkö, suu iso, leuka hyvin jyrkäv. Hänen silmiään peittivät suuret, pyöreät silmälasit ja hänen katseessaan näytti olevan sellaista erikoista epävarmuutta kuin ns. päiväsokeilla, jotka näkevät esineet vain hämärässä. Kasvoista päättäen hän oli älykäs ja hilpeä mies; hänellä ei ollut jurojen ihmisten tylyä ilmettä, jotka periaatteesta eivät milloinkaan naura ja jotka peittävät mitättömyytensä yksivakaisuuden alle. Kaikkea muuta. Tuntemattoman herttaisen luonteva, koreilematon käytös osoitti selvästi, että hän osasi ottaa ihmiset ja asiat niiden hyvältä puolelta. Mutta vaikei hän vielä ollut puhunut, hänet tunsu puheliaksi ja varsinkin hajamieliseksi niiden ihmisten tapaan, jotka eivät näe, mitä katsovat, eivätkä kuule, mitä kuuntelevat. Hänellä oli päässä matkalakki, jalassa paksut keltaiset kengät ja nahkasäärystimet, pukunaan ruskeat samettihousut ja samasta kankaasta tehty takki, jonka lukemattomat taskut näyttivät olevan täynnä kaikenlaisia vihkosia, muisti- ja taskukirjoja ja lukemattomia muita yhtä epämukavia ja tarpeettomia esineitä, puhumattakaan pitkästä kaukoputkesta, jota hän kantoi olkahihnassa.

Tuntemattoman vilkkaus oli majurin tyyneyden räikeänä vastakohtana; hän liikuskeli MacNabbsin ympärillä, katseli tätä, teki silmillään kysymyksiä, kun taas majuri ei ollut vähääkään utelias tietämään, mistä hän tuli, ja minne hän oli menossa, minkä vuoksi hän oli mukana *Duncan*-laivalla.

Nähdessään yrityksensä raukeavan majurin välinpitämättömyyteen, tuo arvoituksellinen henkilö tarttui kaukoputkeensa, joka pisimmillään oli reilun metrin mittainen, ja seisten liikkumatta kuin valtatie kilometripylväs, vaikka sääret hajallaan, hän suuntasi kojeensa kohtaan, jossa taivas ja meri yhtyivät; viisi minuuttia sitä tutkittuaan hän laski kaukoputkensa, käänsi sen pään kantta vasten ja nojasi siihen ikään kuin se olisi ollut keppi; mutta silloinpa kiikarin putket solahtivat sisäkkäin, ja uusi matkustaja, jolta täten äkkiä katosi tukipiste, oli vähällä suistua kumoon isonmaston juurelle.

Jokainen muu olisi ainakin hymyillyt majurin asemassa. Majuri ei edes räpäyttänyt silmiään. Silloin tuntematon teki päätöksensä.

— Muonamestari! hän huusi, ja tämän ainoankin sanan ääntäminen osoitti hänen olevan ulkomaalaisen.

Hän odotti. Ketään ei ilmestynyt.

— Muonamestari! hän toisti vielä kovemmalla äänellä.

Herra Olbinett sattui kulkemaan ohi matkallaan etukannen alla olevaan keittiöön. Kuinka hän hämmästyikään kuullessaan tämän kookkaan henkilön, jota hän ei tuntenut, tuolla lailla kutsuvan!

— Mistä ihmeestä tuo tulee? — hän tuumi. — Joku lordi Glenarvanin ystävä? Mahdotonta!

Hän astui kuitenkin esiin ja lähestyi muukalaista.

— Oletteko te laivan muonamestari? tämä kysyi.

— Olen, herra, Olbinett vastasi, — mutta minulla ei ole kunnia tuntea...

— Minä olen matkustaja hytistä numero kuusi.

— Numero kuusi? muonamestari toisti.

— Niinpä niin. Mikä teidän nimenne on?

— Olbinett.

— No niin, Olbinett, ystäväni, jatkoi outo hytistä numero kuusi, — täytyy ajatella aamiaista, hyvinkin pian. Minä en ole syönyt puoleentoista vuorokauteen, tai paremmin sanoen, minä olen nukkunut puolitoista vuorokautta, mikä on anteeksiannettavaa miehelle, joka tulee oikopäätä Pariisista Glasgowiin. Mihän aikaan täällä syödään aamiaista?

— Kello yhdeksän, Olbinett vastasi konemaisesti.

Muukalainen aikoi katsoa kelloaan, mutta ei saanut sitä esiin pitkään aikaan, sillä hän löysi sen vasta yhdeksänneistä taskustaan.

— Kas, hän sanoi, — kello ei ole vielä kahdeksaa. Tuokaa siis, Olbinett, minulle korppu ja lasi sherryä odottaessani, sillä minä olen nääntymässä nälkään.

Olbinett kuunteli käsittämättä; tuntematon puhuikin lakkaamatta ja siirtyi asiasta toiseen verrattoman vilkkaasti.

— Entä kapteeni! hän kysyi. — Eikö kapteeni ole vielä noussut! Ja ensimmäinen perämies? Mitä hän tekee? Nukkuuko hänkin vielä? Ilma on onneksi kaunis, tuuli suotuisa, ja laiva kulkee omin nokkinsa.

Samassa John Mangles ilmestyi perähytin portaille.

— Tuossa on kapteeni, Olbinett sanoi.

— Ah, mieluisaa, tuntematon huudahti, — kapteeni Burton, mieluisaa tutustua teihin!

John Mangles ällistyi pahanpäiväisesti kuullessaan itseään puhuteltavan kapteeni Burtoniksi ja nähdessään oudon miehen laivallaan.

Toinen jatkoi mitä luontevimmin:

— Sallikaa minun puristaa kättänne, hän sanoi. — Kun en tehnyt sitä toissailtana, se johtui siitä, että lähden hetkellä ei sovi häiritä päällikköä. Mutta nyt, kapteeni, olen todella hyvilläni päästessäni puheisiin kanssanne.

Silmät suurina John Mangles katseli vuoroin Olbinettia, vuoroin tätä tulokasta.

— Nyt kun ollaan tuttavina, rakas kapteeni, outo mies sanoi, — olkaamme kuin vanhoja ystäviä. Jutellaan siis ja sanokaa, oletteko tyytyväinen *Scotiaan*?

— Mitä te *Scotialla* tarkoitate? John Mangles kysyi vihdoin.

— Heh, tietenkin tätä *Scotiaa*, jossa nyt olemme. Tämä on hyvä laiva, ja minulle on kehuttu sen lujaa rakennetta samoin kuin päällikön, kunnan kapteeni Burtonin, henkisiä ominaisuuksia. Oletteko samannimisen, suuren Afrikan-tutkijan sukulaisia? Hän oli uljas mies. Saan siis onnitella!

— Hyvä herra, John Mangles lausui, — minä en ole ensinkään matkailija Burtonin sukulaisia, enkä edes itse ole kapteeni Burton.

— Ah, päätteli tuntematon, — minä olen siis puheissa *Scotian* ensimmäisen perämiehen, herra Burdnessin, kanssa!

— Herra Burdnessinko? vastasi John Mangles, joka alkoi aavistaa asian oikean laidan. Mutta oliko hän tekemisissä hullun vai laivasta erehtyneen kanssa? Se askarrutti hänen mieltään, ja hän oli juuri aikeissa antaa ratkaisevan selityksen, kun lordi Glenarvan, hänen vaimonsa ja neiti Grant nousivat kannelle. Vieras huomasi heidät ja huudahti:

— Ah, matkustajia! Matkustajia! Mainiota. Pyydän, herra Burdness, teitä esittelemään minut...

Ja sitten hän astui esille moitteettoman kohteliaasti, odottamatta John

Manglesin esittelyä.

— Rouva, hän sanoi neiti Grantille; — neiti, hän sanoi lady Helenalle; — hyvä herra, hän lisäsi kääntyen lordi Glenarvanin puoleen.

— Lordi Glenarvan, John Mangles ilmoitti.

— Mylord, jatkoi silloin tuntematon, — pyydän anteeksi, että itse esittelen itseni; mutta merellähän on lupa hiukan hellittää ankaria seurustelusääntöjä; toivoakseni teemme pian tuttavuutta, ja *Scotian* matka näiden naisten seurassa tuntuu meistä yhtä lyhyeltä kuin mieluisaltakin.

Lady Helena ja neiti Grant eivät olleet keksineet sanaakaan vastatakseen. He eivät ymmärtäneet mitään tämän kuokkavieraan ilmestymisestä *Duncanin* kannelle.

— Arvoisa herra, lausui nyt lordi Glenarvan, — kenen kanssa minulla on kunnia puhua?

— Minä olen Jacques-Eliacin-Francois-Marie Paganel, Pariisin Maantieteellisen seuran sihteeri, Berliinin, Bombayn, Darmstadtin, Leipzigin, Lontoon, Pietarin, Wienin, New Yorkin seurojen kirjeenvaihtajajäsen, Itä-Intian kuninkaallisen maan- ja kansatieteellisen seuran kunniajäsen, joka vietettyään kaksikymmentä vuotta elämästään tutkimassa maantiedettä työhuoneessaan on päättänyt jatkaa tutkimuksiaan luonnossa ja on nyt matkalla Intiaan liittääkseen siellä yhteen suurten löytöretkeilijöiden töiden tulokset.

MISTÄ JACQUES PAGANEL ON TULOSSA JA MINNE MENOSSA.

Maantieteellisen seuran sihteeri oli varmaankin mukava henkilö, sillä kaikki tämä sanottiin hyvin miellyttävällä tavalla. Lordi Glenarvan tiesi muuten täydellisesti kenen kanssa oli tekemisissä, sillä Jacques Paganelin nimi ja ansiot olivat hänelle hyvin tutut. Kun otti huomioon hänen maantieteelliset tutkimuksensa, hänen seuran julkaisuissa esittämänsä selostukset uusimmista löydöistä, hänen kirjeenvaihtonsa koko maailman kanssa, oli häntä pidettävä yhtenä Ranskan etevimmistä tiedemiehistä. Niinpä Glenarvan ojensikin sydämellisesti käden odottamattomalle vierasalleen.

— Ja nyt, kun esittely on tapahtunut, hän lausui, — sallinette, herra Paganel, minun tehdä teille yhden kysymyksen?

— Kaksikymmentä kysymystä, mylord, Jacques Paganel vastasi. — Minulle on alati mieluisaa keskustella teidän kanssanne.

— Toissa iltanako te tulitte tähän laivaan?

— Niin, mylord, toissa iltana kello kahdeksan. Minä hyppäsin Kaledonian rautatievaunusta rattaille ja rattailta *Scotiaan*, jossa olin Pariisista tilannut hytin numero kuusi. Ilta oli pimeä. Laivalla en tavannut ketään. No, tuntien itseni väsyneeksi kolmenkymmenen tunnin matkasta ja tietäen, että meritauhin välttämiseksi on hyvä keino mennä nukkumaan heti laivaan tultua ja pysytellä vuoteessa matkan ensimmäiset päivät, menin suoraa päätä makuulle ja olen tunnollisesti nukkunut kolmekymmentäkuusi tuntia, jos uskotte.

Jacques Paganelin kuuntelijat tiesivät nyt, mitä piti ajatella hänen olostaan laivalla. Ranskalainen matkustaja oli osunut väärään laivaan ja tullut *Duncanin* sillä välin kun sen miehistö oli St. Mungon kirkossa. Kaikki oli siis selvää. Mutta mitä tämä tiedemies sanoisi kuullessaan, mihin laivaan hän oli joutunut ja minne nyt oltiin matkalla?

— Niinpä te, herra Paganel, lordi Glenarvan sanoi. — olette valinnut tutkimusmatkojenne lähtökohdaksi Kalkuttan?

— Juuri niin, mylord. Intian näkeminen on ollut minun mielihalunani koko elämäni ajan. Se on ollut kaunein unelmani, joka nyt vihdoin toteutuu norsujen ja Brahman pappien maassa.

— Teille ei siis ole yhdentekevää joutua johonkin muuhun maahan, herra Paganel?

— Ei, mylord, se olisi minulle kiusallista, sillä minulla on suosituksia Intian varakuninkaalle, lordi

Somersetille, ja Maantieteellisen seuran antama tehtävä täytettävänä.

— Ah, onko teillä siis jokin määrätty tehtävä?

— On, minun pitäisi yrittää tehdä hyödyllinen ja mielenkiintoinen matka, jonka ohjelman on laatinut oppinut ystäväni ja ammattiveljeni, herra Vivien de Saint-Martin. Olisi näet tarkoituksena seurata Schlagintweit-veljesten, eversti Waughin, Webbin, Hodgsonin, Huc- ja Gabet-nimisten lähetyssaarnaajien, Moorcroftin, hra Jules Remy ja monen muun kuuluisan retkeilijän jälkiä. Minä koetan onnistua siinä, missä lähetyssaarnaaja Krick v. 1846 epäonnistui; sanalla sanoen kartoittaa Jaru-Dzangbo-Tshuvirta, joka viidentoistasadan kilometrin alalla kostuttaa Tiibetiä, koskettaen Himalajan pohjoista juurta, ja vihdoinkin todeta, eikö tämä joki yhdy Brahmaputraan Assamin koillispuolella. Mylord, kultamitali on taattu sille tutkijalle, joka näin voi toteuttaa yhden hartaimmista toiveista Intian maantiedon alalla.

Paganel oli suurenmoinen. Hän puhui erittäin innostuneesti. Hän heittäytyi mielikuvituksen nopeille siiville. Häntä olisi ollut yhtä mahdoton keskeyttää kuin Reiniä Schaffhausenin putouksessa.

— Herra Jacques Paganel, lordi Glenarvan sanoi hetken hiljaisuuden jälkeen, — se olisi epäilemättä hieno matka, josta tiede tulisi olemaan teille sangen kiitollinen. Mutta minä en tahdo enempää pitkittää teidän erehdystänne; ainakin toistaiseksi täytyy teidän luopua ilostanne päästä Intiaan.

— Luopuako siitä? Ja minkä vuoksi?

— Koska te nyt matkustatte Intian niemimaasta pois päin.

— Kuinka?! Kapteeni Burton...

— Minä en ole kapteeni Burton, John Mangles vastasi.

— Mutta *Scotia*?

— Tämä laivakaan ei ole *Scotia*.

Paganelin ällistystä olisi mahdoton kuvata. Hän katsoi vuoronperään lordi Glenarvania, joka yhä oli vakava, lady Helenaa ja Mary Grantia, joiden ilmeet osoittivat säälivää myötätuntoa, John Manglesia, joka hymyili ja majuria, joka ei rävähtänyt; sitten hän kohautti harteitaan, siirsi silmälasinsa otsaltaan nenälle ja huudahti:

— Mitä pilantekoa tämä on!

Mutta silloin sattui hänen katseensa peräsimen rattaaseen, jonka kehässä näkyivät nämä kaksi sanaa:

DUNCAN GLASGOW

— *Duncan! Duncan!* hän äännähti päästäen avuttoman epätoivonhuudon.

Ja sitten hän syöksyi päistikkaa alas peräsalongin rappusia hyttiään kohti.

Onnettoman tiedemiehen mentyä ei kukaan laivalla voinut pysyä vakavana majuria lukuunottamatta, ja nauru levisi matruuseihin saakka. Astua väärään junaan! Sama se! Saapua Edinburghiin, kun olisi pitänyt lähteä Dumbartoniin! Olkoon menneeksi! Mutta eksyä väärään laivaan ja kellua Chileä kohti, kun on aikomus matkustaa Intiaan, se on jo hajamielisyyden huippu!

— Se ei sentään kummastuta minua, kun on puhe Jacques Paganelistä, Glenarvan sanoi. — Hän on kuuluisa sentapaisista hairahduksista. Kerrankin hän julkaisi kartan Amerikasta, johon hän oli sijoittanut Japanin. Se ei kuitenkaan estä häntä olemasta etevä tiedemies, ja hän on todella Ranskan parhaita maantieteilijöitä.

— Mutta mitä nyt teemme miesparalle? lady Helena kysyi. — Emmehän voi viedä häntä väkisin Patagoniaan.

— Miksi emme? MacNabbs vastasi rauhallisesti. — Me emme ole vastuussa hänen hajamielisyydestään. Olettakaa, että hän olisi astunut väärään junaan, pysähtyisikö se?

— Ei, mutta hän pääsisi pois lähimmällä asemalla, huomautti lady Helena.

— No niin, Glenarvan lausui, — sen hän voi tehdä, jos haluaa, ensimmäisellä pysähdyspaikallamme.

Samassa Paganel palasi peräkannelle viheliäisenä ja nolona, käytyään toteamassa, että hänen tavaransa olivat laivassa. Hän toisteli lakkaamatta kohtalokkaita sanoja: *Duncan! Duncan!* Hänen sanavarastossaan ei ollut enää muuta. Hän käveli edestakaisin, tarkastellen laivan taklausta ja tähyten rannattoman meren mykkää näköpiiriä. Vihdoin hän palasi lordi Glenarvanin luo.

— Ja minne tämä *Duncan* on menossa? hän kysyi.

— Amerikkaan, herra Paganel.

— Ja tarkemmin määritellen?

— Concepcioniin.

— Chileen! Chileen! huudahti onneton tiedemies. — Entä Intian-retkeni? Ja mitä sanoo herra de Quatrefages, keskuskomitean esimies! Ja herrat d'Avezac ja Cortambert ja Vivien de Saint-Martin! Ja mitä sanon minä itse seuran istunnossa!

— Rauhoittukaa, herra Paganel, lordi Glenarvan vastasi, — älkää menettäkö toivoanne. Kaikki voi järjestyä niin, että teille tulee vain verrattain vähäinen viivästys. Jaru-Dzangbo-Tshu odottaa teitä aina Tiibetin vuoristossa. Me poikkeamme pian Madeiraan, ja siellä te tapaatte laivan, jolla pääsette takaisin Eurooppaan.

— Kiitän teitä, mylord, täytyy myöntyä. Mutta sen saanee sanoa, että tämä on tavaton seikkailu eikä sellaisia satu muille kuin minulle. Ja minulla kun on varattu hytti *Scotiassa!*

— No, *Scotia* teidän pitänee toistaiseksi jättää sikseen.

— Mutta, Paganel sanoi, tarkastettuaan alusta uudelleen. — *Duncan* on huvipursi.

— Niin on, hyvä herra, John Mangles vastasi, — ja sen omistaja on hänen jalosukuisuutensa lordi Glenarvan.

— Joka pyytää teitä mielin määrin käyttämään vieraanvaraisuuttaan, Glenarvan lisäsi.

— Tuhansia kiitoksia, mylord, Paganel vastasi. — Minä ymmärrän todellakin arvostaa teidän kohteliaisuuttanne; mutta sallikaa minun tehdä eräs yksinkertainen huomautus: Intia on ihana maa; se tarjoaa matkustajille ihmeellisiä yllätyksiä; naiset epäilemättä eivät sitä tunne... No niin, ei tarvitse muuta kuin että perämies kääntää ruoria, ja *Duncan* kulkisi yhtä helposti Kalkuttaa kuin Chileä kohti; ja kun se kerran on huvimatalla...

Päänpuhdistukset, joita Paganelin ehdotus aiheutti, eivät sallineet hänen jatkaa esitystään. Hän vaikeni kesken.

— Herra Paganel, sanoi silloin lady Helena, — jos olisi puhe vain huvimatasta, niin vastaisin teille: lähtekäämme kaikki yhdessä Intiaan, eikä lordi Glenarvan sitä pyyntöäni hylkäisi. Mutta *Duncan* on matkalla pelastamaan Patagonian rannikolle joutuneita haaksirikkoisia eikä voi muuttaa niin ihmisystävällisen matkansa suuntaa...

Muutamassa minuutissa tehtiin ranskalaiselle matkustajalle selkoa tilanteesta, liikuttuneena hän kuunteli kertomuksen sattumalta löydettyistä asiakirjoista, kapteeni Grantin kohtalosta, lady Helenan jalomielisestä ehdotuksesta.

— Mylady, hän sanoi, — sallikaa minun lausua ihailuni teidän menettelystänne kaikessa tässä ja tehdä se tinkimättä. Teidän aluksenne on jatkettava matkaansa, ja minä saisin tunnonvaivoja, jos hidastuttaisin sitä ainoatakaan päivää.

— Haluatteko siis ottaa osaa meidän etsiskelyymme? lady Helena kysyi.

— Se on mahdotonta, rouva, minun pitää suorittaa saamani tehtävä. Minä lähden laivasta ensimmäisessä pysähdyspaikassanne...

— Madeirassa siis, John Mangles sanoi.

— Madeirassa, olkoon. Siellähän olen vain sadankahdenkymmenen peninkulman päässä Lissabonista ja voin odottaa laivavuoroa.

— No niin, herra Paganel, Glenarvan sanoi, — teidän toivomustanne noudatetaan, ja omasta puolestani olen hyvilläni voidessani tarjota teille vieraanvaraisuutta laivallani muutamiksi päiviksi. Toivoisin vain, ettette kovin ikävysty meidän seurassamme!

— Oo, mylord, tiedemies huudahti, — minähän olen ylen onnellinen, että satuin erehtymään näin miellyttävällä tavalla! Yhtäkaikki on sentään naurettava seikka, että mies lähtee matkalle Intiaan ja purjehtiikin Amerikkaa kohti!

Tästä alakuloisesta ajatuksesta huolimatta Paganel mukautui myöhästymiseen, jota ei voinut estää. Hän oli herttainen, hilpeä, jopa hajamielinenkin; hän ihastutti naisia hyväntuulisuudellaan; ennen päivän loppua hän oli kaikkien ystävä: Hänen pyynnöstään näytettiin hänelle nuo merkilliset asiakirjat. Hän tutki niitä huolellisesti, kauan, pienimpiä yksityiskohtia myöten. Mikään muu tulkinta ei hänestäkään näyttänyt mahdolliselta. Mary Grant ja hänen veljensä herättivät hänessä mitä vilkkainta mielenkiintoa. Hän antoi heille hyviä toiveita. Se tapa, jolla hän selitti asiaa, ja eittämätön menestys, jota hän ennusti *Duncanin* retkelle, houkutteli hymyn nuoren neitosen huulille. Totisesti, jos hänellä ei olisi tehtävänsä, olisi hänkin lähtenyt etsimään kapteeni Grantia!

Ja kun hän kuuli, että lady Helena oli William Tuffnelin tytär, hän puhkesi ihmetyksen huudahduksiin. Hän oli tuntenut lady'n isän. Mikä uljas tiedemies! Ja kuinka vilkasta heidän kirjeenvaihtonsa oli ollut, kun William Tuffnel oli tullut seuran kirjeenvaihtajajäseneksi! Juuri hän, hän itse, oli esittänyt toisilleen William Tuffnelin ja herra Malte-Brunin! Mikä tapaus, ja mikä ilo matkustaa yhdessä William Tuffnelin tyttären kanssa!

Lopulta hän pyysi lady Helenalta lupaa suudella häntä poskelle. Ja siihen lady Glenarvan suostuikin, vaikka se ehkä oli hiukan "asiaankuulumatonta."

YKSI KUNNON MIES LISÄÄ RETKELLE.

Afrikan pohjoispuolen kohdalla kulkevien merivirtojen edistämänä kulki *Duncan* nopeaa vauhtia päiväntasaajaa kohti. Elokuun 30. päivänä tuli Madeiran saariryhmä näkyviin. Lupauksensa mukaan tarjoutui lordi Glenarvan laskemaan uuden vieraansa siellä maihin.

— Lordi, Paganel vastasi, — puhukaamme kursailematta. Oliko ennen minun tuloani laivalle aikomuksenne poiketa Madeirassa?

— Ei, Glenarvan sanoi.

— Ehkä sitten saisin käyttää hyväkseni onnettoman hajamielisyyteni seurauksia. Madeiran saariryhmä on täysin tunnettu. Maantieteilijälle ei siellä enää ole mitään mielenkiintoista. On jo sanottu ja kirjoitettu kaikki mitä voi siitä saariryhmästä, joka muuten viininviljelykseen nähden on täyttä päätä rappeutumassa. Ajatelkaa, että Madeirassa ei enää ole viinitarhoja! Viinisato, joka vuonna 1813 nousi miljoonaan sataantuhanteen hehtolitran, teki vuonna 1845 ainoastaan satakolmekymmentätuhatta neljäsataaviisikymmentä hehtolitran. Nytemmin ei se ole edes kahtakymmentäviittätuhatta! Se on masentava ilmiö. Olisiko teistä yhdentekevää laskea maihin Kanarian saarille?

— Lasketaan maihin Kanarian saarille, Glenarvan vastasi. — Sehän ei tee mitään mutkaa meidän matkaamme.

— Minä tiedän sen, lordi. Kanarian saarilla on, nähkääs, vielä kolme saariryhmää tutkimatta, puhumattakaan Teneriffan vuoresta, jota aina olen halunnut nähdä. Nythän on tilaisuus. Minä käytän sitä hyväkseni, ja odotellessani Eurooppaan menevää laivaa voin tehdä retken sinne.

— Kuten tahdotte, herra Paganel, vastasi lordi Glenarvan, joka ei voinut olla hymyilemättä.

Ja hänellä oli syytä hymyillä.

Kanarian saaret eivät ole kaukana Madeirasta. Näiden kahden saariryhmän väliä on tuskin kahtasataaviittäkymmentä meripeninkulmaa, mikä matka *Duncanin* nopeudella kulkevalle laivalle oli jokseenkin mitätön.

31. päivänä elokuuta, kello kahden aikaan päivällä, kävelivät John Mangles ja Paganel peräkannella. Ranskalainen ahdisteli kumppaniaan vilkkailla kyselyillä Chilestä; yhtäkkiä kapteeni keskeytti hänet ja sanoi, viitaten erästä etelässä näkyvää pistettä kohti:

— Herra Paganel!

— Mitä nyt, herra kapteeni? tiedemies vastasi.

— Katsokaas tuohon ilmansuuntaan. Ettekö näe mitään?

— En.

— Te ette katso niin kuin pitää. Ei pitkin merenpintaa, vaan sen yläpuolelle, pilviin.

— Pilviinkö? Mitä siellä pitäisi olla...

— No, nyt, tuosta noin, kokkapuun päitse.

— Minä en näe mitään.

— Kun ette tahdo nähdä. Oli miten oli, ja vaikka olemme neljäkymmenen meripeninkulman päässä, niin Teneriffan huippu on selvästi nähtävissä taivaanrannan yläpuolella.

Oliko Paganel tällöin tahtonut nähdä vai ei, muutamaa hetkeä myöhemmin hänen täytyi myöntää asia, ellei halunnut väittää olevansa sokea.

— No, joko te nyt sen huomaatte? kysyi häneltä John Mangles.

— Jo toki, selvästi, Paganel vastasi ja lisäsi, äänessään välinpitämätön sävy: — Tuoko se nyt sitten on se Teneriffan huippu?

— Se se on.

— Eipä se näy olevan kovin korkea.

— On sen huippu sentään kolmetuhatta seitsemänsataa metriä merenpintaa korkeammalla.

— Se ei vastaa Mont-Blancia.

— Se on mahdollista, mutta kun kiipeätte sen laelle, niin pitänne sitä sentään kyllin korkeana.

— Oo, kiivetäkö sen laelle, rakas kapteeni, mitä se kannattaa, pyydän kysyä, herrojen von Humboldtin ja Bonplanin jälkeen? Suuri nero, tuo Humboldt. Hän nousi tuolle vuorelle; hän on laatinut siitä niin tyhjentävän kuvauksen, että siihen ei ole mitään lisäämistä; hän havaitsi siinä viisi vyöhykettä: viinivyöhykkeen, lehtipuuvyöhykkeen, havupuuvyöhykkeen, alppikanervavyöhykkeen ja vihdoin aivan kasvittoman vyöhykkeen. Hän nousi vuoren ylimmälle huipulle saakka, missä ei ollut tilaa edes istua. Vuoren laelta näkyvä ala oli yhtä suuri kuin neljäs osa Espanjaa. Sitten hän tutki tulivuoren sen uumenia myöten ja tunkeutui sammuneen aukon pohjalle saakka. Mitä luulisitte minulla olevan tekemistä siellä tämän suurmiehen jälkeen, pyydän kysyä?

— Tosiaan, John Mangles vastasi, — eipä siinä ole enää mitään haravoimista. Sepä ikävää, sillä teidän aikanne tulee pitkäksi odotellessa laivaa Teneriffan satamassa. Siellä ei ole suurtakaan vaihtelua toivottavissa.

— Kuka tietää mitä vaihtelua minun hajamielisyyteni saisi aikaan, Paganel sanoi nauraen. — Mutta, rakas Mangles, eikö Kap Verden saarilla ole ankkuripaikkoja?

— On kyllä. Villa Praiaan on mainion helppo laskea maihin.

— Puhumattakaan toisesta edusta, joka ei ole halveksuttava, Paganel lisäsi, — siitä, että Kap Verden saaret eivät ole kaukana Senegalista, missä voin tavata maanmiehiäni. Minä tiedän kyllä, että tätä villiä ja epäterveellistä saaristoa ei pidetä kovin mielenkiintoisena; mutta maantieteilijän kannalta on kaikki arvokasta. Näkeminen merkitsee tietoja. On ihmisiä, jotka eivät osaa nähdä, ja jotka matkustavat ikään kuin olisi heillä kaihi. Voitte uskoa, että minä en kuulu niihin.

— Kuinka vain teille on mukavampaa, herra Paganel, John Mangles vastasi, — minä olen varma, että maantiede hyötyy teidän oleskelustanne Kap Verden saarilla. Meidän täytyy muutenkin poiketa sinne ottamaan hiiliä, joten teidän maihinlaskemisenne ei aiheuta meille mitään viivästystä.

Tämän keskustelun jälkeen päätti kapteeni suunnata matkan Kanarian saarten länsipuolitse; kuuluisa vuori jätettiin vasemmalle kädelle, ja nopeakulkuinen *Duncan* kulki Kravun kääntöpiirin poikki 2. päivänä syyskuuta, kello viisi aamulla. Sää alkoi sitten muuttua. Oli sadekauden kostea ja raskas ilmasto, *le tempo das aguas*, kuten espanjalainen sanoo, matkustajille rasittava, mutta puuttomuudesta ja siis myös vedettömyydestä kärsivien Afrikan saarten asukkaille hyötyisiä aika. Ankara merenkäynti esti matkustajia oleilemasta kannella, mutta salongissa kävi keskustelu yhtä vilkkaasti.

3. päivänä syyskuuta ryhtyi Paganel kokoamaan matkatavaroitaan lähestyvää maihinnousua varten.

Duncan liikkui Kap Verden saarien lomassa; sivuuttaen Selin saaren, joka oli todella hedelmätön ja autio hietakumpu, ja kulki laajojen koralliriuttojen ohi se jätti sivulleen St. Jacques-saaren, jonka läpi pohjoisesta etelään ulottuu basalttivuorien jono, päättyen kahteen korkeaan kumpuun. Sitten John Mangles laski Villa Praian lahteen ja ankkuroi laivan kaupungin edustalle viidentoista metrin syvällä. Sää oli kauhea, ja aallokko tavattoman ankara, vaikka lahti oli suojattu aavalta tulevilta tuuilta. Rankka sade oli sellaista ryöppyä, että tuskin saattoi nähdä kaupunkia, joka on sadan metrin korkeuteen nousevien, tuliperäisten kallioiden hiukan matalamman haaran penkereellä. Saari ei tosiaankaan tämän paksun sadeverkon läpi näyttänyt houkuttevalta.

Lady Helena ei voinut toteuttaa ehdotustaan, että käytäisiin kaupungissa; hiilienkin laivaansaanti oli perin hankalaa. *Duncanin* matkustajain oli siis pysyteltävä katoksen alla sillä välin kun meri ja taivas suorastaan ryöpyttivät vesiään vastakkain. Sääkysymys kuului tietenkin päiväjärjestykseen laivalla olevien keskusteluissa. Itsekukin sanoi sanansa, paitsi majuri, joka olisi ollut mukana maailman vedenpaisumuksessa välittämättä siitä vähääkään. Paganel käveli edestakaisin pudistellen päätään.

— Tämä on ihan kuin tahallista, hän hoki.

— Niin, se ainakin on varmaa, lordi Glenarvan vastasi — että luonnonvoimat asettuvat teitä vastaan.

— Kyllä minä niistä sittenkin suoriudun.

— Ettehän sentään voi uhmata tällaista sadetta, lady Helena sanoi.

— Minä, rouva, ehdottomasti. En minä pelkää sitä muuten kuin matkatavaroiden ja kojeiden vuoksi. Ne menevät kaikki piloille.

— Eihän tässä ole muuta pelättävää kuin millä keinolla ne saadaan laivasta pois, lordi Glenarvan sanoi. — Niin pian kuin olette kampsuinenne Villa Praiassa, voitte siellä asua jokseenkin siedettävästi, vaikka ette juuri mukavasti: apinojen ja sikojen seura ei aina ole oikein miellyttävää. Mutta matkamies ei turhia valita. Ja toivottavasti voitte seitsemän tai kahdeksan kuukauden kuluttua päästä lähtemään Eurooppaan.

— Seitsemän tai kahdeksan kuukauden! Paganel huudahti.

— Vähintään. Kap Verden saarille ei laivojen ole tapana poiketa sadekauden aikana. Mutta te voitte käyttää aikaanne hyödyllisellä tavalla. Tämä saaristo on vielä vähän tunnettu; sen topografian, klimatologian, etnografian ja hypsometrian alalla on vielä paljon tekemistä.

— Siellä on ehkä virtoja tutkittavana, lady Helena sanoi.

— Siellä ei ole virtoja, rouva, Paganel sanoi.

— Entä jokia?

— Ei niitäkään.

— No puroja sitten?

— Ei edes niitä.

— Hyvä, majuri sanoi, — sitten samoilette metsissä.

— Metsien muodostumiseen tarvitaan puita, mutta siellä ei ole puita.

— Mainio maa, majuri huomautti.

— Lohduttakaa itseänne, rakas Paganel, sanoi silloin Glenarvan. — Onhan siellä ainakin vuoria.

— Oh, mylord, ihan matalia ja vähän mielenkiintoisia. Ja muuten, nekin on jo tutkittu.

— Niinkö?

— On, se on minun tavallista huonoa onneani. Kanarian saarilla oli edessäni Humboldtin työt, täällä on minut ehättänyt eräs geologi, herra Charles Sainte-Claire Deville.

— Onko se mahdollista?

— Niin on asia, Paganel vastasi surkealla äänellä. — Mainitsemani tiedemies oli mukana *La Décidée*-nimisessä valtion kornetissa sen poiketessa Kap Verden saarilla, ja hän kävi niiden mielenkiintoisimman kukkulan, Fogosaaren tulivuoren huipulla. Mitäpä minulla olisi tehtävää hänen jälkeensä?

— Sepä on tosiaan ikävää, lady Helena vastasi. — Mitä te sitten teette, herra Paganel?

Paganel oli hetkisen vaiti.

— Epäilemättä olisitte tehnyt paremmin, Glenarvan huomautti, — jos olisitte noussut maihin Madeirassa, vaikka siellä ei enää olekaan viiniä.

Maantieteellisen seuran oppinut sihteeri oli taas ääneti. — Minä puolestani odottaisin, majuri sanoi juuri samalla äänensävyllä kuin olisi sanonut: — minä en odottaisi.

— Rakas Glenarvan, sanoi silloin Paganel, — missä aiotte ankkuroida tämän jälkeen?

— Oh, vasta Concepcionissa.

— Perhana, se vie minut yhä kauemmaksi Intiasta.

— Ei suinkaan. Niin pian kuin olette kiertäneet Kap Hornin, tulette taas lähemmäksi Intiaa.

— Sitäpä rohkenen epäillä.

— Muuten, Glenarvan sanoi ihan vakavissaan, — kun kerran on mentävä Intiaan, niin samantekevään on, joutuuko Länsi- vai Itä-Intiaan.

— Kuinka niin samantekevää?

— Puhumattakaan siitä, että Patagonian ruohoaavikkojen asukkaat toki ovat intiaaneja, elleivät aivan intialaisia.

— Ah, tosiaan, mylord, Paganel huudahti, — siinä on seikka, jota en koskaan olisi tullut ajatelleeksi.

— Ja sitten rakas Paganel, voi kultamitalin ansaita missä tahansa; kaikkialla on tekemistä, etsimistä, tutkimista, Kordillieerien harjanteilla yhtä hyvin kuin Tiibetin vuorilla.

— Mutta Jaru-Dzango-Tshun suunta?

— Hyvä! Tutkikaa sen sijaan Rio Colorado! Se on vähän tunnettu virta, joka kartoilla juoksee melkoisia matkoja maantieteilijöiden mielikuvituksen mukaan.

— Sen kyllä tiedän, rakas lordi, siinä on useiden asteiden virheitä. Ah, en epäile, etteikö Maantieteellinen seura olisi lähettänyt minua Patagoniaan yhtä hyvin kuin Intiaan. Mutta en ajatellut sitä.

— Se oli teidän tavallista hajamielisyyttänne.

— No niin, herra Paganel, liityttekö meidän matkaamme? lady Helena kysyi kiehtovimmalla äänellään.

— Hyvä rouva, entä minulle annettu tehtävä?

— Huomautan teille, että aiomme kulkea Magalhãesin salmen kautta, lordi Glenarvan mainitsi.

— Mylord, te houkuttelette.

— Minä lisään, että me käymme Port Faminessa.

— Port Faminessa! huudahti ranskalainen, joka puolelta ahdistettuna.

— Sielläkö maantieteen aikakirjojen kuulussa satamassa?

— Ajatelkaa myös, herra Paganel, lady Helena lausui, — että ottamalla osaa meidän retkeemme teillä on oikeus liittää Ranskan nimi Skotlannin nimeen.

— Niin tosiaan!

— Maantieteilijä voi olla retkikunnallemme suureksi hyödyksi, ja mikä on kauniimpaa kuin tieteen asettaminen ihmisyyden palvelukseen?

— Se on hyvin sanottu, rouva.

— Uskokaa minua. Antakaa sattuman tai paremmin sanoen kaitselmuksen ratkaista. Tehkää niin kuin me. Se on pannut meidän käteemme nuo asiakirjat, me olemme lähteneet. Se on tuonut teidät *Duncanin* kannelle, älkää sitä jättäkö.

— Tahdotteko, että puhun teille suoraan, hyvät ystävät? Paganel kysyi silloin. — No niin, haluaisitteko todella hartaasti, että jäisin?

— Ja te, Paganel, tähän aivan palatte halusta jäädä! väitti Glenarvan.

— Niinhän se on! tiedemies huudahti, — mutta minä pelkäsin olevani tunkeileva!

MAGALHÄESIN SALMI.

Ilo oli yleinen laivalla, kun Paganelin päätös tuli tiettäväksi. Pikku Robert kavahti välittömässä vilkkaudessaan hänen kaulaansa niin rajusti, että kunnianarvoisa sihteeri oli mennä selälleen. — Siinä on reipas pikkumies, hän sanoi, — minun pitää opettaa hänelle maantiedettä.

Niinpä kun John Mangles oli päättänyt tehdä hänestä merimiehen, Glenarvan rohkean, majuri kylmäverisen, lady Helena hyvän ja jalomielisen, Mary Grant tällaisille opettajille kiittolisen oppilaan, täytyi Robertista väkisinkin ajan oloon kehittyä täydellinen herrasmies.

Duncan täytti hiilivarastonsa mahdollisimman ripeästi, lähti näiltä ilottomilta seuduilta länttä kohti Brasiliaan päin, ja saapui, kuljettuaan 7. päivänä syyskuuta päiväntasaajan poikki vinhan pohjatuulen puhaltaessa, eteläiselle pallonpuoliskolle.

Matka tuntui sujuvan vaivattomasti. Kaikki olivat hyvin toiveikkaita. Tällä kapteeni Grantin etsintämatkalla tuntui onnistumisen todennäköisyys kasvavan joka päivä. Kaikkein luottavaisin oli John. Mutta hänen luottavaisuutensa johtui suureksi osaksi halusta nähdä Mary-neiti lohdullisena ja onnellisena. Hän oli aivan erikoisesti kiintynyt tähän nuoreen neitoon; ja tämän tunteen hän osasi salata niin hyvin, että Mary Grantia ja häntä itseänsä lukuunottamatta jokainen *Duncanilla* olija sen huomasi.

Mitä maantieteilijään tulee, hän oli varmaankin koko eteläisen pallonpuoliskon onnellisin ihminen; hän vietti päivänsä tutkimalla karttoja, jotka oli levittänyt ruokasalin pöydälle; siitä aiheutui jokapäiväistä kahnausta herra Olbinettiin kanssa, joka ei voinut kattaa ateriaa. Mutta Paganel sai puolelleen kaikki peräsalongin matkustajat lukuunottamatta majuria, joka pysyi aivan välinpitämättömänä maantieteellisten kysymysten ratkaisusta varsinkin aterioiden aikana. Sitten löydettyään kokonaisen kantamuksen mitä erilaisimpia kirjoja ensimmäisen perämiehen varusteista ja niiden joukossa erinäisiä espanjalaisia teoksia, Paganel päätti opetella Cervantesin kieltä, jota kukaan muu laivalla ei osannut. Se helpottaisi tutkimuksia Chilen rannikolla. Kun hänellä oli taipumuksia kieliopintoihin, hän uskoi varmasti osaavansa puhua tätäkin uutta kieltä sujuvasti laivan saapuessa Concepcioniin. Niinpä hän sitä opiskeli hartaasti, ja hänen kuultiin lakkaamatta mutisevan itseksen katkonaisia äänneitä.

Mutta hän ei kuitenkaan jättänyt antamatta joutohetkinä pikku Robertille käytännön opetusta, vaan kertoi hänelle niiden seutujen historiaa, joita *Duncan* nyt nopeaa vauhtia lähestyi.

Sitten 10. päivänä syyskuuta, tultiin 5° 73' leveys- ja 31° 15' pituusasteen kohdalle, ja silloin kuuli Glenarvan ensi kertaa erään asian, jota luultavasti ei moni muukaan tiedä. Paganel kertoi Amerikan historiaa, ja tullakseen suuriin löytöretkeilijöihin, joiden kyntämää reittiä alus juuri seurasi, hän alkoi Kristoffer Kolumbuksesta ja lopetti kertomuksensa hänestä mainitsemalla, että tämä suuri genovalainen kuoli tietämättä, että oli löytänyt uuden maailman. Kaikki huudahtivat ällistyneinä. Mutta Paganel pysyi väitteessään.

— Se on aivan totta, hän sanoi. — Minä en suinkaan tahdo vähentää Kolumbuksen kunniaa, mutta näin on asia. Viidennentoista vuosisadan lopulla oli ihmisillä vain yksi pyrkimys: helpottaa yhteyttä Aasian kanssa ja etsiä itää lännen kautta, sanalla sanoen: päästä lyhintä tietä 'meden ja hunajan maahan'. Se se Kolumbusta kannusti. Hän teki neljä matkaa; tuli Amerikan rannikolle Kumanan, Hondurasin, Mosquitosin, Nicaraguan, Veraguan, Costa-Rican ja Panaman kohdilla, joita hän luuli Japanin tai Kiinan rannikoiksi, ja kuoli aavistamatta tulleen ennestään tuntemattomaan maanosaan, joka ei edes saanut nimeään hänen muistokseen.

— En tahdo epäillä sanojanne, rakas Paganel, lordi Glenarvan lausui, — mutta sallikaa minun ihmetellen kysyä, ketkä purjehtijat sitten ensimmäisinä ymmärsivät, että Kolumbus oli löytänyt uuden maanosan.

— Heti hänen seuraajansa. Jo hänen matkoillaan mukana ollut Ojeda, samoin kuin Vincent Pinzon, Vespucci, Mendoza, Bastidas, Cabral, Solis, Balboa. Nämä purjehtijat kulkivat pitkin Amerikan itärantoja ja kartoittivat ne kiitäen kolmesataakuusikymmentä vuotta ennen meitä tämän saman merivirran viemänä etelää kohti. Nähkääs, ystäväni, me olemme leikanneet päiväntasaajan aivan samalta kohtaa, missä Pinzon kulki sen poikki viidennentoista vuosisadan viimeisenä vuonna, ja nyt lähenemme sitä kahdeksatta eteläistä leveysastetta, jonka kohdalla hän laski Brasilian alueelle. Vuosi sen jälkeen eteni portugalilainen Cabral Seguron satamaan saakka. Kolmannella retkellään vuonna 1502 purjehti Vespucci vielä kauemmaksi etelään. Vuonna 1508 ryhtyivät Vincent Pinzon ja Solis yhteisesti ottamaan selkoa Amerikan rannoista ja vuonna 1514 löysi Solis La Plata-virran suun, missä alkuasukkaat söivät hänet suuhunsa, niin että uuden mantereen kiertämisen kunnia jäi Magalhãesin osaksi. Tämä kuuluisa purjehtija lähti vuonna 1519 matkalle viidellä laivalla, seurasi Patagonian rannikkoa, löysi Desiren sataman, samoin San-Julianin, missä hän viipyi pitkiä aikoja, tapasi 52. leveysasteella sen Yhdentoistatuhannen Neitsyen salmen, joka myöhemmin sai hänen nimensä, ja 28. päivänä marraskuuta 1520 hän pääsi salmesta ulos Tyynelle valtamerelle. Ah, mitä riemua hän lieneekään tuntenut, mitä liikutusta sykki hänen sydämessään, kun hän näki uuden meren kimaltelevan näköpiirissä auringonpaisteessa.

— Niin, herra Paganel! Robert Grant huudahti innostuneena maantieteilijän sanoista. — Siinä minä olisin tahtonut olla mukana!

— Niin minäkin, poikaseni, enkä olisi laiminlyönyt sellaista tilaisuutta, jos taivas olisi antanut minun syntyä kolmesataa vuotta sitten!

— Mutta se olisi ollut ikävää meille, herra Paganel, lady Helena huomautti, — sillä siinä tapauksessa te ette nyt olisi *Duncanin* salongissa kertomassa meille tätä historiaa.

— Joku toinen olisi kertonut minun sijastani, rouva, ja lisännyt, että länsirannikon tutkimisesta kuuluu ansio Pizarron veljeksille. Näistä sitkeistä seikkailijoista tuli suurten kaupunkien perustajia. Cusco, Quito, Lima, Santiago, Villarica, Valparaiso ja Concepcion, jonne *Duncan* meitä vie, ovat heidän työtään. Pizarrojen löydöt liittyivät tähän aikaan Magalhãesin löytöihin, ja Amerikan rannikoiden muoto ilmestyi kartoille vanhan maailman oppineiden suureksi iloksi.

— Minäpä, Robert sanoi, — en olisi vielä siihen tyytynyt.

— Miksi et? Mary kysyi katsellen nuorta veljeään, joka oli niin innostunut löytöretkien historiasta.

— Niin, poikani, miksi? toisti lordi Glenarvankin rohkaisevasti hymyillen.

— Koska olisin tahtonut tietää, mitä oli Magalhãesin salmen toisella puolen.

— Oikein, ystäväni, Paganel vastasi. — Minä myös olisin tahtonut tietää, jatkuiko mannerta etelänavalle saakka, vai oliko siellä päin olemassa vapaa meri, kuten oletti Drake, muuten teidän maanmiehiänne, mylord. On siis selvää, että jos Robert Grant ja Jacques Paganel olisivat eläneet seitsemännellätoista vuosisadalla, he olisivat ruvenneet matkatovereiksi Shoutenille ja Lemairelle, kahdelle hollantilaiselle, jotka olivat kovin uteliaita ratkaisemaan lopullisesti tämän maantieteellisen arvoituksen.

— Olivatko he tiedemiehiä? lady Helena kysyi.

— Ei, vaan rohkeita kauppiaita, joille löytöjen tieteellinen puoli ei paljon merkinnyt. Silloin oli olemassa hollantilainen Itä-Intian yhtiö, jolla oli yksinoikeus kaikkeen Magalhãesin salmen kautta käytävään kauppaan. Kun siihen aikaan ei tunnettu muuta tietä Aasiaan lännen kautta, oli tällainen etuoikeus suoranainen kaappaus. Eräät kauppiaat yrittävätkin kamppailla tätä yksinoikeutta vastaan etsimällä toista salmea, ja niiden joukossa oli eräs Isaac Lemaire, älykäs ja oppinut mies. Hän kustansi retkikunnan, jonka johtajina olivat hänen veljenpoikansa Jacob Lemaire ja muuan Shouten-niminen kelpo merenkulkija, kotoisin Hornista. Nämä uljaat löytöretkeilijät lähtivät matkaan kesäkuussa 1615, lähes sata vuotta Magalhãesin jälkeen; he löysivät Lemairen salmen Tulimaan ja Staten-saaren välillä, ja 16. päivänä helmikuuta 1616 he kiersivät kuuluisan Kap Hornin, jota paremmin kuin sen veljeä, Hyväntoivonniemeä olisi kannattanut sanoa Myrskyniemeksi!

— Niin, tosiaan, siellä minä olisin tahtonut olla! Robert huudahti.

— Ja olisit saanut ammentaa mitä suurimpien liikutusten lähteestä, poikaseni, Paganel jatkoi innostuen. — Onko tosiaan todellisempaa tyydytystä, oleellisempaa iloa kuin purjehtijan, joka laivallaan merkitsee kartalle löytöjään? Hän näkee maiden vähitellen muodostuvan silmiensä edessä, saaren saaren jälkeen, vuorisen niemen toisen niemen jälkeen, ja niin sanoakseni sukeltavan ylös aaltojen helmasta! Aluksi ovat rajaviivat epämääräisiä, erillisiä, katkonaisia! Tuolla yksinäinen kukkula, täällä erillinen lahti, kauempana avaruuteen häipyvä poukama. — Sitten löydöt täydentävät toisiaan, piirrot

yhtyvät, karttojen pisteet muuttuvat viivaksi; lahdet kaartuvat määrättyyn muotoon, niemet liittyvät siihen ja siihen rantaan; uusi manner järvineen, rantoineen, jokineen, vuorineen, laaksoineen ja tasankoineen, kylineen, kaupunkeineen ja pääkaupunkeineen esiintyy kartalla koko suurenmoisessa loistossaan! Ah, ystävänäni, löytöretkeilijä on todellinen keksijä! Hän kokee odottamattomia yllätyksiä! Mutta nyt tämä kultakaivos on melkein tyhjenetty! On nähty kaikki, löydetty, keksitty kaikki mantereet ja uudet maailmat, eikä meillä, maantieteen alalle viimeksi tulleilla, ole enää mitään tehtävää.

— On kyllä, rakas Paganel, Glenarvan vastasi.

— Ja mitä sitten?

— Se, mitä me juuri teemme!

Duncan kiiti tätä Vespuccin ja Magalhãesin tietä erinomaisen nopeasti. Syyskuun 15. päivänä se kulki Kauriin kääntöpiirin poikki, ja keula käännettiin kuuluisan salmen suuta kohti. Monta kertaa näkyi Patagonian matalaa rannikkoa kuin hämäränä viivana näköpiirin rajalla; niiden ohi kuljettiin yli kymmenen meripeninkulman päästä eikä edes Paganelin mainiolla kiikarilla voinut näistä Amerikan rannoista saada kuin perin epämääräisen käsityksen.

25. päivänä syyskuuta *Duncan* oli Magalhãesin salmen kohdalla. Se laski siihen epäröimättä. Tyynelle valtamerelle kulkevat höyrylaivat käyttävät yleensä mieluummin tätä väylää. Se ei ole kuin kolmesataaseitsemänkymmentä meripeninkulmaa pitkä, vesi on kyllin syvää suurimmillekin aluksille, jopa aivan rannallakin; siellä on mainio ankkuripohja, runsaasti juomaveden ottopaikkoja, kalaisia jokia, riistaisia metsiä, kymmenittäin turvallisia ja helposti saavutettavia valkamia ja monia muita etuja, joita Lemairen salmen ja rajutuulen ja myrskyn yhtä mittaa ahdistaman Kap Hornin väylältä puuttuu.

Alkumatkalla, ensimmäisen kuuden- tai kahdeksankymmenen meripeninkulman taipaleella, Kap Gregoryyn saakka, ovat rannat matalia ja hiekkaisia. Jacques Paganel ei tahtonut päästää ohitseensa ainoatakaan salmen nähtävyyttä. Sen läpikulku kestäisi tuskin puoltatoista vuorokautta, ja rantojen ohi liukuva näköala maksoi hyvin vaivan, jonka maantieteilijä näki saadakseen sitä ihailta etelän auringon häikäisevässä valossa. Pohjoisella rannalla ei näkynyt ainoatakaan asukasta; vain muutamia surkeita alkuasukkaita harhaili Tulimaan karuilla kallioilla. Paganel ei siis saanut nähdä patagonialaisia, mitä hän matkakumppaniensa suureksi huviksi kovasti pahoitteli.

— Patagonia ilman patagonialaisia, hän sanoi, — eihän se enää ole Patagonia!

— Malttia, arvoisa maantieteilijä, lordi Glenarvan rauhoitti, — me näemme vielä patagonialaisiakin.

— En ole siitä varma.

— Niitä on kuitenkin olemassa, lady Helena sanoi.

— Minä epäilen sitä vahvasti, rouva, kun en näe yhtään.

— Eihän patagonialaisen nimeä, joka espanjan kielellä merkitsee 'suuria jalkoja', ole voitu antaa olemattomille olioille.

— Oh, nimi ei merkitse mitään, vastasi Paganel, joka piti itsepäisesti kiinni mielijohteestaan vilkastuttaakseen väittelyä, — ja muuten, totta puhuen, ei tiedetä, miksi he itse itseään nimittävät.

— Niinkö? Glenarvan huudahti. — Tiesittekö sitä, majuri?

— En, MacNabbs vastasi, — enkä maksaisi viittä penniä saadakseni tietää sen.

— Te kuulette sen kuitenkin, Paganel huomautti, — välinpitämätön majuri. Magalhães on nimittänyt näiden seutujen alkuasukkaita patagonialaisiksi, tulimaalaiset nimittävät heitä tiremeeneiksi, chileläiset caucalhuiksi, Carmenin siirtolaiset tehuelcheiksi, araukaanit huilicheiksi; Bougainville antaa heille chaouhain, Falkner taas tehuelhetien nimen! Itse he nimittävät itseään yleensä inakeiksi. Kysynpä siis teiltä, kuinka tästä sekamelskasta voi saada selvää ja voiko sellaista kansaa olla olemassa, jolla on niin monta nimeä!

— Tuo on kyllä jonkinlainen peruste! lady Helena vastasi.

— Olkoon, lordi Glenarvan huomautti, — mutta ystävämme Paganel myöntäne luullakseni, että jos patagonialaisten nimestä onkin epä tietoisuutta, heidän koostaan kuitenkin ollaan varmoja.

— Sitä en voi myöntää, Paganel vastasi.

— He ovat kookkaita, Glenarvan sanoi.

— Sitä en tiedä.

— Pieniäkö? lady Helena kysyi.

— Sitä ei voi kukaan todistaa.

— Ehkäpä sitten keskikokoisia? esitti MacNabbs sovittaakseen kaikki.

— Siitäkään en tiedä sen enempää.

— Tuo menee jo hiukan pitkälle, Glenarvan huudahti. —
Tutkimusmatkailijat, jotka ovat heitä nähneet...

— Tutkimusmatkailijat, jotka heitä ovat nähneet, maantieteilijä vastasi, — antavat aivan ristiriitaisia tietoja. Magalhães sanoo, että hänen päänsä tuskin ulottui heidän vyötäisilleen.

— Nähkääs nyt!

— Niin, mutta Drake väittää, että englantilaiset ovat kookkaampia kuin kookkain patagonialainen.

— Oh, englantilaiset, se on mahdollista, majuri huomautti halveksivasti, — mutta jos olisi puhe skotlantilaisista!

— Cavendish vakuuttaa heidän olevan suuria ja rotevia, Paganel jatkoi. — Hawkins tekee heistä jättiläisiä. Lemaire ja Shouten sanovat heidän olevan yli kolmemetrisiä.

— Nehän ovat uskottavaa väkeä, Glenarvan sanoi.

— Ovat, aivan yhtä hyvin kuin Wood, Narborough ja Falkner, jotka ovat katsoneet heidät keskikokoisiksi. Tosin Byron, la Giraudais, Bougainville, Wallis ja Carteret vakuuttavat, että patagonialaiset ovat kahden metrin pituisia, mutta näiden seutujen paras tuntija, herra d'Orbigny väittää heidän olevan keskimäärin 160 sentin pituisia.

— Mutta mikä sitten näin monesta ristiriitaisesta tiedosta on totuus? lady Helena kysyi.

— Totuus, rouva, Paganel vastasi, — on tämä: patagonialaisilla on lyhyet jalat ja pitkä yläruumis. Voi siis määritellä mielipiteensä hausalla tavalla ja sanoa, että he ovat 180 sentin mittaisia istuessaan ja vain 150 seisaallaan.

— Mainiota, arvoisa tiedemies! Glenarvan huomautti. — Tuo oli hauskesti sanottu.

— Paitsi, Paganel jatkoi, — ellei heitä ole olemassa, jolloin koko tämä ristiriita häviäisi. Mutta oli miten oli, ystävänä, minä lisään lohdullisen huomautuksen: Magalhãesin salmi on suurenmoinen ilman patagonialaisiakin.

Tällä hetkellä kiersi *Duncan* luonnonkaunista Brunswickin niemeä. Seitsemänkymmenen meripeninkulman päässä Kap Gregoryn ohi kuljettuaan se jätti oikealle puolelle Punta Arenan vankilan. Chilen lippu ja kirkontapuli näkyivät hetken puiden lomasta. Sitten salmi jatkui mahtavien kallioryhmien välissä; vuorten liepeet olivat suunnattomien metsien peitossa ja nostivat ikuisen lumen valkaisemat lakensa pilvien ylle; lounaassa kohosi Tarn-vuori kahdentuhannen metrin korkeuteen; pitkän hämärän jälkeen tuli pimeys; valo hupeni kuin huomaamatta; taivas syttyi täyteen tähtiä ja Etelän Risti näytti purjehtijoille etelänavan suuntaa.

Tämän valoisan pimeyden keskessä, tuikkivien tähtien valossa, jotka korvaavat sivistyneiden seutujen majakat, jatkoi laiva rohkeasti matkaansa laskematta ankkuria mihinkään rannikon monista mukavista valkamapaikoista; usein hipaisivat sen raakapuiden päät etelän pyökkien oksia, jotka rannasta ojentuivat väylän ylle; usein myös myllersi sen potkuri suurten jokien vettä, herättäen hanhet, sorsat, kurpat, tavit ja rantavesien koko linnuston. Sitten tuli esiin raunioita ja soraläjiä, jotka yössä näyttivät valtavilta, surullinen jäännös hylätystä siirtolasta, jonka nimi on näiden seutujen hedelmällisyyden ja metsien riistan runsauden ikuisena vastakohtana. *Duncan* lipui Port Faminen — Nälkäsataman — ohi.

Sinne oli espanjalainen Sarmiento v. 1581 asettunut asumaan neljänsadan siirtolaisen kanssa. Hän perusti siihen St. Philippe-nimisen kaupungin; julman ankarat pakkaset tappoivat suuren osan asukkaita, nälkä riisti ne, jotka talvi oli säästänyt, ja v. 1587 tapasi merirosvo Cavendish näistä neljästäsadasta onnettomasta viimeisen melkein nälkään kuolemaisillaan kuuden vuoden oleskelun jälkeen kaupungissa, joka näytti olevan yhtä monta vuosisataa vanha.

Duncan sivuutti nämä autiot rannat; päivän noustessa se kulki pitkin kapeita salmia, pyökki-, saarni- ja koivumetsien välissä, joiden keskestä vilahteli leppoisia lehtoja, jykevää rautatammea kasvavia kumpuja ja teräviä huippuja, joiden joukossa oli Bucklandin hyvin korkealle kohoava obeliski. Se kulki

Pyhän Nikolain eli, kuten Bougainville aikanaan oli sen nimittänyt, Ranskalaisalmen suun ohi; kaukana leikitteli joukko hylkeitä ja suuria valaita, päätellen niiden puhaltamista vesisuihkuista, jotka näkyivät neljän meripeninkulman päähän. Sitten se sivuutti Kap Forwardin, joka vielä oli talven viimeisten ahtojäiden vallassa. Salmen toisella puolen, Tulimaassa, kohosi 2300 metrin korkeuteen Sarmienton vuori, suunnaton rykelmä pilvien erottamia kallioita, jotka muodostivat taivaalle ikään kuin ilmojen saariston. Kap Forwardiin päättyi itse asiassa Amerikan mantere, sillä Kap Horn ei ole kuin erillinen kallio kaukana meressä 56. leveysasteella.

Kap Forwardin jälkeen on salmen toisella puolen Brunswickin niemi ja toisella Toivottomuuden maa, pitkänomainen saari, joka muistuttaa tuhansien pikkusaarten väliin somerikolle ajautunutta suunnatonta valasta. Mikä ero Amerikan näin sirpaleisen, ja Afrikan, Australian tai Intian selkeiden ja täsmällisten niemenkärkien välillä! Mikä tuntematon maanmullistus lieneekään näin murskannut tämän suunnattoman, kahden valtameren välisen vuoriniemen?

Sitten seurasi hedelmällisiä rantoja ja taas sarja alastomia seutuja, kolkkoja katsoa, tämän monimutkaisen sokkelon tuhanten solien uurtamia. Erehtymättä, epäröimättä kulki *Duncan* sokkeloiden läpi, sekoittaen savuaan kallioiden hajoittamaan usvaan. Vauhtiaan vähentämättä se sivuutti muutamia näille raukoille rajoille asettuneita espanjalaisia asutuksia. Kap Tamarin kohdalla väylä väljeni; alus saattoi lisätä vauhtiaan kaartaessaan äkkijyrkät Narboroughin saaret ja lähestyi etelärannikkoa. Vihdoin, samottuaan salmea puolitoista vuorokautta, se näki Kap Pilaresin kallion Toivottomuuden maan äärimmäisessä kärjessä. Määrätön, vapaa, kimmeltävä meri levisi sen keulan eteen, ja Jacques Paganel tervehti sitä intoutuneena ja tunsi yhtä suurta liikutusta kuin Ferdinand Magalhães itse sillä hetkellä kun hänen *Trinidad* aluksensa liukui Tyynen valtameren laineille.

37. LEVEYSASTE.

Kahdeksan päivää Kap Pilaresin ohi kulkemisensa jälkeen laske *Duncan* täyttä höyryä Talkahuanon lahteen, kahdentoista meripeninkulman pituiseen, yhdeksän levyiseen poukamaan. Sää oli mitä suotuisin. Tämän maan taivaalla ei ole pilvenhattaraa marraskuusta maaliskuuhun, ja Andien vuorijonon suojaamaa rannikkoa pitkin puhaltaa jatkuvasti etelätuuli. Edward Glenarvanin käskyn mukaan oli John Mangles kulkenut aivan likeltä Chiloen saaristoa ja koko tämän Amerikan-seudun lukemattomia säröjä. Joku mereen jäänyt laivahylky tai murtunut masto tai muu sellainen olisi voinut saattaa *Duncanin* haaksirikon vaaraan; mutta mitään ei näkynyt, ja alus jatkoi matkaansa ja ankkuroi Talkahuanon satamassa neljäkymmentäkaksi päivää sen jälkeen kun oli jättänyt Clyden myrskyisät vedet.

Glenarvan käski heti laskea veneen vesille ja soudatti itsensä Paganelin seurassa sillankorvaan. Maantieteilijä katsoi nyt asianmukaiseksi käyttää espanjankieltä, jota oli niin ahkerasti opiskellut, mutta hänen hämmästyksensä eivät maan asukkaat häntä ymmärtäneet.

— Minulla on väärä ääntämiskorko, hän sanoi.

— Mennään tullikamariin, Glenarvan vastasi.

Siellä ilmoitettiin heille muutamien englantilaisten sanojen ja kuvaavien eleiden avulla, että Britannian konsuli asui Concepcionissa. Sinne oli tunnin matka. Glenarvanin onnistui saada kaksi levännyttä hevosta, ja hetken kuluttua saapuivat Paganel ja hän tähän vanhaan, yritteliään Valdivian, Pizarrojen muinaisen kumppanin, perustamaan kaupunkiin.

Kuinka paljon se olikaan menettänyt vanhasta loistostaan! Usein olivat alkuasukkaat ryöstäneet sitä, tulipalo oli tuhonnut sitä v. 1819, suuret alueet olivat revittyinä ja raunioina, muurit vielä näiden hävitysten jäljiltä mustuneina; Talkahuano oli jo aikoja sitten päässyt sen edelle, eikä siellä enää ollut kuin tuskin kahdeksantuhatta asukasta. Sen laiskoilta asukkailta olivat kadut päässeet ruohottumaan. Ei kauppaa, ei mitään toimintaa, ei yritteliäisyyttä. Joka parvekkeella soiteltiin mandoliinia; hempeämielisiä lauluja kuului ikkunaverhojen takaa; Concepcionista, miesten muinaisesta pääkaupungista, oli tullut naisten ja lasten mitätön kylä.

Glenarvan ei ollut kovin halukas tutkimaan tämän rappeutumisen syitä, vaikka Jacques Paganel kiinnitti siihen hänen huomiotaan, vaan menettämättä hetkeäkään hän ratsasti suoraan hänen brittiläisen majesteettinsa konsulin J.R. Bentockin luo. Tämä otti hänet vastaan hyvin kohteliaasti ja saatuaan kuulla kapteeni Grantin tarinan tarjoutui hankkimaan tietoa pitkin koko rannikkoa.

Mitä tuli kysymykseen, oliko *Britannia* tehnyt haaksirikkonsa 37. leveysasteen tienoilla Chilen tai Araucanian rannikolla, siihen annettiin kieltävä vastaus. Mitään ilmoitusta sentapaisesta onnettomuudesta ei ollut saapunut Englannin eikä muidenkaan maiden konsuleille. Glenarvan ei siitä masentunut. Hän palasi Talkahuanoon eikä säästänyt omia vaivojaan, ei kuulusteluja eikä rahoja, vaan lähetti tiedustelijoita pitkin rannikkoa. Turhia retkiä. Rannikon väestön keskuudessa toimeenpannut mitä huolellisimmat tiedustelut jäivät tuloksettomiksi. Täytyi päättää, että *Britannian* haaksirikosta ei ollut näillä seuduilla olemassa vähäisintäkään merkkiä.

Glenarvan ilmoitti sitten seuralaisilleen, ettei hänen ponnistuksistaan ollut mitään apua. Mary Grant ja hänen veljensä eivät voineet olla ilmaisematta mieltä masennusta. *Duncanin* saapumisesta Talkahuanaan oli silloin kulunut kuusi päivää. Matkustajat olivat koolla peräsalongissa. Lady Helena lohdutteli, ei sanoilla — mitäpä hän olisi saattanut sanoa? — vaan hyväilyillään kapteenin lapsia. Jacques Paganel oli ottanut uudelleen käsille asiakirjat ja tutki niitä niin tarkasti kuin olisi tahtonut saada niistä irti uuden ratkaisun. Kun hän oli katsellut niitä tunnin ajan, lordi Glenarvan kysyi:

— Paganel, minä luotan teidän älyynne. Onko meidän tulkintamme näistä papereista virheellinen? Onko siinä jotakin järjenvastaista?

Paganel ei vastannut. Hän mietti.

— Erehdymmekö ehkä siinä, mitä luulemme haaksirikon paikaksi? Glenarvan jatkoi. — Eikö nimi *Patagonia* pistä tyhmimmänkin ihmisen silmään?

Paganel pysyi yhä vaiti.

— Entäs sana *indi*? Glenarvan sanoi. — Eikö ainakin se osoita meidän olevan oikeassa?

— Ilmeisesti, MacNabbs vastasi.

— Ja sitten, eikö ole selvää, että haaksirikkoiset kirjoittaessaan nämä rivit odottivat joutuvansa intiaanien vangeiksi?

— Tässä keskeytän teidät, rakas lordi, Paganel vastasi vihdoin. — Olkoon, että teidän muut päätelmäenne ovat oikeita, mutta tämä viimeinen ei tunnu minusta järkevältä.

— Mitä tahdotte sanoa? lady Helena kysyi, kaikkien kiinnittäessä katseensa maantieteilijään.

— Minä tahtoisin sanoa, Paganel vastasi korostaen sanojaan, — että kapteeni Grant *on nyt intiaanien vankina*, ja lisäksi, että asiakirja ei tässä suhteessa jätä mitään epäilystä.

— Selittäkää ajatuksenne tarkemmin, herra Paganel, neiti Grant pyysi.

— Ei mikään ole helpompaa, rakas Mary. Jos emme oleta tässä sanottavan *seront prisonniers*, vaan *sont prisonniers*,^[5] niin kaikki on selvää.

— Sehän on mahdotonta! Glenarvan huomautti.

— Mahdotonta! Minkä vuoksi, hyvä ystäväni? Paganel kysyi hymyillen.

— Koska pulloa ei ole voitu heittää mereen muulloin kuin sillä hetkellä, jolloin laiva murskautui kallioita vasten. Siitä se päätelmä, että pituus- ja leveysasteiden mainitseminen ilmaisee juuri haaksirikon paikkaa.

— Sitä ei todista mikään, Paganel huomautti vilkkaasti. — Enkä minä näe, minkä vuoksi haaksirikkoiset sen jälkeen kun intiaanit ovat kuljettaneet heidät sisämaahan, eivät olisi koettaneet tuon pullon avulla ilmaista, missä he ovat vankina.

— Yksinkertaisesti sen vuoksi, rakas Paganel, että pullon mereen heittämisestä on ainakin tarpeen, että meri on lähellä.

— Tai sen puuttuessa jokin virta, joka laskee mereen, Paganel lausui.

Tätä odottamatonta vastausta seurasi ällistynyt ja kuitenkin hyväksyvä äänettömyys. Kuuntelijoiden katseiden välkkeestä Paganel huomasi, että heissä alkoi jälleen herätä uusia toiveita. Lady Helena rikkoi ensimmäisenä äänettömyyden.

— Mikä ajatus! hän huudahti.

— Niin, ja mikä hyvä ajatus, maantieteilijä lisäsi itseluottavaisesti.

— No, mitä mieltä te sitten olette? Glenarvan kysyi.

— Minun mielipiteeni on se, että meidän on etsittävä käsiimme 37. leveysaste sillä kohtaa, missä se osuu Amerikan rannikolle ja seurattava sitä puoltakaan astetta harhaan menemättä siihen kohtaan saakka, missä se yhtyy Atlantin valtameren. Ehkäpä sen varrelta löydämme *Britannian* haaksirikkoiset.

— Heikko toive! majuri huomautti.

— Olkoon kuinka heikko tahansa, Paganel vastasi, — emme voi jättää sitä huomioon ottamatta. Jos sattumalta olen oikeassa siinä, että pullo on kulkeutunut mereen jotakin tämän mantereen virtaa myöten, täytyy meidän sen varrella tavata vankien jälkiä. Katsokaa, ystäväni, katsokaa tämän maan karttaa, ja minä voin sen teille todistaa!

Paganel levitti pöydälle Chilen ja Argentiinan kartan.

— Katsokaa, hän sanoi, — ja seuratkaa minua tällä kartalla Amerikan poikki. Harpatkaamme ensin Chilen kapean alueen ja Andien vuorijonon yli. Laskeutukaamme pampalle. Puuttuuko näiltä seuduilta virtoja, jokia tai puroja? Ei. Tuossa on Negro, tässä Colorado, tässä niiden lisäjokia, jotka 37. leveysaste katkaisee ja jotka kaikki ovat voineet kuljettaa pullon mereen. Siellä kukaties jonkin heimon, vakinaista asuinsijaa pitävien intiaanien käsissä, jonkin vähän tunnetun joen varrella, jonkin vuoren rotkossa odottavat ystävämme — kuten saanen sanoa — kaitselmuksen lähettämää apua! Sopiiko meidän pettää heidän toivoaan? Ettekö tekin kaikki ole sitä mieltä, että meidän on kuljettava näiden seutujen halki tarkalleen tätä linjaa pitkin, jota sormeni nyt kartalla osoittaa, ja jos vastoin ilmeistä todennäköisyyttä vieläkin erehtyisin, eikö meidän velvollisuutemme ole seurata 37. leveysastetta loppuun saakka, kiertää sitä myöten vaikka koko maapallo, jos kerran tahdomme löytää haaksirikkoiset?

Nämä jalon innostuksen vallassa lausutut sanat herättivät syvää liikutusta Paganelin kuulijoiden keskuudessa. Kaikki tulivat puristamaan hänen kättään.

— Isäni on varmasti siellä! Robert Grant huudahti ahmien karttaa silmillään.

— Missä hän onkin, Glenarvan vastasi, — me löydämme hänet, lapseni! Ystävämme Paganelin tulkinta on aivan järkevä ja meidän on epäröimättä seurattava hänen osoittamaansa uraa. Joko kapteeni on suurten indiaanjoukkojen käsissä tai vain heikon heimon vankina. Jälkimmäisessä tapauksessa me vapautamme hänet. Edellisessä tapauksessa me palaamme *Duncaniin* itärannalla saatuaamme tietää missä hän on ja menemme Buenos Airesiin; siellä majuri MacNabbs järjestää retkikunnan, joka pystyy voittamaan kaikki Argentiinan intiaanit.

— Hyvä, hyvä, teidän jalosukuisuutenne! John Mangles lausui ja lisäsi, että Amerikan mantereen poikki voi tältä kohtaa kulkea ilman pienintäkään vaaraa.

— Ilman vaaroja ja rasituksiakin, Paganel sanoi. — Kuinka monet ovatkaan jo sen retken suorittaneet, joilla ei ole ollut käytettävänä meidän apuneuvojamme ja joiden rohkeutta ei ollut kannustamassa yrityksen suurenmoisuus! Eikö eräs Basilio Villarmo v. 1782 kulkenut Carmenista Kordillieereille? Eikö v. 1806 muuan Concepcionin maakunnasta kotoisin oleva chileläinen, don Luiz de la Cruz Antucosta lähdettyään seurannut juuri 37. astetta, ylittänyt Andeja ja saapunut Buenos Airesiin vain neljäkymmentä päivää kestäneen matkan jälkeen? Ja vihdoinkin ovat eversti Garcia, herra Alcide d'Orbigny ja arvoisa ammattitoverini, tohtori Martin de Moussy, kulkeneet tämän maan ristiin rastiin ja tehneet tieteelle yhtä suuren palveluksen kuin me nyt aiomme tehdä inhimillisyydelle.

— Hyvät herrat, Mary Grant lausui liikutuksen murtamalla äänellä, — kuinka voi osoittaa kiitollisuuttaan uhrauksesta, joka saattaa teidät niin monille vaaroille alttiiksi?

— Vaaroille! Paganel huudahti. — Kuka on lausunut sanan *vaara*?

— En ainakaan minä! Robert Grant vastasi silmät loistaen ja katse päättäväisenä.

— Vaaroja! Paganel toisti; — mitä vaaroja siinä voisi olla? Mistä tässä muuten on puhe? Tuhannestaviidestäsadasta kilometristä, jotka kuljemme suoraa janaa, matkasta, joka suoritetaan samalla leveysasteella kuin Espanja, Sisilia ja Kreikka meidän pallonpuoliskollamme ja siis ilmaston puolesta jokseenkin samoissa oloissa, matkasta, joka saattaa kestää korkeintaan kuukauden! Sehän on vain kävelyretki!

— Herra Paganel, lady Helena kysyi silloin, — oletatteko te siis, että jos haaksirikkoiset ovat joutuneet intiaanien vangiksi, heidät on jätetty henkiin?

— Totta kai, rouva! Eiväthän intiaanit ole ihmissyöjiä. Kaukana siitä. Eräs maanmieheni, johon muuten tutustuin Maantieteellisessä seurassa, herra Guinnard, oli kolme vuotta preerian intiaanien vankina. Hänellä oli tukalat oltavat, häntä kohdeltiin perin huonosti, mutta hän suoriutui lopulta tästä koettelemuksesta voitokkaana. Eurooppalainen, nähkääs, on näillä seuduilla hyödyllinen; intiaanit

ymmärtävät hänen arvonsa ja hoitavat häntä kuten kilpahevosta.

— Niinpä niin, ei siis haikailla enää, Glenarvan sanoi, — vaan nyt pitää lähteä liikkeelle viipymättä. Mitä tietä meidän on kuljettava?

— Helppoa ja miellyttävää tietä, Paganel vastasi. — Hiukan vuoria alussa, sitten Andien itärinnettä loivaa ja vihdoin yhtenäistä, nurmettunutta hiekkatasankoa, joka on kuin yrttitarha.

— Katsokaamme karttaa, majuri sanoi.

— Se on tässä, rakas MacNabbs. Me lähdemme 37. leveysasteen päästä Chilen rannikolta, Rumenan kärjen ja Carneron lahden väliltä. Kuljettuamme Araucanian pääkaupungin läpi menemme Kordillieerien poikki Antucon solan kautta, tulivuoren pohjoispuolitse; ja laskien alas pitkin vuorien loivia rinteitä, Neuquemin ja Coloradon poikki tulemme pampalle, Salinasiin, Guaminin rannalle, Sierra Tapalqueniin. Siellä on Buenos Airesin maakunnan raja. Me kuljemme sen yli, nousemme Sierra Tandilille ja jatkamme tutkimuksiamme Medanon kärkeen saakka Atlantin rannalla.

Näin puhuessaan ja esittäessään retkikunnan matkasuuntaa Paganel tuskin vilkaisikaan eteensä levitettyyn karttaan; se oli hänellä päässään. Hän oli lukenut Frezierin, Molinan, Humboldtin, Miersin, d'Orbignyn teokset ja muisti kaikki selvästi ja tarkasti. Päätettyään tämän maantieteellisten nimien luettelon hän lisäsi:

— Niinpä, rakkaat ystävät, tie on suora. Kolmessakymmenessä päivässä ehdimme suorittaa koko matkan ja saapua ennen *Duncanin* itärannikolle, jos merituulet vähänkin hidastuttavat sen matkaa.

— *Duncanin* on siis risteiltävä Corrientesin ja San Antonion niemien välillä? John Mangles tiedusti.

— Juuri niin.

— Ja keitä olette ajatellut retkikunnan jäseniksi? Glenarvan kysyi.

— Mitäs siinä on ajattelemista! Eihän ole puhe muusta kuin saada selko kapteeni Grantin olinpaikasta eikä suinkaan taisteluista intiaanien kanssa. Minä arvelin, että lordi Glenarvan on mukana, luonnollisena päällikkönämme; majuri, joka tietenkään ei luovuta paikkaansa kenellekään; teidän palvelijanne Jacques Paganel...

— Ja minä! pikku Grant huudahti.

— Robert! Robert! Mary sanoi.

— Mutta miksei? Paganel huomautti. — Matkat kehittävät nuorisoa. Niinpä me neljä, ja kolme *Duncanin* matruusia...

— Anteeksi, John Mangles sanoi kääntyen isäntänsä puoleen, — unohtaako teidän jalosukuisuutenne minut?

— Hyvä John, Glenarvan vastasi, — me jätämme laivaan naiset, siis rakkaimpamme maailmassa! Kuka hoivaisi heitä, ellei *Duncanin* uskollinen kapteeni?

— Emmekö siis me saa tulla mukaan? kysyi lady Helena, jonka silmiin ilmestyi surumielisyyden häive.

— Helena-kulta, lordi Glenarvan vastasi, — meidän matkamme täytyy tapahtua poikkeuksellisen nopeasti; eromme jää siis lyhyeksi, ja...

— Niin, ystäväni, minä ymmärrän, lady Helena vastasi; — menkää siis, ja onnistukoon yrityksenne!

— Eikä se muuten ole mikään matka, Paganel huomautti.

— Mikäs se sitten on? lady Helena kysyi.

— Tavallinen kävelyretki, ei enempää. Me vaellamme mantereen halki tehden niin paljon hyvää kuin voimme, siinä kaikki. *Transire benefaciendo*[6] — se on tunnuksemme.

Tähän Paganelin sanaan päättyi väittely, jos sellaiseksi voi sanoa keskustelua, jossa kaikki olivat yksimielisiä. Valmistuksiin ryhdyttiin heti samana päivänä. Retkelle lähteminen päätettiin pitää salassa, etteivät intiaanit saisi siitä vihiä.

Lähtö määrättiin lokakuun 14. päiväksi. Kun oli valittava mukaan tulevat matruusit, tarjoutuivat kaikki, eikä Glenarvanilla ollut muuta pulmaa kuin valinta. Niinpä hän katsoi parhaaksi vedota arpaan ollakseen loukkaamatta ketään. Näin tehtiinkin, ja merkityn arpalipun saivat laivan ensimmäinen perämies Tom Austin, Wilson, vikkelä veitikka, ja Mulrady, joka olisi nyrkkeilyssä pitänyt puolensa itse

Tom Sayersia vastaan.

Glenarvan oli ryhtynyt toimiin mitä suurimmalla tarmolla. Hän tahtoi olla valmis määräpäivänä, ja niin kävikin. John Mangles puolestaan hankki hiiliä kyetäkseen heti lähtemään merelle. Hän aikoi olla Argentiinan rannikolla ennen maitse kulkevia. Siitä syntyi Glenarvanin ja nuoren kapteenin välillä kilpailu, joka koitui kaikkien hyödyksi.

Määräaikana, 14. päivänä lokakuuta, olikin kaikki valmista. Ennen lähtöä kokoontuivat kaikki laivan matkustajat salonkiin. *Duncan* oli lähtökunnossa, ja sen potkurin lavat polskuttivat jo Talkahuanan leppoisia laineita. Glenarvan, Paganel, MacNabbs, Robert Grant, Tom Austin, Wilson ja Mulrady varustautuivat Colt-revolverein aseistettuina lähtemään laivasta. Oppaat ja muulit odottivat heitä sataman suulla.

— Nyt on jo aika, lordi Edward sanoi vihdoin.

— Lähtekää siis, ystäväni! lady Helena vastasi, hilliten liikutuksensa.

Lordi Glenarvan sulki hänet syliinsä, ja Robert kiepsahti Mary Grantin kaulaan.

— Ja nyt, hyvät ystävät, Jacques Paganel sanoi, — viimeinen kädenpuristus, joka kestää Atlantin rannikolle asti!

Se ei ollut vähäinen vaatimus. Mutta syleiltiin sentään niin lämpimästi kuin arvoisa tiedemies ikinä saattoi toivoa.

Noustiin kannelle ja nuo seitsemän retkeilijää lähtivät *Duncanilta*. Pian he olivat sillalla, jota alus oli lähestynyt vajaan sadan metrin päähän.

Komentosillalla seisten huusi lady Helena viimeisen kerran:

— Ystäväni! Herran haltuun!

— Hän kyllä auttaa meitä, Jacques Paganel vastasi, — sillä voitte uskoa, että me aiomme auttaa itseämme!

— Eteenpäin, komensi John Mangles koneenkäyttäjälle.

— Matkaan! Glenarvan käski puolestaan.

Ja samalla hetkellä, kun retkeilijät hellittäen ratsujensa ohjaksia kääntyivät kulkemaan rannikkoa pitkin, kääntyi *Duncan* täyttä höyryä jälleen kyntämään valtamerta.

CHILEN HALKI.

Glenarvanin järjestämään alkuasukassaattueeseen kuului kolme miestä ja yksi poika. Muulipäällikkönä oli muuan täällä kaksikymmentä vuotta asustanut englantilainen. Hänen ammattinaan oli muulien vuokraaminen matkustajille ja näiden opastaminen läpi Kordillieerien eri solien. Sen jälkeen hän jätti heidät erään *baqueanon*, argentiinalaisen oppaan, haltuun, joka taas puolestaan tunsu pampan tiet. Tämä englantilainen ei seurustellessaan muulien ja intiaanien kanssa ollut sentään siinä määrässä unohtanut äidinkieltään, ettei olisi voinut keskustella saatettaviensa kanssa. Se helpotti hänen määräystensä ymmärtämistä ja toteuttamista, ja sitä Glenarvan riensikin käyttämään hyväkseen, sillä Jacques Paganelin espanjan kieltä eivät saattajat vielä käsittäneet.

Tällä muulipäälliköllä eli *catapazilla*, käyttäksemme chileläistä nimitystä, oli mukanaan kaksi chileläistä miestä ja kahdentoista ikäinen poika. Miehet hoitelivat retkikunnan tavaroita kantavia muuleja, poika ohjasi *madrinaa*, pientä tammaa, joka kulki kellokkaana edellä kymmenen muulia perässään. Näistä oli retkeilijäin ratsuina seitsemän, catapaz ratsasti kahdeksannella; loput kaksi kantoivat elintarvikkeita ja muutamia kangaspakkoja, joiden avulla oli aikomus saavuttaa tasangon heimopäälliköiden luottamus. Oppaat kulkivat tapansa mukaan jalkaisin. Niinpä tämä matka Etelä-Amerikan poikki näytti turvallisuuden ja nopeuden kannalta voivan suoriutua mitä suotuisimmissa oloissa.

Kulku Andien vuoriharjanteiden poikki ei ole ihan jokapäiväinen matka. Sitä ei käy yrittäminenkään ilman sitkeitä muuleja, joista parhaat ovat argentiinalaista rotua. Argentiinassa nämä etevät eläimet

ovat kehittyneet ominaisuuksiltaan alkuperäistä rotua paremmiksi. Niiden ruokinnasta ei ole paljon huolta. Ne juovat vain kerran päivässä, kulkevat vaivattomasti neljäkymmentäneljä kilometriä kahdeksassa tunnissa, kantaen nurkumatta neljäntoista *arroben* eli sadankahdentoista kilon kuormaa.

Tämän matkan varrella valtamereltä toiselle ei ole majataloja. Syödään kuivattua lihaa, mausteilla höystettyä riisiä ja riistaa, mikäli sitä matkan varrella onnistutaan kaatamaan. Vuorilla juodaan vettä koskista, tasangoilla puroista ja pannaan joukkoon pisara rommia, jota jokaisella on mukanaan *chiffle*-nimisessä häränsarvessa. Muuten tulee varoa alkoholipitoisten juomien väärinkäyttöä, sillä se on perin haitallista näillä seuduilla, missä ihmisen hermosto on erikoisen kiihtynyt. Vuoteena käytetään yksinomaan *recadoa*, kuten paikkakuntalaiset nimittävät satulalaitetta. Se on tehty *pelioneista*, toiselta puolen parkituista, toiselta villakankaalla vuoratuista lampaannoista, ja varustettu leveillä, kirjavilla vatsavöillä. Näihin lämpimiin peitteisiin kietoutunut matkamies kestää hyvin yön kosteuden ja nukkuu kuin tukki.

Glenarvan, joka oli tottunut matkustamaan ja mukautumaan eri maiden tapoihin, oli valinnut itselleen ja seuralaisilleen chileläiset vaatteet. Paganel ja Robert, kaksi lasta — toinen suuri, toinen pieni — olivat ratketa riemusta työntäessään päänsä kansalliseen *ponchoon*, väljään villaviittaan, jonka keskellä on reikä, ja jalkansa nuoren hevosen takajalkojen nahasta tehtyihin pitkävärtisiin saappaisiin. Kummankin runsassilmäinen muuli, arabialaiset kuolaimet suussa, pitkät nahkaohjukset, joiden pää oli punottu ruoskaksi, metalliheloilla kirjailut päätset, ja *alforjat*, räikeäväriset, kaksipuoliset kangaspussit, jotka sisälsivät päivän ruokavarat, olivat näkemisen arvoiset. Paganel, joka aina oli hajamielinen, sai mainiolta ratsultaan kolme tai neljä potkua yrittäessään nousta sen selkään. Mutta kun hän, ikuinen kaukoputkensa olkahihnassa, kerran oli päässyt satulaan ja saanut jalkansa tukevasti jalustimiin, hän antautui muulin älyn varaan eikä hänellä ollut syytä sitä katua. Mitä taas pikku Robertiin tuli, hän osoitti heti alusta etevä ratsastajan taipumuksia.

Lähdettiin liikkeelle. Sää oli mainio, taivas aivan sees, ja mereltä tulevat tuulet vilvoittivat riittävästi muuten rasittavan helteistä ilmaa. Retkeilijät kulkivat ripeää vauhtia pitkin Talkahuanon poukaman mutkikkaita rantoja päästäkseen noin viisikymmentä kilometriä etelämpänä leveysasteen päähän. Ensimmäisenä päivänä samottiin reippaasti vanhojen kuivuneiden soiden kaislikossa, mutta oltiin vähäpuheisia. Eron hetki oli tehnyt haikean vaikutuksen retkeilijäin mieliin. Kaukana saattoi vielä nähdä *Duncanin* savua. Kaikki olivat vaiteliaita, lukuunottamatta Paganelia; tämä opinhaluinen maantieteilijä teki itselleen espanjankielisiä kysymyksiä ja vastaili niihin samalla kielellä.

Catapaz oli luonnostaankin vaitelias mies, eikä hänen ammattinsa ollut omiaan lisäämään lörpöttelyn halua. Vain joskus hän virkkoi jonkin sanan miehilleen. Nämä puolestaan olivat alallaan kokeneita ammattimiehiä. Jos joku muuli pysähtyi, he päästivät lyhyen kurkkuäänteen, mutta ellei se auttanut, auttoi heti varmalla kädellä annettu piiskansivallus. Jos jonkun satulavyö sattui höltymään tai suitset soljahtamaan irti, riisui saattomies heti ponchonsa ja peitti sillä muulin pään; kun sitten vika oli korjattu, muuli lähti jatkamaan matkaansa.

Muulinajajien tapana on lähteä liikkeelle kello kahdeksan, kun on syöty varhainen aamiainen, ja taivaltaa sitten yhtä mittaa maatapanoon saakka kello neljään iltapäivällä. Glenarvan noudatti samaa tapaa. Niinpä retkeilijät, juuri kun catapaz antoi pysähdysmerkin, saapuivat Araucon kaupunkiin, lahden eteläpohjukkaan, koko ajan seurattuaan valtameren vaahtoavaa reunaa. Heidän olisi nyt pitänyt matkata vielä noin kolmekymmentä kilometriä länteen, Carneron lahteen saakka, tullakseen 37. leveysasteen kohdalle. Mutta Glenarvanin lähetit olivat jo samonneet tämän osan rannikkoa tapaamatta vähäisintäkään jälkeä haaksirikkoisista. Oli siis tarpeetonta uudestaan tutkia niitä seutuja, ja niin päätettiin ottaa Araucon kaupunki lähtöpaikaksi. Sieltä lähdettäisiin aivan suoraan itää kohti.

Pieni retkikunta meni kaupunkiin ollakseen siellä yötä ja majoittui erään ravintolan pihalle, sillä itse ravintolan mukavuudet olivat vielä ylen alkeellisia.

Arauco on Araucanian pääkaupunki. Tämä valtio on noin kuusisataa kilometriä pitkä ja vain satakaksikymmentä leveä, ja sen asukkaat on molucheja, runoilija Ercillan ylistämiä chileläisen rodun vanhempia jälkeläisiä. Se on ylvästä ja voimakasta rotua, Pohjois- ja Etelä-Amerikan alueilla muuten ainoa, joka koskaan ei ole alistunut vieraan vallan alle. Joskin Arauco on joskus ollut espanjalaisten vallassa, niin sen väestö ei ainakaan ole alistunut; se vastusti silloin kuten nytkin Chilen valloitusyrityksiä, ja sen oma lippu — valkoinen tähti sinisellä pohjalla — hulmuu vielä kaupunkia suojelevan linnoitetun kukkulan laella.

Illallista valmistettaessa kävelivät Glenarvan, Paganel ja catapaz katsellen olkikattoisia taloja. Paitsi kirkkoa ja fransiskaanihuostarin jäännöksiä ei Araucossa ollut mitään erikoista nähtävää. Glenarvan koetti saada joitakin tietoja, mutta siitä ei ollut mitään hyötyä. Paganel oli onneton, kun ihmiset eivät ymmärtäneet hänen puhettaan; mutta kun he puhuivat araucanian kieltä, joka on yleisesti käytetty pääkieli Magalhãesin salmen seuduille saakka, ei Paganelin espanjantaito hyödyttänyt häntä enempää kuin heprea. Hän käytti siis silmiänsä korvien asemesta ja tunsu todellisen tiedemiehen iloa

tarkatessaan siellä liikuskelevia moluchirodun eri tyyppisiä. Miehillä oli roteva vartalo, latuskainen naama, kuparinvärinen iho, sileä leuka, epäluuloinen katse, iso pää pitkän, mustan tukan peitossa. He tuntuivat antautuneen siihen erikoiseen laiskuuteen, joka on ominaista sotilaille, kun he eivät keksi mitään tekemistä rauhan aikana. Heidän sääliävät ja uljaat naisensa toimittivat kaikki raskaat taloustyöt, ruokkosivat hevoset, puhdistivat aseet, muokkasivat maata, metsästivät miestensä puolesta ja saivat vielä aikaa kutoa heleänvärisiä ponchoja, joiden valmistaminen vaatii kahden vuoden työn ja joiden hinta on vähintään sata dollaria.

Sanalla sanoen, moluchit ovat hyvin vähän mielenkiintoista ja jokseenkin raakatapaista kansaa. Heillä on melkein kaikki ihmispaheet yhtä ainoata hyvettä, riippumattomuuden rakkautta, vastaan.

— Ilmeisiä spartalaisia, Paganel sanoi palatessaan kävelyltään ottamaan osaa ilta-ateriaan.

Arvoisa tiedemies liioitteli, ja vielä oudommalta tuntui, kun hän lisäsi, että hänen ranskalainen sydämensä sykki kovemmin hänen ollessaan Araucon kaupungissa. Kun majuri tiedusti häneltä tämän odottamattoman sykkinnän syytä, hän vastasi, että hänen liikutuksensa oli varsin luonnollinen, sillä muuan hänen maanmiehiään oli hiljattain ollut Araucanian valtiaana. Majuri pyysi häntä mainitsemaan tämän hallitsijan nimen. Jacques Paganel lausui ylväänä nimen de Tonneins; tämä oli ollut etevä, kelpo mies, entinen asianajaja Perigueuxista, ehkä hiukan liian karkea, kukistunut "alamaistensa kiittämättömyyden takia", kuten karkotetut kuninkaat tavallisesti sanovat. Kun majuri hiukan hymähti ajatellessaan valtaistuimelta syöstyä entistä asianajajaa, huomautti Paganel hyvin vakavasti, että asianajajan oli ehkä helpompi olla hyvä kuningas kuin kuninkaan hyvä asianajaja. Tämän huomautuksen johdosta kohottivat kaikki nauraen maissiviinamaljan Orellie Antoine I:n, Araucanian entisen kuninkaan kunniaksi. Hetkistä myöhemmin nukkuivat matkamiehet ponchoihinsa kääriytyneinä sikeää unta.

Seuraavana aamuna kello kahdeksan lähti retkikunta, kellokas edellä, saattomiehet perässä, seuraamaan 37. leveysastetta itäänpäin. He kulkivat ensin Araucanian hedelmällisen, viinitarhoista ja karjasta rikkaan alueen poikki. Mutta vähitellen maa autioitui. Vain tuolla täällä, peninkulmien päässä, joku *rastreadorien*, koko Amerikassa tunnettujen hevostenkesyttäjätintiaanien hökkeli. Joskus vanhan majapaikan rauniot, joita tasangoilla harhaileva alkuasukas vielä käytti yösjanaan. Päivän kuluessa oli kaksi jokea, Raque ja Tubal, katkaissut matkaajien tien. Mutta catapaz löysi kahlaamon, josta pääsi yli. Andien vuorijono kohosi näköpiiriin huippuinensa, joita pohjoisessa näytti olevan yhä runsaammin. Nämä olivat kuitenkin vasta pieniä nikamia siitä suunnattomasta selkärangasta, johon Uuden Maailman luusto nojautuu.

Kello neljä iltapäivällä, kun oli taivallettu viisikymmentäkuusi kilometriä, pysähdyttiin erään jättiläismyrtti-rykelmän suojaan. Muulit riisuttiin valjaista ja laskettiin vapaina syömään ruohikon rehevälle laitumelle. Eväspusseista otettiin esiin lihaa ja riisiä. Maahan levitetty, pehmeät nahkasatulat olivat sekä peitteenä että patjana, ja jokainen sai näissä satunnaisissa vuoteissa virkistävää lepoa, saattomiesten ja catapazin valvoessa vuoronperään.

Kun sää oli niin suotuista ja kaikki matkustajat, Robert mukaan luettuna, hyvissä voimissa ja matka oli alkanut näin onnekkain enteillä, täytyi käyttää olosuhteita hyväksi ja puskea eteenpäin, niin kuin peluri käyttää hyvää onneaan. Se oli kaikkien mielipide. Seuraavana päivänä kuljettiin eteenpäin reippaasti, päästiin onnellisesti Bellin kosken yli ja illalla leiriydyttäessä Biobio-virran rannoille, joka on Espanjan alaisen ja itsenäisen Chilen rajana, saattoi Glenarvan merkitä toiset viisikymmentäkuusi kilometriä retkikunnan hyväksi. Maanlaatu oli samanlaista. Se oli yhä rehevää, ja narsissililjoja, pensasmaisia orvokkeja, fuksioita, hulluruohoja ja kultakukkaisia kaktuksia kasvoi runsaasti. Tiheiköissä lymyili joitakin eläimiä, muiden mukana ilveksensukuisia otselotteja. Lintumaailmaa edusti ainoastaan joku haikara, yksinäinen pöllö ja joukko haukkaa pakenevia laulurastaita ja uikkuja. Mutta alkuasukkaita näkyi vain vähän. Silloin tällöin joitakin *guassoja*, intiaanien ja espanjalaisten rappeutuneita sekasikiöitä, jotka painoivat veristen hevostensa kylkiin suuria, paljaisiin jalkoihinsa sidottuja kannuksia ja katosivat kuin varjot. Ei tavattu matkalla ketään, jota olisi voinut puhutella, eikä siis saatu minkäänlaisia tietoja. Glenarvan teki siitä johtopäätöksensä. Hän arveli, että otettuaan kapteeni Grantin vangiksi oli intiaanien täytynyt viedä hänet Andien vuorten toiselle puolelle. Tiedusteluista saattaisi olla tuloksia vasta niiden takaisilla tasangoilla, ei tällä puolen. Piti siis malttaa mielensä ja kulkea yhä ripeästi eteenpäin.

17. päivänä lähdettiin jälleen matkaan tavalliseen aikaan ja totutussa järjestyksessä. Robert alistui siihen vastenmielisesti, sillä hänen intonsa pakotti häntä ajamaan kellokkaan edelle, muulinsa suureksi kiusaksi. Tarvittiin kerrassaan Glenarvanin ankara muistutus pitämään nuori poika paikallaan jonossa.

Maa alkoi käydä epätasaisemmaksi; mäkien runsaus ilmaisi vuorien olevan lähellä; rinteiden oikkuja noudattavia kohisevia jokia oli yhä useampia. Paganel katsoi usein karttaansa; jos siitä puuttui joku näistä virroista, mikä tapahtui varsin usein, kiehui maantieteilijäveri hänen suonissaan, ja hän äkäili mitä lystikkäimmällä tavalla.

— Joki, jolla ei ole nimeä, hän sanoi, — sehän on kuin ihminen ilman siviilisäätystä! Semmoista ei maantieteen laki voi hyväksyä!

Niinpä hän katsoi velvollisuudekseen ristiä nämä nimettömät joet; hän merkitsi ne karttaansa ja antoi niille mitä helisevimpiä espanjankielisiä nimiä.

— Mikä kieli! hän toisteli, — mikä täyteläinen ja kaunisointuinen kieli! Sehän on selvää metallia, ja minä olen varma, että siinä on seitsemänkymmentäkahdeksan osaa kuparia ja kaksikymmentäkaksi tinaa, niin kuin kirkonkellojen pronssissa!

— Vähintäänkin, Glenarvan vastasi, — tehän alatte edistyä!

— Varmasti, hyvä lordi! Ah, kun ei olisi vain sitä omituista korkoa! Mutta se juuri siinä on!

Ja paremman puutteessa Paganel räökkäsi kurkkuaan ääntämisharjoituksilla, unohtamatta silti maantieteellisiä havaintoja. Siinä hän oli todella hämmästyttävän taitava ja kerrassaan voittamaton. Kun lordi Glenarvan tiedusti catapazilta jotakin seudun erikoisuutta, ehätti hänen oppinut kumppaninsa aina vastaamaan ennen opasta. Catapaz töllisti häneen ällistyneenä.

Juuri tänä päivänä, noin kello kymmenen aikaan, satuttiin kohtaamaan tie, joka kulki retkikunnan seuraaman tien poikki. Glenarvan kysyi tietenkin sen nimeä, ja tietenkin ehti taas Jacques Paganel vastaamaan:

— Se on Yumbelista Los Angelosiin vievä tie.

Glenarvan katsahti catapaziin.

— Niin on, tämä vastasi.

Mutta hän kääntyi samalla maantieteilijän puoleen ja kysyi:

— Oletteko te sitten jo ennen kulkenut näitä teitä?

— Totta kai, Paganel vastasi vakavasti.

— Muulillako?

— En, nojatuolissani.

Catapaz ei ymmärtänyt, sillä hän kohautti olkapäitään ja palasi joukon kärkeen.

Kello viiden aikaan illalla hän pysähtyi matalaan rotkoon, muutamia kilometrejä pienen Lojan kaupungin yläpuolelle, ja tänä yönä leiriytyivät matkustajat suurten Kordillieerien alkurinteiden liepeille.

3900 METRIN KORKEUDESSA.

Matka Chilen poikki oli tähän saakka sujunut ilman sanottavia tapaturmia. Mutta sitten tulivatkin yhdellä kertaa vastaan kaikki vuorten ylityksen vaikeudet ja vaarat. Kamppailu luonnonesteiden kanssa alkoi nyt täydellä todella.

Ennen lähtöä oli ratkaistava tärkeä kysymys. Minkä solan kautta saattoi mennä Andien yli joutumatta pois määrätystä suunnasta? Asiaa kysyttiin catapazilta.

— Minä en tiedä, tämä vastasi, — tällä kohtaa Kordillieereja kuin kaksi käyttökelpoista solaa.

— Varmaankin Arican solan, jonka löytäjä oli Valdivia Mendoza, Paganel sanoi.

— Niin kyllä.

— Ja Villarican solan, Nevado de Villarican eteläpuolella.

— Niin oikein.

— Mutta, ystäväni, niissä on vain se vika, että joudumme liian kauaksi pois määräsuunnastamme joko

etelään tai pohjoiseen.

— Onko teillä sitten muuta solaa tiedossa? majuri kysyi.

— On kyllä, Paganel vastasi. — Antucon sola, joka tosin on tuliperäisellä rinteellä, mutta 37. ja 38. asteen keskivälillä, siis puolen asteen päässä meidän tiestämme. Se on ainoastaan tuhannen kahdeksansadan metrin korkeudella; sen keksi aikanaan Zamudio de Cruz.

— Hyvä, Glenarvan sanoi, — mutta tunnetteko te, catapaz, tätä Antucon solaa?

— Tunnen kyllä, mylord, ja olen siitä kulkenutkin, mutta en esittänyt sitä sen vuoksi, että se on oikeastaan vain itärinteiden intiaanipaimenten käyttämä karjatie.

— No, ystäväni, Glenarvan vastasi, — mistä pehuenchien hevos-, lammas- ja härkälaumat kulkevat, kykenemme mekin kulkemaan. Ja kun se on juuri meidän reitillämme, niin valitsemme Antucon solan.

Niinpä annettiin lähtömerkki ja painuttiin suurten kalkkipitoisten vuorten väliseen Lejas-laaksoon. Sitten noustiin loivaa rinnettä ylös. Kello yhdentoista tienoilla piti kiertää pieni järvi, kaikkien läheisten purojen luontainen säiliö ja yhtymäkohta; ne saapuivat sinne solisten ja laskeutuivat siellä leppoisaan rauhaan. Järven yläpuolella levisi laajoja, ruohopeitteisiä aukeita, missä intiaanien karjalaumojä oli laitumella. Sitten tuli etelästä pohjoiseen kulkeva rämeinen notko, jota muulit vaistomaisesti kartoivat. Kello yhden aikaan tuli näkyviin Ballenaren linnoitus, jonka murtuneet muurit olivat erään vuoren ylimmällä huipulla. Kuljettiin yhä eteenpäin. Rinteet muuttuivat jo karuiksi ja kivisiksi, ja muulien kavioiden irrottamia mukulakiviä alkoi yhä tiheämmin rapista rinnettä alas. Kello kolmen korvilla nähtiin kiehtovan kauniilla paikalla toiset, vuoden 1770 kapinassa hävitetyt linnoituksen rauniot.

— Niin se on, Paganel sanoi, — vuoret eivät riitä erottamaan ihmisiä, ne pitää vielä linnoittaa.

Tästä alkaen kävi tie vaikeaksi, jopa vaaralliseksi; rinne jyrkkeni yhä, kallioseinien välit kapenivat, rotkoja kulki ristiin rastiin. Muulit astuivat varovasti, sieraimet maassa haistellen tietä. Marssittiin jonossa. Joskus, jossakin äkkimutkassa, katosi kellokas näkyvistä, ja pienen karavaanin oppaana oli silloin vain kellon kaukainen kilinä. Usein tien oikulliset kiemurat johtivatkin jonon kahdelle rinnakkaiselle polulle, ja catapaz saattoi puhella saattomiesten kanssa samalla kun tuskin kolmen metrin levyinen, mutta kolmensadan syvyinen halkeama loi heidän välilleen ylipääsemättömän kuilun.

Ruohokasvullisuus kamppaili kuitenkin vielä kiven hyökkäyksiä vastaan, mutta kasvukunnan rinnalla tunki jo kiven vallan. Antucon tulivuoren läheisyydestä kertoivat raudanväriset laavajuovat ja kellervät, suipot kristallikalliot. Päällekkäin kasautuneet kiviröykkiöt näyttivät olevan kaatumaisillaan ja pysyvän pystyssä vasten kaikkia painovoiman lakeja. Ilmeisesti vähäininkin mullistus saattoi muuttaa niiden muotoa, ja katsellessa näitä tasapainottomia kukkuloita, vinoja torneja, nurinpäisiä nystyröitä saattoi helposti havaita, että lopullisen tasaantumisen hetki ei tälle vuoriseudulle vielä ollut tullut.

Näissä oloissa oli tietä luonnollisesti vaikea erottaa. Andien vuoriperän miltei lakkaamaton liikehtiminen muuttaa usein sen uraa, eivätkä tuntomerkit enää ole paikallaan. Niinpä catapaz epäröikin, pysähtyi usein ja katseli ympärilleen; hän tutki kallioiden muotoa, etsi mureilta kiviltä intiaanien jälkiä. Oli mahdotonta päästä selvyyteen.

Glenarvan seurasi opastaan askel askelelta; hän ymmärsi tilanteen, tajusi tämän tulevan huolestuneemmaksi sitä mukaa kuin tie kävi hankalammaksi eikä uskaltanut mitään kysellä, vaan ajatteli, eikä ehkä syyttäkään, että muulinajajalla on muulin vaisto ja että on parasta luottaa siihen.

Vielä tunnin ajan harhaili catapaz niin sanoaksemme onnen kaupalla, mutta pysytellen aina vuoren korkeimmilla kohdilla. Vihdoin hänen oli pakko äkkiä pysähtyä. Oltiin kapean notkon pohjalla, jollaisia intiaanit nimittävät *quebradoiksi*. Laelta katkennut porfyryrimuuri sulki sen. Turhaan etsittyään jotakin solaa catapaz astui maahan, pani käsivartensa ristiin ja odotti. Glenarvan tuli hänen luokseen.

— Oletteko eksynyt? hän kysyi.

— En ole, mylord, catapaz vastasi.

— Mutta emmehän ole Antucon solatiellä?

— Ollaan kuin ollaankin.

— Ettekö erehdy?

— En. Tässä on tähteitä intiaanien nuotiosta ja tuossa härkä- ja lammaslaumojen jättämiä jälkiä.

— Sittenhän tätä tietä on kuljettu!

— On, mutta ei kuljeta enää. Viimeinen maanjärjestyks on sen tukkinut...

— Muuleilta, majuri huomautti, — mutta ei ihmisiltä.

— Jaa, se on teidän asianne, catapaz vastasi, — minä olen tehnyt voitavani. Minä olen valmis muuleineni lähtemään takaisin, jos haluatte kääntyä etsimään toisia Kordillieerien ylimenosolia.

— Kuinka paljon se veisi aikaa?

— Vähintään kolme päivää.

Glenarvan kuunteli ääneti catapazin sanoja. Tämä toimi täysin sopimuksen mukaisesti. Hänen muulinsa eivät voineet kulkea kauemmaksi. Mutta kun oli tullut esiin kysymys kääntymisestä samaa tietä takaisin, Glenarvan kysyi kumppaneiltaan:

— Tahdotteko jatkaa matkaa yhtäkaikki?

— Me seuraamme teitä, Tom Austin vastasi.

— Menemmepä teidän edellännekin, Paganel lisäsi. — Mistä tässä itse asiassa on puhe? Nousemisesta vuoren harjalle, jonka vastapäisiä rinteitä on verrattomasti helpompi laskeutua alas. Sen jälkeen tapaamme argentiinalaisia, jotka opastavat meitä pampan halki, ja ripeitä hevosia, jotka ovat tottuneet nelistämään näitä maita. Eteenpäin siis ja epäröimättä!

— Eteenpäin! Glenarvanin kumppanit huusivat.

— Ettekö te liity mukaan? Glenarvan kysyi catapazilta.

— Minä olen muulien saattomies, tämä vastasi.

— Kuten haluatte.

— Tullaan toimeen ilmankin, Paganel sanoi. — Tuon muurin takana me tapaamme jälleen Antucon solapolkua, ja minä otan opastaakseni teidät vuoren juurelle yhtä suoraan kuin Kordillieerien paras opas.

Glenarvan selvitti siis välit catapazin kanssa ja laski hänet, saattomiehet ja muulit menemään. Aseet, koneet ja elintarpeet jaettiin seitsemän retkeläisen kannettavaksi. Yhteisestä sopimuksesta päätettiin ryhtyä heti kiipeämään ja tarpeen tullen kulkea osa yöstäkin. Vasenta rinnettä myöten kiemurteli jyrkkä polku, jota muulit eivät olisi voineet kulkea. Vaikeudet olivat suuret, mutta kahden tunnin ponnistusten ja kiertelyjen jälkeen olivat Glenarvan ja hänen kumppaninsa jälleen löytäneet Antucon solatien.

He olivat silloin varsinaisten Andien siinä osassa, joka on lähellä Kordillieerien ylintä harjannetta, mutta raivattua polkua, määrättyä solaa ei enää näkynyt. Koko tämän seudun olivat äskeiset maanjärjestykset myllertäneet, ja heidän täytyi kivuta yhä ylemmäs harjanteen lakea kohti. Paganel pettyi pahasti huomattessaan, ettei tie ollut vapaa, ja ennusti vaativan ankaraa ponnistusta, kunnes päästäisiin Andien harjalle, sillä niillä on keskimäärin korkeutta 3500 ja 4100 metriä. Onneksi ilma oli tyyni, taivas sees ja vuodenaika suotuisa; mutta talvella, toukokuusta lokakuuhun, olisi tällainen vuorten ylitys ollut mahdoton; ankarat pakkaset tappavat pian matkamiehen, ja ne, jotka se säästää, eivät pääse pakoon ainakaan *temporalien*, näille seuduille ominaisten rajatuulten voimaa, jotka joka vuosi täyttävät ruumiilla Kordillieerien rotkot.

Kiipeiltiin koko yö; kavuttiin käsivoimin melkein luoksepääsemättömille penkereille; hypeltiin leveiden ja syvien halkeamien yli; köysien puute korvattiin tarttumalla toisten käsiin, ja hartiat saivat olla tikkaina; niinpä nämä uljaat miehet näyttivät pelleiltä, jotka olivat tekemässä kaikenlaisia hassunkurisia kuperkeikkoja. Tällöin sai Mulrady lukemattomia kertoja näyttää jäntevyyttään ja Wilson ketteryyttään. Nämä kaksi kunnon skotlantilaista olivat kaikkialla apuna; monta kertaa olisi retkikunnalta tie noussut pystyyn ilman heidän alttiuttaan ja rohkeuttaan. Glenarvan ei jättänyt näkyvistään pikku Robertia, jota ikä ja vilkkaus viekoittivat varomattomuuksiin. Paganel ponnisteli eteenpäin aitoranskalaisella innolla. Majuri taas vaivasi itseään juuri sen verran kuin tarvittiin, ei enempää eikä vähempää, ja kapusi miltei huomaamattomin liikkein. Tiesikö hän edes itse olleensa kiipeämässä jo useita tunteja? Se ei ole varmaa. Kenties hän kuvitteli laskeuduttavan alaspäin.

Kello viisi aamulla olivat retkeilijät saavuttaneet kahdentuhannen neljänsadan metrin korkeuden, mikä todettiin ilmapuntarin avulla. He olivat silloin myöhemmin syntyneillä pengermillä, puuvyöhykkeen viimeisellä rajalla. Siellä hypähteli joitakin eläimiä, jotka olisivat riemastuttaneet metsämiehen mieltä; ne tiesivät itse sen hyvin, sillä ne pakenivat vikkelaasti jo kaukaa ihmisten lähestyessä. Niitä oli laama, vuorten arvokkain eläin, joka vastaa lammasta, raavasta ja hevosta, ja elää

siellä, missä ei muuli tulisi toimeen. Samoin chinchilla, siivo ja arka, tuuheaturkkinen pieni jyrssi, jäniksen ja hyppyrotan välimuoto, joka takajaloistaan muistuttaa kengurua. Mikään ei ole hauskempaa kuin nähdä tämän kevyen eläimen hyppelevän puiden latvoissa kuin oravan. — Se ei ole vielä lintu, Paganel sanoi, — mutta jo enemmän kuin nelijalkainen.

Nämä eläimet eivät kuitenkaan olleet vuorten viimeisiä asukkaita. Kahdentuhannen yhdeksänsadan metrin korkeudessa, ikuisen lumen rajalla, eli vielä jopa joukoittain verrattoman kauniita märehijöitä, pitkä- ja kiiltäväkarvainen alpakkalaama ja siro ja ylväs sarveton vuohilaji, jonka villa on hienoa ja jota luonnontieteilijät nimittävät vikunjaksi. Mutta sitä ei voinut kuvitellakaan lähestyä; hyvä kun sen edes näki; se pakeni salamannopeasti häviten kuin henkäys lumikenttien häikäisevään valkeuteen.

Täällä oli maisema kokonaan muuttunut. Joka puolella kohosi, päivän ensimmäisiä säteitä heijastaen, suuria, räikeitä, eräillä rinteillä sinervään vivahtavia jäälohkareita. Kiipeäminen kävi perin vaaralliseksi. Nyt ei enää uskaltanut mennä eteenpäin, ennen kuin oli huolellisesti tunnustellut maaperää halkeamien selville saamiseksi. Wilson oli asettunut jonon kärkeen ja koetteli jalallaan jäätikköjen kestävyyttä. Hänen kumppaninsa noudattivat tarkoin hänen askeliaan ja välttivät korottamasta ääntäänkään, sillä vähinkin ilmaa värisyttävä melu saattoi syöstä alas kaksisataa tai kaksisataa viisikymmentä metriä heidän yläpuolellaan olevat lumiröykkiöt.

He olivat tällöin saapuneet pensaspuiden piiriin, jotka neljäsataa viisikymmentä metriä ylempänä luovuttivat paikkansa ruoho- ja kaktuskasveille. Kolmentuhannen kolmensadan metrin korkeudessa jättivät nämäkin kasvit mehuttoman maan, ja kasvullisuus loppui täysin. Retkeilijät olivat pysähtyneet vain yhden ainoan kerran, kello kahdeksan, virkistääkseen voimiaan nopealla aterialla, ja ryhtyivät yli-inhimillisen rohkeasti jatkamaan kiipeämistään, uhmaten yhä kasvavia vaaroja. Oli kuljettava yli suippokärkisten kukkulain ja päätä huimaavien kuulujen. Tuonne tänne oli pystytetty puisia ristejä, jotka osoittivat täällä tapahtuneiden monien tapaturmien tapahtumapaikkoja. Kello kahden aikaan avautui karujen kallioiden välillä laaja tasanko, vailla merkkiäkään kasvullisuudesta, ilmeinen erämaa. Ilma oli kuiva, taivas sinisenkylmä; näin korkealla ovat sateet tuntemattomia, huurut muuttuvat vain lumeksi tai rakeiksi. Siellä täällä pisti esiin porfyry- tai basalttikallioita kuin luurankoja valkoisen käärinliinan keskeltä, ja väliin aiheutti ilman vaikutuksen murentamien kvartsi- tai gneissijätteiden luhistuminen hiljaista rapinaa, jonka ohut ilmakerros teki melkein huomaamattomaksi.

Tarmostaan huolimatta olivat retkeläiset kuitenkin lopen väsyneitä. Huomatessaan toveriensa uupumuksen Glenarvan katui, että oli noustu näin kauas. Pikku Robert ponnisteli väsymystä vastaan, mutta ei jaksanut kulkea edemmäksi. Kello kolmen aikana pysähtyi Glenarvan.

— Täytyy levähtää, hän sanoi, sillä hän huomasi, että kukaan muu ei sitä ehdottaisi.

— Levähtääkö? Paganel vastasi. — Mutta meillähän ei ole minkäänlaista suojaa.

— Se on kuitenkin välttämätöntä jo Robertin vuoksi.

— Ei, mylord, uljas poika väitti, — kyllä minä vielä jaksan ... älkää pysähtykö...

— Sinua kannetaan, poika, Paganel selitti, — mutta meidän täytyy hinnalla millä hyvänsä päästä itärinteelle. Siellä löydämme kukaties jonkun majapaikan. Minä pyydän vielä kahden tunnin marssia.

— Ovatko kaikki muutkin sitä mieltä? Glenarvan kysyi.

— Ollaan, hänen seuralaisensa vastasivat.

Mulrady lisäsi:

— Minä hoidan pojan.

Ja niin jatkettiin matkaa itää kohti. Kesti vielä kaksi tuntia hirtittävää kiipeämistä, kunnes vihdoinkin oltiin vuoren harjalla. Ilman oheneminen aiheutti *punan* nimellä tunnetun ahdistavan tunteen. Ikenistä ja huulista tihkui verta hengitysvaikeuksien vuoksi ja ehkä myös lumen vaikutuksesta, joka näin korkealla ilmeisesti tarvelee ilman. Sen tiheyden puutetta täytyi verenkierron ylläpitämiseksi korvata läähättävällä hengittämällä, mikä väsytti yhtä paljon kuin auringon säteilyn heijastuminen lumesta. Niin sitkeä kuin näiden uljaiden miesten tarmo olikin, tuli kuitenkin hetki, jolloin voimakkaimmatkin herpoutuivat, ja pyöritys, tuo hirveä vuoritauti, teki lopun sekä heidän ruumiinvoimistaan että myös heidän mielensä rohkeudesta. Tällaisia vaikeuksia vastaan ei voi taistella rankaisematta. Pian kompastui yhä useampi eikä kyennyt enää kulkemaan kuin nelinkontin.

Uupumus lopetti siis liian kauan kestäneen kiipeämisen, ja Glenarvan ajatteli huolestuneena lumen määrättömyyttä, koleaan paikan hirveää kylmyyttä, vuorille nousevaa hämäryyttä ja yösuojan puutetta, kun majuri pysäytti hänet sanoen tynnellä äänellä:

— Tuolla on maja.

KORDILLIEERIEN RINNETÄ ALAS.

Kuka tahansa muu kuin MacNabbs olisi saattanut kulkea sata kertaa tämän majan ohi, ympäri, jopa ylikin, aavistamatta sitä rakennukseksi. Se oli lumikumpu, joka ei näyttänyt sanottavasti erottuvan ympärillä olevista kallioista. Sisään päästäkseen täytyi luoda lumi pois. Puolen tunnin sitkeän raivauksen jälkeen olivat Wilson ja Mulrady saaneet *casuchan* oviaukon esiin, ja retkeilijät kömpivät sinne innokkaina.

Tämä intiaanien rakentama kammio oli tehty eräänlaisista auringossa poltetuista tiilistä; se oli kuutionmuotoinen, kolme ja puoli metriä joka suuntaan ja sijaitsi erään basalttikallion laella. Kiviportaat johtivat sen ovelle, joka oli kammion ainoa aukko; lumi ja rakeet olivat oven ahtaudesta huolimatta tunkeutuneet sisälle myrskytuulten tuiskuttaessa niitä vuorilla.

Siinä oli auttavasti tilaa kymmenelle hengelle, ja vaikeivät sen seinät olisi olleet riittävän tiiviit sadekautena, oli niistä ainakin jotakin suojaa pakkasta vastaan; lämpömittari osoitti kymmentä astetta alle nollan. Jonkunlainen hatarasti muuratulla savutorvella varustettu tulisija mahdollisti tulen syöttämisen ja tehokkaan taistelun ulkoilman kylmyyttä vastaan.

— Tämähän on auttava suoja, Glenarvan sanoi, — joskaan ei upea. Kaitselmus on ohjannut meidät tänne emmekä voi olla sitä siitä kiittämättä.

— Mitä? Paganel huudahti. — Tämähän on palatsi! Ei puutu muuta kuin kunniavahdit ja hoviherrat. Täällä on mainio olla.

— Varsinkin kun hyvä tuli loimuaa liedessä, Tom Austin sanoi, — sillä jos meidän on nälkä, on meidän vilukin, ja minua puolestani miellyttäisi nyt hyvä risukimppu enemmän kuin riistan viipale.

— No, Tom, Paganel lausui, — yritetään etsiä jotakin poltettavaa.

— Poltettavaa Kordillieerien harjalta? Mulrady huudahti pudistellen päätänsä epäilevästi.

— Kun kerran tähän luolaan on tehty tulisija, majuri huomautti, — niin tottakai se on tapahtunut siksi, että täällä on jotakin poltettavaa.

— Ystävämme MacNabbs on oikeassa, Glenarvan sanoi. — Ottakaa esille illallisainekset, minä menen hakemaan polttopuita.

— Minä tulen mukaan Wilsonin kanssa, Paganel vastasi.

— Ehkä minäkin voisin olla avuksi...? Robert lausui nousten pystyyn.

— Ei, poikaseni, levähdä sinä, Glenarvan vastasi. — Sinusta tulee kyllä mies siinä iässä, kun muut ovat vielä lapsia!

Glenarvan, Paganel ja Wilson lähtivät ulos *casuchasta*. Kello oli kuusi illalla. Pakkanen ahdisti ankarasti, mutta ilma oli aivan tyyni. Taivaan sini alkoi jo sumentua, ja aurinko kultasi viimeisillä säteillään Andien laen korkeimpia huippuja. Paganel, joka oli ottanut ilmapuntarinsa mukaan, totesi elohopean näyttävän 495 millimetriä. Ilmanpaineen alhaisuus vastasi kolmentuhannen kahdensadan metrin korkeutta. Tämä Kordillieerien seutu oli siis ainoastaan tuhatkymmenen metriä Mont Blancin huippua alempana. Jos näillä vuorilla olisi kohdattu sellaisia vastuksia, joita Sveitsin jättiläinen on täynnä, tai jos vain olisi ollut myrsky- ja pyörretuulien aika, yksikään retkeilijöistä ei olisi saavuttanut Uuden Maailman suuren vuoriharjanteen lakea.

Glenarvan ja Paganel kapusivat eräälle porfyirikalliolle ja tähystelivät joka suunnalle. He olivat tällöin Kordillieerien korkeimmalla kohdalla ja saattoivat nähdä yli neljäkymmenen neliöpeninkulman alan. Itänpäin alenivat rinteet loivina pengermana, joita myöten saattoi mukavasti liukua useita satoja metrejä kerrallaan. Kaukaa katsoen näyttivät jääkauden siirtämät irtonaiset kivet ja kalliot muodostavan suuria, yhtenäisiä sorakiviharjuja. Auringon laskiessa nousevan varjon alle peittyi jo Coloradon laakso, ja vähitellen häipyivät muutkin piirteet, ensin kalliot, sitten kukkulat, sitten niitä korkeammat harjut, jotka, ruskon vielä kerran niitä valaistua, asteittain sammuiivat, ja pian pimeni Andien koko itäinen rinne. Lännessä valaisi päivä rinteitä vielä alas saakka. Oli häikäisevää nähdä

kallioiden ja jäätikköjen kylpevän tässä auringon säteilyssä. Pohjoisessa näkyi jono vuorenharjanteita, jotka näyttivät sekoittuvan toisiinsa ja muodostivat ikään kuin kömpelöllä kynällä vedetyn murtoviivan. Se sekoitti silmää. Mutta etelässä oli näköala päinvastoin loistava ja kävi yön yltäessä suhteiltaan yhä suurenmoisemmaksi. Jos näet kääntyi Torbidon autioon laaksoon päin, saattoi ylhäältä katsella Antucoa, jonka ammottava kita aukeni kahden peninkulman päässä. Tulivuori sähisi kuin Ilmestyskirjan lohikäärmeiden kaltainen hirviö ja syöksi sisästään nokisten lieskojen sekaista hehkuvaa savua. Sitä ympäröivien vuorten kehä näytti olevan tulella; hehkuvia kivirakeita, punaisia höyrypilviä, laavavirtoja välähteli yhtenä tulipatsaana. Keskeytymätön, hetki hetkeltä yltyvä räiske ja häikäisevä loimu täytti valtavien heijastusten laajan kehän, kun aurinko, jonka hämärtyvä valo vähitellen himmeni, hävisi kuin sammunut tähti varjoihin.

Paganel ja Glenarvan olisivat jääneet pitkäksi aikaa katselemaan tätä maan ja taivaan tulien suurenmoista kamppailua; puunetsijät saivat antaa tilaa taiteilijoille; mutta Wilson, joka ei ollut taipuvainen innostumaan, palautti heidän mieleensä nykyisen tehtävän. Puita ei ollut, se on totta; sen sijaan kallioita onneksi peitti laiha ja kuiva jäkälä; sitä koottiin suuret sylilliset samoin kuin erästä *Ilaretta*-nimistä kasvia, jonka juuri saattoi palaa riittävästi. Kun nämä arvokkaat polttoaineet oli kannettu casuchaan, ne sullottiin lieteen. Tulta oli vaikea saada syttymään ja varsinkin palamaan. Perin ohentunut ilma ei sisältänyt kylliksi hapetta sen pitämiseksi yllä; ainakin majuri selitti asian sillä tavoin.

— Mutta sen sijaan, hän lisäsi, — ei vesi tarvitse sadan asteen kuumuutta kiehuakseen; ne, jotka pitävät sata-asteisessa vedessä keitetystä kahvista, saavat siitä luopua, sillä tällä korkeudella alkaa kiehuminen ennen yhdeksääkymmentä astetta.[7]

MacNabbs ei erehtynyt, ja lämpömittari, joka oli pantu kattilan veteen siitä alkaen, kun se oli alkanut poreilla, osoitti vain kahdeksankymmentäseitsemää astetta. Jokainen joi mielihyväkseen muutaman siemauksen kuumaa kahvia. Kuiva liha sitä vastoin tuntui hiukan pilaantuneelta, mikä sai Paganelin tekemään järkevän, mutta hyödyttömän huomautuksen.

— Peijakas, hän sanoi, — täytyy tunnustaa, että käristetty laamanliha ei olisi pahitteeksi. Sanotaan tämän eläimen vastaavan raavasta ja lammasta, ja minä olisin utelias tutkimaan, onko asia näin myös ravintoaineena!

— Mitä! majuri huudahti, — ettekö ole tyytyväinen illalliseemme, tiedemies Paganel?

— Ihastunut, arvoisa majuri, vaikka tunnustankin, että metsäriista-annos olisi tervetullut.

— Te olette herkuttelija, MacNabbs sanoi.

— Hyväksyn määritelmäni, majuri; mutta ettepä te itsekään, sanokaa mitä tahansa, panisi pahaksenne, jos edessänne olisi hyvä pihvi!

— Luultavasti en, majuri myönsi.

— Ja jos teitä pyydetäisiin lähtemään väijymäpaikalle pakkasesta ja pimeästä huolimatta, ettekö tottelisi arvelematta?

— Kieltämättä; jos vähääkään haluatte...

MacNabbsin kumppaneilla ei ollut aikaa kiittää häntä tarjouksesta ja kieltäytyä sitä käyttämästä, kun alkoi kuulua kaukaista mylvinää. Se piteni pitenemistään. Se ei ollut yksinäisten eläinten ääntelyä, vaan kokonaisen karjan, joka läheni nopeasti. Aikoiko siis kaitselmus, joka oli antanut heille asunnon, tarjota heille vielä illallistakin? Se oli maantieteilijän päätelmä. Mutta Glenarvan hillitsi hiukan hänen iloaan huomauttamalla, että Kordillieerien nelijalkaiset eivät koskaan kiipeä näin korkealle.

— Mistä sitten tuo melu johtuu? Tom Austin kysyi.

— Äänestä päätellen se lähenee!

— Ehkäpä se on lumivyöry, Mulrady huomautti.

— Mahdotonta! Sehän on selvää mylvinää, Paganel sanoi.

— Menkäämme katsomaan, Glenarvan päätti.

— Ja metsästäjinä, majuri lisäsi ottaen pyssynsä.

Kaikki kömpivät ulos casuchasta. Oli pimeä, mutta tähtikirkas yö. Kuu ei vielä näyttänyt viimeisen vaiheensa puoliksi jyrstyä kehrää. Pohjoisen ja idän kukkulat olivat pimeyden peitossa, eikä voinut nähdä muuta kuin muutamien vakavimpien vuorten epämääräiset ääriiviivat. Mylvinä — pelästyneiden eläinten mylvinä — kasvoi kahta kovemmaksi. Ne tulivat Kordillieerien pimeältä puolelta. Mitä

tapahtui? Äkkiä tuli kamala vyöry, ei lunta, vaan eläviä ja pelosta mielettömiä olentoja. Koko alue tuntui liikkuvan. Näitä eläimiä, jotka ohenneesta ilmasta huolimatta pitivät hirvittävää melua, oli satoja, ehkä tuhansia. Olivatko ne tasangon petoja vaiko vain laama- ja vikunjalauma? Glenarvan, MacNabbs, Robert, Austin ja molemmat matruusit ehtivät töin tuskin heittäytyä maahan, kun tämä elävä massa vyöryi heidän ylitseen. Päiväsokea Paganel jäi pystyyn paremmin nähdäkseen, mutta kellahti silmänräpäyksessä nurinniskoin.

Samalla hetkellä kuului pyssynpamahdus. Majuri oli ampunut arviolta. Hänestä näytti, että muuan eläin kaatui muutaman askelen päässä hänestä, samalla kun koko lauma, vastustamatonta vauhtia ja vieläkin hurjemmin mylvien katosi tulivuoren heijastuksen valaisemille rinteille.

— Ah, löysinpä ne! sanoi eräs ääni — Paganelin ääni.

— Ja mitä löysitte? Glenarvan kysyi.

— Silmälasini, helkkarissa! Helpostihan tällaisessa mylläkässä voi hukata silmälasinsa!

— Ettehän ole haavoittunut?

— En. Minua vain jokin vähän potkaisi. Mutta mikä?

— Tämä vain, majuri vastasi laahaten perässään ampumaansa elukkaa.

Kaikki kömpivät takaisin kammioon, ja lieden valkean valossa tutkittiin majurin "pyssynpamausta."

Se oli kaunis eläin, joka muistutti kyttyrätöntä kamelia, sillä oli siro pää, litteä ruumis, pitkät ja hoikat jalat, sileä, vaaleanruskea, vatsan alta valkotäpläinen karva. Tuskin oli Paganel siihen vilkaissut, kun hän huudahti:

— Se on guanakki!

— Mikä on guanakki? Glenarvan kysyi.

— Syötävä eläin! Paganel vastasi.

— Onko se hyvääkin?

— Maukasta. Jumalten ruokaa. Tiesinhän, että saisimme tuoretta lihaa illalliseksi. Ja mitä lihaa! Mutta kuka paloittelee elukan?

— Minä, Wilson sanoi.

— Hyvä, minä otan sen paistaakseni, Paganel ilmoitti.

— Oletteko te kokkikin, herra Paganel? Robert kysyi.

— Peijakas, poikaseni, olenhan minä ranskalainen! Jokaisen ranskalaisen ruumiissa on myös kokki.

Vähän ajan kuluttua asetteli Paganel suuria lihaviipaleita lletta-kasvin juurista saaduille hiilille. Kymmenen minuuttia sen jälkeen hän tarjosi ystävilleen hyvin maukkaalta näyttävää "guanakinkyljystä". Kukaan ei kursaillut, vaan kaikki haukkasivat kuin haukat.

Mutta maantieteilijän suureksi kummaksi seurasi ensimmäistä puraisua yleinen virnistys ja äännähdys "hyhyh".

— Sehän on yököttävää! joku sanoi.

— Ei sitä voi syödä! toinen vastasi.

Miten olikaan, onnettoman tiedemiehen oli todettava, että tämä käriste ei kelvannut edes nälkiintyneille. Siksi alettiinkin heitellä hänelle pilapuheita, jotka hän muuten käsitti täydellisesti, ja ivailla hänen "jumaltenruokaansa"; hän mielti vain syitä, minkä vuoksi guanakin liha, jonka hän tiesi todella hyväksi ja arvossapidetyksi, oli hänen käsissään käynyt inhoittavaksi, kunnes hänen päähänsä äkkiä pälkähti eräs ajatus.

— Siinähan se on! hän huudahti. — Peijakas, siitähän se riippuu! Nyt sen tiedän!

— Oliko liha pahentunutta? MacNabbs kysyi tynnosti.

— Ei, malttamaton majuri, mutta se oli liiaksi juossutta. Kuinka saatoinkaan sen unohtaa.

— Mitä sillä tarkoitatte, herra Paganel? Tom Austin kysyi.

— Sitä, että guanakin liha on syötävää vain silloin, kun eläin on teurastettu rauhallisella laiturilla; jos sitä ajetaan takaa kauan, niin että se joutuu juoksemaan pitkiä matkoja, sen liha käy kelpottomaksi. Tämän lihan mausta voin siis todeta, että otus, ja niin muodoin koko lauma, oli tullut hyvin kaukaa.

— Oletteko siitä varma? Glenarvan kysyi.

— Aivan varma.

— Mutta mikä tapahtuma, mikä ilmiö on saattanut säilyttää näitä eläimiä sillä tavoin ja ajaa ne pakoon juuri kun niiden olisi ollut rauhassa maattava yösijoillaan.

— Siihen, rakas Glenarvan, Paganel sanoi, — on minun mahdotonta vastata teille. Uskokaa minua, meidän on itsemme paras panna maata enempää aprikoimatta. Omasta puolastani olen jo torkahtamaisillani. Eikös nukuta, majuri?

— Nukutaan pois, Paganel.

Tämän jälkeen kääriytyi kukin ponchoonsa, tulta kohennettiin yöksi, ja pian kuului kaikenäänisiä ja kaikentahtisia hirvittäviä kuorsauksia, joiden sopusointuisuutta piti yllä maantieteilijän matala basso.

Glenarvan yksin ei saanut unta. Salainen levottomuus piti häntä väsyttävässä unettomuuden tilassa. Hänen täytyi ajatella selittämättömän pelon vallassa yhteiseen suuntaan pakenevaa laumaa. Guanakit eivät voineet olla petoeläinten takaa-ajamina. Tällä korkeudella niitä tuskin on, metsästäjiä vielä vähemmän. Mikä kammo ajoi niitä siis Antucon kuiluja kohti ja mikä oli sen syynä? Glenarvan aavisti vaaran lähestyvän.

Puolihoroksessa haihtuivat hänen ajatuksensa vähitellen, ja pelko teki tilaa toivolle. Hän kuvitteli olevansa seuraavana päivänä Andien tasangolla. Siellä saattaisivat tiedustelut toden teolla alkaa, eikä menestys ehkä ollut kaukana. Hän ajatteli kovaan orjuuteen joutunutta kapteeni Grantia ja hänen kahta matruusiaan. Nämä kuvat välähtelivät hänen mielessään, mutta tulen räiske, ilmassa rätisevät kipinät tai joku kirkaampana loimuava lieska, jonka valossa hän näki nukkuvat toverinsa ja joka loi valon väreilyä casuchan seiniin, käänsivät hänen ajatuksensa joka hetki toisaalle. Sitten alkoivat pahat aavistukset ahdistaa häntä ankarammin. Hän kuuli epämääräistä, näillä yksinäisillä huipuilla vaikeasti selitettävää jylinää.

Kerran hän luuli kuulevansa kaukaista, kumeeaa, uhkaavaa ukkosenjylinän kaltaista jylyä, joka ei tullut taivaasta. Niinpä ei tämä pauhu voinut johtua muusta kuin vuoren rinteillä raivoavasta rajuilmastasta, joitakin tuhansia jalkoja sen harjan alapuolella. Glenarvan tahtoi saada siitä varmuuden ja lähti ulos.

Kuu nousi. Ilma oli aivan tyyni. Ei ainoatakaan pilveä, ei ylhäällä eikä alhaalla. Siellä täällä vain Antucon liekkien liikahtelevaa kajastusta. Ei mitään myrskytuulta, ei ukkosta. Taivaalla tuikki tuhansia tähtiä. Mutta jylinää kesti yhä; se tuntui lähenevän ja kulkevan Andien vuorten poikki. Glenarvan palasi sisään levottomampana pohtien, mitä yhteyttä saattoi olla tämän maanalaisen jylinän ja guanakien paon kanssa. Oliko siinä tosiaan syy ja seuraus? Hän katsoi kelloaan, joka osoitti kahta aamulla. Mutta kun hän ei ollut varma vaaran läheisyydestä, hän ei herättänyt kumppaneitaan, jotka väsymys oli uuvuttanut sikeään uneen. Hän vaipui itsekin raskaaseen unenhorrokseen, jota kesti useita tunteja.

Äkkiä sai ankara ryske hänet jalkeille. Se oli korviahuumaavaa rätinää, sentapaista tärisävää jyrää kuin lukemattomia tykistön kuormastoja olisi vedetty kaikuvalla kivikadulla. Sitten Glenarvan tunsu maan vajoavan jalkojensa alla; hän näki casuchan horjuvan ja halkeilevan.

— Huomio, hän huusi.

Kaikki hänen kumppaninsa olivat heränneet ja syöksyivät suinpäin ulos jyrkälle rinteelle. Päivä nousi juuri, ja näky oli hirvittävä. Vuorien muoto muuttui äkkiä; kukkulat katkesivat, toiset horjahtelivat ensin epävakaisina ja katosivat sitten ikään kuin jokin salahauta olisi auennut niiden juurelle. Kordillieereille erikoisena ilmiönä siirtyi useiden peninkulmien laajuinen möhkäle sellaisenaan liukuen tasankoa kohti.

[8]

— Maanjäristys! Paganel huudahti.

Hän oli oikeassa. Se oli yksi Chilen vuorialueella usein sattuvia maanmullistuksia, ja juuri sillä seudulla, missä Copiapo on tuhottu kaksi ja Santiago myllyretetty neljä kertaa neljäntoista vuoden kuluessa. Tätä pallon kohtaa uurtavat maan tulet, ja tämän nuorta alkuperää olevan vuorijonon tulivuorilla ei vielä ole riittävästi aukkoja maanalaisten höyryjen ulospääsyä varten. Siitä nämä alituiset *tremblore*-nimiset mullistukset. Alue, jolla nuo seitsemän hätäantynyttä, säikähtynyttä ihmistä kyyhöttivät sammaleeseen tarrautuneina, liikkui nopeasti kuin pikajuna, siis kahdeksankymmentä kilometriä tunnissa. Oli mahdotonta päästää ääntäkään, tehdä ainoatakaan pakenemisyritystä

eteenpäin tai taaksepäin. Ei olisi voinut puhua toisilleen. Maanalainen jyrinä, vuorenvuoriryörymän ryske, graniitti- ja basalttiröykkiöiden kolina ja irtautuneen lumen pyry teki sen mahdottomaksi. Milloin liikkui pohja heidän allaan töytäyksittä ja täräyksittä, milloin taas kiikkui ja heilahteli kuin hyökyaaltojen heittelemä laiva, sivuutti kuiluja, joihin putoili vuorenlohkareita, nyhti maasta juurineen vuosisataisia puita ja pyyhkäisi kuin suunnaton viikate kaikki itärinteen ulkonemat.

Ajatelkoon monta miljardia tonnia painavan ainejoukon voimaa, kun se kulkee viidenkymmenen asteen kulmassa yhä kiihtyvää vauhtia!

Miten pitkään tätä sanoin kuvaamatonta kulkua kesti, ei kukaan olisi voinut arvioida. Mihin kuiluun se päättyisi, sitä ei kukaan olisi uskaltanut ennustaa. Olivatko kaikki mukana ja hengissä, vai makasiko jo joku heistä jonkin rotkon pohjalla, ei kukaan olisi voinut vielä sanoa. Vauhdin huumaamina, läpitunkevan pakkasen jäätäminä, lumen ryöppyjen sokaisemina he läähättivät nääntyneinä, melkein hengettöminä ja pitelivät kivistä kiinni vain itsesäilytyksen viimeisestä vaistosta.

Äkkiä tempasi sanomattoman ankara täräys heidät irti liukuvasta maankamarasta. He lennähtivät eteenpäin ja kierivät vuoren alimmalle pengermälle. Kiitävä vuoriryörymä oli pysähtynyt. Hetkeen kukaan ei hievahtanut. Vihdoin nousi yksi kylläkin huumaantuneena, mutta vielä sittenkin suoraselkäisenä — majuri. Hän pudisti pois pölyn, joka sokaisi häntä, ja katseli sitten ympärilleen. Hänen toverinsa olivat kaikki yhdessä rykelmässä, kuin patruunaan sullotut pyssynhaulit, sikinsokin toinen toisensa päällä.

Majuri laski heidät. Kaikki olivat paikalla yhtä lukuunottamatta. Robert Grant puuttui.

KAITSELMUKSEN PYSSYNLAUKAUS.

Kordillieerien itärinteellä on tällä kohtaa pitkiä luiskia, ne häipyvät huomaamatta tasangolle, jolle osa äsken liikkunutta maankamaraa oli äkkiä pysähtynyt. Tällä uudella, rehevän ruohikon peittämällä alueella kasvoi suurenmoisia puita. Kerrassaan metsikön kaltainen laaja tiheikkö valloituksen aikana istutettuja hedelmäpuita välkytteli kultaisia tuotteitaan. Se oli kolkka vehmointa Normandiaa heitettynä näille tasangoille, ja missä muissa oloissa tahansa olisi matkustajan katsetta kiehtonut tämä äkillinen tulo erämaasta keitaaseen, lumivuorilta viheriöiville niityille, talvesta kesään.

Maa oli muuten jälleen asetunut ehdottoman tukevaksi. Maanjäristys oli tyyntynyt, vaikka epäilemättä maanalaiset voimat jatkoivat kauempana mullistustaan sillä Andien vuorijono on aina jollakin kohtaa liikkumassa ja tärisemässä. Tällä kertaa oli maanjäristys ollut tavattoman voimakas. Vuorijonon muoto oli täysin muuttunut. Taivaan sineä vasten piirtyi uusia kallioita, kukkuloita ja vuoria ja Kordillieerien opas olisi turhaan etsinyt polkunsa vanhoja tuntomerkkejä.

Oli tulossa ihana päivä; aurinko, joka aikoja sitten oli noussut kostealta vuoteeltaan Atlantista, valaisi nyt säteillään Argentiinan tasankoja ja hipoi niillä kai jo toisenkin valtameren, viimeöisen vuoteensa laineita. Kello oli kahdeksan aamulla.

Vähitellen lordi Glenarvan ja hänen kumppaninsa virkosivat majurin ravisteleminä jälleen ennalleen. Oikeastaan heille ei ollut tapahtunut mitään; he olivat kokeneet vain hirveän järkytyksen. Kordillieerit olivat laskeneet mäkeä, ja he olisivat voineet vain ylistää tätä luonnon suorittamaa pikamarssia, ellei nimenhuudossa olisi kaivattu yhtä heistä, heikointa, Robert Grantia.

Kaikki rakastivat tätä uljasta poikaa, Paganel, joka oli erikoisesti kiintynyt häneen, majuri kylmäkiskoisuudestaan huolimatta, kaikki ja varsinkin Glenarvan. Kuullessaan Robertin kadonneen hän tuli suorastaan epätoivoiseksi ja kuvitteli poikasen pudonneen johonkin kuiluun ja nyt turhaan huutelevan avukseen sitä, jota piti ikään kuin toisena isänään.

— Ystäväni, ystäväni, hän sanoi tuskin saattaen pidättää kyyneliään, — meidän täytyy etsiä, täytyy löytää hänet! Me emme voi jättää häntä näin! Jokainen syväne, jokainen kuilu on tarkastettava perinpohjin! Minä laskeudun köyden varassa alas! Teidän täytyy päästää minut! Minä tahdon, kuuletteko! Minä tahdon! Suokoon taivas, että Robert vielä on hengissä! Kuinka uskaltaisimme lähestyä hänen isäänsä ilman häntä ja mitä oikeutta olisi pelastaa kapteeni Grant, jos hänen pelastumisensa maksaa hänen lapsensa hengen!

Glenarvanin kumppanit kuuntelivat vaieten; he tunsivat hänen etsivän heidän silmistään jotakin toivon pilkettä, ja he loivat katseensa maahan.

— Ah! Glenarvan jatkoi. — Te olette ymmärtäneet! Ja te vaikenette! Te ette siis toivo enää mitään, ette mitään!

Tuli hetken äänettömyys. Sitten MacNabbs lausui:

— Kuka teistä, ystäväni, voi muistaa, milloin Robert katosi?

Tähän kysymykseen ei kukaan vastannut.

— Ainakin voitte sanoa minulle, kenen vieressä lapsi oli, kun tultiin Kordillieereja alas, majuri jatkoi.

— Minun, Wilson vastasi.

— No, mihin saakka huomasit hänet vierelläsi? Yritä muistaa! Sano!

— Minä muistan vain sen, Wilson vastasi, — että Robert Grant oli minun vieressäni, kädet tarrautuneina jalkiini, vielä kahta minuuttia ennen äkkipysäystä.

— Kahta minuuttia ennen! Olepas tarkka, Wilson! Minuutit ovat voineet tuntua pitkiltä. Etkö erehdy?

— En luule erehtyväni ... en, niin se oli ... ei kahtakaan minuuttia!

— Hyvä! MacNabbs sanoi. — Kummallako puolella sinusta Robert oli, oikealla vai vasemmalla?

— Vasemmalla. Hänen ponchonsa hulmusi kasvojani vasten.

— Entä millä puolella sinä olit meistä?

— Niin ikään vasemmalla.

— Niin ollen ei Robert ole voinut kadota muulle kuin tuolle suunnalle, majuri sanoi kääntyen vuoristoon päin ja ojentaen oikeaa kättään. — Minä lisään, että ottaen lukuun sen ajan, joka on kulunut hänen katoamisestaan, lapsen on täytynyt pudota jollekin kohtaa tämän vuorenjuuren ja kolmen kilometrin etäisyyden välisellä matkalla. Sieltä on häntä etsittävä, ja ketjussa kulkemalla me löydämme hänet sieltä.

Ei sanottu sanaakaan enempää. Nuo kuusi miestä aloittivat heti etsinnän asettuen tietyn välein ja ryhtyen kapuamaan ylös Kordillieerien rinnettä. He pysyttelivät putoamislinjan oikealla puolella, tarkastaen pienimmätkin rakokset, laskeutuen rotkojen pohjalle, jotka olivat osaksi täyttyneet alas vyöryneestä sorasta, ja useampi kuin yksi palasi vaatteet riekaleina, jalat ja kädet verisinä, henkensä vaarannettuaan. Koko tämä Andien osa, lukuunottamatta muutamia luoksepääsemättömiä paikkoja, tutkittiin perinpohjin, eikä kukaan moniin tuntikausiin ajatellutkaan levähtää. Turhaan! Poika ei ollut ainoastaan kohdannut kuolemaansa vuoristossa, vaan varmaan myös haudan, jonka kivi, jokin suuri kallio, oli iäksi peittänyt hänet alleen.

Kello yhden aikana kohtasivat Glenarvan ja hänen kumppaninsa toisensa murtuneina, näännyksissä laakson pohjalla. Glenarvan oli ankaran surun vallassa; hän ei puhunut kenenkään kanssa, huokaili vain ja mutisi itsekseen:

— Minä en lähde täältä! Minä en lähde täältä!

Kaikki oivalsivat tämän tulleen hänelle pakkomielteeksi ja antoivat hänen olla rauhassa.

— Odotetaan, Paganel sanoi majurille ja Tom Austinille. — Levätään hetki ja kootaan voimia. Me tarvitsemme niitä joko alkaaksemme uudelleen etsinnät tai jatkaaksemme matkaamme.

— Niin, MacNabbs vastasi, — ja etsitään, koska Edwardkin haluaa etsiä! Hän toivoo. Mutta mitä hän toivoo?

— Jumala tietää, Tom Austin sanoi.

— Robert-parka! Paganel huohti kuivaten silmiään.

Laaksossa oli runsaasti puita. Majuri valitsi ryhmän korkeita johanneksenleipäpuita, joiden siimekseen järjestettiin leiripaikka. Muutamia peitteitä, aseet, hiukan kuivattua lihaa ja riisiä oli kaikki, mitä retkeilijöille oli jäänyt. Jonkin matkan päässä virtasi puro, josta saatiin maanjäristyksestä vielä sameaa vettä. Mulrady sytytti tulen ruohoista, ja pian hän tarjosi isännälleen lämmintä ja virkistävää juomaa. Mutta Glenarvan ei huolinut sitä, makasi vain ponchollaan syvän raukeuden tilassa.

Näin kului päivä. Tuli tyyni ja rauhallinen yö. Kumppaniensa maatessa alallaan, vaikka unettomina,

lähti Glenarvan uudelleen kapuamaan Kordillieerien rinteitä. Hän kuunteli korvat tarkkoina, toivoen yhä, että pojan avunhuuto kuuluisi jostakin. Hän eteni kauas, korkealle, yksinään, painaen tuon tuostakin korvaansa maata vasten, kuunnellen ja hilliten sydämensä tykytystä, huudellen epätoivoisella äänellä.

Koko yön harhaili lordi-parka vuorella. Milloin Paganel, milloin majuri seurasi häntä valmiina rientämään hänen avukseen, jos maa alkaisi vyöryä tai hänen tarpeeton varomattomuutensa veisi hänet johonkin kuiluun. Mutta lordin viimeisetkin ponnistukset jäivät tuloksettomiksi, ja hänen tuhat kertaa toistamaansa huutoon — Robert! Robert! vastasi vain kaiku toistamalla kadonneen nimeä.

Päivä nousi. Täytyi lähteä kaukaa etsimään Glenarvania ja tuoda hänet leiripaikalle vaikka väkisin. Hänen epätoivonsa oli hirvittävä. Kuka olisi rohjennut puhua lähdöstä ja ehdottaa hänelle tämän surullisen laakson jättämistä? Mutta elintarvikkeet alkoivat loppua. Verrattain lyhyen matkan päässä he varmaankin tapaisivat argentiinalaisia oppaita, joista muulinajaja oli puhunut, ja pampan ylipääsyyntä tarvittavia hevosia. Entisille jäljille palaaminen oli vaikeampaa kuin meno eteenpäin. Sitä paitsi oli määrä tavata *Duncan* Atlantin valtameren puolella. Kaikki nämä painavat syyt kielsivät viipymästä kauempaa, ja yhteinen etu vaati, ettei lähdön hetkeä enää lykätty.

MacNabbs ryhtyi palauttamaan murheeseen vaipunutta Glenarvania toimintaan. Hän puhui kauan, mutta hänen ystävänsä ei näyttänyt häntä kuuntelevan. Glenarvan ravisteli päätään. Mutta eräs sana avasi hänen huulensa.

— Lähdetäänkö? hän sanoi.

— Niin. Lähdetään.

— Vielä yksi tunti!

— Olkoon, vielä yksi tunti, arvoisa majuri vastasi.

Mutta tunnin kuluttua Glenarvan pyysi, että hänelle myönnettäisiin armosta toinen tunti. Olisi luullut kuolemaantuomitun rukoilevan elämänsä puolesta. Näin kului aamu noin puolipäivään saakka. Silloin MacNabbs ilmoitti kaikkien puolesta päättävästi Glenarvanille, että täytyi lähteä ja että hänen toveriensa henki riippui ripeästä päätöksestä.

— Niin! Niin! Glenarvan vastasi. — Lähdetään! Lähdetään!

Mutta samalla hän katsoi MacNabbsista pois päin ja tähysti erästä mustaa pilkkua ilmassa. Äkkiä hän viittasi kädellään sitä kohti ja jäi seisomaan kuin kivettyneenä.

— Tuolla! Tuolla! hän sanoi. — Katsokaa! Katsokaa!

Kaikkien katseet kääntyivät kohti taivasta Glenarvanin viittaamaan suuntaan. Tällä hetkellä oli musta pilkku suurentunut huomattavasti. Se oli lintu, joka liiteli tavattoman korkealla.

— Kondori, Paganel sanoi.

— Niin, kondori, Glenarvan vastasi. — Kuka tietää? Se tulee, se laskeutuu maahan! Odottakaamme!

Mitä Glenarvan toivoi? Oliko hän menettänyt järkensä? — Kuka tietää? hän oli sanonut. Paganel ei ollut erehtynyt. Kondori tuli hetki hetkeltä selvemmin näkyviin. Tämä mahtava, inka-kansan muinoin jumaloima lintu on eteläisten Andien kuningas. Näillä seuduilla se kehittyy tavattoman kokoiseksi. Sen voima on suunnaton, ja usein se syöksyy härkien kimppuun rotkojen pohjalla. Se iskee tasangolla harhaileviin lampaisiin, hevosiin, nuoriin vasikkoihin ja nostaa ne kynsissään huikean korkealle. Ei ole harvinaista, että se liitelee kuudentuhannen viidensadan metrin korkeudessa, rajalla, jota ihminen ei voi ylittää. Sieltä, useimpien silmille näkymättömissä, tämä ilmojen kuningas luo läpituokean katseen maahan ja erottaa pienimmätkin esineet tarkkuudella, jota luonnontieteilijät ihmettelevät.

Mitä siis tämä kondori oli nähnyt? Ruumiinko, Robert Grantin ruumiin? — Kuka tietää? Glenarvan toisteli päästämättä sitä näkyvistään. Jättiläislintu lähestyi, milloin liidellen, milloin syöksyen alas nopeasti kuin putoava kivi. Sitten se alkoi tehdä laajoja kaarroksia tuskin sadan metrin korkeudella maasta. Sen saattoi nähdä erinomaisen hyvin. Kooltaan se oli melkein neljä metriä siipien kärjistä. Valtavat siivet kantoivat sitä ilmassa melkein liikkumattomina, sillä suuret linnut saattavat lentää majesteettillisen tyyneesti, kun taas itikat tarvitsevat tuhat siivenräpäystä sekunnissa pysyäkseen ilmassa.

Majuri ja Wilson olivat tarttuneet pyssyihinsä. Glenarvan kielsi heitä kädenliikkeellä. Kondori kierteli kaarroillaan erästä luoksepääsemätöntä tasannetta vain puolen kilometrin päässä retkeilijöistä. Se kääntyi huimaavan nopeasti, aukoen ja taas yhteen puristaen hirvittäviä kynsiään ja ravistellen

rustomaista töyhtöään.

— Tuolla, tuolla hän on! Glenarvan huudahti.

Silloin äkkiä hänen mieleensä välähti eräs ajatus.

— Jos Robert on vielä elossa, hän huudahti päästään kauhean parahduksen, — niin tuo lintu... Ampukaa, ystävät, ampukaa!

Mutta se oli jo liian myöhäistä. Kondori oli kadonnut kallion korkeiden ulkonemien taakse. Kului sekunti, jonka tuska oli pitkä kuin vuosisata! Sitten ilmestyi jättilintu jälleen jotakin raskasta taakkaa kantaen ja hitaammin lentäen. Kuului kauhun huuto. Kondorin kynsissä riippui elottoman näköinen ruumis — Robert Grant. Lintu oli tarttunut hänen vaatteisiinsa ja liihotteli nyt tuskin viidenkymmenen metrin korkeudessa leiripaikan yläpuolella; se oli huomannut retkeilijät ja koettaen paeta painavan saaliinsa kanssa iski ankarasti ilmaa siivillään.

— Ah! Glenarvan huudahti, — murskautukoon Robertin ruumis ennemmin näihin kallioihin kuin että se joutuu...

Hän ei jatkanut vaan tempasi Wilsonin pyssyn ja koetti tähdätä kondoriin. Mutta hänen kätensä vapisi. Hän ei kyennyt tukemaan asettaan varmaksi. Hänen silmiään sumensi.

— Antakaa minun ampua! majuri sanoi.

Silmä tyynenä, käsi vakavana, ruumis liikkumattomana hän tähtäsi lintuun, joka oli jo ehtinyt sadan metrin päähän hänestä.

Mutta hän ei ollut vielä painanut pyssynsä liipasinta, kun laakson pohjasta kajahti pamahdus; kahden basalttiröykkiön välistä pöllähti valkoista savua, ja kondori alkoi pää luodin lävistämänä kieppuen pudota verkalleen, sen suuret levitetyt siivet kun olivat jonkinlaisena laskuvarjona. Se ei ollut hellittänyt saalistaan; niinpä se liukui maahan verrattain hitaasti, kymmenen askelen päähän puron reunasta.

— Apuun, apuun! Glenarvan huusi.

Ja kysymättä, mistä kaitselmuksen pyssynlaukaus tuli, hän riensi kondoria kohti. Hänen kumppaninsa seurasivat häntä juoksujalkaa.

Kun he saapuivat perille, lintu oli kuollut, Robertin ruumis oli peittynyt siipien alle. Glenarvan heittäytyi lapsen ruumiin ylle, irrotti sen linnun kynsistä, laski nurmikolle ja painoi korvansa hengettömän rintaa vasten.

Ei milloinkaan ole kuulunut iloisempaa riemunhuutoa kuin sillä hetkellä, jolloin Glenarvan nousi hokien:

— Hän elää! Hän elää vielä!

Silmänräpäyksessä oli Robertilta riisuttu vaatteet yltä, ja hänen kasvojaan huuhdottiin raikkaalla vedellä. Robert liikahti, avasi silmänsä, katseli ja sanoi sitten:

— Ah, te mylord ... isä...!

Glenarvan ei voinut vastata; liikutus tukahdutti häntä, ja laskeutuen polvilleen hän purskahti itkuun näin ihmeellisesti pelastuneen lapsen vierellä.

JACQUES PAGANELIN ESPANJAN KIELI.

Sen suunnattoman vaaran jälkeen, josta Robert Grant juuri oli pelastunut, hän joutui toiseen yhtä suureen. Vaikka hän oli vielä hyvin heikko, eivät nuo kunnan miehet voineet vastustaa haluaan puristaa häntä rintaansa vasten ja olivat musertaa hänet hyväilyillään. Täytynee uskoa, että sellaiset hyväntahtoiset puristelut eivät ole turmiollisia sairaille, koska lapsi ei kuollut. Päinvastoin.

Mutta pelastetun jälkeen ajateltiin pelastajaa, ja ensimmäiseksi se tietenkin juolahti majurin mieleen. Viidenkymmenen askelen päässä purosta seisoi eräällä vuoren ensi pengermistä liikkumatta hyvin

kookas mies. Pitkä pyssy lojui maassa hänen edessään. Tällä näin äkkiä ilmestyneellä miehellä oli leveät hartiat, pitkä tukka nahkahihnoilla sidottuna. Hän oli runsaasti 180 senttiä pitkä. Hänen kasvonsa olivat pronssinväriset, silmien ja suun väli punainen, silmäanalustat mustat ja otsa valkoinen. Rajaseudun patagonialaisten tapaan hänellä oli upea, punaisilla arabeskeilla kirjailtu viitta, joka oli tehty guanakin kaulan ja jalkojen alustanahasta ja ommeltu kamelikurjen jännteillä, silkinpehmainen karvapuoli käännettynä ulospäin. Viitan alle sopi ketunnahkainen, vyötäisiltä tiukka puku, joka edestä päättyi suippoon nipukkaan. Vyöllä riippui hänellä pieni pussi, joka sisälsi kasvojen maalaamiseen tarvittavia väriaineita. Jalkineet oli tehty yhdestä ainoasta härännahan kappaleesta ja sidottu nilkkoihin ristikuvioita muodostavilla pauloilla.

Patagonialaisen kasvot olivat uljaat ja ilmaisivat älykästä ymmärrystä kirjavista koristeista huolimatta. Hän odotti arvokkaassa asennossa, seisoen liikkumatta, mahtipontisena kalliojalustallaan kuin kylmäverisyyden muistopatsas.

Miehen huomattuaan majuri osoitti häntä Glenarvanille, joka riensi hänen luokseen. Patagonialainen astui kaksi askelta eteenpäin. Glenarvan tarttui hänen käteensä molemmin käsin. Lordin katseessa, hänen kasvojensa riemuisassa ilmeessä, koko hänen olemuksessaan oli sellainen kiitollisuuden tuntu, että patagonialainen ei voinut siitä erehtyä. Hän kumarsi verkalleen päätään ja lausui muutamia sanoja, joita ei majuri eikä hänen ystävänsä voineet ymmärtää.

Silloin patagonialainen, katseltuaan tarkkaavasti muukalaista, vaihtoi kieltä; mutta kuinka olikaan, tätä uutta kieltä ei ymmärretty enempää kuin edellistäkään. Mutta jotkut alkuasukkaan käyttämät sanat herättivät Glenarvanin huomiota. Ne tuntuivat hänestä kuuluvan espanjan kieleen, josta hän osasi muutamia tavallisimpia sanoja.

— *Espano?* hän kysyi.

Patagonialainen nyökäytti päätään ylhäältä alas, mikä liike kaikkien kansojen keskuudessa on myöntävä merkki.

— Hyvä! majuri sanoi, — sehän on ystävämme Paganelin alaa. Hän on varmasti mielissään, että sai päähänsä opiskella espanjan kieltä.

Kutsuttiin Paganel. Hän riensi paikalle nopeasti ja tervehti patagonialaista aitoranskalaisella kohteliaisuudella, josta tämä arvattavasti ei ymmärtänyt mitään. Tilanne selitettiin maantieteilijälle.

— Mainiota, tämä sanoi.

Ja avaten suutaan tavallista enemmän ääntääkseen sanat selvästi, hän lausui:

— *Vos sois um homem de bem!*[9]

Alkuasukas hörästi korviaan eikä vastannut mitään.

— Hän ei ymmärrä, maantieteilijä sanoi.

— Ehkäpä te ette painota oikealla kohdalla, majuri huomautti.

— Ehkä tosiaan en. Hemmetin korko!

Ja Paganel lausui kohteliaisuutensa uudelleen. Sama tulos.

— Muutetaanpa lausetta, hän sanoi sitten ja lausui hitaasti kuin koulumestari seuraavat sanat:

— *Sem duvida, um Patago.*[10]

Toinen pysyi mykkänä, kuten ennenkin.

— *Dizeime!*[11] Paganel lisäsi.

Patagonialainen ei vastannut vielääkään.

— *Vos compreendeis?*[12] Paganel huusi niin rajusti, että oli rikkaa äänijänsteensä.

Oli selvää, että intiaani ei ymmärtänyt, sillä hän vastasi, mutta espanjaksi:

— *No comprendo.*[13]

Nyt oli Paganelin vuoro ällistyä ja hän vetäisi hermostuneesti silmälasinsa otsalta nenälleen.

— Minut saa hirttää, hän sanoi, — jos ymmärrän sanaakaan tämän seudun murteesta! Se on

varmaankin araucanian kieltä.

— Ei toki, Glenarvan vastasi, — mies vastasi selvästi espanjan kielellä.

Ja kääntyen patagonialaisen puoleen hän toisti:

— *Espano!*

— *Si, si!*[14] alkuasukas vastasi.

Paganelin hämmästys yltyi tyrmistykseksi. Majuri ja Glenarvan katsahivat toisiinsa alta kulmien.

— Ahaa, oppinut ystäväni, majuri sanoi, pienen hymyn väreillessä huulillaan, — olisikohan teille sattunut taas pieni hajamielisyyden hairahdus?

— Häh? Paganel äännähti höristäen korviansa.

— Niin, niin. Se on selvää, että tämä patagonialainen puhuu espanjaa...

— Hänkö!

— Hän juuri! Olisitteko te sattumalta opetellut jotakin muuta kieltä, kuvitellen opiskelevanne...

MacNabbs ei jatkanut. Tiedemiehen kiivas huudahdus "oh!" ja olkienkohautus keskeytti hänet.

— Majuri, te menette hiukan pitkälle, Paganel sanoi kuivahkosti.

— No, kun te ette ymmärrä! MacNabbs vastasi.

— Minä en ymmärrä, kun tuo alkuasukas puhuu huonosti! tiedemies selitti alkaen käydä kärsimättömäksi.

— Ettäkö hän puhuisi huonosti sen vuoksi, että te ette häntä ymmärrä? majuri sinkautti tynesti.

— MacNabbs, Glenarvan sanoi silloin, — teidän olettamuksenne on sopimaton. Niin hajamielinen kuin ystävämme Paganel onkin, ei sovi sentään olettaa hänen hajamielisyytensä menevän niin pitkälle, että hän erehtyisi opettelemaan toista kieltä toisen asemesta.

— Niinpä, rakas Edward, tai pikemminkin te, ystäväni Paganel, selittäkää minulle tämä tilanne!

— Minä en selitä, Paganel vastasi, — minä totean. Tässä on kirja, josta joka päivä opiskelen espanjan kieltä. Tutkikaa sitä, majuri, niin näette, olenko valehdellut teille!

Näin sanoen Paganel penkoi taskujaan ja löysikin vihdoin hyvin kuluneen kirjan, jonka hän ojensi majurille.

Majuri otti kirjan ja katsoi sitä.

— No niin, mikä teos tämä on? hän kysyi.

— Se on *Lusiadit*, Paganel vastasi, — suurenmoinen eepos, joka...

— *Lusiadit!* Glenarvan huudahti.

— Niin, ystäväni, suuren Camoënsin teos *Lusiadit*, ei enempää eikä vähempää!

— *Camoëns*, Glenarvan toisti, — mutta, ystäväparkani, Camoëns on portugalilainen! Te olette nyt kymmenen viikkoa opetellut portugalilaisesta kielestä!

— Camoëns, *Lusiadit*, portug...!

Paganel ei saanut sanotuksi enempää. Hänen silmänsä sumenivat lasien takana samalla kun hilpeä nauru kaikui hänen korvissaan, sillä kaikki seisoivat hänen ympärillään.

Patagonialainen ei värähtänyt; odotti vain kärsivällisesti hänelle käsittämättömän välikohtauksen selviämistä.

— Ah! Olenko minä ihan hullu? Paganel sanoi vihdoin. — Kuinka? Niinkö on laita? Eikö tämä ole hivin vuoksi keksittyä pilaa? Minäkö sen olisin tehnyt, minä? Mutta tähän on Baabelin kieltensekoitusta! Ah, ystäväni, ystäväni! Lähteä Intiaan ja saapua Chileen! Opetella espanjaa ja puhua portugalialaista! Se on jo paksua, ja jos tätä jatkuu, saattaa minulle vielä tapahtua, että hyppään itse ulos ikkunasta, kun pitäisi heittää sikarini!

Oli mahdotonta kuulla Paganelin näin manailevan hairahdustaan ja nähdä hänen huvittavaa nolouttaan purskahtamatta uudelleen nauruun. Hän muuten nauroi itse ensimmäisenä.

— Naurakaa, ystäväni! hän sanoi. — Naurakaa kylliksenne! Te ette kuitenkaan voi nauraa minua niin paljon kuin nauran itse!

Ja hän purskahti hirvittävimpään naurunhohotukseen, mitä milloinkaan on kuultu kenenkään tiedemiehen suusta.

— Oli mitä oli, joka tapauksessa me olemme ilman tulkkia! majuri sanoi.

— Oh, älkää surko, Paganel vastasi, — portugalin ja espanjan kieli ovat niin toistensa kaltaisia, että minä olen erehtynyt niistä. Mutta tämä yhtäläisyys auttaa minua korjaamaan hairahdukseni, ja ennen pitkää kykenen kiittämään kunnan patagonialaista sillä kielellä, jota hän osaa niin hyvin.

Paganel oli oikeassa, sillä pian hän sai vaihdetuksi muutamia sanoja alkuasukkaan kanssa; saipa tietää, että patagonialaisen nimi oli Thalcave, mikä araucanialainen sana merkitsee "jyrisevä".

Tämän nimen hän oli varmaankin saanut taidostaan käytellä ampuma-asetta.

Mutta erikoisesti Glenarvania ilahdutti tieto, että patagonialainen oli ammatiltaan pampan opas. Tässä kohtauksessa oli jotakin niin onnekasta, että yrityksen onnistuminen tuntui jo aivan varmalta eikä kukaan enää epäillyt kapteeni Grantin pelastumista.

Tällä välin matkamiehet ja patagonialainen olivat palanneet Robertin luo. Tämä ojensi kätensä patagonialaista kohti, joka puolestaan laski sanaakaan sanomatta kätensä hänen päällelleen. Hän tutki poikaa ja tunnusteli hänen kivistäviä jäseniään. Meni sitten hymyillen poimimaan puron rannalta muutaman kourallisen villiä selleriä, jolla hieroi pojan ruumista. Tästä hellävaraisesta hieronnasta poika tunsu voimiensa virkistyvän, ja pian kävi selväksi, että muutaman tunnin lepo saattaisi hänet entiselleen.

Päätettiin siis viettää vielä tämä päivä ja seuraava yö leiripaikalla. Muuten pitikin ratkaista kaksi tärkeää kysymystä, jotka koskivat ravintoa ja matkan jatkamista. Elintarvikkeita samoin kuin muulejakin puuttui. Onneksi Thalcave oli paikalla. Tämä opas, joka oli tottunut saattamaan matkalaisia pitkin Patagonian rajoja ja oli maansa älykkäimpiä baqueanoja, otti toimittaakseen Glenarvanille kaikki, mitä hänen pieneltä joukoltaan puuttui, ja tarjoutui saattamaan heidät eräälle intiaanien *tolderialle* enintään kuuden kilometrin päähän, mistä retkikunta saisi kaikkea tarvitsemaansa. Tarjous tehtiin osaksi eleillä, osaksi espanjalaisilla sanoilla, joista Paganel sai selvän. Se hyväksyttiin. Glenarvan ja Paganel sanoivat hyvästi kumppaneilleen ja lähtivät heti matkaan patagonialaisen opastamina.

He astelivat puolentoista tunnin ajan ripeää vauhtia ja pitkin askelin voidakseen seurata jättimäistä Thalcavea. Koko tämä Andien seutu oli ihanaa ja reheväkasvuista. Lihavaa laidunmaata oli tuhkatieheässä, ja se olisi huolehti voinut elättää satatuhantista raavaslaumaa. Laajat, sinne tänne polveilevien purojen toisiinsa yhdistämät lammikot antoivat näille laitumille vehmasta kosteutta. Mustapäisiä joutsenia temmelsi niissä huvikseen päästämättä sinne lukuisia kamelikurkia, jotka kirmailivat pitkin ruohikkoa. Lintumaailma oli loistava, hyvin meluisakin, mutta mitä runsaslajisin, *Isaca*-linnut, sirot, harmahtavat, valkotäpläiset turturikyhykkyt ja keltaiset kardinaalit hypähtelivät puiden oksilla kuin elävät kukkaset; kirjekyyhkyksiä lenteli korkeammalla ja koko varpusten höyhenpeitteinen heimo, "chingolot", "hilguerot", "monjitat", ajelivat toisiaan takaa ja täyttivät ilman hilpeällä kirkunalla.

Jacques Paganel sai ihmetellä ihmettelemästä päästyään; hän huudahteli lakkaamatta patagonialaisen kummastukseksi, jonka mielestä oli ihan luonnollista, että ilmassa oli lintuja, lammissa joutsenia ja maassa ruohoa. Tiedemiehellä ei ollut syytä pahoitella matkaa eikä sen pituutta. Hänen mielestään oltiin tuskin matkan alussa, kun intiaanien leiripaikka jo näkyi.

Tämä *tolderia* oli Andien matalampien haarojen välisen laakson pohjalla. Siellä eli risumajoissa kolmisenkymmentä vaeltavaa alkuasukasta paimennellen suuria lypsylehmä-, lammas-, härkä- ja hevoslaumojia. He siirtyivät laitumelta toiselle ja tapasivat pöydän aina katettuna nelijalkaisille seuralaisilleen.

Araucanien, pehuenchien ja ancain sekarotuna ei näillä Andien perulaisilla, joilla oli oliivinvärinen iho, keskikokoinen vartalo, kömpelö ruumis, matala otsa, melkein pyöreät kasvot, ohuet huulet, ulkonevat poskipäät, naiselliset piirteet, kylmä ilme, ollut ihmistutkijan silmissä mitään puhtaan rodun ominaisuuksia. He eivät ylimalkaan olleet missään suhteessa mielenkiintoisia. Mutta Glenarvan etsikin heidän karjaansa eikä heitä. Kun heillä vain oli härkiä ja hevosia, hän ei muuta halunnut.

Thalcave otti hieroakseen kaupan, josta sovittiinkin pian. Seitsemästä sitkeästä,

argentiinalaisrotuisesta hevosesta, neljästäkymmenestäviidestä kilosta kuivattua lihaa, pienehköstä erästä riisiä ja muutamista nahkaisista vesileileistä ottivat intiaanit viinan ja rommin asemesta, jota he mieluummin olisivat halunneet, kaksikymmentä unssia kultaa, jonka arvon he tarkalleen tunsivat. Glenarvan olisi tahtonut ostaa vielä kahdeksannen hevosen patagonialaiselle, mutta tämä teki ymmärrettäväksi, että se oli tarpeetonta.

Kun kauppa oli tehty, Glenarvan hyvästeli uudet "muonittajansa", kuten Paganel sanoi, ja palasi omalle leiripaikalleen vähemmässä kuin puolessa tunnissa. Hänen paluutansa tervehdittiin eläköönhuudoilla, joiden hän katsoi oikeutta myöten kuuluvan elintarvikkeille ja hevosille. Jokainen söi hyvällä ruokahalulla. Robertkin sai syödyksi jonkin verran; hänen voimansa olivat jo melkein entisellään.

Loppupäivä vietettiin täydellisessä levossa. Puheltiin milloin mistäkin, rakkaista poissaolevista, *Duncanista*, kapteeni John Manglesista, hänen kunnan miehistään, Harry Grantista, jota ehkä oltiin jo hyvinkin lähellä.

Paganel puolestaan ei luopunut intiaanista; hän oli Thalraven varjo. Hänelle oli nautinto nähdä todellinen patagonialainen, jonka rinnalla hän itse oli kuin kääpiö ja joka miltei olisi voinut kilpailla tiedemies van der Brockin näkemien keisari Maksiminin ja kongolaisneekerin kanssa, vaikka nämä molemmat olivat 244 sentin pituisia. Sitten hän kiusasi vakavaa intiaania espanjalaisilla lauseparsilla, ja toinen alistui siihen. Maantieteilijä opetteli tällä kertaa ilman kirjaa. Kurkun, kielen ja leukaluiden avulla hän äänteli kajahtelevia sanoja.

— Ellen opi oikeata korkoa, hän selitti majurille, — älköön sitä pantako pahaksi! Mutta kukapa olisi saattanut aavistaa, että joutuisin kerran opettelemaan espanjaa patagonialaisen johdolla?

COLORADO-VIRTA.

Seuraavana eli 22. päivänä lokakuuta kello kahdeksan aamulla antoi Thalrave lähtömerkin. 32. ja 48. leveysasteen välillä luisuu Argentiinan alue lännestä itään; matkamiesten oli vain laskettava loivaa alamäkeä mereen saakka.

Kun patagonialainen ei huolinut Glenarvanin tarjoamasta hevosesta, lordi arveli hänen kulkevan mieluummin jalkaisin, kuten muutamien oppaiden tapa on, ja epäilemättä hänen pitkät säärensä olisivat tehneet kävelyn helpoksi. Mutta Glenarvan erehtyi.

Lähtöhetkellä Thalrave vihelsi omituisella tavalla. Läheisestä metsiköstä ilmestyi heti uhkea argentiinalainen hevonen noudattaen isäntänsä kutsua. Se oli moitteettoman kaunis eläin, väriltään ruskea, ja näytti tanakalta, ylpeältä, rohkealta ja vilkkaalta; sillä oli kevyt ja hienopiirteinen pää, suuret sieraimet levällään, kirkkaat silmät, suuret polvet, hyvin ulkoneva säkä, korkea rinta, pitkät nilkat — kaikki voimaa ja notkeutta osoittavia ominaisuuksia. Majuri, joka oli asiantuntija, ihaili empimättä tätä pamparodun malliratsua, jossa hän havaitsi jonkun verran yhtäläisyyttä englantilaisen metsästyshevosen kanssa. Ratsun nimi oli "Thauka", joka patagonian kielessä merkitsi "lintua", ja se ansaitsi todella tämän nimensä.

Kun Thalrave nousi satulaan, kimmahti hevonen pystyyn. Patagonialaista, joka oli mestarillinen ratsastaja, oli suurenmoista katsella. Hänen varusteisiinsa kuului kaksi Argentiinan tasangoilla käytettävää metsästysasetta, *bola* ja *lazo*. Edellisessä on kolme palloa sidottu yhteen nahkahihnalla, joka on kiinnitetty satulan etuosaan. Intiaani heittää nämä pallot usein sadankin askelen päästä ahdistamaansa eläintä tai vihollista kohti niin tarkasti, että ne kietoutuvat tämän jalkoihin ja kaatavat heti maahan. Se on hänen käsissään pelottava ase, ja hän käyttelee sitä hämmästyttävän tarkasti. Lazo, suopunki, taas ei irtoa milloinkaan heiluttajansa kädestä. Se on kymmenen metriä pitkä, kahdesta nahansuikaleesta hyvin punottu köysi, joka päättyy rautarenkaassa liukuvaan silmukkaan. Oikealla kädellä heitetään silmukka ilmaan, ja vasemmalla pidellään suopungin muuta osaa, jonka pää on lujasti kiinnitetty satulaan. Pitkä, selkähihnassa riippuva pyssy täydensi patagonialaisen asevaraston.

Luontaisen sulavuutensa, reippautensa ja ylvään rentoutensa herättämää ihailua huomaamatta Thalrave asettui joukon kärkeen, ja niin lähdettiin matkaan, hevosten milloin nelistäessä, milloin kävellessä, sillä ravi näytti olevan niille tuntematonta. Robert ratsasti hyvin tukevasti ja sai Glenarvanin heti rauhoittumaan varmalla satulassa pysymisellään.

Pampatasanko alkaa jo Kordillieerien juurelta. Sen voi jakaa kolmeen osaan. Ensimmäinen ulottuu

Andien vuorijonosta neljänsadan kilometrin levyisen, matalia puita ja pensaita kasvavan alueen yli. Toista, jonka leveys on seitsemäsataakaksikymmentä kilometriä, peittää rehevä ruohikko, joka päättyy kolmensadan kilometrin päässä Buenos Airesista. Siitä mereen asti saa matkustaja kulkea pitkin suunnattomia tasankoja, joilla kasvaa kylvömailasia ja ohdakkeita. Tämä on ruohoaavikkojen kolmas alue.

Kordillieerien rotkoista lähtiessään Glenarvanin retkikunta kohtasi aluksi suuren joukon hiekkaharjanteita, *medanoja*, jotka olivat kuin aaltoja tuulen niitä lakkaamatta liikuttaessa, kun kasvien juuret eivät niitä sido kiinni maahan. Tämä hieta on tavattoman hienoa; niinpä se pienimmästäkin tuulenpuuskasta lähti lentämään keveänä pölynä tai muodosti todellisia pilviä, jotka kohosivat hyvinkin korkealle. Tämä näky oli silmille sekä mieluisa että kiusallinen: mieluisa, koska mikään ei ollut hauskempaa kuin nuo ilmassa harhailevat pilvet, jotka iskivät yhteen, sekoittuivat toisiinsa, painoivat toisiaan alas ja nousivat taas ylös sanoin kuvaamattomassa sekasorrossa; kiusallinen, koska näistä lukemattomista medanoista irtautui hienonhienoa pölyä, joka tunkeutui silmäluomien alle, vaikka niitä yrittikin pitää tiiviisti kiinni.

Tätä ilmiötä kesti suuren osan päivää pohjoistuulien puhaltaessa. Siitä huolimatta kuljettiin nopeasti, ja kello kuuden aikaan näyttivät lähes kuudenkymmenen kilometrin päähän jääneet Kordillieerit tummenneina häipyvän illan usviin.

Matkamiehet olivat hieman väsyneitä matkastaan, jota oli arviolta kertynyt viisikymmentäseitsemän kilometriä. Niinpä heistä olikin mieluisaa päästä levolle. He leiriytyivät Neuquemin, erään koskisen, sameavetisen, korkeiden, punervien kallioiden välissä virtaavan joen rannalle. Neuquem, jota muutamat maantieteilijät nimittävät Ramidiksi, toiset Comoeksi, saa alkunsa järivistä, jotka vain intiaanit tuntevat.

Yön ja seuraavan päivän kuluessa ei tapahtunut mitään erikoista kerrottavaa. Kuljettiin nopeasti ja mukavasti. Tasainen maa ja siedettävä lämpö tekivät etenemisen helpoksi. Puolenpäivän tienoilla aurinko paistoi kuitenkin aika kuumasti. Illan tultua nousi lounaiselle taivaanrannalle pilviseinä, joka oli varma merkki säävaihdoksesta. Patagonialainen ei voinut siitä erehtyä, ja hän viittasi sormellaan maantieteilijälle taivaan läntistä rantaa.

— Hyvä, minä tiedän, Paganel sanoi, ja jatkoi toveriensa puoleen kääntyen: — Tuuli on muuttumassa. Me saamme kokea hiukan *pamperoa*.

Ja hän selitti, että tällainen pampero on hyvinkin tavallinen Argentiinan tasangoilla. Se on hyvin kuiva lounaistuuli. Thalcave ei ollut erehtynyt, ja yöllä alkoi pampero puhaltaa melko tuimasti suureksi rasiukseksi vain ohueen ponchoon verhotuille matkailijoille. Hevoset laskeutuivat maahan, ja miehet painautuivat tiiviinä ryhmänä niiden suojaan. Glenarvan pelkäsi matkan hidastuvan, jos tätä myrskyä jatkuisi; mutta Paganel rauhoitti häntä, katsottuaan ilmapuntariaan.

— Tavallisesti, hän sanoi, — pampero aloittaa kolmipäiväisen myrskyn, jonka elohopean laskeminen varmasti ennustaa. Mutta kun ilmapuntari päinvastoin nousee, kuten nyt, se on ohi muutamien tuntien hurjien puuskien jälkeen. Olkaa siis rauhassa, rakas ystäväni, päivän noustessa taivas on jälleen kirkas.

— Te puhutte kuin kirja, Paganel, Glenarvan vastasi.

— Ja minä olen kirja, Paganel vastasi. — Saatte vapaasti selailta sitä niin paljon kuin haluatte.

Kirja ei erehtynyt. Kello yksi aamulla tuuli äkkiä taukosi, ja jokainen saattoi nukahtaa saadakseen virkistävää lepoa. Seuraavana aamuna noustiin reippaina ja virkeinä, Paganel varsinkin, joka äännähteli espanjalaisia sanojansa hilpeän äänekkäästi ja venytteli jäseniään kuin nuori koira.

Oli 24. päivä lokakuuta ja kymmenen päivää siitä, kun oli lähdetty Talkahuonosta. Sataviisikymmentä kilometriä oli vielä matkaa paikkaan, jossa Colorado-virta leikkaa 37. leveysasteen, toisin sanoen kolmen päivän taival. Koko tämän retken aikana Amerikan mantereen poikki lordi Glenarvan pälyili tuskallisen tarkasti, olisiko alkuasukkaita lähellä. Hän halusi tiedustella heiltä kapteeni Grantia patagonialaisen välityksellä, jonka kanssa Paganel muuten alkoi tulla keskusteluissa riittävästi toimeen. Mutta nyt kuljettiin intiaanien harvoin käyttämää reittiä, sillä ne ruohoaavikon tiet, jotka vievät Argentiinan tasavallasta Kordillieereille, ovat pohjoisemmassa. Eikä tavattukaan vaeltelevia intiaaneja tai päällikkönsä alaisina eläviä, kiinteille asumapaikoille asettuneita heimoja. Jos sattumalta joku harhaileva ratsumies nähtiin kaukaa, tämä pakeni nopeasti, haluamatta asettua yhteyteen tuntemattomien kanssa. Tällainen joukko saattoi tuntua epäilyttävältä kenestä hyvänsä, joka sattui yksin vaeltamaan aavikolla, rosvosta, jota viisus käski olemaan varuillaan, hänen nähdessään kahdeksan hyvin aseistettua ja varustettua miestä, niin kuin matkustajastakin, joka näillä autoilla mailla saattoi pitää heitä pahaa aikovana joukkona. Niinpä oli mahdotonta päästä kosketuksiin kunniallisten ihmisten tai pahantekijöidenkään kanssa. Oli ikävä, ettei tavattu edes *rastreadorien*,

pampan rosvojen, joukkoa, vaikkapa keskustelu olisi täytynyt aloittaa laukaustenvaihdolla. Mutta vaikka Glenarvan tiedustelujensa vuoksi pahoitteli, ettei saanut tavata intiaaneja, sattui kuitenkin eräs seikka, joka näytti merkittävästi vahvistavan Grantin kirjeen tulkintaa.

Useita kertoja leikkasi retkikunnan noudattama suunta polkuja, muiden muassa erästä varsin huomattavaakin tietä, joka vei Carmenista Mendozaan. Sen tunki kotieläinten, muulien, hevosten, lampaiden tai härkien luista, jotka petolintujen puhdistamalla ja ilman valkaisemilla jäännöksillään reunustivat sitä. Niitä oli tuhansittain, ja epäilemättä useampien kuin yhden ihmisluurangon jäänteet olivat siellä eläinten luiden joukossa.

Tähän saakka ei Thalcave ollut tehnyt ainoatakaan huomautusta tarkoin noudatetusta reitistä. Hän ymmärsi kuitenkin, että kun se ei suuntautunut millekään aavikon teistä, se ei lopulta veisi mihinkään kaupunkiin tai kylään tai Argentiinan uutisasutukseen. Joka aamu kuljettiin auringonnousua kohti poikkeamatta suoralta linjalta, ja joka ilta oli aurinko laskiessaan tämän linjan vastakkaisessa päässä. Oppaana täytyi Thalcaven siis oudoksua nähdessään, että hän ei ainoastaan ollut opastamatta, vaan että häntä itseään opastettiin. Mutta mikäli hän sitä oudoksui, hän pysyi intiaanien luontaiseen tapaan vaiti eikä ollut tähän saakka huomauttanut mitään siitä, että oli jätetty käyttämättä tavallisia polkuja. Mutta tänä päivänä, kun tultiin yllämainitulle varsinaiselle tielle, hän pysäytti hevosensa ja kääntyi Paganelin puoleen sanoen:

— Carmenin tie.

— Niin on, Thalcave, maantieteilijä vastasi puhtaimmalla espanjallaan, — tie Carmenista Mendozaan.

— Emmekö kulje sitä? Thalcave kysyi.

— Emme, Paganel vastasi.

— Minnekäs menemme?

— Aina vain itään.

— Se ei vie minnekään.

— Kuka tietää?

Thalcave vaikenä ja katseli tiedemiestä hyvin kummissaan.

Hän ei kuitenkaan otaksunut, että Paganel vähääkään laskee leikkiä. Intiaani, joka on itse aina vakava, ei koskaan kuvittele toisen laskevan leikkiä.

— Te ette siis ole matkalla Carmeniin? hän lisäsi hetken vaiettuaan.

— Emme, Paganel vastasi.

— Ettekä Mendozaan?

— Emme sinnekään.

Tällä hetkellä Glenarvan, joka oli tullut Paganelin luo, kysyi häneltä, mitä Thalcave sanoi ja miksi hän oli pysähtynyt.

— Hän kysyi minulta, menemmekö joko Carmeniin tai Mendozaan, Paganel vastasi, — ja ihmettelee kovin kieltävää vastaustani kumpaankin kysymykseensä.

— Tosiaankin, meidän matkamme täytyy tuntua hänestä kovin oudolta! Glenarvan huomautti.

— Sen uskon. Hän sanoi; että me emme mene minnekään.

— Kuulkaa, Paganel, ettekö voisi selittää hänelle meidän matkamme tarkoitusta ja mitä varten meidän on kulkeminen aina vain itää kohti?

— Se on perin vaikeaa, Paganel vastasi, — sillä intiaani ei tiedä mitään maan asteista, ja Grantin kirjeen kertomus tuntuisi hänestä uskomattomalta jutulta.

— Sanokaa, majuri lausui vakavasti, — kertomustako hän ei ymmärrä vai kertojaa?

— Ah, MacNabbs, Paganel vastasi, — te siis epäilette vieläkin minun espanjaani!

— No, yrittäkää, arvoisa ystäväni!

— Yritetään.

Paganel kääntyi jälleen patagonialaisen puoleen ja ryhtyi selittelyyn, joka usein keskeytyi sanojen puutteesta tai vaikeudesta tulkita erinäisiä yksityiskohtia ja selittää puolittain tietämättömälle villille vaikeasti käsitettäviä seikkoja. Tiedemies oli hassunkurisen näköinen. Hän viittilöi, äänteli, väenteli jos jollakin tavalla, ja hikikarpaloita putoili sateena otsalta rinnalle. Kun kieli ei enää käynyt, tuli käsi avuksi. Paganel laskeutui maahan ja piirsi hiekkaan kartan, jossa pituus- ja leveysasteet leikkasivat toisiaan, jossa esiintyivät molemmat valtameret, ja jossa näkyi myös Carmeniin vievä tie. Milloinkaan ei opettaja ole ollut pahemmassa pulassa. Thalcave katseli näitä temppuja tyynen näköisenä, näyttämättä, ymmärsikö hän vai ei. Maantieteilijän luento kesti yli puoli tuntia. Sitten hän vaikenä, kuivasi likomärkiä kasvojansa ja katsoi patagonialaista.

— Onko hän ymmärtänyt? Glenarvan kysyi.

— Saamme nähdä, Paganel vastasi, — mutta ellei hän ole ymmärtänyt, minä luovun yrityksestä.

Thalcave ei hievahtanut. Eikä myöskään sanonut mitään. Hänen katseensa oli kääntynyt hiekkaan vedettyihin viivoihin, joita tuuli vähitellen puhalsi näkymättömiin.

— No? Paganel kysyi häneltä.

Thalcave ei näyttänyt kuulevan. Paganel näki jo pilkallisen hymyn piirtyvän majurin huulille ja tahtoen suoriutua asiasta kunnialla alkoi uudella tarmolla jatkaa maantieteellisiä selityksiään, kun patagonialainen keskeytti hänet kädenliikkeellä.

— Te etsitte erästä vankia? hän kysyi.

— Niin, Paganel vastasi.

— Ja juuri tältä laskevan ja nousevan auringon väliseltä linjalta, Thalcave lisäsi ilmaisten intiaanien tapaan suunnan lännestä itään.

— Niin, juuri niin.

— Ja teidän Jumalanne, patagonialainen sanoi, — on uskonut aavan meren aalloille vangin salaisuuden?

— Jumala itse.

— Täytyyköön siis hänen tahtonsa, Thalcave vastasi omituisen juhlallisesti, — me kuljemme itään, jos tarvitaan, vaikka aurinkoon asti!

Paganel riemuisti oppilaansa puolesta ja käänsi heti kumppaneilleen intiaanin vastaukset.

— Kuinka älykäs rotua! hän lisäsi. — Kahdestakymmenestä oman maani kansalaisesta ei yhdeksäntoista olisi ymmärtänyt selityksiäni.

Glenarvan pyysi Paganelia kysymään patagonialaiselta, oliko hän kuullut puhuttavan, että muukalaisia oli joutunut pampan intiaanien vangiksi.

Paganel kysyi ja odotti vastausta.

— Ehkä, patagonialainen vastasi.

Vastaus käännettiin heti ja kaikki seitsemän matkustajaa kertyivät Thalcaven ympärille ja tuijottivat häntä kysyvästi.

Liikuttuneena ja tuskin sanoja löytäen Paganel jatkoi mielenkiintoista kyselyään, samalla kun hänen vakavaan intiaaniin kiinnittynyt katseensa koetti onkia tältä vastausta jo ennen kuin se ehti hänen suustaan.

Hän toisti patagonialaisen jokaisen sanan englanniksi, niin että hänen kumppaninsa kuulivat oppaan tavallaan puhuvan heidän kielellään.

— Ja se vanki? Paganel kysyi.

— Se oli eräs muukalainen, Thalcave vastasi, — eräs eurooppalainen.

— Näittekö hänet?

— En, mutta olen kuullut intiaanien puhuvan hänestä. Hän oli uljas mies. Hänellä oli sonnin sydän.

— Sonnin sydän! Paganel sanoi. — Voi suurenmoista patagonian puhetta!
Ymmärrättehän, ystäväni! Rohkea mies!

— Minun isäni! Robert Grant huudahti.

Ja kääntyen Paganelin puoleen hän kysyi tältä:

— Kuinka sanotaan espanjaksi: "*se on minun isäni*"?

— *Es mio padre*, maantieteilijä vastasi.

Silloin Robert, Thalraven käteen tarttuen, sanoi hiljaisella äänellä:

— *Es mio padre!*

— *Suo padre*[15] vastasi patagonialainen, jonka katse kirkastui.

Hän otti pojan syliinsä, nosti hänet pois satulasta ja katseli häntä mitä hartainta myötätuntoa osoittaen. Hänen älykkäiltä kasvoiltaan näkyi hiljainen liikutus.

Mutta Paganel ei ollut lopettanut kyselyään. Missä tämä vanki oli?
Kuinka hän nyt jaksoi? Milloin Thalraven oli kuullut hänestä puhuttavan?
Kaikki nämä kysymykset pyörivät samalla kertaa hänen mielessään.

Vastauksia ei tarvinnut odottaa, ja hän sai tietää, että eurooppalainen oli erään Colorado- ja Negro-
virtojen välisellä alueella kuljeskelevan intiaaniheimon orjana.

— Missä hän oli viimeksi? Paganel kysyi.

— Heimopäällikkö Calfucuran luona, Thalraven vastasi.

— Tälläkö suunnalla, jota olemme tähän saakka noudattaneet?

— Niin.

— Ja minkälainen mies se heimopäällikkö on?

— Pojuches-intiaanien päällikkö on mies, jolla on kaksi kieltä ja kaksi sydäntä.

— Toisin sanoen: petollinen puheessa ja petollinen teossa, Paganel selitti tulkittuaan tovereilleen
patagonialaisen sattuvan kuiskauksen. — Ja voimmeko vapauttaa ystäväämme? hän lisäsi.

— Mahdollisesti, jos hän vielä on intiaanien käsissä.

— Ja milloin te olette kuullut hänestä puhuttavan?

— Siitä on jo kauan, ja sen jälkeen on aurinko jo kiertänyt kaksi kesää pampan taivaalla.

Glenarvanin iloa ei voi kuvata. Tämä vastaus sopi täsmällisesti yhteen Grantin kirjeen päivämäärän
kanssa. Mutta vielä oli Thalravelle tehtävä yksi kysymys. Paganel tekikin sen heti.

— Te puhutte yhdestä vangista, sanoi hän. — Eikö niitä ollut kolme?

— En tiedä, Thalraven vastasi.

— Ettekö tiedä mitään hänen nykyisestä tilastaan?

— En mitään.

Tähän päättyi keskustelu. Olihan mahdollista, että nuo kolme vankia olivat joutuneet erilleen jo kauan
sitten. Mutta patagonialaisen antamista tiedoista selvisi ainakin se, että intiaanit olivat puhuneet
vangikseen joutuneesta eurooppalaisesta. Hänen vangiksi joutumisensa aika, seutu, missä hänen piti
olla, kaikki, jopa patagonialaisen käyttämä vertaus, kun hän tahtoi kuvata vangin rohkeutta, sopi
täydellisesti kapteeni Harry Grantiin.

Seuraavana päivänä, 25:ntenä lokakuuta, jatkoivat retkeilijät matkaansa itään uuden innon
elähdyttäminä. Yhä iloton ja yksitoikkoinen tasanko levisi nyt heidän eteensä sellaisena loputtomana
maaperänä, jonka nimi maan kielellä on *travesia*. Tuulille altis, savensekainen maa oli aivan tasainen, ei
kiveä, ei edes kivensirpaletta, paitsi joissakin elottomissa ja kuivuneissa vesiuurroksissa tai
intiaanikäsiä kaivamien keinotekoisien lammikoiden reunoilla. Pitkien matkojen päässä näkyi matalaa,
tummalatvaista metsää ja siinä paikoittain valkoisia johanneksenleipäpuita, joiden palko sisältää
sokerimaista, miellyttävää ja virkistävää ydintä; lisäksi muutamia ryhmiä tärpättipuita, "chanareja",

villejä väriherneitä ja monenlaisia okaisia puita, joiden laihuus jo kertoi maan hedelmättömyydestä.

Seuraava eli 26. päivä oli väsyttävä. Oli päästävä Colorado-virrälle. Mutta ratsastajiensa kannustamat hevoset kulkivat niin rivakasti, että vielä samana iltana saavuttiin ruohikkojen komealle virrälle, jonka pituusaste on 69° 45'. Sen intiaaninimi Cobu-Leubu merkitsee "suurta virtaa", ja pitkän juoksun jälkeen se laskee Atlantin valtameren. Sen suulla tavataan omituinen ilmiö, sillä sen vesimäärä vähenee merta lähetessä, joko imeytymällä maan alle tai haihtumalla, joskaan sen syytä ei ole vielä lopullisesti todettu.

Coloradolle saavuttua oli Paganelin ensimmäisenä huolena mennä "maantieteellisesti" kylpemään punervan saven värittämään veteen. Hän hämmästyi havaitessaan joen syväksi, mikä johtui yksinomaan lumen sulamisesta kesän ensi päivien paisteessa. Lisäksi joki oli liian leveä, jotta hevoset olisivat voineet päästä sen yli uimalla. Onneksi muutaman sadan metrin päässä ylävirrälle päin oli intiaanien rakentama oksista punottu ja nahkahihnoilla lujitettu riippusilta. Retkeläiset pääsivät siis kulkemaan joen yli ja saattoivat leiriytyä sen vasemmalle rannalle.

Ennen makuulle menoaan Paganel halusi tarkasti määritellä Coloradon syvyyden ja merkitsi sen kartalleen erikoisen huolellisesti Yaru-Dzangbo-Tshun asemesta, joka virtasi ilman häntä Tiibetin vuoristossa.

Kaksi seuraavaa päivää, 27. ja 28. lokakuuta, kului ilman mitään erikoisia tapahtumia. Samaa yksitoikkoisuutta ja aina yhtä karua maata. Ei missään ole vähemmän vaihtelevaa seutua, tyhjemää maisemaa. Maa alkoi sentään käydä kosteaksi. Piti kulkea *canadien*, eräänlaisten tulvillaan olevien norojen yli ja kiertää *esteroita*, tiheää vesiruohoa kasvavia pysyviä lampia. Illalla hevoset pysähtyivät Ure-Lanquem-nimisen laajan järven rannalle, jonka vesi on hyvin mineraalipitoista, niin että intiaanit nimittävät sitä "kitkeräksi järveksi", ja joka vuonna 1862 oli argentiinalaisen sotaväen julmien kostotoimien todistajana. Leiriydyttiin totuttuun tapaan, ja lepoa olisi saatu riittävästi, ellei lähellä olisi ollut apinoita, marakatteja ja villejä koiria. Nämä metelöivät eläimet panivat toimeen, epäilemättä eurooppalaisten korvien kunniaksi, mutta siitä huolimatta niiden räkkäykseksi yhden niitä luonnon sinfonioita, joita tulevaisuuden säveltäjä ei olisi hyljeksinyt.

PAMPA.

Argentiinan pampa-alue ulottuu 34.-40. asteelle eteläistä leveyttä. Sana *pampa* on araucanialaista alkuperää ja merkitsee ruohotasankoa, joten se sopii juuri tälle seudulle. Sen länsiosan mimosapuut, sen itäosan rehevät laitumet antavat sille erikoisen leimansa. Tämän kasvullisuuden juuret ovat maakerrostumassa, joka peittää punertavaa tai keltaista savihietapohjaa. Geologi löytäisi runsaita aarteita penkoessaan näitä tertiäärikauden kerrostumia. Siellä piilee loppumaton määrä vedenpaisumusta aikaisempia luita, joiden intiaanit arvelevat kuuluneen hävinneiden vyötiäisten suurille heimoille, ja näiden jätteiden alle on haudattu tämän alueen esihistoria.

Etelä-Amerikan pampa on maantieteellinen erikoisuus, kuten Pohjois-Amerikan preeriat tai Siperian arot. Sen ilmasto on mantereisempänä sekä kuumempi että kylmempi kuin Buenos Airesin maakunnan. Sillä, Paganelin selityksen mukaan, valtameri varastoi kesän lämpöä ja luovuttaa sitä talven mittaan vähitellen takaisin. Siitä johtuu, että saarilla on tasaisempi lämpö kuin mantereiden sisäosilla.[16] Niinpä ei myöskään läntisen ruohoaavikon ilmasto ole niin tasainen kuin rannikkoseuduilla Atlantin valtameren läheisyyden vuoksi. Siinä tapahtuu äkkimuutoksia, jotka panevat lämpömittarin elohopean lakkaamatta siirtymään asteesta toiseen. Syksyllä, toisin sanoen huhti- ja toukokuussa, on usein rankkasateita. Mutta tähän vuodenaikaan ilma oli hyvin kuivaa ja lämpöasteet kovin korkealla.

Lähdettiin matkaan päivän koittaessa, kun oli otettu selville suunta. Puiden ja pensaiden sitoma maaperä oli kiinteä, ei ollut irtonaisia hiekka-aaltoja maassa eikä tuulen pyörittelemiä pölypilviä ilmassa. Hevoset kulkivat ripeää vauhtia, keskellä *paja-bravaa*, näiden aavikkojen yleisintä ruohoa, joka antaa intiaaneille suojaa myrskyjen aikana. Siellä täällä, mutta vähitellen yhä harvemmin tavattiin kosteita noroja; niissä kasvoi pajuja ja erästä *Gygnerium argenteum*-nimistä kasvia, joka viihtyy suolattoman veden läheisyydessä. Silloin saivat hevoset nauttia raikkaasta vedestä, käyttäen hyväkseen etua, kun tuli tilaisuus, ja sammuttaen janonsa vastaisen varalta. Thalcave samosi edellä pensaiden läpi. Hän pelotteli sillä tavoin pakosalle *cholinat*, mitä vaarallisimmat kyykkäärmeet, joiden purema tappaa härän alle tunnissa. Ketterä Thauka hyppeli risukoiden yli ja auttoi isäntäänsä raivaamaan tietä perässä tuleville hevosille.

Matka näillä tasaisilla ja mutkattomilla tasangoilla sujui niin ollen helposti ja ripeästi. Ruohokenttien

luonnossa ei ollut mitään vaihtelua; ei kalliota, ei kivennyyppylää sadankaan kilometrin piirissä. Ei missään muualla tavattu niin suurta ja niin itsepäisesti jatkuvaa yksitoikkoisuutta. Maiseman vaihteluista, luonnon yllätyksistä ei varjoakaan. Täytyi olla Paganel, tiedemiesintoilija, joka näkee näkemisen arvoista sielläkin, missä ei ole mitään nähtävää, voidakseen kiinnostua yksityiskohdista. Mikä siis kiinnitti hänen huomiotaan. Hän ei olisi voinut sanoa sitä. Korkeintaan joku pensas tai joku ruohonkorsi. Se riitti panemaan liikkeelle hänen ehtymättömän sanatulvansa ja aiheeksi ryhtyä opettamaan Robertia, joka aikansa kuluksi kuunteli häntä.

Koko tämän päivän, joka oli 29. lokakuuta, levisi tasanko ratsastajien edessä yhä vain samanlaisena. Kello kahden tienoissa sattui hevosten kavioiden alle suuri joukko eläinten jäännöksiä. Suunnattoman härkälauaman haalistuneita luita kasoittain. Nämä jätteet eivät jatkuneet mutkittlevana jonona, jollainen jää nääntyneiden ja matkan varrella vähitellen kaatuneiden eläinlaumojen jälkeen. Niinpä ei kukaan osannut selittää tätä luurankojen kasautumista verrattain pienelle alueelle, ei edes Paganel, vaikka kuinkakin yritti. Hän kysyi siis Thalcavelta, joka ei epäröinyt vastauksen antamisessa.

Paganelin huudahdus "mahdotonta!" ja patagonialaisen ilmeinen vakuuttelu herättivät heidän matkakumppaneissaan suurta uteliaisuutta.

— Mitä tämä siis on? he kysyivät.

— Taivaan tuli, maantieteilijä vastasi.

— Mitä! Salamako olisi saanut aikaan tällaisen tuhon! Tom Austin sanoi. — Iskeä maahan viisisataa päätä käsittävä lauma!

— Niin Thalcave vakuuttaa, eikä hän puhu turhia. Minä puolestani uskon sen, sillä Etelä-Amerikan pampan rajuilmat vievät voiton kaikista muista. Kunpa vain emme saisi kokea niitä!

— Nyt on aika kuuma, Wilson sanoi.

— Lämpömittari osoittanee kolmekymmentä astetta varjossa, Paganel vastasi.

— Se ei minua ihmetytä, Glenarvan sanoi. — Minä tunnen jo sähköisyyden painostavan ruumistani. Toivokaamme, että tätä hellettä ei kestä kauan.

— Oi voi, Paganel sanoi, — säännuutoksesta ei ole toivoa, sillä taivas on aivan pilvetön.

— Sen pahempi, Glenarvan vastasi. — sillä hevosemme ovat helteestä näännyksissä. Onko sinun kovin kuuma, poikaseni? hän lisäsi, kääntyen Robertin puoleen.

— Ei, mylord, reipas pikkumies vastasi. — Eihän lämmin luita riko. Hyväähän lämmin vain tekee.

— Varsinkin talvella, majuri huomautti mielissään, puhaltaen sikarinsa savua taivasta kohti.

Illalla pysähdyttiin erään autioksi jätetyn *ranchon*, savella tiivistetyistä oksista kyhätyn, olkikattoisen hökkelin luo; sen vieressä oli puoliksi lahonnut paaluitaus, joka kuitenkin riitti suojelemaan hevosia kettujen yöllisiä hyökkäyksiä vastaan. Hevosilla ei tosin ollut mitään pelättävää näiden eläinten puolelta, mutta ne häijyläiset pureksivat poikki riimunvarret, ja hevoset lähtevät pakoon.

Muutaman askelen päähän ranchosta oli kaivettu kuoppa, jota oli käytetty keittiönä, ja jossa oli kylmennyttä tuhkaa. Kalustona oli penkki, kurja härännahkainen vuode, pata, paistinvarras ja *maté*-kannu. *Maté* on eräänlaista teetä, jota juodaan yleisesti Etelä-Amerikassa, varsinkin intiaanien keskuudessa. Se on tulella kuivattujen lehtien haudetta, ja sitä nautitaan, kuten amerikkalaisia juomia yleensä, olkipillistä imemällä. Paganelin pyynnöstä valmisti Thalcave kulhollisen tätä juomaa, joka hyvin edullisesti täydensi kuivia eväitä ja julistettiin mainioksi.

Seuraavana eli 30. päivänä lokakuuta nousi aurinko polttavassa sumussa ja iski maahan kuumimmat säteensä. Helle oli tänä päivänä tosiaan tavaton, eikä tasanko tarjonnut sitä vastaan minkäänlaista suojaa. Siitä huolimatta jatkettiin rohkeasti matkaa itäänpäin. Monta kertaa kohdattiin suuria karjalaumoja, jotka jaksamatta edes syödä tässä hehkuvassa helteessä makailivat laiskoina nurmikolla. Vartijoista tai paremmin sanoen paimenista ei ollut puhuttakaan. Koirat, jotka ovat tottuneet janon ahdistaa imemään uuhia, valvoivat yksinään suuria lehmä-, härkä- ja sonnirykelmiä. Nämä elukat ovat muutoin säyseänluontoisia eivätkä tunne sitä vaistomaista kammoa punaista kohtaan, joka on niiden eurooppalaisille serkuille ominainen.

— Se johtuu varmaankin siitä, että ne syövät tasavallan ruohoa![17] Paganel lausui ihastuneena ehkä hieman liian ranskalaiseen leikinlaskuunsa.

Puolenpäivän aikaan tapahtui maisemassa joitakin muutoksia, jota sen yksitoikkoisuuteen väsyneet silmät eivät voineet olla huomaamatta. Nurmikot kävivät harvinaisemmiksi. Ruohon sijasta kasvoi laihaa takkiaista ja kolmen metrin korkuisia jättiläisohdakkeita, jotka olisivat saaneet maapallon kaikki aasit onnellisiksi. Siellä täällä kasvoi vaivais-chavareja ja muita tummanvihreitä, kuiville seuduille ominaisia okaisia pensaita. Tähän saakka oli ruohokentän savessa säilynyt kosteus ylläpitänyt laitumia; ruohopeite oli vehmasta ja runsasta; mutta sitten se paikoitellen nukkavieruna, monin kohdin paljaaksi kuluneena päästi loimet näkyviin ja levitti nähtäväksi maaperän kurjuuden. Näitä lisääntyvän kuivuuden merkkejä ei voitu olla havaitsematta, ja Thalcave huomautti niistä.

— Minä en ole tästä vaihdoksesta pahoillani, Tom Austin lausui; — aina vain ruohoa ja ruohoa, se käy lopulta kyllästyttäväksi.

— Niin, mutta missä aina on ruohoa, siellä on aina vettä, majuri huomautti.

— Oh, meillä ei ole hätää, Wilson sanoi, ainahan sitä matkan varrella jokin joki tavataan.

Jos Paganel olisi kuullut tämän vastauksen, hän ei olisi ollut ilmoittamatta, että Coloradon ja Argentinan vuoriston välillä ei ole monta jokea; mutta tällä hetkellä hän selitti Glenarvanille erästä ilmiötä, joka oli kiinnittänyt tämän huomion.

Jo jonkun aikaa oli ilma ollut täynnä savun hajua. Taivaanrannalla ei kuitenkaan näkynyt tulta eikä kaukaista kuloa osoittavaa savua. Tälle ilmiölle ei siis näyttänyt saatavan luonnollista selitystä. Pian kuitenkin kävi palaneen ruohon haju niin väkeväksi, että se hämmästytti kaikkia matkamiehiä, lukuunottamatta Paganelia ja Thalcavea. Maantieteilijä, jota ei mikään tapahtuma saattanut pulaan, antoi ystävilleen seuraavan vastauksen:

— Me emme näe tulta, hän sanoi, — mutta haistamme savua. No, ei savua ilman tulta: se sananlasku on yhtä tosi Amerikassa kuin Euroopassa. Niinpä on nyt jossakin tulta. Nämä ruoholakeudet ovat tosiaankin niin laakeita, ettei mikään estä tuulen kulkua, vaan täällä saattaa usein tuntea kulon hajua sadankahdenkymmenen kilometrin päähän.

— Sadankahdenkymmenen kilometrinkö? majuri kysyi epäuskoisella äänellä.

— Ainakin, Paganel vakuutti. — Mutta minä lisään, että nämä kulot voivat levitä usein hyvin laajalle alalle.

— Kuka sitten sytyttää ruoholakeuden palamaan? Robert kysyi.

— Joskus ukkonen, kun ruoho on pitkällisestä helteestä kuivunut, joskus taas ehdoin tahdoin intiaanit.

— Mutta mitä varten?

— He väittävät — en tiedä, missä määrin heidän väitteessään on perää — että sellaisen kasken jälkeen laitumet kasvavat paremmin. Se olisi siis keino elvyttää maaperän toimintaa tuhkan avulla. Omasta puolestani luulen pikemminkin, että nämä kulot sytytetään niiden miljardien hyönteisten hävittämiseksi, jotka rasittavat heidän karjojaan.

— Mutta tämä raju keino, majuri sanoi, — maksaa varmaankin monen tasangolla harhailevan raavaankin hengen.

— Tietysti, niitä palaa montakin. Mutta mitä se merkitsee niin suuressa joukossa?

— Minä en välitä niistä, MacNabbs vastasi, — olkoon se intiaanien asia, mutta ajattelen näillä tasangoilla vaeltavia matkustajia. Voihan sattua, että heitäkin joutuu liekkien saarroksiin.

— Totta kai, Paganel huudahti ilmeisen tyytyväisenä. — Sattuuhan joskus niinkin, eikä minusta olisi hullumpaa, jos saisi olla mukana sellaisessa näytelmässä.

— Katsokaapa tuota tiedemiestämme. Hän on valmis antautumaan tieteensä vuoksi elävältä poltettavaksi! Glenarvan huomautti.

— En sentään, rakas Glenarvan, mutta jokainenhan meistä on lukenut Cooperinsa, ja Nahkasukka on meille opettanut keinon pysäyttää kulon kitkemällä maasta ruohot muutamien metrien alalta ympärillämme. Mikään ei ole sen yksinkertaisempaa. Niinpä en pelkää kulon lähenemistä, vaan toivon sitä hartaasti!

Mutta Paganelin toivon ei sallittu toteutua, ja kun hän kuitenkin paistui puoliksi, se johtui yksinomaan auringon sietämättömästä kuumuudesta. Hevoset läähättivät tässä troopillisessa helteessä. Siimestä ei voinut toivoakaan, vaikka joskus jokin pilvenhattara sattui hehkuvan auringon eteen; silloin liukui varjo pitkin tasaista maata, ja ratsumiehet koettivat hevosiaan yllyttäen pysytellä sen vilpoisessa katveessa,

jota länsituulet kiidättivät heidän edessään. Mutta hevoset eivät olleet niin nopeita, vaan jäivät pian jälkeen, ja jälleen paljastunut aurinko syyti uutta hehkua pampan kalkiksi palaneelle kamaralle.

Kun Wilson oli sanonut, että heiltä ei tulisi puuttumaan vettä, hän ei ollut ottanut lukuun sitä sammumatonta janoa, joka tämän päivän kuluessa ahdisti hänen kumppaneitaan; lisätessään, että matkan varrella aina kohdattaisiin joku joki, hän oli mennyt liian pitkälle. Itse asiassa täällä ei ollut jokia, sillä maan tasaisuus ei suonut niille soveliaita uomia, mutta intiaanien kaivamat keinotekoiset lammikotkin olivat ehtyneet. Nähdessään kuivuuden oireiden lisääntyvän joka kilometriltä, Paganel huomautti asiasta Thalcavelle ja kysyi, missä tämä toivoi löytävänsä vettä.

— Salinas-järvellä, intiaani vastasi.

— Ja milloin saavumme sinne?

— Huomenillalla.

Pampalla matkatessaan on argentiinalaisilla tapana kaivaa kaivoja, ja muutaman metrin syvyydestä he tavallisesti löytävätkin vettä. Mutta kun retkeilijöillä ei ollut mukana tähän tarvittavia työkaluja, he eivät voineet turvautua tähän keinoon. Täytyi siis supistaa annoksia, ja vaikka ei suorastaan näännyttykään janoon, kukaan ei saanut täydellisesti sammuttaa sitä.

Illalla pysähdyttiin noin viidenkymmenen kilometrin taipaleen jälkeen. Jokainen toivoi kunnan unta virkistyäkseen päivän rasituksista, mutta juuri sen vei sääskien ja hyttysten lauma. Niiden ilmestyminen ennusti tuulen muutosta, ja tuuli kääntyikin todella, mutta pohjoiseksi. Nämä kiusalliset hyönteiset häviävät yleensä vain etelä- tai lounaistuulella.

Yhtä tyyni kuin majuri oli elämän pienissä vastoinkäymisissä, yhtä kärttyisä oli Paganel, joka noitui kohtalon kiusantekoa. Hän kiroili hyttysiä ja sääskiä ja kaipasi kovasti hapensekaista vettä, joka olisi lievittänyt niiden pistosten kirvelyä. Vaikka majuri koetti häntä lohduttaa sanomalla, että kun luonnontutkijoiden tietämän mukaan on olemassa kolmesataatuhatta hyönteislajia, sopi katsoa itsensä onnelliseksi, ettei ole tekemisissä kuin kahden kanssa, hän heräsi perin huonolla tuulella.

Mutta häntä ei tarvinnut pyydellä jatkamaan matkaa heti päivän koittaessa, sillä vielä samana päivänä oli määrä ehtiä Salinas-järvelle. Hevoset olivat lopen uupuneita; ne olivat kuolemaisillaan janoon; ja vaikka ratsastajat olivat supistaneet omia annoksiaan ratsujen hyväksi, oli niille voitu antaa vain kovin vähän juotavaa. Kuivuus oli vielä ankarampi ja helle yhtä sietämätön pölyä tuovan pohjoistuulen, pampan samumin, puhaltaessa.

Tänä päivänä matkan yksitoikkoisuus keskeytyi hetkeksi. Mulrady, joka kulki etunenässä, pyörsi takaisin ilmoittaen joukon intiaaneja olevan lähistöllä. Tästä kohtaamisesta oltiin eri mieltä. Glenarvan ajatteli, että nämä alkuasukkaat ehkä saattaisivat antaa tietoja *Britannian* haaksirikkoisista. Thalcave puolestaan ei lainkaan riemastunut aavikolla kuljeskelevien intiaanien kohtaamisesta, vaan piti heitä rosvoina ja varkaina ja koetti karttaa heitä. Hänen ohjeidensa mukaan retkikunta kokoontui tiiviimmäksi joukoksi, ja aseet pantiin kuntoon. Täytyi olla valmiina kaiken varalta.

Pian tuli intiaanijoukko näkyviin. Siinä oli ainoastaan kymmenkunta alkuasukasta, mikä rauhoitti patagonialaista. Intiaanit lähestyivät noin sadan askelen päähän. Heidät saattoi helposti erottaa. He kuuluivat nähtävästi siihen pampan heimoon, jonka kenraali Rosas vuonna 1833 oli lyönyt hajalle. Korkea, kaareva ja pysty otsa, kookas vartalo ja oliivia muistuttava väri teki heistä uhkeita intiaanirodun edustajia. Heillä oli guanakki- tai lammasnahkaiset vaatteet ja aseina, lukuunottamatta kuuden ja puolen metrin pituista keihästä, puukkoja, linkoja ja suopunkeja. Heidän kätevyytensä hevosten ohjaamisessa osoitti heidän olevan taitavia ratsumiehiä.

He pysähtyivät sadan askelen päähän ja näyttivät neuvottelevan, huudellen ja huitoillen. Glenarvan ratsasti heitä kohti. Mutta hän oli edennyt tuskin kahta metriä kun joukko teki käännöksen ja katosi uskomattoman nopeasti. Matkalaisten väsyneet hevoset eivät ikinä olisi voineet saavuttaa heitä.

— Lurjukset! Paganel huudahti.

— He pakenivat liian nopeasti ollakseen kunniallista väkeä, MacNabbs sanoi.

— Mitä intiaaneja ne ovat? Paganel kysyi Thalcavelta.

— Gauchoja, patagonialainen vastasi.

— Gauchoja, Paganel toisti kääntyen tovereidensa puoleen, — gauchoja! Sitten meidän ei olisi tarvinnut olla niin varuillamme. Ei ollut mitään pelättävää!

— Miksei? majuri kysyi.

— Koska gauchot ovat rauhallista väkeä.

— Niinkö luulette, Paganel?

— Varmasti; nuo pitävät meitä varkaina ja pakenivat sen vuoksi.

— Minä luulen pikemminkin, että he eivät vain uskaltaneet hyökätä meidän kimppuumme, Glenarvan vastasi pahoillaan siitä, ettei ollut päässyt puheisiin näiden alkuasukaiden kanssa, olivatpa he muuten minkälaisia tahansa.

— Sitä mieltä olen minäkin! majuri sanoi — ja ellen erehdy, eivät gauchot suinkaan ole rauhallisia, vaan päinvastoin röyhkeitä ja hurjia rosvoja.

— Jopa nyt jotakin! Paganel huudahti.

Ja hän ryhtyi väittelemään innokkaasti tästä kansatieteellisestä aiheesta, jopa niin innokkaasti, että sai majurin kiihtymään ja lausumaan MacNabbsin sanomaksi tuiki tavattoman sanan:

— Minä luulen, että te olette väärässä, Paganel!

— Väärässä? tiedemies kummasteli.

— Niin. Thalcavekin piti näitä intiaaneja varkaina, ja hänellä on siihen jokin peruste.

— Olkoon, mutta tällä kertaa on Thalcave erehtynyt, Paganel intti äreänlaisesti. — Gauchot ovat maanviljelijöitä ja paimenia eikä mitään muuta, ja minä olen itse sanonut varsin huomattavassa kirjasessa samaa pampan alkuasukkaista.

— Sitten on siihen pujahtanut tämä erehdys, herra Paganel.

— Erehdyskö, minun kirjaani, herra MacNabbs.

— Hajamielisyydestä kukaties, majuri vastasi itsepäisenä, — mutta senhän voitte oikaista seuraavassa painoksessa.

Paganel oli syvästi loukkaantunut kuullessaan maantieteentuntemustaan epäiltävän, jopa pilkattavankin ja kiivastui.

— Tietäkää, herra, että minun teokseni eivät kaipaa sellaisia oikaisuja!

— Kyllä ainakin tässä kohdassa, MacNabbs intti härkämpäisesti.

— Herra, te olette mielestäni tänään härnäilevä! Paganel lausui.

— Ja te kärtyyisä! majuri tokaisi.

Kina kiihtyi, kuten näkyy, odottamattoman kiivaaksi ja lisäksi asiasta, joka tosiaan ei ollut sen arvoinen. Glenarvan katsoi sopivaksi ryhtyä välittämään.

— Herrat ovat ehdottomasti oikeassa molemmat: toinen härnää, toinen ärtyy, mutta sallikaa minun sanoa, että kummastelen teitä kumpaakin.

Ymmärtämättä, mitä kiista koski, oli patagonialainen tietenkin huomannut ystäväysten nyt riitelevän.

Hän alkoi hymyillä ja sanoi rauhallisesti:

— Se johtuu pohjoistuulesta.

— Pohjoistuulesta! Paganel huudahti. — Mitä hemmettiä pohjoistuulella on tekemistä tämän asian kanssa?

— Hyvinkin paljon, Glenarvan vastasi, — sillä juuri pohjoistuuli on saanut teidät huonolle tuulelle! Minä olen kuullut sanottavan, että se Etelä-Amerikassa erikoisesti ärsyttää hermoja.

— Pyhän Patrikin nimessä, Edward, te olette oikeassa! majuri lausui ja purskahti nauramaan.

Mutta Paganel, joka oli tosiaan kimmastunut, ei hellittänyt, vaan kääntyi Glenarvanin puoleen, jonka väliintulo tuntui hänestä vähän liian leikkisältä.

— Vai niinkö, mylord, että minun hermostoni on ärtynyt?

— Niin, Paganel, se johtuu pohjoistuulesta, tästä samasta, joka aiheuttaa rikoksia näillä aavikoilla niin

kuin Välimereentuuli Rooman tasangolla!

— Rikoksia! tiedemies matki. — Olenko minä rikollisen näköinen?

— No, en nyt juuri sitä voi sanoa.

— Sanokaa saman tien, että minä aion murhata teidät!

— Niinpä niin, Glenarvan vastasi, voimatta pidättää nauruansa, — sitä ei voi tietää. Mutta onneksi pohjoistuuli kestää täällä vain yhden päivän.

Tämän kuullessaan purskahtivat kaikki nauruun Glenarvanin mukana. Silloin Paganel kannusti ratsuaan ja ratsasti kaikkien ohi haihduttaakseen huonoa tuultaan. Neljännestunnin kuluttua hän ei enää ajatellut koko asiaa.

Näin sumeni tiedemiehen hyväntuulisuus hetkiseksi; mutta kuten Glenarvan oli sanonut, tämä heikkous johtui aivan ulkonaisesta syystä. Kello kahdeksan aikaan illalla ilmoitti Thalcave, joka oli ratsastanut jonkun matkaa edellä, saavuttavan kauan kaivatulle järvelle. Neljännestunnin kuluttua laskeutui seurue alas Salinas-järven rantatöyrästä. Mutta siellä odotti heitä raskas pettymys. Järvi oli kuivunut.

JUOMAVETTÄ ETSIMÄSSÄ.

Salinas-järvi päättää Ventanan ja Guaminin vuoristoon liittyvän vesistön. Ennen aikaan saapui Buenos Airesista useita retkikuntia noutamaan sieltä suolaa, sillä sen vesi sisältää huomattavan määrän natriumkloridia eli keittosuolaa. Mutta nyt oli polttavan helteen haihduttama vesi jättänyt pohjalle kaiken sisältämänsä suolan, ja järvi oli niin ollen kuin suunnattoman suuri välkkyvä kuvastin.

Kun Thalcave ilmoitti juotavaa vettä olevan saatavissa Salinas-järvellä, hän tarkoitti niitä makeavetisiä jokia, jotka monelta puolelta laskevat siihen. Mutta tällä hetkellä olivat sen lisäjoet kuivuneet samoin kuin se itsekin. Auringon hehku oli imenyt kaikki. Siitä yleinen tyrmistys, kun janoiset retkeilijät saapuivat järven kuivuneelle rannalle. Täytyi päättää jotakin. Leileihin jäänyt vähäinen vesierä oli puoliksi pilaantunutta eikä voinut sammuttaa janoa, joka alkoi tuntua yhä pahemmin. Nälkä ja väsymys väistyivät tämän ehdottoman kaipuun tieltä. Eräaseen notkelmaan rakennettu, alkuasukkaiden kylmille jättämä *ruka*, jonkinlainen nahkateltha, antoi väsyneille matkamiehille suojaa, kun taas heidän hevosensa, maaten järven mutaisella rannalla, pureksivat vastenmielisesti rannan vesikasveja ja kuivia kaisloja.

Kun kaikki olivat sijoittuneet rukaan, Paganel kysyi Thalcavelta, mitä hänen mielestään nyt oli tehtävä. Maantieteilijän ja intiaanin välillä syntyi tästä vilkas keskustelu, josta Glenarvan ymmärsi muutamia sanoja. Thalcave puhui tyynesti. Paganel viittilöi molempien puolesta. Tätä keskustelua kesti muutamia minuutteja, minkä jälkeen patagonialainen pani käsivartensa ristiin rinnalleen.

— Mitä hän sanoi? Glenarvan kysyi. — Minä luulen käsittäneeni, että hän neuvoi meitä hajaantumaa.

— Niin, kahteen joukkoon, Paganel vastasi. — Ne meistä, joiden väsymyksen ja janon näännyttämät hevoset töin tuskin jaksavat enää siirrellä jalkojaan, jatkavat parhaansa mukaan matkaa pitkin 37. leveysastetta. Ne taas, joiden hevoset ovat paremmassa kunnossa, lähtevät edeltä tutkimaan Guaminjoen rantaa; se laskee San-Lucas-järveen viidenkymmenen kilometrin päässä täältä. Jos siellä tavataan riittävästi vettä; he odottavat tovereitaan Guaminin rannalla. Jos taas vettä ei ole, he palaavat näitä vastaan säästääkseen heiltä hyödyttömän matkan.

— Entä sitten? Tom Austin kysyi.

— Sitten täytyy yrittää satakaksikymmentä kilometriä etelämmäksi, Sierra Ventanan ensimmäisille haarautumille saakka, missä on useita jokia.

— Se on hyvä neuvo, Glenarvan vastasi, — ja me noudatamme sitä viipymättä. Minun hevoseni ei ole vielä paljon kärsinyt veden puutteesta, ja minä tarjoudun saattamaan Thalcavea.

— Voi, mylord, ottakaa minut mukaan! Robert pyysi ikään kuin olisi ollut puhe huvimatulle pääsemisestä.

— Mutta jaksatko sinä seurata meitä, poika?

— Kyllä. Minulla on hyvä hevonen, joka vain pyrkii kulkemaan edellä.
Sallittehan, mylord ... minä pyydän.

— Tule siis, poikani, Glenarvan sanoi hyvillään siitä, ettei tarvinnut erota Robertista. — Kun meitä on kolme, hän lisäsi, — olisimme jokseenkin saamattomia, elleimme löydä jotakin raikkaan juomaveden saantipaikkaa.

— Mutta entäs minä? Paganel kysyi.

— Te, rakas Paganel, majuri vastasi, — te jäätte jälkijoukkoon. Te tunnute 37. leveysasteen, Guaminjoen ja koko pampan hyvin, ja me tarvitsemme teitä. Mulrady, Wilson tai minä emme osaisi jälleen löytää Thalcavea, mutta sen sijaan me kuljemme turvallisesti kunnon Jacques Paganelin johdolla.

— Minä alistun, maantieteilijä vastasi hyvin mielissään ylipäällikkyydestään.

— Mutta ei mitään hajamielisyyksiä! majuri lisäsi. — Älkää johtako meitä sinne, missä meillä ei ole mitään tekemistä, esimerkiksi takaisin Tyynen valtameren rannalle!

— Teille se kyllä ei olisi muuta kuin oikein ja kohtuullista, sietämätön majuri, Paganel vastasi nauraen. — Mutta sanokaa minulle, rakas Glenarvan, kuinka te tulette kielen puolesta toimeen Thalcaven kanssa?

— Minä arvelen, Glenarvan vastasi, — että patagonialaisella ja minulla ei ole paljon halua löpötellä. Mutta vakavasti puhuen luulen vähäisellä espanjallani voivani kuitenkin saada hänet ymmärtämään ajatukseni.

— Lähtekää siis, arvoisa ystäväni, Paganel lausui.

— Syökäämme ensin, Glenarvan huomautti, — ja nukkukaamme, jos voimme, lähtöhetkeen saakka.

Syötiin ilman pisaraakaan juotavaa, mikä ei tuntunut juuri virkistävältä, ja ryhdyttiin paremman puutteessa nukkumaan. Paganel näki unta rankkasateista, koskista, virroista, joista, lammikoista, puroista, jopa täysistä vesikarahveista, sanalla sanoen kaikesta, mikä vain jollakin tavoin sisälsi juotavaa vettä. Siitä tuli hänelle suorastaan painajainen.

Aamulla kello kuuden aikana satuloitiin Thalcaven, Glenarvanin ja Robert Grantin hevoset; niille annettiin viimeinen vesiannos, ja ne nielivät sen suuremmalla halulla kuin nautinnolla, sillä vesi oli jo kovin pilaantunutta. Sitten ratsumiehet nousivat satulaan.

— Näkemiin, sanoivat majuri, Austin, Wilson ja Mulrady.

— Ja ennen kaikkea, koettakaa olla palaamatta, Paganel lisäsi.

Pian olivat patagonialainen, Glenarvan ja Robert kadottaneet näkyvistään maantieteilijän älyn varaan uskotun osaston, ja heidän sydäntään ahdisti.

Suola-aavikko, jonka poikki he nyt kulkivat, on savitasankoa, jolla kasvaa kolmen metrin korkuisia vaivaispensaita, pieniä mimoosia, joilla on intiaanien kielellä nimenä *curra-mammel*, ja soodapitoisia, *jume*-nimisiä pensaita. Siellä täällä heijastivat laajat suolakentät auringonsäteitä hämmästyttävän kirkkaasti. Silmä olisi helposti erehtynyt luulemaan näitä *barreroja* ankaran pakkasen jäädyttämiksi alueiksi, mutta auringon hehku oli omansa haihduttamaan sellaisen harhaluulon. Yhtäkaikki antoi tämä karun ja palaneen maan ja näiden kimmeltävien päivien vastakohta aavikolle erikoisen, katsetta kiehtovan näyn.

Mutta satakaksi- tai kolmekymmentä kilometriä etelämpänä Sierra Ventanan luona, jota kohti Guaminin mahdollinen kuivuminen ehkä pakottaisi matkamiehet pyrkimään, oli maisema toisennäköinen. Tämä alue, jonka vuonna 1835 löysi kapteeni Fitz-Roy, silloisen *Beagle*-laivan retkikunnan johtaja, on uhkean hedelmällistä. Siellä vihannoivat parhaat laidunmaat; vuoriharjanteiden luoteinen rinne on siellä rehevän ruohon peitossa ja viettää alaspäin mitä monivivahteisimpien puulajien verhoamana; siellä menestyy *algarrobo*, jonka kuivatuista ja jauhetuista hedelmistä intiaanit valmistavat herkullista leipää; samoin valkoinen *quebracho*, jonka pitkät ja taipuisat oksat riippuvat kuin Euroopan raitapuut; punainen *quebracho*, jonka puu ei mätäne; *naudubay*, joka syttyy tuleen uskomattoman helposti ja aiheuttaa usein hirveitä kuloja; *viraro*, jonka sinipunertavat kukat kerrostuvat pyramidin tapaisiksi, ja vihdoin *timbo*, jonka suunnaton latvavarjostin kohoaa aina kahdenkymmenenkuuden metrin korkeuteen asti, niin että sen alla voivat kokonaiset karjalaumat saada suojaa auringonsäteiltä. Argentiinalaiset ovat usein koettaneet asuttaa tätä rikasta maata, onnistumatta voittamaan intiaanien vihamielisyyttä.

Tietenkin piti olettaa, että vuolaat virrat toivat vuorten huipuilta tälle vehmaudelle tarpeellista vettä,

eikä pitkällisinkään pouta ole milloinkaan kyennyt kuivattamaan näitä jokia; mutta niiden rannoille oli matkaa, kuten sanottu, toistasataa kilometriä etelään. Thalcave oli siis oikeassa kääntyessään ensin Guaminia kohti, joka suunnasta poikkeamatta oli paljon lähempänä.

Hevoset nelistivät virmasti. Ne tunsivat epäilemättä vaistonsa mukaan, minne ratsastajat tahtoivat ohjata niitä. Thauka varsinkin osoitti virkeyttä, jota ei väsymys eikä jano tuntunut voivan vähentää; se liiti kuin lintu kuivuneiden *canadien* ja curra-mammel-pensaiden läpi, hyväenteisesti hirnahdellen. Glenarvanin ja Robertin hitaammat, mutta esikuvan innostuttamat hevoset seurasivat sitä uljaasti. Thalcave oli satulassaan tanakasti istumalla tovereilleen yhtä hyvänä esimerkkinä kuin Thauka toisille hevosille.

Patagonialainen kääntyi usein katsahtamaan Robert Grantia.

Nähdessään pojan lujana ja varmana, lanteet joustavina, hartiat luontevina, jalat vapaina, polvet kiinteinä satulassa, hän ilmaisi tyytyväisyyttään rohkaisevalla huudahduksella. Robert Grant oli tosiaan mainio ratsastaja ja ansaitsi intiaanin tunnustuksen.

— Hyvä, Robert, Glenarvan sanoi. — Thalcave näyttää olevan sinuun tyytyväinen! Hän ylistää sinua, poikaseni!

— Ja mistä sitten, mylord?

— Hyvästä ratsastustaidostasi.

— No, minä istun tukevasti, siinä kaikki, Robert vastasi, punastuen kuitenkin mielihyvystä.

— Se onkin pääasia, Robert, Glenarvan lausui, — mutta sinä olet liian vaatimaton, ja minä ennustan, että sinusta aikaa myöten tulee ensiluokkainen urheilija.

— Hyvä on, Robert sanoi nauraen, — mutta mitäs isä sanoo, kun hän tahtoo tehdä minusta merimiehen?

— Onko se mikään este! Vaikkei kaikista ratsastajista tule hyviä merimiehiä, niin kaikista merimiehistä voi tulla hyviä ratsastajia. Kun ratsastaa raakapuulla, niin oppii pysymään satulassa. Hevosen kurissapito ja siihen kuuluvat liikkeet tulevat taas kuin itsestään.

— Isä-raukka! Robert lausui. — Ah, kuinka hän teitä kiittääkään, mylord, kun olette hänet pelastanut.

— Rakastatko häntä paljon, Robert?

— Rakastan, mylord. Hän oli niin hyvä sisarelleni ja minulle. Hän ajatteli vain meitä. Matkoiltaan hän toi meille aina jonkun muiston joka maasta, missä oli käynyt, ja vielä haus Kempaa oli se, että hän palattuaan oli meille niin hellä ja herttainen. Ah, te opitte myös rakastamaan häntä, kun saatte tutustua häneen! Mary on hänen näköisensä. Isällä on yhtä pehmeä ääni kuin hänellä. Eikö se ole omituista, kun hän on merimies?

— On, perin omituista, Robert, Glenarvan vastasi.

— Minä näen hänet vielä, poikanen jatkoi ikään kuin itsekseen puhua. — Hyvä, kunnon isä! Hän tuuditti minua polvillaan, kun olin pieni, ja hyräili aina erästä vanhaa skotlantilaista laulua, jossa ylistetään meidän maamme järviä. Sen sävel muistuu vielä joskus mieleeni, vaikka hämärästi. Mary muistaa sen myös. Ah, mylord, kuinka me häntä rakastimme! Kuulkaa, minä luulen, että täytyy olla pieni voidakseen oikein rakastaa isäänsä!

— Ja suuri häntä kunnioittaakseen, lapseni, Glenarvan vastasi liikuttuneena nuoresta sydäimestä puhjenneista sanoista.

Tämän keskustelun aikana olivat hevoset hiljentäneet vauhtiaan ja kulkivat nyt vain käyden.

— Löydämmehän me hänet, eikö niin? Robert sanoi hetken vaitiolon jälkeen.

— Löydämme varmaan, Glenarvan vakuutti. — Thalcave on johtanut meidät hänen jäljilleen, ja minä luotan häneen.

— Thalcave on kunnon intiaani, poika sanoi.

— On varmasti.

— Tiedättekö mitä, mylord?

— Sanohan ensin, niin vastaan.

— Tarkoitin sitä, että teidän kanssanne on vain hyviä ihmisiä. Lady Helena, jota niin rakastan, majuri, joka on aina niin tyyni, kapteeni Mangles ja herra Paganel ja *Duncanin* niin uljaat ja uskolliset matruusit!

— Niin, sen tiedän, poikani, Glenarvan vastasi.

— Tiedättekö, että te itse olette paras kaikista?

— En totisesti, sitä en tiedä.

— No sitten teidän tulee se tietää, mylord, Robert vastasi tarttuen lordin käteen ja suuteli sitä.

Glenarvan pudisti hiljaa päätään, mutta keskustelu ei jatkunut, sillä Thalcave viittasi heitä kiiruhtamaan. He olivat jääneet kauas jälkeen. Eikä auttanut hukata aikaa, vaan piti ajatella taemmas jääneitä kumppaneita.

Hevoset kannustettiin taas neliin, mutta pian kävi selväksi, etteivät ne Thaukaa lukuunottamatta enää kestäisi sitä kauan. Puolenpäivän aikaan niille täytyi suoda tunnin lepo. Ne eivät jaksaneet enää ja hylkivät laihaa, auringonsäteiden kuivattamaa *alfafare*-ruohoa.

Glenarvan kävi levottomaksi. Kuivuuden merkit eivät vähenneet, ja vedenpuutteesta saattoi tulla tuhoisia seurauksia. Thalcave ei puhunut mitään, luultavasti ajatellen, että jos Guamini oli kuivunut, silloin vasta olisi aika surra, jos ylimalkaan intiaani voi milloinkaan tuntea epätoivoa.

Lähdettiin jälleen liikkeelle ja ruoskan ja kannusten avulla saatiin hevoset kulkemaan, mutta vain käymäjalkaa, juosta ne eivät jaksaneet.

Thalcave olisi voinut hyvin mennä edelle, sillä Thauka olisi saattanut muutamassa tunnissa viedä hänet joen rannalle. Epäilemättä hän ajatteli sitä; mutta toisaalta hän ei tahtonut jättää kumppaneitaan yksin keskelle tätä erämaata, vaan pakotti Thaukan hillitsemään vauhtia.

Mutta hevonen vastusteli, vikuroi ja hirnui rajusti ennen kuin suostui kulkemaan käymäjalkaa; se totteli enemmän isäntänsä sanoja kuin voimakeinoja. Thalcave keskusteli tosiaankin hevosensa kanssa, ja vaikka Thauka ei vastannut, niin se ainakin ymmärsi. Patagonialainen selitti sille varmaankin päteviä syitä, sillä jonkun aikaa kiisteltyään Thauka taipui hänen todisteluihinsa ja totteli, vaikkakin kuolaimiaan pureskellen.

Mutta jos Thauka ymmärsi Thalcavea, niin Thalcavekin oli ymmärtänyt Thaukaa. Älykäs eläin oli herkillä aisteillaan tuntenut jotakin kosteutta ilmassa; se hengitti sitä ahnaasti liikutellen ja maiskutellen kieltään ikään kuin olisi tuonut hyvänmakuista nestettä. Patagonialainen ei voinut siitä erehtyä: vesi ei ollut kaukana.

Hän rohkaisi siis kumppaneitaan kertoen Thaukan malttamattomuudesta, jonka molemmat toisetkin hevoset pian ymmärsivät. Ne tekivät viimeisen ponnistuksen ja lähtivät nelistämään intiaanin perässä. Kello kolmen seuduilla näkyi eräässä laaksossa valkoinen juova. Se väreili auringonpaisteessa.

— Vettä! Glenarvan sanoi.

— Vettä, niin vettä! Robert huudahti.

Heidän ei enää tarvinnut yllyttää hevosiaan. Eläinraukat tunsivat voimiensa virkistyvän ja riensivät eteenpäin hurjaa vauhtia. Muutaman minuutin kuluttua ne olivat saavuttaneet Guamin-joen ja syöksyivät, valjaiden riisumista odottamatta, rintaansa myöten sen virkistävään veteen.

Ratsastajat tekivät samoin nopeammin kuin itse olivat aikoneet, ja saivat tahtomattaan kylvyn, jota kuitenkin eivät pahoitelleet.

— Voi, kuinka se on hyvää! Robert sanoi juoden keskellä jokea.

— Varovasti, poikani, vastasi Glenarvan, joka itse teki samoin.

Kuului vain tiheää hörppimistä.

Thalcave puolestaan joi tyynesti, hätäilemättä, pienin siemauksin, mutta "pitkin kuin suopunki" kuten hän itse sanoi. Hän ei näyttänyt lainkaan lopettavan, joten saattoi kerrassaan pelätä hänen nielevän koko joen.

— No, ystävämme eivät pety toiveissaan, Glenarvan sanoi. — Saapuessaan Guaminille he saavat

tosiaan hyvää vettä ja runsaasti, jos vain Thalcave jättää sitä jäljelle.

— Mutta emmekö voisi ratsastaa heitä vastaan? Robert kysyi. —
Säästettäisiin heiltä muutaman tunnin levottomuus ja kärsimykset.

— Epäilemättä, poikani, mutta kuinka saamme kuljetetuksi tätä vettä? Leilit jäivät Wilsonin haltuun. Ei, parempi on odottaa, kuten on sovittu. Ottaen huomioon matkan vaatiman ajan ja sen, että hevoset jaksavat kulkea vain käymäjalkaa, voimme odottaa ystäviämme tänne vasta yöllä. Valmistakaamme heille siis hyvä yösi ja hyvä ateria.

Thalcave oli Glenarvanin ehdotusta odottamatta lähtenyt etsimään leiripaikkaa. Onneksi hän oli joen rannalla löytänyt *ramadan*, eräänlaisen kolmelta sivulta suljetun karja-aitauksen. Se oli erinomainen majapaikka, kun vain ei pelätty nukkua paljaan taivaan alla, eikä se taas lainkaan huolettanut Thalcaven tovereita. Niinpä he eivät parempaa etsineetkään, vaan heittäytyivät pitkälleen auringonpaisteeseen kuivatukseen veden kastelemat vaatteensa.

— No niin, kun meillä nyt on makuupaikka, Glenarvan sanoi, — niin ajatelkaamme ateriaa. Ystäviemme pitää olla tyytyväisiä edelle lähettämiinsä airuihin, ja pahasti erehtyisin, jos heillä tulee olemaan valittamisen syytä. Luulenpa, että tunnin metsästys ei olisi hukkaan heitettyä aikaa. Oletko valmis, Robert?

— Olen, mylord, poika vastasi nousten pyssy kädessä.

Glenarvan oli saanut tämän ajatuksen sen vuoksi, että Guaminin rannoille näytti kokoontuvan ympäröivien tasankojen kaikki riista; siellä lenteli laumoittain *tinamuita*, ruohoaavikolle tyypillisiä peltopyitä, mustia pyitä, erästä *teruteru* nimistä kurmitsalajia, keltaisia ruisräkkiä ja heleänvihreitä kaislaräkkiä.

Nelijalkaisia eläimiä ei näkynyt, mutta Thalcave viittasi korkeaan ruohistoon ja tiheihin pensastoihin, selittäen niiden piileksivän siellä. Metsästäjään tarvitsi astua vain muutama askel ollakseen maailman parhaalla riistamaalla.

Niinpä he lähtivät metsästämään ja aluksi pitäen turkiksia höyheniä arvokkaampina tähtailivät ensi laukauksillaan ruohoaavikon isoja otuksia. Pian ilmestyi heidän eteensä, vieläpä sadoittain, metsäkauriita ja guanakkeja, samanlaisia kuin ne, jotka syöksyivät niin hurjasti heidän ohitseensa Kordillieerien laella; mutta nämä erittäin arat eläimet pakenivat niin nopeasti, että oli mahdotonta päästä ampumamatkan päähän. Metsämiehet kääntyivät silloin hitaamman riistan puoleen, joka sitä paitsi ravintoarvoltaan ei jättänyt mitään toivomisen varaa. Toistakymmentä peltopyytä ja ruisräkkiä pudotettiin, ja Glenarvan ampui *tay-tetren*, keltakarvaisen, paksunahkaisen, ruoaksi sopivan napasian, joka hyvinkin oli laukauksen arvoinen.

Alle puolessa tunnissa olivat metsämiehet vaivattomasti saaneet kokoon sen riistan, mikä tarvittiin; Robert puolestaan oli kaatanut omituisen hampaattoman eläimen, *armadillon*, eräänlaisen puoli metriä pitkän, luupanssarin peittämän vyötiäisen. Se oli hyvin rasvainen, ja Thalcave sanoi siitä tulevan mainio ruokalaji. Robert oli kovin ylpeä menestyksestään. Thalcave näytti ystävilleen, kuinka *nandu*, aavikolle tyypillinen erittäin nopea kamelikurjen sukuinen lintu pyydystetään.

Intiaani ei yrittänytkaan pettää niin vikkellä eläintä, vaan ajoi Thaukalla täyttä neliä suoraan sitä kohti päästäkseen heti sen kimppuun, sillä jos ensi hyökkäys ei onnistuisi, väsyttäisi nandu pian hevosen ja metsästäjän nopeasti mutkitellen. Sopivan matkan päähän päästyään hän heitti voimakkaalla kädellä bolansa niin tarkasti, että ne kietoutuivat linnun jalkoihin ja tekivät sen ponnistelut turhiksi. Muutaman sekunnin kuluttua se lojui maassa.

Thalcave otti sen haltuunsa eikä vain turhan metsästyshuvun vuoksi; nandun liha on hyvin herkullista, ja hän halusi puolestaan tarjota oman ruokalajinsa yhteiseen ateriaan.

Ramadaan tuotiin siis joukko pyitä, Thalcaven kamelikurki, Glenarvanin napasika ja Robertin vyötiäinen. Kamelikurki ja sika valmistettiin heti, siis nyljettiin ja leikattiin ohuiksi siivuisiksi. Vyötiäinen taas on arvokas eläin, jossa on paistorasva itsessään, ja se pantiin omassa kuorensa hehkuville hiilille.

Omaksi ateriakseen tyytyivät metsämiehet peltopyihin ja säästivät pääruoat tovereilleen. Palanpaineeksi juotiin raikasta vettä, joka julistettiin paremmaksi kuin kaikki maailman portviinit, jopa paremmaksi kuin kuuluisa *usquebaugh*, Skotlannin ylängöillä niin suosittu ohra-juoma.

Hevosia ei unohdettu. Niille koottiin ramadaan suuret määrät kuivaa ruohoa sekä ravinnoksi että vuoteeksi. Kun kaikki oli näin valmistettu, Glenarvan, Robert ja intiaani kääriytyivät ponchoihin ja heittäytyivät alfafarepahnoille, pampan metsästäjien tavallisille vuoteille.

PUNAISSET SUDET.

Tuli yö. Oli uudenkuun aika, jolloin tämä yön lyhty on näkymätön maan asukkaille. Ainoastaan tähden tuike valaisi tasankoa. Horisontissa sammuiivat eläinradan tähtisikermät yhä tummempaan sumuun. Guaminin vesi virtasi äänettömästi kuin pitkä öljyjuova sileällä marmorilla. Linnut, nelijalkaiset ja matelijat lepäsivät päivän vaivojen jälkeen, ja erämaan hiljaisuus levisi aavikon suunnattoman alueen ylle.

Glenarvan, Robert ja Thalcave olivat noudattaneet yhteistä lakia. Maaten paksuilla ruohopatjoillaan he nukkuiivat sikeää unta. Väsymyksen näännyttäminä olivat hevosetkin heittäytyneet maahan; vain Thauka, todellinen rotuhevonen, nukkui seisaallaan yhä neljän jalkansa varassa, ylväänä levossa kuin toimessakin ja valmiina rientämään esiin isäntänsä pienimmästäkin viittauksesta. Täydellinen hiljaisuus vallitsi aitauksen sisällä, ja nuotion hiilet loivat, vähitellen sammuessaan, viimeistä hohdettaan äänettömään pimeyteen.

Mutta noin kello kymmenen aikana, jokseenkin lyhyen unen jälkeen, intiaani heräsi. Hän terästi katsettaan, höristi korviaan kulmakarvat rypyssä ilmeisesti yrittäen tavoittaa jotakin äärimmäisen hiljaista ääntä. Pian näkyi epämääräistä levottomuutta hänen tavallisesti niin värähtämättömillä kasvoillaan. Oliko hän vainunnut kiertelevien intiaanien lähestyvän tai jaguaarien, vesitiikerien tai muiden pelottavien petojen, jotka eivät ole harvinaisia jokien lähistöllä? Tämä jälkimmäinen oletamus tuntui hänestä epäilemättä todennäköisemmältä, sillä hän loi nopean silmäyksen aitaukseen kerättyihin polttoaineisiin ja tuntui huolestuvan yhä enemmän. Tuo kuivien korsien läjä palaisi tosiaan pian loppuun eikä voisi kauan pidättää rohkeita petoja.

Näin ollen ei Thalcavella ollut muuta mahdollisuutta kuin odottaa, mitä tuleman piti, ja hän odotti puolikyryssä, pää käsien varassa, kyynärpäät polvia vasten, silmä tarkkana, sellaisen ihmisen asennossa, jonka äkillinen vaaran tunne on herättänyt uudestaan.

Kului tunti. Jokainen muu kuin Thalcave olisi ulkoisen hiljaisuuden tynnyttämänä jälleen ruvennut nukkumaan. Mutta missä muukalainen ei olisi epäillyt mitään, siinä vainusivat intiaanin kiihtyneet aistit ja peritty vaisto jo lähellä vaanivan vaaran.

Hänen tähytäessään ja kuunnellessaan Thauka korskahti kireästi ja levitti sieraimiaan aitauksen aukkoa kohti. Thalcave hypähti pystyyn.

— Thauka on tuntenut vihollisen lähestyvän, hän päätteli. Hän lähti tarkastelemaan ympäristöä. Siellä oli vielä hiljaista, mutta ei rauhallista. Thalcave näki varjojen liikkuvan pensaikossa. Tuolla täällä välähteli kiiluvia pisteitä, jotka liikahtelivat joka suuntaan, vuoroin sammuiivat ja syttyivät. Niitä olisi voinut verrata vedenkalvon päällä tanssiviin hyttysiin. Muukalainen olisi epäilemättä pitänyt niitä kiiltomatoina, jotka yöllä välkähtelevät monin paikoin ruohoaavikolla, mutta Thalcave ei erehtynyt; hän ymmärsi heti, millaisten vihollisten kanssa oli jouduttu tekemisiin, viritti pyssynsä hanan ja asettui vartioimaan aitauksen ensimmäisten paalujen tuntumaan.

Kauan hänen ei tarvinnutkaan odottaa. Outo ääni, kuin haukahdus ja ulvahdus, kuului tasangolta. Siihen vastasi pyssynlaukaus, jota seurasi sataääninen, karmea ulina. Glenarvan ja Robert heräsivät äkkiä ja hypähtivät pystyyn.

— Mikä nyt on? Robert kysyi.

— Intiaanejako? Glenarvan tiedusteli.

— Ei, Thalcave vastasi, — *aguaroja*.

Robert katsahti Glenarvaniin.

— Aguaroja? hän kysyi.

— Niin, Glenarvan vastasi, — pampan punaisia susia.

Kumpikin tarttui aseisiin ja riensi intiaanin luo. Tämä viittasi tasangolle, josta nyt kuului kauheaa ulvontaa.

Robert astahti vaistomaisesti askelen taaksepäin.

— Pelkäätkö sinä susia, poikani? Glenarvan rauhoitti.

— En, mylord, Robert vastasi lujalla äänellä. — Teidän rinnallanne en minä yleensäkkään pelkää

mitään.

— Sen parempi. Aguarat ovat jokseenkin vaarattomia eläimiä, ja ellei niitä olisi niin paljon, en edes välittäisi niistä.

— Olkoon vaikka vielä enemmän! Robert vastasi. — Meillähän on aseet, antaa niiden tulla vain!

— Niinpä saavat hyvän vastaanoton!

Näin puhumalla Glenarvan tahtoi rauhoittaa poikaa, mutta itse hän ajatteli salaa kauhistuen tätä yön turvissa hyökkäävää petolaumaa. Petoja oli ehkä satoja, eikä kolme miestä, olkoot kuinka hyvin aseistettuja tahansa, voisi pitkään menestyksellä pitää puoliaan ylivoimaa vastaan.

Kun patagonialainen mainitsi sanan "aguara", Glenarvan tunsu heti pampan intiaanien punaisille susille antaman nimen. Tällä pedolla, jolle eläintieteilijät ovat antaneet nimen *Canis jubatus*, on ison koiran ruumis ja ketun pää, väriltään se on kanelinpunainen, ja pitkin koko selkää ulottuu musta harja. Se on hyvin ketterä ja voimakas, oleilee enimmäkseen vesien lähellä ja sieppaa uiden saaliinsa vedestä; öisin se hiipii esiin pimennostaan, missä piileksii päivät nukkumassa; sitä pelätään varsinkin estanciailla, missä karjaa kasvatetaan, sillä nälän ahdistamana se hyökkää isojenkin eläinten kimppuun ja saa niiden keskuudessa aikaan suurta tuhoa. Yksinäistä aguaraa ei tarvitse pelätä, mutta toisin on kun ne liikkuvat nälkäisenä laumana, ja parempi olisi joutua tekemisiin jonkun kuguaarin tai jaguaarin kanssa, joita voi ahdistaa suoraan edestäpäin.

Pampalta kuuluvasta ulvonnasta ja tasangolla liikkuvien varjojen paljoudesta Glenarvan ymmärsi, että Guaminin rannalle oli kerääntynyt valtava lauma punaisia susia, jotka olivat vainunneet siellä varman saaliin, hevos- tai ihmislihaa, eikä yksikään niistä palaisi pesäänsä ottamatta osuuttansa saaliista. Tilanne oli siis perin huolestuttava.

Vähitellen susien piiri kävi yhä pienemmäksi. Heränneet hevoset olivat pelosta hurjistuneita. Vain Thauka polki maata ja riuhtoili riimuaan päästäkseen laukkaamaan pois aitauksesta. Sen isäntä sai sen rauhoittumaan vasta pitkillä vihellyksillä.

Glenarvan ja Robert olivat asettuneet puolustamaan ramadan sisäänkäyntiä. Pyssyt viritettyinä he aikoivat juuri ampua ensimmäistä susiriviä, kun Thalcave tempasi heiltä jo poskelle kohotetut pyssyt.

— Mitä Thalcave tarkoittaa? Robert kysyi.

— Hän kieltää meitä ampumasta, Glenarvan vastasi.

— Minkä vuoksi?

— Ehkei hän pidä hetkeä sopivana.

Mutta se ei ollut syynä intiaanin menettelyyn, vaan hänellä oli toinen vakavampi peruste, ja Glenarvan ymmärsi sen, kun Thalcave ruutisarveaan nostaen ja kääntäen näytti, että se oli melkein tyhjä.

— Mitä nyt? Robert kysyi.

— Meidän pitää säästää ammuksiamme. Tämänpäiväinen metsästys kulutti niitä paljon, ja meillä on niukalti lyijyä ja ruutia. Meillä ei ole enää kahtakymmentä panosta.

Poika ei vastannut mitään.

— Ethän sinä pelkää, Robert?

— En, mylord.

— Hyvä, poikani.

Tällä hetkellä kajahti uusi laukaus. Thalcave oli kaatanut maahan liian uskaliaan vihollisen; sudet, jotka lähenivät taajoissa riveissä, peräytyivät ja jäivät sadan askelen päähän aitauksesta.

Intiaanin antamasta merkistä asettui Glenarvan heti hänen paikalleen; Thalcave puolestaan kokosi korsia, ruohoja ja kaikkea poltettavaa, kasasi ne ramadan suuaukon luo ja heitti niihin vielä hehkuvan hiilen. Pian kohosi liekkiseinä taivaan mustaa taustaa vasten, ja sen lomista näkyi tasanko suurten liikkuvien kajastusten valaisemana. Glenarvan saattoi nyt nähdä eläinten lukemattoman lauman, jota vastaan oli puolustauduttava. Milloinkaan ei ollut nähty niin paljon susia yhdessä sellaisen saaliinhimon hurjistuttamina. Thalcaven niitä vastaan pystyttämä tuliseinä oli yllyttänyt niiden raivoa yhä hurjemmaksi, se kun ehdottomasti pysäytti ne. Muutamat sentään uskalsivat liekkien loimuun saakka ja

polttivat siinä kypälänsä.

Tuon tuostakin tarvittiin uusi laukaus pysäyttämään uliseva lauma, ja tunnin kuluttua virui jo noin viisitoista raatoa maassa.

Piiritetyt olivat tällöin verrattain turvallisemmassa asemassa; niin kauan kuin ammuksia riitti, niin kauan kuin tulta voitiin pitää yllä ramadan aukossa, ei rynnäköä tarvinnut pelätä. Mutta mitä sitten tehtäisiin, kun nämä susilauman torjumiskeinot yhdellä kertaa loppuisivat?

Glenarvan katsoi Robertia ja tunsi sydäntään kouristavan. Hän unohti itsensä, ajatellen vain poikaparkaa, joka puolestaan osoitti ikäisekseen kovin suurta rohkeutta. Robert oli kalpea, mutta ase kädessä hän odotti lujana ärtyneiden susien rynnäköä.

Harkittuaan kylmästi asemaa Glenarvan päätti tehdä siitä lopun.

— Tunnin päästä, hän sanoi, — ei meillä ole enää ruutia, lyijyä eikä tulta. Me emme voi odottaa sitä hetkeä päättääksemme, mitä on tehtävä.

Hän kääntyi siis Thalcaven puoleen ja palauttaen mieleensä ne muutamat sanat espanjaa, jotka hän muisti, aloitti intiaanin kanssa pyssynlaukausten usein keskeyttämän keskustelun.

Heidän oli vaikea ymmärtää toisiaan. Onneksi Glenarvan tunsi punasusien tavat. Ilman sitä hän ei olisi käsittänyt patagonialaisen sanoja ja eleitä.

Kului kuitenkin neljännestunti, ennen kuin hän saattoi selittää Robertille Thalcaven vastauksen. Glenarvan oli kysynyt intiaanin mielipidettä heidän melkein toivottomasta asemastaan.

— No, mitä hän vastasi? Robert kysyi.

— Hän sanoi, että on kestettävä päivännousuun millä hinnalla hyvänsä. Aguara liikkuu vain yöllä ja palaa aamun valjetessa pesäänsä. Se on pimeyden susi, katala peto, joka pelkää kirkasta päivää, nelijalkainen huuhkaja.

— No niin, puolustautukaamme päivänkoittoon saakka!

— Niin, poikani, ja puukko kourassa, kun emme enää voi tehdä sitä pyssyllä.

Thalcave oli jo antanut esimerkin, ja kun muuan susi läheni tulta, sävähti patagonialaisen pitkä käsivarsi puukko kourassa läpi tulen ja oli palatessaan verestä punainen.

Mutta puolustuskeinot alkoivat loppua. Noin kello kahden aikaan aamulla Thalcave heitti rovioon viimeisen sylyksen poltettavaa, eikä piiritetyillä ollut enää kuin viisi panosta.

Glenarvan katseli ympärilleen tuskaisesti.

Hän ajatteli mukanaan olevaa lasta, tovereitaan, kaikkia, joita hän rakasti. Robert ei puhunut mitään. Ehkäpä vaara hänen luottavaisesta mielestään ei näyttänyt perin uhkaavalta. Mutta Glenarvan ajatteli sitä hänen puolestaan ja kuvitteli välttämätöntä, kauheata kohtaloa: joutua elävältä syödyksi! Hän ei voinut peittää liikutustaan, vaan otti pojan syliinsä, puristi häntä sydäntään vasten, ja painoi huulensa hänen otsalleen, kyynelten väkisinkin kihotessa hänen silmistään.

Robert katsoi häntä hymyillen.

— En minä pelkää, hän sanoi.

— Et, lapseni, et, Glenarvan vastasi, — ja siinä olet oikeassa. Kahden tunnin kuluttua nousee päivä, ja me olemme pelastetut! — Hyvä, Thalcave, hyvä, kunnon patagonialainen! hän huudahti samalla, kun intiaani pyssynperällä iskien tappoi kaksi isoa sutta, jotka yrittivät tulla palavan sulun yli.

Mutta samassa hän myös näki tulen loimun alkaessa sammua aguarien lauman ryhtyvän taajoissa riveissä hyökkäämään ramadaan.

Verisen näytelmän loppu lähestyi; polttoaineiden puutteessa heikkeni tuli yhä nopeammin, liekit pienenivät, tähän saakka valoisa ympäristö alkoi pimetä, ja pimeässä näkyivät punasusien fosforisilmät. Muutamien minuuttien kuluttua syöksyisi koko lauma aitaukseen.

Thalcave laukaisi pyssynsä viimeisen kerran, kaataen maahan vielä yhden vihollisen ja ammusten nyt loputtua risti käsivartensa. Hänen päänsä painui rinnalle. Hän näytti mielteliäältä. Mieltikö hän siis jotakin hurjaa, mahdotonta, mieletöntä keinoa tämän raivoisan lauman torjumiseksi? Glenarvan ei uskaltanut kysyä.

Tällä hetkellä tapahtui susien hyökkäyksessä muutos. Ne näyttivät vetäytyvän, ja niiden tähän saakka niin hurja ulvonta loppui äkkiä. Tasangolle levisi hirveä hiljaisuus.

— Ne lähtevät pois! Robert sanoi.

— Kenties, Glenarvan vastasi tarkaten, kuuluisiko ulkopuolelta mitään.

Mutta Thalcave arvasi hänen ajatuksensa ja pudisti päätään. Hän tiesi hyvin, että pedot eivät jättäisi varmaa saalistaan, ennen kuin päivä karkottaisi ne pimeisiin loukkoihinsa.

Vihollinen oli kuitenkin ilmeisesti muuttanut hyökkäystapaansa.

Se ei yrittänyt enää tunkeutua ramadan aukosta, mutta sen uusi menetelmä tiesi vielä suurempaa vaaraa. Aguarat luopuivat yrittämästä sisään siitä paikasta, jota itsepintaisesti puolustettiin tulella ja raudalla, kiersivät ramadan ja päättivät kuin yhteisestä sopimuksesta hyökätä sinne toiselta puolelta.

Pian kuultiin niiden kynsien raapivan puolilahoa aitausta. Huojuvien paalujen välistä pisti jo esiin voimakkaita käpäliä ja verisiä kitoja. Hevoset olivat pelosta hurjina riistäytyneet irti riimuistaan ja laukkasivat nyt kauhuissaan ympäri aitausta. Glenarvan tempasi Robertin syliinsä puolustaakseen häntä viimeiseen hengenvetoon saakka. Hän olisi kenties mahdotonta pakoa yrittäen juossut poika sylissään ulos, ellei hänen katseensa olisi sattunut intiaaniin.

Thalcave, joka oli kierrellyt ramadassa kuin villi peto, oli äkkiä mennyt hevosensa luo, joka vapisi maltittomana, ja alkanut satuloida sitä huolellisesti, unohtamatta ainoatakaan hihnaa tai soikea. Hän ei näyttänyt välittävän ulvonnasta, joka oli kaksin verroin voimistunut. Glenarvan katseli synkän kauhun vallassa hänen puuhiaan.

— Hän jättää meidät! Glenarvan huudahti nähdessään Thalcaven kokoavan ohjaksia kuten ainakin ratsastaja satulaan noustessaan.

— Hänkö? Ei koskaan! Robert vastasi.

Eikä intiaani aikonutkaan jättää ystäviään pulaan, vaan pelastaa heidät uhraamalla itsensä.

Thauka oli valmis, pureskeli kuolaimiaan ja teutaroi levottomana, ja sen silmät säkenöivät ylvästä tulta; se oli ymmärtänyt isäntänsä aikeen.

Kun intiaani tarttui hevosensa harjaan, Glenarvan puristi suonenedontapaisesti hänen käsivarttaan.

— Lähdetkö sinä? hän kysyi viitaten tällä hetkellä tyhjälle kentälle päin.

— Niin teen, vastasi intiaani, joka ymmärsi kumppaninsa eleen.

Sitten hän lisäsi espanjaksi muutamia sanoja:

— Thauka. Hyvä hevonen. Nopea. Vie sudet perässään.

— Ah! Thalcave! Glenarvan huudahti.

— Pian, pian! intiaani vastasi, samalla kun Glenarvan sanoi Robertille liikutuksesta murtuneella äänellä:

— Robert, lapseni, kuuletko! Hän aikoo uhrautua meidän puolestamme! Hän tahtoo syöksyä pampalle ja vetää vimmastuneet sudet peräänsä, niin että ne sen sijaan kävisivät hänen kimppuunsa!

— Thalcave-ystävä! Robert vastasi heittäytyen intiaanin jalkoihin, — Thalcave, älä jätä meitä!

— Ei! Glenarvan sanoi, — hän ei jätä meitä!

Ja kääntyen intiaanin puoleen hän lisäsi, viitaten paalujen luona värjöttäviin hevosiin:

— Lähdetään yhdessä!

— Ei! vastasi intiaani, joka oli ymmärtänyt näiden sanojen tarkoituksen. — Huonoja hevosia. Pelästyneitä. Thauka hyvä hevonen.

— Hyvä on! Glenarvan sanoi. — Thalcave ei sinua jätä, Robert. Hän osoittaa minulle, mitä minun on tehtävä! Minä lähden! Hän jää sinun luoksesi!

Sitten hän tarttui Thaukan suitsiin ja sanoi:

— Minä lähden!

— Ette, intiaani vastasi tyyneästi.

— Lähdenpä, kuuletko sinä! Glenarvan huusi, tempaisten ohjakset intiaanin kädestä. — Minä lähden! Pelasta sinä poika! Minä uskon hänet sinun haltuusi, Thalcave!

Kiihdyksissään Glenarvan sekoitti englantia espanjan joukkoon. Mutta vähät kielestä! Niin hirvittävässä tilanteissa ilmaisevat eleet kaiken, ja ihmiset ymmärtävät toisiaan nopeasti. Mutta Thalcave vastusti. Keskustelu pitkittyi, ja vaara yltyi joka sekunti. Lahot paalut antoivat jo perään susien hampaille ja kynsille.

Mutta Glenarvan ei näyttänyt mukautuvan toisen tahtoon enempää kuin Thalcavekaan. Intiaani oli vetänyt Glenarvanin aitauksen veräjää kohti ja näytti hänelle susien hylkäämää aukeaa, selittäen vilkkaasti, ettei ollut aikaa hukata sekuntiakaan; että vaara olisi suurempi niille, jotka jäivät tänne ellei yrittäminen onnistuisi; ja että hän yksin tunsikin Thaukaa kylliksi käyttäköseen sen erinomaista ketteryyttä ja nopeutta kaikkien yhteiseksi pelastukseksi. Sokeudessaan vaati Glenarvan itsepäisesti saada uhrautua, kun hänet äkkiä voimakkaasti työnnettiin syrjään. Thauka nousi takajaloilleen, riuhtaisi itsensä irti ja loikkasi hiipuvan tulen ja makaavien sudenraatojen yli, samalla kun heleä pojanääni huusi:

— Jumala varjelkoon teitä, mylord!

Ja Glenarvan ja Thalcave ehtivät tuskin nähdä Robertin katoavan Thaukan harjasta kiinni pitäen pimeyteen.

— Robert! Onneton! Glenarvan huusi.

Mutta ei edes Thalcave voinut kuulla näitä sanoja, sillä samassa oli alkanut hirvittävä ulina. Punasudet syöksyivät hevosen perään ja katosivat länteen päin kuin taikatempun pyyhkäisemänä.

Thalcave ja Glenarvan ryntäsivät ramadan ulkopuolelle. Tasangolta ei enää kuulunut mitään; he saattoivat tuskin erottaa kaukana pimeässä häämöttävää aaltoilevaa jonoa.

Glenarvan kaatui maahan masentuneena, toivottomana, käsiään väännellen. Sitten hän katsahti intiaaniin. Tämä hymyili tapansa mukaan tyyneenä.

— Thauka. Hyvä hevonen! Poika rohkea! Pelastuu! Ja hän vahvasti sanansa päännyökkäyksellä.

— Mutta jos hän putoaa? Glenarvan sanoi.

— Ei putoa!

Thalcaven luottavaisuudesta huolimatta oli loppuyö lordi-paralle hirvittävän tuskallinen. Hän ei edes oikein tajunnut, että vaara oli vältetty susilauman lähdettyä tiehensä. Hän tahtoi rientää etsimään Robertia, mutta intiaani esti sen, selittäen hänelle, että poikaa ei voisi saavuttaa näillä hevosilla, että Thauka oli jättänyt viholliset taakseen, ettei ratsastajaa missään tapauksessa löydettäisi pimeässä ja että täytyi odottaa päivännousua, ennen kuin lähdetäisiin Robertin jäljille.

Kello neljä aamulla alkoi päivä sarastaa. Horisontin usva värittyi pian kalpeasta hohteesta. Tasangolle levisi kirkas aamukaste, ja pitkä ruoho huojui aamun ensi tuulenvirrin puhaltaessa.

Lähdön hetki oli tullut.

— Matkaan! intiaani sanoi.

Glenarvan ei vastannut, vaan hyppäsi Robertin hevosen selkään. Pian nelistivät molemmat miehet länttä kohti, samaa suoraa linjaa, jota heidän toveriensa piti tarkasti noudattaa.

Tunnin verran he näin ratsastivat kovaa vauhtia etsien Robertia, peläten joka hetki kohtaavansa joitakin verisiä jälkiä hänestä. Glenarvan raateli hevosensa kupeita kannuksillaan. Vihdoin kuului säännöllisten väliaikojen perästä ikään kuin merkiksi ammuttuja laukauksia.

— Tuolla he ovat! Glenarvan huudahti.

Thalcave ja hän kannustivat hevosensa vielä nopeampaan vauhtiin, ja muutaman hetken päästä he kohtasivat Paganelin johtaman matkueen. Glenarvanin rinnasta kohosi riemuhuuto. Robert oli mukana, elävänä, vieläpä kovin pirteänä, ratsastaen uljaalla Thaukalla, joka hirnui ilosta nähdessään jälleen isäntänsä.

— Voi, lapseni, lapseni! Glenarvan huudahti sanomattoman hellyyden valtaamana.

Ja Robert ja hän hyppäsivät molemmat maahan rientäen toinen toisensa syliin. Sitten tuli intiaanin vuoro puristaa povelleen kapteeni Grantin uljas poika.

— Hän elää! Hän elää! Glenarvan huudahti.

— Niin elänkin, kiitos Thaukan! Robert vastasi.

Intiaani ei ollut odottanut tätä tunnustuksen sanaa kiittääkseen hevostaan, vaan puheli jo sille, silitteli, syleili sitä, ikään kuin tämän ylvään eläimen suonissa olisi virrannut ihmisverta.

Kääntyen sitten Paganelin puoleen hän viittasi Robertiin ja sanoi:

— Uljas poika!

Ja käyttäen intiaanien vertauskuvaa rohkeudesta hän lisäsi:

— Hänen kannuksensa eivät tärisseet!

Glenarvan puolestaan syleili Robertia uudelleen ja kysyi:

— Miksi sinä, poikani, et antanut Thalcaven tai minun yrittää tätä viimeistä pelastuksen mahdollisuutta?

— Mylord, poika vastasi, äänessään mitä vilpittömintä kiitollisuutta, — eikö ollut minun vuoroni uhrautua? Thalcave on jo kerran pelastanut henkeni! Ja te, tehän olette matkalla pelastamaan isäni.

ARGENTIINAN TASANGOT.

Kun jälleennäkemisen ensi riemusta oli toinnuttu tajusivat Paganel, Austin, Wilson, Mulrady, kaikki, jotka olivat jääneet jälkijoukkoon, majuri MacNabbsia ehkä lukuunottamatta, että he olivat nääntymäisillään janoon. Onneksi Guamin ei ollut kaukana. Niinpä lähdettiin jatkamaan matkaa, ja kello seitsemän aikaan aamulla saapui retkikunta ramadan lähelle. Nähdessään sen edustalle kertyneet susien raadot heidän oli helppo ymmärtää hyökkäyksen rajuus ja puolustuksen uljuus.

Kun matkamiehet olivat kyllikseen virkistäytyneet, he ryhtyivät ramadan aitauksessa syömään suurenmoista aamiaista. Nandu-viipaleet myönnettiin mainioiksi ja kuorensaan paistettu vyötiäinen harvinaiseksi herkuksi.

— Olisi kiittämättömyyttä kaitselmusta kohtaan, jos tätä söisi vain sen verran, että nälkä lähtee, Paganel sanoi. — Tätä pitää syödä vatsan täydeltä.

Ja hän söi suorastaan kuin ahmatti eikä voinut siitä pahoin, sillä hän joi runsaasti Guaminin raikasta vettä, jolla hänen mielestään oli erinomaisia ruokaa sulattavia ominaisuuksia.

Kello kymmenen aikaan aamulla Glenarvan, joka ei tahtonut toistaa Hannibalin hairahdusta Capuan luona, antoi lähtömerkin. Nahkaleilit täytettiin vedellä ja lähdettiin matkaan. Virkistyneet hevoset kulkivat halukkaasti, joten melkein koko päivä edettiin lyhyttä neliä. Maa oli kosteampaa ja vehmaampaa, mutta yhä vain autiota. Marraskuun 2. ja 3. päivänä ei tapahtunut mitään erikoista, ja illalla majoittuivat pitkästä matkasta väsyneet vaeltajat pampan reunalle, Buenos Airesin maakunnan rajalle. He olivat lähteneet Talkahuanon lahdelta 14. päivänä lokakuuta; niinpä he siis olivat kahdessakymmenessä päivässä kulkeneet yli seitsemänsataa kilometriä eli lähes kaksi kolmannesta koko matkasta.

Seuraavana aamuna ylitettiin se sopimuksenvarainen raja, joka erottaa Argentiinan tasangot pampa-alueista. Siellä Thalcave toivoi tapaavansa ne heimot, joiden käsissä hän uskoi kapteeni Harry Grantin ja hänen molempien vankitoveriensä olevan.

Niistä neljästätoista maakunnasta, jotka kuuluvat Argentiinan tasavaltaan, on Buenos Aires laajin ja väkirikkein. Sen raja ulottuu intiaanien alueille etelässä 64. ja 65. asteen välillä. Maaperä on hämmästyttävän hedelmällistä. Ilmanala on erinomaisen terveellinen tällä tasangolla, joka on ruohojen ja pensasmaisten palkokasvien peitossa ja ulottuu melkein aivan vaakasuorana Tandilin ja Tapalqueemin vuoriharjanteiden juurelle saakka.

Lähdettyään Guaminilta matkamiehet totesivat suureksi mielihyväkseen lämpötilan tuntuvasti

parantuneen. Se ei noussut keskimäärin yli seitsemäntoista asteen Celsiusta, sillä Patagoniasta päin puhalsi voimakkaita ja kylmiä tuulia, jotka pitävät siellä ilmaa alituisessa liikkeessä. Niinpä eläimillä ja ihmisillä ei ollut mitään valittamista, heidän kärsittyään niin paljon kuivuudesta ja kuumuudesta. Kuljettiin eteenpäin innokkaasti ja toiveikkaina. Mutta Thalraven sanoista huolimatta näytti maa olevan aivan asumaton tai tarkemmin sanoen asukkaista tyhjentyneet.

Matkamiesten itäänpäin suuntautuva reitti sivuutti tai leikkasi usein pieniä laguuneja, joissa oli milloin suolatonta, milloin suolansekaista vettä. Niiden rannoilla ja pensaisten suojassa hyppeli keveitä hippiaisiä ja iloiset leivot livertelivät yhdessä *tangarien* kera, jotka kilpailivat väriloistossa välkkyvien kolibrien kanssa. Nämä sirot linnut lepattivat hilpeästi, kiinnittämättä huomiota sotaisiin kottaraisiin, jotka komeilivat rannoilla punaisine olkalappuineen ja rintoineen. Okaisissa pensaissa keinui *annubien* irrallinen pesä kuin kreolittaren riippumatto, ja järvien rannoilla marssi uhkeita flamingoja säännöllisin välein, levitellen tulenvärisiä siipiään tuuleen. Täällä nähtiin niiden kolmenkymmenen sentin korkuisia, katkaistun kartion muotoisia pesiä tuhansittain ryhmissä, ikään kuin pienenä kaupunkina. Flamingot eivät sanottavasti välittäneet matkamiesten lähestymisestä. Sitä vastoin tiedemies Paganel ei jättänyt niitä rauhaan.

— Jo kauan, hän sanoi majurille, — olen kovasti halunnut nähdä flamingon lentävän.

— Vai niin, majuri sanoi.

— Ja kun nyt sattuu tilaisuus, käytän sitä hyväkseni.

— Tehkää niin, Paganel.

— Tulkaa mukaani, majuri. Tule sinäkin, Robert. Minä tarvitsen todistajia.

Ja Paganel jätti kumppaninsa jatkamaan eteenpäin ja lähti Robert Grantin ja majurin seuraamana lintujoukkoa kohti.

Tultuaan sopivan matkan päähän hän ampui laukauksen tyhjää ruutia, sillä hän ei olisi tarpeettomasti vuodattanut edes linnun verta, ja kaikki linnut lähtivät kuin yhteisestä sopimuksesta lentoon Paganelin tarkkaillessa niitä tiiviisti silmälasiansa läpi.

— No, hän sanoi majurille lintuparven kadottua, — näittekö niiden lentävän?

— Näin toki, MacNabbs vastasi, — täytyihän se nähdä, ellei ole sokea.

— Muistuttivatko ne teidän mielestänne lentäessään sulitettuja nuolia?

— Ei vähääkään.

— Ei ensinkään, Robert vahvisti.

— Siitä olinkin varma, tiedemies selitti tyytyväisen näköisenä. — Mutta se ei ole estänyt vaatimattomista ihmisistä vaateliainta, kuuluisaa kansalaistani Chateaubriandia tekemästä tätä väärää vertausta flamingoista ja nuolista! Ah, Robert, vertaus, pane se mieleesi, on vaarallisin kielikuva, mitä tunnen. Kavahta sitä koko elämäsi aikana äläkä käytä sitä kuin äärimmäisessä hädässä.

— Te olette siis tyytyväinen kokeeseenne? majuri kysyi.

— Ihastunut.

— Ja minä myös; mutta kannustakaamme hevosiamme, sillä teidän kuuluisa Chateaubriandinne on saanut meidät jäämään pari kilometriä muista jälkeen.

Saavuttaessaan kumppaninsa Paganel tapasi Glenarvanin innokkaassa keskustelussa intiaanin kanssa, jota hän ei näyttänyt ymmärtävän. Thalrave oli usein pysähtynyt tähyämään taivaanrantaa, ja joka kerta hän oli näyttänyt hyvin hämmästyneeltä. Glenarvan, jolla ei ollut apunaan tavallista tulkkiä, oli turhaan koettanut kysellä asiaa intiaanilta. Niinpä hän heti tiedemiehen huomattuaan huusi tälle jo kaukaa:

— Tulkaa tänne, hyvä Paganel, Thalrave ja minä emme ymmärrä toisiamme!

Paganel keskusteli muutaman minuutin intiaanin kanssa ja kääntyi sitten Glenarvanin puoleen sanoen:

— Thalrave ihmettelee erästä tosiaankin outoa seikkaa.

— Mitä sitten?

— Sitä, ettei näy intiaaneja tai jälkeäkään heistä näillä tasangoilla, joilla heitä tavallisesti samoilee tuhkatiheään joko ajamassa estancioilta varastamaansa karjaa tai menossa Andeille myymään zorillomattojaan ja punottuja nahkaruoskia.

— Ja mitä Thalcave arvelee tämän ilmiön syyksi?

— Hän ei käsitä sitä; hän vain ihmettelee, siinä kaikki.

— Mutta mitä intiaaneja hän odotti kohtaavansa tässä osassa pampaa?

— Juuri niitä, joilla on ollut muukalaisia vankeina, Calfucuran, Catrielin ja Janchetrutzin heimojen jäseniä.

— Mitä väkeä ne ovat?

— Heimojen päälliköitä, jotka olivat kaikkivaltiaita vielä kolmekymmentä vuotta sitten, ennen kuin heidät työnnettiin vuorten tuolle puolen. Siitä saakka he ovat alistuneet niin paljon kuin intiaani voi alistua ja samoilevat sekä pampan että Buenos Airesin maakunnan lakeuksia. Niinpä minusta samoin kuin Thalcavesta on perin outoa, ettei heistä näy edes jälkiä maassa, jossa he yleisesti harjoittavat salteadorien, rosvojen ammattia.

— Mitä meidän näin ollen on tehtävä? Glenarvan kysyi.

— Minä kysyn, Paganel vastasi.

Ja hetken keskusteltuaan Thalcaven kanssa hän sanoi:

— Hän ehdottaa seuraavaa, mikä tuntuu minusta hyvinkin järkevältä. Meidän on jatkettava matkaamme itään Independancen linnaan saakka — se on matkamme varrella — ja ellemme siellä saa tietoja kapteeni Grantista, saamme ainakin tietää, minne Argentiinan tasangon intiaanit ovat joutuneet.

— Onko tuo Independancen linna kaukanakin? Glenarvan tiedusteli.

— Ei, se on Tandil-vuoristossa, noin sadan kilometrin päässä.

— Ja milloin olemme siellä?

— Ylihuomenna illalla.

Tämä vastoinkäyminen huolestutti Glenarvania suuresti. Että pampalla ei tavattu ainoatakaan intiaania, se oli todella odottamatonta. Tavallisesti niitä on siellä liiaksikin. Jonkin aivan erikoisen seikan oli siis täytynyt karkottaa heidät. Mutta jos Harry Grant oli jonkin heimon vankina, oli ennen kaikkea tärkeätä tietää, oliko hänet kuljetettu pohjoiseen vai etelään. Tämä epätietoisuus ei antanut Glenarvanille rauhaa. Hinnasta mistä hyvänsä piti päästä kapteenin jäljille. Niinpä oli parasta noudattaa Thalcaven neuvoa ja pyrkiä Tandilin kylään. Siellä tavattaisiin ainakin joku, jonka kanssa päästäisiin puheisiin.

Kello neljän aikaan illalla näkyi taivaanrannalla kumpu, joka näin tasaisella maalla kävi vuoresta. Se oli Tapalquemin harjanne, jonka juurella matkamiehet viettivät seuraavan yön. Tämän vuoren ylittäminen seuraavana päivänä oli mitä helpoin asia maailmassa. Seurattiin hiekkakumpareita loivasti kohoavalla maaperällä. Kordillieerien yli kulkeneet eivät voineet katsoa sellaista harjannetta juuri miksiäkään; tuskinpa hevoksetkaan hiljensivät nopeaa vauhtiaan. Puolenpäivän aikaan sivuutettiin autio Tapalquemin linna, ensimmäinen rengas siinä linnoitusketjussa, joka oli rakennettu etelärajalle suojaksi rosvoilevia alkuasukkaita vastaan. Mutta intiaaneista ei nähty varjoakaan Thalcaven yhä suuremmaksi kummaksi. Kerran sentään, juuri keskipäivällä, tähysteli kolme hyvillä hevosilla ja aseilla varustettua ratsumiestä hetkisen tätä pientä joukkoa; mutta he eivät päästäneet sitä lähelleen, vaan katosivat uskomattoman nopeasti. Glenarvan oli raivoissaan.

— Gauchoja, patagonialainen sanoi antaen näille alkuasukkaille saman nimen, joka oli aiheuttanut majurin ja Paganelin riidan.

— Ah, gauchoja, MacNabbs huomautti. — No, Paganel, tänään ei puhalla pohjoistuuli. Mitä te ajattelette niistä?

— Minä ajattelen, että ne näyttävät selviltä rosvoilta, Paganel vastasi.

— Vai ainoastaan näyttävät? Paljonko tarvitaan lisää, jotta ne ovat rosvoja, kunnan tiedemies?

— Ei muuta kuin yksi askel, rakas majuri!

Paganelin tunnustusta seurasi yleinen nauru, joka ei häntä hämmentänyt, vaan hän itse teki näistä intiaaneista hyvin omituisen huomautuksen.

— Minä olen lukenut jostakin, hän sanoi, — että arabialaisten suu on julma kun taas katse on inhimillinen. Amerikkalaisen villin laita on täysin päinvastoin. Heillä on erikoisen ilkeät silmät.

Varsinainen kasvonilmeisiin perehtynyt tiedemies ei olisi voinut sattuvammin kuvata intiaanirotua.

Thalcaven ohjeiden mukaan kuljettiin tästedes yhtenäisenä ryhmänä, sillä niin autiota kuin maa olikin, piti varautua yllätyksiin; mutta tämä varokeino oli tarpeeton, ja illalla majoituttiin suureen, tyhjiin tolderiaan, jonne heimopäällikkö Catiel tavallisesti kokosi joukkonsa. Maaperää tutkittuaan patagonialainen päätteli jälkien puutteesta, että tolderia oli kauan aikaa ollut autiona.

Seuraavana päivänä olivat Glenarvan ja hänen kumppaninsa jälleen tasangolla; nyt tavattiin ensimmäiset estancias, suuret argentiinalaiset karjatilat, Tandil-vuoriston lähistöllä, mutta Thalcave ei halunnut pysähtyä, vaan jatkaa matkaa suoraan Independancen linnaan, jossa hän arveli saavansa tietoja etenkin tästä omituisesta maan autioitumisesta.

Puita, jotka Kordillieereilta saakka olivat olleet kovin harvinaisia, alkoi jälleen näkyä; ne olivat enimmäkseen istutettu vasta eurooppalaisten saavuttua Amerikkaan. Siellä oli azedaracheja, persikkapuita, poppeleita, raitoja, akaasioita, jotka kasvoivat yksinäisinä, nopeasti ja hyvin, tavallisesti ympäröiden *corrалеita*, suuria paalutettuja karja-aitauksia. Laitumella oli itseään lihottamassa tuhansittain härkiä, lampaita, lemmiä ja hevosia, joihin kuumalla raudalla oli poltettu omistajan merkki, ja lähettyvillä oli lukuisasti valppaita, suuria koiria niitä paimentamassa. Hiukan suolapitoinen maaperä ulottuu vuorten juurelle saakka ja sopii erinomaisesti karjalle, tuottaen mainiota rehua. Niinpä juuri sinne etupäässä perustetaankin karjatiloja, joita hoitavat isännöitsijä ja työnjohtaja, apunaan neljä alkuasukasta kutakin tuhatta päätä kohti.

Nämä miehet viettävät raamatun suurten paimenten elämää; heidän karjansa ovat yhtä suuria, ehkäpä suurempia kuin ne, jotka täyttivät Mesopotamian laitumet; mutta täällä puuttuu paimenelta perhe, ja pampan suuret *estancerot* ovat kaikin puolin raakojen kalakauppiaiden eikä vähääkään raamatullisten patriarkkojen kaltaisia.

Tätä Paganel selitti laveasti kumppaneilleen ja juontui siitä erittäin mielenkiintoisella tavalla vertailemaan eri rotuja. Onnistuipa hänen herättää harrastusta itse majurissakin, joka ei sitä salannutkaan.

Paganel sai myös tilaisuuden huomauttaa omituisesta kangastusilmiöstä, joka näillä tasaisilla seuduilla on hyvin tavallinen. Kaukaa estancias näyttivät suurilta saarilta; niitä ympäröivät poppelit ja raidat kuvastuivat kirkaaseen veteen, joka hävisi matkustajien läheystyessä; mutta harhanäky oli niin elävä, että siihen ei voinut tottua.

Tänä päivänä, marraskuun 6:ntena, tavattiin useita estanciaita ja myös pari *saladeroa*. Niihin tuodaan rehevillä laitumilla lihomassa ollut karja, ojentamaan kaulansa teurastajan veitselle. Saladero on, kuten sen nimikin osoittaa, paikka, jossa lihat suolataan. Nämä tymeät toimet alkavat kevään lopulla. Teurastajat lähtevät silloin etsimään eläimiä corraleista, vangitsevat ne suopungeilla, joita he käyttävät perin taitavasti, ja kuljettavat sitten lauman saladeroon, missä sadoittain härkiä, lemmiä ja lampaita sitten tapetaan, nyljetään ja paloitellaan. Mutta usein härkä ei antaudukaan ilman vastarintaa. Nylkijästä tulee silloin toreadori, härkä taistelija, ja tätä vaarallista ammattia hän harjoittaa harvinaisen taidokkaasti ja, täytyy sanoa, julmasti. Sanalla sanoen, tämä teurastus on inhottava näytelmä. Ei mikään ole tympäisempää kuin saladeron ympäristö; karmean aitauksen sisältä kuuluu löyhkäävien laumojen kyllästävässä ilmassa teurastajan raakoja huutoja, koirien hurjaa haukuntaa, kuolevien eläinten jatkuvaa ulinaa, samalla kun *urubut* ja *aurat*, Argentiinan tasangon korppikotkat, joita sadan kilometrin alalta on saapunut tuhansittain, koettavat kahmaista teurastajien käsistä uhrien vielä väriseviä sisälmyksiä. Mutta tällä hetkellä olivat saladerot hiljaisia, rauhallisia ja asumattomia. Näiden jättiläisteurastusten aika ei ollut vielä tullut.

Thalcave joudutti kulkua, sillä hän tahtoi vielä samana iltana ehtiä Independancen linnaan, ja ratsastajien kannustamina, Thaukan esimerkkiä seuraten kiitivät hevoset korkean ruohikon halki. Kohdattiin useita taloja, jotka oli varustettu ampuma-aukoilla ja ympäröity syvillä puolustuskaivannoilla; päärakennuksessa oli korkea parveke, jolta talon sotilaallisesti järjestäytyneet asukkaat voivat vaihtaa laukauksia tasangon rosvojen kanssa. Glenarvan olisi kenties täällä saanut haluamiaan tietoja, mutta varminta oli mennä Tandilin kylään. Ei siis pysähdetty. Kahlattiin Los Huesosjoen ja vähän kauempana Chapaleofun yli. Pian tallasivat hevoset Tandil-vuoriston ensimmäisiä ruohoisia rinteitä, ja tuntia myöhemmin näkyi kylä kapean laakson pohjalla, jota hallitsivat Independancen linnan ampuma-aukoilla varustetut muurit.

INDEPENDANCEN LINNA.

Tandil-vuoristo on noin kolmesataa metriä merenpintaa korkeammalla; se on alkuperäinen vuori, toisin sanoen vanhempi kuin mikään elimellinen ja vaihtoperäinen tuote siinä mielessä, että sen rakenne ja kokoomus ovat vähitellen muuttuneet maan sisäisen kuumuuden vaikutuksesta. Se on puoliympyrän muotoinen sarja ruohon peittämiä gneissikukkuloita. Tandilin piiri, joka on siitä saanut nimensä, käsittää Buenos Airesin maakunnan koko eteläosan ja rajoittuu rinteeseen, josta vedet virtaavat pohjoista kohti.

Tässä piirissä on noin neljätuhatta asukasta, ja sen pääpaikkana on Tandilin kylä vuoren pohjoisten huippujen juurella Independancen linnan suojassa; sillä on jokseenkin suotuisa sijaintipaikka Chapaleofun suurehkon joen varrella. Erikoinen ominaisuus, jonka Paganel varmaankin tiesi, oli se, että tässä kylässä asuu pääasiallisesti ranskalaisia baskeja ja italialaisia siirtolaisia. Juuri Ranska perustikin ensimmäiset muukalaissiirtolat tähän osaan La Platan alankoa. Vuonna 1828 rakennettiin ranskalaisen Parchappen toimesta Independancen linna suojelemaan maata intiaanien alituisia hyökkäyksiä vastaan. Häntä avusti tässä yrityksessä ensiluokkainen tiedemies, Alcide d'Orbigny, joka on parhaiten tuntenut, tutkinut ja kuvannut kaikki Etelä-Amerikan eteläiset alueet.

Tandilin kylä on verrattain tärkeä paikka. *Galereilla*, suurilla, härkien vetämällä ja tasangon teille hyvin soveltuvilla rattaila, sieltä pääsee kahdessatoista päivässä Buenos Airesiin, ja siitä johtuu varsin vilkas kauppa; kylä lähettää kaupunkiin estanciojensa karjaa, saladerojensa suolalihaa ja intiaaniteollisuuden erikoisia tuotteita, kuten pumpulikankaita, villakudoksia, nahanpunojien kysytyjä teoksia ja muuta sellaista. Paitsi muutamia varsin mukavia taloja on Tandilissa myös kouluja ja kirkkoja tämän ja tulevan elämän opetusta varten.

Kerrottuaan kaiken tämän Paganel lisäsi, että Tandilin kylästä epäilemättä saataisiin kaivatut tiedot; sitä paitsi linnassa on aina osasto kansallista sotaväkeä. Glenarvan vei siis hevoset jokseenkin asialliselta näyttävän *fondan* talliin; sen jälkeen Paganel, majuri, Robert ja hän lähtivät Thalraven saattamina Independancen linnaa kohti. Muutamassa minuutissa noustuaan erään vuoren harjalle he saapuivat ulkoportille, jota argentiinalainen vahtisotilas jokseenkin huolimattomasti vartioi. He pääsivät sisään vaivattomasti, mikä osoitti joko suurta huolettomuutta tai varmaa turvallisuutta.

Muutamia sotilaita oli parhaillaan harjoituksissa linnan ulkopihalla; mutta vanhin näistä sotilaista oli kahdenkymmenen, nuorin tuskin seitsenvuotias. Totta puhuen oli siinä tusina lapsia ja nuoria poikia, jotka suorittivat tehtävänsä aika hyvin. Heidän univormunaan oli nahkavyöllä vyötärölle sidottu juovikas paita; housuista, sukista tai skotlantilaisesta housuhameesta ei ollut puhettakaan, varsinkin kun lämmin ilmanala salli näin kevyen asun. Paganel sai heti hyvän käsityksen hallituksesta, joka ei tuhlanut varojaan turhuuteen. Jokaisella näistä nuorista pojista oli nallipyssy ja sapeli, jälkimmäinen liian pitkä ja pyssy liian raskas poikasille. Kaikilla oli päivettyneet kasvot ja sukulaisuudesta kertovat piirteet. Opettava korpraali, joka heitä komensi, oli myös toisten näköinen. Heidän täytyi olla ja he olivatkin kaksitoista veljestä, jotka tekivät temppeuja kolmannentoista johdolla.

Se ei kummastuttanut Paganelia; hän tunsi argentiinalaisen tilastonsa ja tiesi, että täällä lasten keskimäärä perhettä kohti on yli yhdeksän; mutta enemmän häntä hämmästytti nähdä näiden pikkusotilaiden harjoittelevan ranskalaiseen malliin ja suorittavan lataustemput täysin täsmällisesti kahdellatoista otteella. Lausuttiinpa korpraalin komentosanatkun usein maantieteilijän äidinkielellä.

— Sepä on omituista, hän sanoi.

Mutta Glenarvan ei ollut tullut Independancen linnaan katsomaan poikasten aseharjoitusta, vielä vähemmän keskustelemaan heidän kansallisuudestaan tai alkuperästään. Niinpä hän ei antanut Paganelille aikaa sen enempää kummastella, vaan pyysi häntä kysymään varusväen päällikköä. Paganel teki niin, ja yksi argentiinalaisista sotilaista lähti pientä, kasarmina käytettyä rakennusta kohti.

Hetken kuluttua saapui komentaja itse, viisikymmenvuotias, voimakas, sotilaallisen ryhdikäs, karkeaviiksinen mies, jolla oli ulkonevat poskipäät, harmahtavat hiukset ja käskävä katse, ainakin mikäli hänen lyhytvartisesta piipustaan tupruavan savun seasta saattoi huomata. Hänellä oli Paganelin mielestä hyvin samanlainen kävelytapa kuin vanhoilla aliupseereilla hänen kotimaassaan.

Thalraven kääntyi komentajan puoleen ja esitteli hänelle lordi Glenarvanin ja hänen seuralaisensa. Puhuessaan komentaja tarkasteli herkeämättä Paganelia kiusallisen itsepintaisesti. Tiedemies ei käsittänyt, mitä tämä sillä tarkoitti, ja aikoi juuri kysyä sitä, kun toinen arastelematta tarttui hänen käteensä ja lausui ilahtuneena maantieteilijän kielellä:

— Ranskalainen?

— Niin, ranskalainen! Paganel vastasi.

— Hauska tavata! Tervetuloa, tervetuloa! Minä olen myös ranskalainen, komentaja lausui pudistaen tiedemiehen kättä todellakin huolestuttavan voimakkaasti.

— Onko hän teidän ystäviänne? majuri kysyi Paganelilta.

— Tietenkin! tämä vastasi ylväästi. — Onhan minulla ystäviä kaikissa viidessä maanosassa.

Ja vapautettuaan vaivoin kätensä sitä puristavista elävistä pihdeistä hän aloitti kaikkien sääntöjen mukaisen keskustelun vahvan komentajan kanssa. Glenarvan olisi mielellään ottanut välillä esiin oman asiansa, mutta sotilas kertoi elämäntarinansa eikä olisi suvainnut keskeytystä. Saatiin tietää, että tämä kunnan mies oli lähtenyt Ranskasta kauan sitten. Äidinkieltään hän ei enää puhunut sujuvasti: tosin hän ei ollut unohtanut sanoja, mutta ei osannut sulavasti yhdistellä niitä. Hän puhui melkein kuin Ranskan siirtomaiden neekeri. Mutta näinkin saivat hänen vieraansa pian tietää, että Independancen linnan komentaja oli ranskalainen kersantti, entinen Parchappen alainen.

Hän ei ollut enää jättänyt linnaa sitten sen rakentamisen vuonna 1828, ja nyt hän oli sen päällikkö Argentiinan hallituksen suostumuksella. Hän oli viisikymmenvuotias ja kansallisuudeltaan baski; hänen nimensä oli Manuel Ipharaguerre. Hän ei siis ollut espanjalainen, vaikka läheltä piti. Vuotta jälkeen maahantulonsa oli kersantti Manuel hankkinut kansalaisoikeudet, astunut Argentiinan armeijan palvelukseen ja nainut kunnan intiaaninaisen, joka nyt imetti kuuden kuukauden vanhoja kaksosia. Poikia tietenkin, sillä kersantin elämäkumppani ei olisi katsonut sopivaksi antaa hänelle tyttöjä. Manuel ei tunnustanut muuta säätyä kuin sotilaan, ja hän toivoi ajan ja Jumalan avulla voivansa tarjota tasavallalle kokonaisen komppanian nuoria sotilaita.

— Tässä! hän sanoi. — Hyvä poika. Hyvä sotamies. José. Juan. Miquèle.
Pepe. Pepe seitsemän vuotta. Puree jo itse lovet patruunoihin!

Kuullessaan itseään kiitettävän Pepe löi pienet jalkansa yhteen ja teki kiväärillä kunniaa täysin moitteettomasti.

— Hän pääsee pitkälle, kersantti lisäsi. — Kerran eversti tai kenraali.

Kersantti Manuel oli niin innostunut, että hänen kanssaan ei olisi voinut väitellä sotilasammatin etevämmyydestä tai hänen sotaisten jälkeläistensä tulevaisuudesta. Hän oli onnellinen, ja kuten Goethe sanoo: — Mi huvitusta sulle toi, ei kuvitusta olla voi.

Koko tämä juttu kesti runsaan neljännestunnin Thalraven suureksi kummastukseksi. Intiaani ei voinut käsittää, että yhdestä kurkusta saattoi lähteä sellaista sanatulvaa. Kukaan ei keskeyttänyt komentajaa. Kun kumminkin jokainen kersantti, ranskalainenkin, kerran vaikenee, niin Manuelkin vaikeni vihdoinkin, pyydettyään vieraitaan tulemaan asuntoonsa. Nämä alistuivat esittäytymään rouva Ipharaguerrelle, joka heistä tuntui olevan "kunnan ihminen", mikäli tätä vanhan maailman sanaa voi käyttää intiaaniniaisesta puhuttaessa.

Kun kersantin mieliksi oli tehty kaikki, mitä hän tahtoi, hän kysyi vierailtaan, mikä hänelle tuotti heidän käyntinsä kunnian. Silloin, jos milloinkaan, se oli aika selittää. Paganel selvitti hänelle ranskaksi koko matkan pampan halki ja lopuksi tiedusteli, minkä vuoksi intiaanit olivat jättäneet maan.

— Ah...! eikö ketään! kersantti vastasi kohauttaen olkapäitään. — Tosiaankin...! Vai ei ketään...! Meikäläisten täytyy istua kädet ristissä ... ei ole mitään tekemistä!

— Mutta mikä siihen on syynä?

— Sota.

— Sotako?

— Niin. Sisällissota...

— Sisällissotako? toisti Paganel, joka huomaamattaan hoki kuin neekeri.

— Niin. Sota paraguaylaisten ja buenosairesilaisten välillä, kersantti vastasi.

— Entäs intiaanit?

— No, kaikki intiaanit pohjoisessa, kenraali Floresin selän takana.
Intiaanit rosvoja, ryöstävät.

— Entä heimopäälliköt?

— Päälliköt mukana.

— Mitä! Catrielko?

— Catriel.

— No Calfucura?

— Calfucura.

— Entä Janchetrutz?

— Janchetrutz samoin!

Tämä vastaus tulkittiin Thalcavelle, joka nyökäytti päätään hyväksyvästi. Thalcave joko ei tiennyt tai oli unohtanut, että raivosi sisällissota, joka myöhemmin johti Brasilian väliintuloon ja aiheutti suuret menetykset tasavallan molemmille puolueille. Intiaaneilla oli vain etua näistä keskinäisistä kamppailuista eivätkä he voineet jättää niin mainiota ryöstötilaisuutta käyttämättä. Kersantti ei todella erehtynytään selittäessään pampan autiuden syyksi Argentiinan pohjoismaakunnissa raivoavan sisällissodan.

Mutta tämä tapaus kumosi Glenarvanin suunnitelmat, jotka näin ollen menivät myttyyn. Jos näet Harry Grant oli heimopäälliköiden vankina, hänet oli viety heidän mukanaan pohjoisrajoille saakka. Mistä ja miten hänet voisi löytää sieltä? Oliko lähdettävä vaaralliselle ja jokseenkin hyödyttömälle etsintäretkelle pampan pohjoisrajalle asti? Se oli kohtalokas päätös, jota oli vakavasti harkittava.

Mutta kersantille voitiin tehdä vielä yksi tärkeä kysymys, ja se juolahti majurin mieleen, kun hänen ystävänsä katselivat toisiaan äänettöminä.

— Onko kersantti kuullut puhuttavan, että pampan heimopäälliköt pitivät joitakin eurooppalaisia vankeinaan?

Manuel mietti hetken kuin tarkistaen muistiansa.

— Kyllä, hän sanoi vihdoin.

— Ah! Glenarvan huudahti uuden toivon herätessä hänen mielessään.

Paganel, MacNabbs, Robert ja hän kokoontuivat kersantin ympärille.

— Puhukaa, puhukaa! he sanoivat katsellen häntä silmät hehkuen.

— Siitä on muutamia vuosia, Manuel vastasi, — niin ... niin on ... eurooppalaisia vankeja ... mutta en ole koskaan nähnyt...

— Muutamia vuosia, Glenarvan huomautti, — te erehdytte... Haaksirikon aikamäärä on tarkka... *Britannia* hukkuu kesäkuussa 1862... Siitä ei siis ole täyttä kahta vuotta.

— Oh, on enemmän, mylord.

— Mahdotonta! Paganel huudahti.

— On varmaan! Se oli Pepen syntymän aikana... Niitä oli kaksi miestä.

— Ei, kolme! Glenarvan sanoi.

— Kaksi, kersantti vastasi välittömästi.

— Kaksi! Glenarvan kummasteli. — Kaksi englantilaistako?

— Ei, kersantti vastasi. — Kuka puhuu englantilaisista? Ei ... yksi ranskalainen ja yksi italialainen.

— Yksi italialainenko, jonka pojuchit tappoivat? Paganel huudahti.

— Niin, ja minä kuulin jälkepäin ... ranskalainen pelastui.

— Pelastui! Robert huudahti henkeään pidättäen.

— Niin, pelastui intiaanien käsistä, Manuel vastasi.

Kaikki katsahtivat tiedemieheen, joka epätoivoisen näköisenä löi otsaansa.

— Ah, nyt ymmärrän! hän sanoi vihdoin. — Kaikki on selvää, kaikki selvenee!

— Mutta mistä on puhe? Glenarvan tiedusteli levottomana ja malttamattomana.

— Ystäväni, Paganel vastasi tarttuen Robertin käteen, - meidän on alistuttava suureen pettymykseen! Me olemme väärillä jäljillä! Asia ei koske lainkaan kapteenia, vaan erästä maanmiestäni, jonka toverin, Marco Vazellon, pojuchit todella tappoivat. Se ranskalainen joutui niiden julmien intiaanien mukana monta kertaa Coloradon rannoille saakka, mutta päästyään onnellisesti karkaamaan heidän käsistään hän palasi Ranskaan. Luullen olevamme Harry Grantin jäljillä olemmekin seuranneet nuoren Guinnardin jälkiä.[18]

Syvä hiljaisuus seurasi tätä selitystä. Erehdys oli ilmeinen. Kersantin antamat tiedot, vangin kansallisuus, hänen kumppaninsa murha, hänen karkaamisensa intiaanien käsistä, kaikki nämä seikat tekivät sen kouraantuntuvaksi.

Glenarvan katsoi Thalcavea hämmentyneenä. Silloin alkoi intiaani puhua:

— Ettekö koskaan ole kuullut puhuttavan kolmesta englantilaisesta vangista?

— En koskaan, Manuel vastasi. — Siitä olisi kyllä kuultu Tandilissa ... minä tietäisin sen... Ei, sellaista ei ole tapahtunut...

Tämän varman vastauksen jälkeen ei Glenarvanilla ollut mitään tekemistä Independancen linnassa. Hänen kumppaninsa ja hän lähtivät siis pois kiitettynään kersanttia ja puristettuaan hänen kättään.

Glenarvan oli masentunut tästä toiveidensa täydellisestä romahduksesta. Robert käveli hänen rinnallaan mitään puhumatta, silmät kosteina kyynelistä. Glenarvan ei löytänyt sanoja lohduttaakseen häntä. Paganel mutisi itsekseen käsillään elehtien. Majuri puristi huuliaan tiukasti yhteen. Mitä Thalcaveen tuli, hänen itserakkautensa intiaanina näytti saaneen kolauksen väärille jäljille eksymisestä. Mutta kukaan ei ajatellutkaan moittia häntä niin ymmärrettävästä erehdyksestä.

Palattiin fondaan.

Illallinen oli murheellinen. Tosin kukaan näistä uljaista ja uhrautuvista miehistä ei pahoitellut niin monia suotta nähtyjä vaivoja, turhaan kestätyjä vaaroja. Mutta kaikki katsoivat menestyksen toivon tällä hetkellä kokonaan hävinneen. Vai voisiko kapteeni Grant löytyä Tandil-vuoriston ja meren väliltä? Ei. Jos joku olisi joutunut intiaanien vangiksi Atlantin rannikolla, kersantti Manuel olisi epäilemättä saanut siitä tiedon. Senlaatuinen tapahtuma ei voi jäädä huomaamatta niiltä alkuasukkailta, jotka alituisesti käyvät kauppaa Tandilin ja Negro-virran suulla olevan Carmenin välillä. Ja Argentiinan tasangolla kulkevat tietävät kaiken, kaikki kerrotaan. Ei voinut tehdä mitään muuta kuin viipymättä lähteä *Duncanin* kanssa sovitulle kohtaamispaikalle Medanon niemen luo.

Tällä välin oli Paganel pyytänyt Glenarvanilta sitä asiakirjaa, joka oli vienyt heidän etsintänsä näin surkeasti harhaan. Hän luki sen uudelleen, voimatta salata suuttumustaan. Hän koetti keksiä uutta selitystä.

— Tämä asiakirjahan on kuitenkin täysin selvä, Glenarvan lausui. — Siitä selviää mitä ratkaisevimmalla tavalla kapteenin haaksirikko ja paikka, jossa hän joutui vangiksi!

Eipä selviäkään, ei! maantieteilijä väitti lyöden nyrkkinsä pöytään. — Ei, sata kertaa ei! Kun Harry Grant ei ole pampalla, niin hän ei ole Amerikassa. Mutta missä hän siis on, se täytyy löytyä tästä paperista, ja se löytyy siitä, ystäväni, tai minä en enää ole Jacques Paganel!

TULVA.

Independancen linnasta Atlantin valtamerelle on noin kahdensadanviidenkymmenen kilometrin matka. Ellei sattuisi odottamattomia viivytyksiä, mikä ei ollutkaan luultavaa, piti Glenarvanin neljän päivän päästä kohdata *Duncan*. Mutta hän ei voinut mukautua ajatukseen palata laivalle ilman kapteeni Grantia epäonnistuttuaan täysin surkeasti etsiskelyissään eikä niin ollen seuraavana päivänä tullut ajatelleeksikaan antaa lähtökäskyä. Niinpä jäi majurin asiaksi satuloida hevoset, hankkia muonaa ja määrätä kulkusuunta. Hänen johdollaan lähtikin retkikunta kello kahdeksan seuraavana aamuna laskeutumaan pitkin Tandil-vuoriston ruohoisia rinteitä.

Glenarvan nelisti eteenpäin sanaakaan sanomatta, Robert rinnallaan; hänen uljas ja toimielias luonteensa ei voinut tyynesti alistua tähän vastoinkäymiseen; hänen sydämensä jyskytti aivan haljetakseen ja hänen päätään särki. Vaikeuksien kannustamana käänteli Paganel pullosta löytyneiden paperien sanoja kaikin mahdollisin tavoin löytääkseen niistä jotakin uutta. Thalcave pysyi vaiti ja antoi Thaukan pitää huolta eteenpäin kulkemisesta. Aina luottavainen majuri oli tyyni ja varma kuin konsaan mies, joka ei anna vastoinkäymisten masentaa itseään. Tom Austin ja hänen molemmat matruusinsa olivat isäntänsä tavoin niin alakuloisia, että kun jänis loikkasi heidän eteensä kapealla polulla, katsahtivat taikauskoiset skotlantilaiset toisiaan.

— Huono enne, Wilson sanoi.

— Niin, Ylämailla, Mulrady vastasi.

— Mikä on huonoa siellä, ei ole parempaa täällä, Wilson huomautti miettiväisenä.

Puolenpäivän aikaan matkamiehet olivat jo jättäneet taakseen Tandil-vuoriston ja vaelsivat jälleen niitä kumpuilevia tasankoja, jotka ulottuvat mereen saakka. Joka askelella kostuttivat kirikkaat, korkeaan ruohikkoon katoavat joet tätä vehmasta seutua. Maa alkoi jälleen olla laakean tasaista, kuin valtameri aaltojen tyynnyttyä. Argentiinan pampan viimeiset vuoret oli sivuutettu, ja yksitoikkoinen, pitkä, vihreä matto levisi hevosten jalkojen eteen.

Tähän saakka oli sää ollut kaunis, mutta nyt alkoi taivas näyttää huolestuttavalta. Edellisten päivien helteen kehittämien ja tiheiksi pilviksi keräämien vesihöyryjen paljous uhkasi puhjeta rankkasateiksi. Atlantin läheisyys ja siellä puhaltava länsituuli teki ilmaston tällä seudulla erikoisen kosteaksi, mikä näkyi maaperän hedelmällisyytenä, rehevien laitumien runsaana ruohonkasvuna ja vihannan tummuutena. Mutta laajat pilvet eivät sataneet vielä tänä päivänä, ja kun hevoset olivat vaivattomasti kulkeneet seitsemättäkymmentä kilometriä, ne pysähtyivät illalla syvien *canadien*, luonnon muovaamien kaivantojen äyräälle, jotka olivat täynnä vettä. Mitään suojaa ei ollut, vaan poncho sai olla sekä telttana että peitteenä, ja kaikki nukkuivat taivaan alla, jonka uhkaukset kuitenkin onneksi jäivät toteuttamatta.

Seuraavana päivänä näkyi maanalaisten virtojen runsaus yhä selvemmin sitä mukaa kuin lakeus muuttui alavammaksi ja kosteus kihosi esiin maan joka huokosesta. Pian tien itäänpäin sulki suuret lammikot, joista muutamat jo olivat syviä, toiset taas vasta puhkeamassa esiin. Niin kauan kuin ei ollut puhe muusta kuin "laguuneista", selväreunaisista ja vesikasvittomista vedenkertymistä, hevoset selviytyivät niistä hienosti; mutta hankalampia olivat hetteiköt, *pentanot*, joita peitti pitkä ruoho ja joiden vaaroja ei voinut ennalta aavistaa.

Nämä rapakot olivat vieneet tuohon useamman kuin yhden elävän olennon, ja Robert, joka oli ratsastanut jonkin matkaa edelle, palasi nelistäen ja huusi:

— Herra Paganel! Herra Paganel! Sarvimetsä!

— Mitä? tiedemies vastasi. — Oletko löytänyt sarvimetsän?

— Olen, olen, ainakin metsikön.

— Sinä kuvittelet, poika, Paganel vastasi kohauttaen olkapäitään.

— Minä en kuvittele, Robert intti, — ja te saatte nähdä itse. Tämä on merkillinen maa. Täällä kylvetään sarvia, jotka kasvavat kuin ruispelto. Tahtoisinpa nähdä sen viljaa.

— Hän on tosissaan, majuri lausui.

— Niin olenkin, herra majuri, saatte kohta nähdä.

Robert ei ollut erehtynyt, ja pian oltiin suunnattoman lakeuden edessä, johon oli suorastaan istutettu sarvia ja joka ulottui niin kauas kuin silmä kantoi. Se oli todellakin metsä, matala ja tiheä, mutta kummallinen.

— No? Robert kysyi.

— Se on perin merkillistä, Paganel vastasi ja kääntyi kysyvästi intiaanin puoleen.

— Sarvet pistävät ylös maasta, Thalcave sanoi, — mutta härät ovat sen alla.

— Mitä! Paganel huudahti, — onko koko lauma uponnut tuohon mutaan?

— On, patagonialainen sanoi.

Suunnattoman suuri karjalauma oli todellakin kohdannut kuolemansa tämän kamaran alla, joka oli vajonnut sen juostessa yli; satamäärin härkiä oli kuollut vierä viereen, hyllyvän rimmen tukehduksina. Tällaista sattuu joskus Argentiinan alangoilla eikä ilmiö voinut olla tuntematon intiaanille, joka siitä sopivasti huomauttikin.

Niinpä kierrettiin tämä komea uhrialttari, joka olisi voinut tyydyttää antiikin jumalien ahneimmatkin vaatimukset, ja tunnin kuluttua oli sarvikenkä jäännyt jo yli kolmen kilometrin päähän.

Thalcave pani jonkin verran levottomana merkille nämä oudot ilmiöt, jotka eivät tuntuneet hänestä tavallisilta. Hän pysähtyi usein kohottautuen jalustinten varaan. Kookkaana miehenä hän ylettyi katsomaan kauas; mutta kun hän ei huomannut mitään, mikä olisi selittänyt tätä tilannetta, hän jatkoi taas pian keskeyttämäänsä matkaa. Pari kilometriä kuljettuaan hän pysähtyi jälleen, poikkesi sivuun reitiltä ja teki monen kilometrin kierroksen, milloin pohjoiseen, milloin etelään, eikä palattuaan joukon kärkeen sanonut, mitä hän pelkäsi tai toivoi. Tämä toistui monta kertaa, kiihotti Paganelin uteliaisuutta ja herätti levottomuutta Glenarvanissa, joka pyysi tiedemiestä kysymään intiaanilta syytä siihen, kuten Paganel kohta tekikin.

Thalcave vastasi hänelle ihmettelevänsä, miksi koko tasanko oli niin vetinen. Mikäli hän muisti ja niin kauan kuin hän oli toiminut oppaana, hän ei milloinkaan ollut nähnyt maaperän olevan näin kostea; sadeaikanakin tapasi Argentiinan alangoilla aina kuivia kohtia.

- Mutta mistä tämä lisääntyvä kosteus johtuu? Paganel kysyi.
- En tiedä, intiaani vastasi. — Jospa tietäisinkin...!
- Eivätkö vuorilta tulevat joet koskaan tulvi sateiden jälkeen?
- Kyllä joskus.
- No, ehkä niin on nytkin?
- Ehkä! Thalcave sanoi.

Paganelin täytyi tyytyä tähän puolinaiseen vastaukseen ja ilmoittaa Glenarvanille keskustelunsa tulos.

- Mitä Thalcave neuvoa tekemään? Glenarvan tiedusti.
- Mitä on tehtävä? Paganel kysyi patagonialaiselta.
- Ratsastettava ripeästi, intiaani vastasi.

Neuvo oli helpompi antaa kuin noudattaa, sillä hevoset väsyivät pian polkiessaan maata, joka vajosi kavioiden alla; maa aleni vähitellen, ja tätä lakeuden osaa saattoi pitää suurena altaana, johon kaikkialta virtaavat vedet pian kokoontuisivat. Oli siis tärkeätä päästä nopeasti tämän alangon poikki, jonka tulva heti muuttaisi järveksi.

Lisättiin vauhtia. Mutta ei siinä kyllin, että vettä jo purskui hevosten kavioiden alla; noin kello kahden aikaan aamulla aukenivat taivaan sulkuportit, ja trooppinen sade syöksyi ryöppynä avaraansa rotkoon. Ei liene milloinkaan ollut parempaa tilaisuutta tuoda ilmi filosofista maailmankatsomusta; ei ollut mitään mahdollisuutta väistää tätä vedenpaisumusta, ja niinpä oli parasta ottaa se vastaan tyynesti. Ponchot lirisivät vettä; hatut kastelivat niitä kuin katto, jonka rännit ovat tukkeutuneet; satulojen tupsut näyttivät olevan nestesäikeistä tehtyjä, ja ratsastajat, joiden päälle hevosten kaviot joka askelella pärskyttivät kuraa, kulkivat kahden ryöppyn, taivaasta ja maasta tulevan välissä.

Läpimärkinä, kohmettuneina ja väsymyksen näännyttämänä he vihdoinkin illansuussa tapasivat kurjan ranchon. Ainoastaan kaikkein vaatimattomin ihminen saattoi katsoa sitä nimelliseksikään suojaksi ja vain loven väsynyt matkamies siihen turvautua. Mutta Glenarvanilla ja hänen kumppaneillaan ei ollut valinnan varaa. He ryömivät siis tähän hyljättyyn hökkeliin, jota pampan köyhä intiaanikin olisi halveksinut. Vaivoin saatiin sytytetyksi kurja ruohotuli, josta lähti enemmän savua kuin lämpöä. Sade pieksi ankarasti ulkopuolta, ja mätä olkikatto valui vettä. Ettei tuli sammunut kahtakymmentä kertaa, se johtui vain siitä, että Mulrady ja Wilson yhtä usein estivät vettä valumasta sisään.

Niukka ja jokseenkin vaatimaton illallinen oli alakuloinen: ei ollut ruokahalua. Vain majuri söi lionnuttakin ruokaa jättämättä ainoatakaan suupalaa jäljelle; järkähtämätön MacNabbs kesti hyvin nämäkin vastukset. Mitä Paganeliin tuli, hän yritti ranskalaisena laskea leikkiä, mutta ilman menestystä.

- Minun vitsini ovat läpimärkiä, hän sanoi, — ne eivät syty.

Mutta kun näissä oloissa oli parasta panna maata, koetti kukin etsiä unesta hetkellistä unohdusta vaivoihinsa. Yö oli tympeä; ranchon paalut natisivat kuin murtumaisillaan; hökkeli huojui tuulenpuuskissa ja tuntui olevan lentämäisillään seuraavan viiman mukana; hevosparat huokailivat ulkopuolella avuttomina taivaan koko armottomuutta vastaan, vaikkei heidän isäntiensäkään ollut paljon parempi olla kurjassa kojussaan. Vihdoin kuitenkin uni pääsi voitolle. Robert sulki ensimmäisenä silmänsä antaen päänsä vaipua lordi Glenarvanin olkaa vasten, ja pian nukkuivat kaikki ranchossa Herran huomassa.

Ja Herra tuntuikin olevan hyvä suojelija, sillä yö kului enemmittä ikävyyksittä, kunnes yhä valvova Thauka herätti nukkujat hirnumalla ja kaapimalla kavieroillaan hökkelin seinää. Ellei Thalcave huomannut antaa lähtömerkkiä, Thauka teki sen, jos tarvittiin; sitä oli ennestään kiittäminen siksi paljosta, että nytkin toteltiin ja lähdettiin.

Sade oli hellittänyt, mutta tiivis maaperä ei ollut niellyt valunutta vettä. Lämpisemättömän saven yllä paisuivat lätäköt, suot ja lammet yli äyräidensä pettävän syvinä lammikkoina. Paganel tutki karttaansa ja päätteli hyvällä syyllä, että Grande- ja Vivarota-joet, joihin näiden lakeuksien vesi tavallisesti laskee, olivat yhtyneet monen kilometrin levyiseksi uomaksi.

Nyt oli pakko edetä niin nopeasti kuin suinkin, sillä kaikkien henki oli vaarassa. Mistä saisi turvapaikan, jos tulva nousisi? Niin pitkälti kuin silmä kantoi, ei näkynyt ainoatakaan kumpareta, ja tällä aavalla alangolla valtaisi vesi pian kaiken.

Hevosia kannustettiin siis nelistämään niin nopeasti kuin ne suinkin jaksoivat. Thauka pysyi edellä ja osoitti ansaitsevansa paremmin tarumaisen hepokalan nimen kuin eräät voimakaseväiset sammakkoeläimet, sillä se hyppi täällä kuin kovalla maaperällä ainakin.

Noin kello kymmenen aikaan aamulla osoitti Thauka merkkejä hurjasta kauhusta. Se kääntyi usein ympäri etelän äärettömiä lakeuksia kohti; hirnunta muuttui valittavaksi, ja sieraimet haistelivat kiihkeästi ilmaa. Se nousi takajaloilleen niin äkkiä, että hevosen hallitsevan Thalcavenkin oli vaikea pysyä satulassa. Suusta pursuava vaahto punertui kuolainten esiin repimästä verestä, eikä eläin kuitenkaan tyyntynyt. Sen isäntä tunsu, että jos se olisi ollut vapaana, se olisi paennut pohjoista kohti, minkä kavieroista ikinä olisi päässyt.

- Mikä Thaukan on? Paganel kysyi. — Ovatko Argentiinan vesillä niin ahnaat ilimadot purreet sitä?
- Ei, intiaani vastasi.
- Pelkääkö se sitten jotakin?
- Pelkää, se tuntee vaaran lähestyvän...
- Millaisen?
- En tiedä.

Joskaan silmin ei vielä voinut nähdä Thaukan aavistamaa vaaraa, niin korvin sen kuitenkin saattoi jo kuulla. Kumeaa kohinaa, kuin lähenevän nousuveden pauhua, kuului kaukaisuudesta. Tuuli puhalsi kosteina, vesipärskeistä märkinä puuskina; linnut lensivät ohi nuolennopeasti paeten jotakin outoa ilmiötä; ja hevoset, jotka kahlasivat vedessä melkein polviin saakka, tunsivat jo tulvan vuolteen. Pian kuului kauheaa mölinää, ulinaa, hirnuntaa, määkynää, kaikki etelästä käsin, ja hetken kuluttua nähtiin valtavia laumoja mitä erilaisimpia pelästyneitä eläimiä pakenevan huikeaa vauhtia, sikin sokin, kaatuen nurin ja taas nousten. Niiden nostattamassa vedenpärskeessä oli melkein mahdotonta nähdä, mitä eläimiä ne olivat. Sata suurinta valaskalaa ei olisi voinut pärskyttää meren aaltoja niin rajusti.

- *Anda! Anda!*[19] Thalcave huusi kaikuvalla äänellä.
- Mitä nyt? Paganel kysyi.
- Tulva! Thalcave vastasi kannustaen hevostaan ja kääntäen sen pohjoista kohti.
- Tulva! Paganel huusi, ja kaikki kääntyivät seuraamaan Thaukan jälkiä.

Olikin jo aika, sillä kahdeksan kilometrin päässä etelässä vyöryi tasangon yli korkea ja leveä hyökyaalto muuttaen kaikki mereksi. Korkea ruoho kaatui kuin viikatteen leikkaamana, virran tempaisemat mimoosat kelluivat veden pinnalla ja ajelehtivat sen mukana uivina saarina. Vesimassa purkautui paksuina, leveinä koskina vastustamattomalla voimalla. Ilmeisesti jossakin pampan suurten jokien padot olivat murtuneet ja kenties pohjoisesta Coloradon ja etelästä Negron vedet yhtyivät nyt yhteiseen uomaan.

Thalcaven ilmoittama tulva syöksyi eteenpäin nopeasti kuin kilpahevonen. Matkamiehet pakenivat sen alta kuin myrskytuulen ajama pilvi. Heidän katseensa etsivät turhaan suojapaikkaa. Taivas ja vesi yhtyivät horisontissa. Vaaran kannustamina kiitivät hevoset hurjaa neliä, ja ratsumiehet saattoivat töin tuskin pysyä satulassa. Glenarvan katsoi usein taakseen.

— Tulva saa meidät kiinni, hän ajatteli.

— *Anda! Anda!* Thalcave huuteli.

Ja hevosparkoja kannustettiin vielä enemmän. Kannusten repimistä kupeista vuoti lämmintä verta, joka jätti pitkiä punaisia viiruja veteen. Ne kompastelivat maaperän kuopissa, sotkeutuivat näkymättömiin ruohoihin ja kaatuilivat. Ne nostettiin pystyyn, kaatuivat taas, mutta nostettiin aina. Vesi kohosi tuntuvasti. Pitkät mainingit kertoivat lähenevästä hyökyaallosta, jonka vaahtoava harja kohisi enää tuskin kolmen kilometrin päässä. Neljännestunnin ajan kesti tätä hurjaa kamppailua ankarimman luonnonvoiman kanssa. Pakenevat eivät tienneet, kuinka kauan olivat kulkeneet, mutta vauhdista päätellen matkan täytyi olla melkoinen. Mutta sitten hevoset, jotka kahlasivat vedessä rinnuksia myöten, pääsivät vain äärimmäisen vaivalloisesti eteenpäin. Glenarvan, Paganel, Austin, kaikki luulivat olevansa hukassa ja tuomitut meren ulapalle jääneiden kauheaan kuolemaan. Hevoset alkoivat jo menettää jalansijan ja reilun metrin syvä vesi riittäisi hukuttamaan ne. On turhaa yrittääkään kuvata näiden tulvan keskelle joutuneen kahdeksan ihmisen ahdistavaa tuskaa. He tunsivat olevansa voimattomia taistelemaan ihmisvoimia väkevemmän luonnon mullistusta vastaan. Heidän pelastumisensa ei enää ollut heidän omassa vallassaan.

Viisi minuuttia myöhemmin olivat hevoset uimassa; tulva kuljetti niitä tavattomalla voimalla ja yhtä nopeasti kuin niiden nopein nelistys, joka vastasi ainakin kolmeakymmentä kilometriä tunnissa.

Pelastus näytti jo aivan mahdollomalta, kun äkkiä kuului majurin ääni.

— Puu, hän sanoi.

— Puuko? Glenarvan huudahti.

— Tuolla, tuolla! Thalcave vahvisti.

Ja hän viittasi sormellaan jättiläismäistä pähkinäpuuta kohti, joka hieman yli kilometrin päässä pohjoiseen kohosi yksinäisenä vedestä.

Hänen tovereitaan ei tarvinnut käskeä. Tuohon odottamatta ilmestyneeseen puuhun oli päästävä hinnalla millä hyvänsä. Hevoset eivät kai pääsisi sinne asti, mutta ihmiset saattaisivat pelastua. Virta vei heitä eteenpäin. Äkkiä Tom Austinin hevonen hirtahti käheästi ja katosi. Sen jalustimista irrottautunut isäntä alkoi uida vimmatusti.

— Tartu minun satulaani! Glenarvan huusi hänelle.

— Kiitos, teidän armonne, Tom Austin vastasi — käsivarret kestävät.

— Entä sinun hevosesi, Robert? Glenarvan kysyi kääntyen nuoren Grantin puoleen.

— Hyvin menee, mylord, se ui kuin kala!

— Huomio! majuri huusi kovalla äänellä.

Tuskin tämä sana oli kuulunut, kun suunnaton hyökyaalto jo saapui. Hirveä, toistakymmentä metriä korkea aalto syöksähti pakenevien päälle kauhistuttavalla kohinalla. Ihmiset ja eläimet peittyivät vaahtoryöppyyn. Monen miljoonan tonnin painoinen vesiryöppy kietoi heidät hurjiin aaltoihinsa. Kun sen harja oli mennyt ohi, nousivat ihmiset vedenpinnalle ja huomasivat yhdellä silmäyksellä vielä olevansa kaikki elävinä; mutta hevoset olivat ainoa katonneet lukuunottamatta Thaukaa, joka yhä kantoi isäntäänsä.

— Kestäkää! Kestäkää! huuteli Glenarvan, joka kannatti Paganelia toisella kädellään ja ui toisella.

— Kyllä tästä päästään, arvoisa tiedemies vastasi, — enkä ole suinkaan pahoillani...

Mistä hän ei ollut pahoillaan? Sitä ei koskaan saatu tietää, sillä miesparan oli pakko nielaista lauseensa loppu ja samalla aika kulaus mutaista vettä. Majuri ui tyynesti, säännöllisin vedoin, jotka olisivat olleet uimamaisterille kunniaksi. Matruusit molskivat kuin pyöriäiset omassa märässä elementissään. Robert oli tarttunut Thaukan harjaan ja antoi sen viedä itseään. Thauka halkoi vettä uhkean voimakkaasti ja ui vaistomaisesti suoraan puuta kohti, jonne virtakin vei.

Puu ei ollut enää kuin vain kolmenkymmenen metrin päässä. Hetken kuluttua oli koko joukko

saavuttanut sen. Onneksi, sillä ellei tätä turvapaikkaa olisi ollut, olisi kaikki toivo pelastumisesta mennyt ja edessä ollut menehtyminen aaltoihin.

Vesi nousi alimmille oksille saakka. Oli siis helppo kiivetä puuhun nostaen sinne Robertin, ja pian hän oli voimakkailla käsillään auttanut väsyneet uijat turvaan. Mutta Thauka etääntyi nopeasti virran viemänä. Se käänsi älykästä päätään isäntäänsä kohti ja pudistaen pitkää harjaansa kutsui häntä hirnumalla.

— Annatko sen mennä? Paganel sanoi Thalcavelle.

— Minäkö! intiaani huudahti.

Ja sukeltaen ryöppyävään veteen hän kohosi jälleen pinnalle viidentoista metrin päässä. Hetken kuluttua oli hänen kätensä Thaukan kaulalla, ja hevonen ja sen isäntä häipyivät yhdessä pohjoisessa kohoavaan usvaan.

ELETÄÄN LINTUJEN LAILLA.

Puu, jossa Glenarvan kumppaneineen sai turvapaikan, muistutti pähkinäpuuta. Sillä oli yhtä kiiltävät lehdet ja pyöreä muoto. Todellisuudessa se oli *ombu*, jonka joskus yksinäisenä tapaa Argentiinan tasangoilla. Tätä vankkaa ja väärärunkoista puuta eivät pidä maassa kiinni ainoastaan sen paksut juuret, vaan myös voimakkaat vesat, jotka sitovat sen maahan mitä tukevimmin. Niinpä se olikin kestänyt tulvan hyökkäyksen.

Tämä ombu oli noin kolmenkymmenen metrin korkuinen, ja sen lehvistön varjo peitti noin sadan metrin alan. Koko tämä latvus oli kolmen suuren haaran varassa, jotka levisivät kolmelle taholle kahden metrin paksuisen rungon yläpäässä. Kaksi näistä haaroista kohosi melkein pystysuoraan kantaen valtavaa lehvistöä oksilla, jotka kulkivat ristiin rastiin ja ikään kuin korintekijän punomina muodostivat läpäisemättömän katoksen. Kolmas haara sitä vastoin työntyi melkein vaakasuorana ryöppyävän veden ylle; sen alimmat lehdet koskettivat jo vettä; se oli kuin tästä meren ympäröimästä vihreästä saaresta ulkoneva niemeke. Tilaa ei tämän jättiläispuun suojassa puuttunut; lehvistö, joka kasvoi oksien ulkokehässä, jätti väliinsä suuria avopaikkoja, todellisia aukeita, runsaasti ilmaa ja vilpoisuutta kaikkialle. Kun näki tämän rungon haarojen kohottavan lukemattomia oksiaan miltei pilviin saakka, samalla kun loiskasviköynnökset yhdistivät niitä toisiinsa ja auringonsäteen välhtelivät lehtien lomissa, olisi tosiaan voinut sanoa, eitä tämän ombun runko kantoi yksinään kokonaista metsää.

Pakolaisten saapuessa lehahti suuri joukko lintuja ylemmäs oksistoon pannen kirkuvan vastalauseen paikan häikäilemättömästä anastuksesta. Näitä lintuja, jotka nekin olivat etsineet suojaa tässä yksinäisessä ombussa, oli siellä sadoittain, rastaita, kottaraisia, isaca-lintuja, hilgueroja ja varsinkin picafloreja, kiiltävänvärisiä, karpäsen näköisiä lintuja; ja kun ne lensivät pois, oli kuin tuulenpuuska olisi riipinyt puusta kaikki sen kukat.

Tällainen oli Glenarvanin pienen joukon saama turvapaikka. Melkein heti puuhun päästyään kiiruhtivat nuori Grant ja notkea Wilson kiipeämään ylimmille oksille, kunnes heidän päänsä pistivät esiin vihreästä latvasta. Tältä korkealta paikalta aukeni laaja näköala. Tulvan muodostama valtameri ympäröi heitä joka puolella, eikä silmä, niin kauas kuin kantoikin, voinut nähdä sen reunaa. Ei yhtään puuta kohonnut veden peittäämästä tasangosta; ombu seisoi yksinään keskellä tulvaa ja huojui sen kynsissä. Kaukana etelästä pohjoiseen päin ajelehti rajun virran viemänä juurineen irtautuneita runkoja, katkenneita oksia, jostakin luhistuneesta ranchosta temmattuja olkikattoja, veden irrottamia estancioiden kattohirsiä, hukkuneiden eläinten raatoja, verisiä vuotia ja erään huojahtelevan puun varassa kokonainen perhe ulvovia jaguaareja, jotka olivat kynsineen tarrautuneet kiinni heiveröiseen lauttaansa. Vielä kauempana kiinnitti Wilsonin huomiota jo melkein näkymätön musta piste. Se oli Thalcave ja hänen uskollinen Thaukansa, jotka hävisivät näkymättömiin.

— Thalcave! Thalcave-ystävä! Robert huusi ojentaen kättään uljasta patagonialaista kohti.

— Hän pelastautuu kyllä, Robert-herra, Wilson vastasi; — mutta mennään nyt takaisin toisten luo.

Hetkistä myöhemmin olivat Robert Grant ja matruusi laskeutuneet alas oksien kolme kerrosta ja saapuneet rungon päähän. Glenarvan, Paganel, majuri, Austin ja Mulrady istuivat, kuka missäkin asennossa, kukin luontaisen taipumuksensa mukaan. Wilson teki selkoa käynnistä ombun latvassa, ja kaikki olivat Thalcaven kohtalosta samaa mieltä kuin hän. Epätietoisia oltiin vain siitä kysymyksestä,

pelastaisiko Thalcave Thaukan vai Thauka Thalcaven. Ombuun kavunneiden asema oli kieltämättä paljon huolestuttavampi. Puu nähtävästi tosin kestäisi tulvan rynnistyksen, mutta vesi saattoi kohota sen ylemmille oksille saakka, sillä maaperän aleneminen muodosti syvän altaan tähän osaan tasankoa. Glenarvanin ensimmäisenä huolena oli veistää merkkejä puun kuoreen voidakseen niiden avulla seurata veden korkeuden muutoksia. Vedenpaisumus, joka nyt oli tasaantunut, näytti saavuttaneen ylärajansa. Jo se oli rauhoittavaa.

— Ja mitä nyt teemme? Glenarvan kysyi.

— Pesämme tietenkin, Paganel vastasi hilpeästi.

— Pesämme! Robert huudahti.

— Tietenkin, poikaseni, ja elämme lintujen lailla, kun emme voi elää kalojen elämää.

— Hyvä, Glenarvan sanoi. — mutta kuka antaa meille jotakin nokkaan?

— Minä, majuri vastasi.

Kaikkien katseet kääntyivät MacNabbsin puoleen; majuri istui mukavasti kahden joustavan oksan muodostamassa luontaisessa nojatuolissa ja ojensi toisella kädellään märkiä, mutta pulleita nassakoitaan.

— Ah, MacNabbs, Glenarvan huudahti, — tuo on niin teidän kaltaistanne! Te ajattelette kaikkea sellaisissakin oloissa, joissa jo on lupa unohtaa kaikki.

— Ei kai sitä koetettu olla hukkumatta vain saadaksemme kuolla nälkään, majuri vastasi.

— Minä olisin sitä kyllä ajatellut, Paganel lausui mieltäväisesti, — mutta minä olen kovin hajamielinen.

— Mitäs nuo nassakat sisältävät? Tom Austin kysyi.

— Muonaa seitsemälle hengelle kahdeksi päiväksi,

MacNabbs vastasi.

— Hyvä, Glenarvan lausui, — toivottavasti tulva on laskenut riittävästi kahdenkymmenen neljän tunnin kuluttua.

— Tai me keksimme jonkin keinon päästä kuivalle maalle,

Paganel arveli.

— Niinpä on ensimmäinen velvollisuutemme ruokailla, Glenarvan sanoi.

— Mutta sitä ennen kuivaamme itsemme, majuri huomautti.

— Mutta mistä saamme tulta? Wilson kysyi.

— Sitä täytyy tehdä, Paganel vastasi.

— Mihin?

— Tuohon rungon päähän, esimerkiksi!

— Mistä?

— Kuivista oksista, joita saamme puusta.

— Mutta millä ne sytytetään? Glenarvan kysyi. — Meidän taulamme on kuin märkä sieni.

— Sitä ei tarvita! Paganel vastasi. — Vähän kuivaa sammalta, yksi auringonsäde, kaukoputkeni linssi, ja te saatte nähdä minun lämmittelevän tulella. Kuka menee hakemaan puita metsästä?

— Minä, Robert huusi.

Ja ystävänsä Wilsonin seuraamana hän katosi kuin nuori kissa puun pimentoihin. Heidän poissaollessaan Paganel löysi riittävästi kuivaa sammalta; hän käytti hyväkseen auringonsädettä, mikä olikin helppoa, sillä aurinko paistoi parhaillaan hehkuvan kuumasti; sitten hän helposti sytytti linssinsä avulla sammalet, jotka oli pantu kosteiden lehtien päälle ombun kolmen suuren haaran juurelle. Siinä oli luonnollinen lieden paikka, jossa ei ollut mitään tulipalon vaaraa. Pian Wilson ja Robert palasivat mukanaan kantamus kuivia oksia, jotka pantiin sammalten päälle. Saadakseen aikaan vetoa Paganel

istuutui lieden yläpuolelle, pitkät sääret ristissä arabialaiseen tapaan; sitten kumartuen ja suoristuen nopeassa tahdissa hän sai ponchonsa avulla syntymään voimakkaan vedon. Puut syttyivät, ja pian loimusi melko hyvä roihu tästä tilapäisestä nuotiosta. Jokainen kuivasi itseään mielensä mukaan, puuhun ripustettujen ponchojen hulmutessa tuulen kuivattavina; sitten syötiin varovasti annostettu ateria, sillä täytyi ajatella huomistakin päivää; tulva laskisi ehkä hitaammin kuin Glenarvan toivoi, ja muonaa oli vähän. Ombu ei kantanut minkäänlaista hedelmää, mutta onneksi se saattoi tarjota huomattavan määrän tuoreita munia, sen oksilla kun oli lukuisia linnunpesiä, lukuunottamatta satunnaisesti vierailevia lintuja.

Tätä lisäravintoa ei suinkaan saanut halveksia.

Mutta ensi sijassa oli nyt ryhdyttävä järjestämään asuntoa mukavaksi siltä varalta, että olo tulisi pitkäaikaiseksi.

— Kun keittiö ja ruokasali ovat kellarikerroksessa, Paganel sanoi, — niin me nukumme ensimmäisessä kerroksessa; talo on laaja, vuokra ei ole kallis, eikä meidän siis tarvitse nirsoilla. Ylhäällä näen luonnollisia lehtimajoja, joissa hyvin kiinnisidottuina nukumme kuin maailman parhaissa vuoteissa. Meillä ei ole mitään pelättävää, voimmehan muuten pitää vahtia ja meitä on kyllin monta torjuaksemme intiaanien laivastot tai eläinten hyökkäykset.

— Meiltä ei puutu kuin aseita, Tom Austin sanoi.

— Minulla on revolverini, Glenarvan sanoi.

— Ja minulla omani, Robert vastasi.

— Mitä niistä, Tom Austin huomautti, — ellei herra Paganel keksi keinoa ruudin valmistamiseen?

— Se on tarpeetonta, MacNabbs lausui näyttäen moitteettomassa kunnossa olevaa ruutisarvea.

— Mistä te sen olette saanut, majuri? Paganel kysyi.

— Thalcavelta. Hän arveli sen saattavan olla meille hyödyksi ja jätti sen minulle ennen lähtöään Thaukan avuksi.

— Jalomielinen ja uljas intiaani! Glenarvan huudahti.

— Niin on, Tom Austin vastasi. — Jos kaikki patagonialaiset ovat samanlaisia, niin onnittelen Patagoniaa.

— Pyydän, ettei unohdeta hevosta! Paganel sanoi. — Se on osa patagonialaista, ja yhdessä me heidät jälleen tapaamme.

— Kuinka kaukana olemme Atlantin rannikolta? majuri kysyi.

— Noin kuudenkymmenen kilometrin päässä, Paganel vastasi. — Ja nyt, ystäväni, koska meillä kaikilla on toimintavapaus, pyydän saada jättää teidät; minä menen etsimään ylhäältä tähytyspaikkaa ja ottamaan kaukoputkeni avulla selkoa tämän maailman tapahtumista.

Tiedemiehen annettiin tehdä kuten hän halusi, ja hyvin nopeasti hän kapusikin oksalta oksalle ja katosi paksun lehtiverhon suojaan. Hänen kumppaninsa alkoivat katsella makuupaikkoja ja rakennella vuoteitaan. Se ei ollut vaikeaa eikä aikaa vievää. Ei ollut lakanoita levitettävänä eikä huonekaluja siirreltävänä, ja pian palasi kukin paikalleen nuotion ääreen. Puheltiin, mutta ei enää hetken tilanteesta, johon täytyi kärsivällisesti alistua. Palattiin loppumattomaan keskusteluaineeseen kapteeni Grantista. Kun vesi laskisi, olisivat matkamiehet kolmen päivän kuluttua *Duncanin* kannella. Mutta Harry Grantia ja hänen kahta matruusiaan, onnettomia haaksirikkoisia, ei olisi heidän mukanaan. Tämän epäonnistumisen, tämän hyödyttömän Amerikan halki samoamisen jälkeen näytti että viimeinenkin toivo heidän löytämisestään oli auttamattomasti mennyt. Mistä päin enää etsiä? Kuinka suuri olisikaan lady Helenan ja Mary Grantin suru heidän kuullessaan, että tulevaisuus ei suonut heille enää mitään toiveita.

— Sisko-parka! Robert sanoi. — Meiltä on kaikki lopussa!

Ensimmäistä kertaa Glenarvanin oli mahdotonta keksiä ainoatakaan lohdutuksen sanaa. Mitä toiveita hän saattoi antaa pojalle? Eikö hän ollut tarkoin seurannut asiakirjan vihjeitä?

— Eikä tämä 37. leveysaste kuitenkaan ole vain tyhjä numero. Ei ole olettamus, tulkinta, arvaus, että se koskee Harry Grantin haaksirikkoa tai vankeutta! Me olemme sen omin silmin lukeneet!

— Se on kaikki totta, teidän armonne, Tom Austin vastasi, — mutta etsiskelymme eivät ole

onnistuneet.

— Se on sekä kiusallista että masentavaa, Glenarvan huudahti.

— Kiusallista, olkoon, MacNabbs huomautti tyynellä tavallaan, — mutta ei masentavaa. Juuri sen vuoksi, että meille on annettu kiistämätön numero, täytyy meidän suorittaa etsiskelymme loppuun saakka.

— Mitä te tarkoittatte? Glenarvan kysyi. — Mitä teidän mielestänne vielä voisi olla tehtävää?

— Perin yksinkertainen ja looginen asia, rakas Edward. Kääntäkäämme keula itää kohti, kun olemme *Duncanin* kannella, ja seuratkäämme tätä 37. leveysastetta, jos tarvitaan, vaikka lähtökohtaamme saakka.

— Luuletteko sitten, MacNabbs, etten minä ole sitä ajatellut? Glenarvan vastasi. — Olen kyllä, sata kertaa! Mutta mitä onnistumisen mahdollisuutta meillä on? Eikö Amerikan manterelta poistuminen ole loittonemista siltä paikalta, jonka Harry Grant itse on ilmoittanut, tästä Patagoniasta, joka niin selkeästi on asiakirjassa mainittu?

— Aiotteko siis uudelleen aloittaa etsiskelyenne pampalla, majuri kysyi. — vaikka olette saanut varmuuden, että *Britannian* haaksirikko ei ole tapahtunut täällä, ei Tyynen valtameren eikä Atlantin rannikolla?

Glenarvan ei vastannut.

— Ja niin heikko kuin toivo Harry Grantin löytämisestä seuraamalla hänen ilmoittamaansa leveysastetta onkin, eikö meidän pidä sitä kuitenkin yrittää?

— Minä en kiellä ... Glenarvan vastasi.

— Entä te, ystäväni, majuri lisäsi kääntyen merimiesten puoleen, — ettekö ole samaa mieltä kuin minäkin?

— Täydellisesti, vastasi Tom Austin, jota Mulrady ja Wilson säestivät päätä nyökyttäen.

— Kuulkaa minua, ystäväni, Glenarvan lausui hetken harkittuaan, — ja kuule sinäkin, Robert, sillä tämä on tärkeä asia. Minä teen kaiken voitavani kapteeni Grantin löytämiseksi, minä olen siihen ryhtynyt, ja minä uhraan siihen koko elämäni, jos tarvitaan. Koko Skotlanti yhtyisi minuun pelastaakseen tämän uljaan miehen, joka on uhrautunut sen hyväksi. Minäkin ajattelen, että olkoon toive kuinka heikko tahansa, meidän on tehtävä matka maapallon ympäri pitkin tätä 37. leveysastetta, ja minä teen sen. Mutta nyt ratkaistava kysymys ei ole tämä. Se on paljon tärkeämpi ja kuuluu näin: Onko meidän nyt lopullisesti luovuttava etsiskelyistä Amerikan mantereella?

Tämä täsmällisesti esitetty kysymys jäi vastausta vaille. Kukaan ei uskaltanut sanoa siihen mitään.

— No, Glenarvan toisti, kääntyen erikseen majurin puoleen.

— Rakas Edward, MacNabbs vastasi, — siihen on kovin vastuunalaista vastata oikopäätä. Se vaatii harkintaa. Ennen kaikkea haluan tietää, mitä seutuja 37. eteläinen leveysaste koskettaa.

— Senhän tietää Paganel, Glenarvan lausui.

— Kysykäämme siis häneltä, majuri sanoi.

Ombun tiheän lehvistön lomitse ei näkynyt tiedemiestä.

Täytyi siis huutaa häntä.

— Paganel! Paganel! Glenarvan huusi.

— Täällä, vastasi ääni, joka tuntui tulevan taivaasta.

— Missä te olette?

— Tornissani.

— Mitä te siellä teette?

— Tutkin laajaa näköpiiriä.

— Voitteko tulla hetkeksi alas?

— Tarvitaanko minua?

— Tarvitaan.

— Mitä varten?

— Saadaksemme tietää, mitä maita 37. leveysaste koskettaa.

— Mikäs on sen helpompaa! Paganel vastasi. — Sitä varten minun ei tarvitse vaivautua alas.

— Sanokaa siis!

— No. Amerikan jätettyään kulkee eteläinen 37. leveysaste poikki Atlantin valtameren.

— Hyvä.

— Se koskettaa Tristan da Cunhan saaria.

— Jaha.

— Menee kaksi astetta Hyväntoivonniemen eteläpuolitse.

— Sitten.

— Menee Intian valtameren poikki.

— Sen jälkeen?

— Hipaisee St. Pierre-saarta Amsterdamin saaristossa.

— Entä sitten?

— Leikkaa Australiaa Viktorian maakunnan kohdalla.

— Jatkakaa!

— Lähtiessään Australiasta...

Tätä lausetta ei jatkunut. Epäröikö maantieteilijä? Eikö tiedemies tiennyt? Kyllä; mutta kauhea kirkaisu, hirveä huudahdus kuului ombun yläkerrasta. Glenarvan ja hänen kumppaninsa katsahivat kalveten toisiinsa. Oliko tapahtunut uusi onnettomuus? Oliko Paganel-parka pudonnut? Wilson ja Mulrady riensivät jo hänen avukseen, kun pitkä hahmo lipui alas. Paganel syöksyi oksalta oksalle. Hänen kätensä eivät ehtineet tarttua mihinkään. Oliko hän hengissä? Oliko hän kuollut? Ei tiedetty, ja hän oli juuri putoamassa kuohuvaan veteen, kun majuri voimakkaalla otteella keskeytti hänen matkansa.

— Paljon kiitoksia, MacNabbs, Paganel huudahti.

— Mitä? Mikä teidän on? majuri kysyi. — Mikä teille tuli? Taasko niitä ikuisia hajamielisyiden puuskia?

— Niin, niin! Paganel vastasi liikutuksesta käheällä äänellä. — Niin, hajamielisyys ... ja tavaton tällä kertaa!

— Mikä?

— Me olemme erehtyneet! Me erehdymme vielä! Me erehdymme aina!

— Selittäkää!

— Glenarvan, majuri, Robert, Paganel huudahti, — kuunnelkaa minua kaikki: me etsimme kapteeni Grantia sieltä, missä hän ei ole!

— Mitä te sanotte? Glenarvan huudahti.

— Eikä ainoastaan sieltä, missä hän ei ole, Paganel lisäsi, — mutta missä hän ei ole edes ollutkaan!

JATKETAAN LINTUJEN ELÄMÄÄ.

Nämä odottamattomat sanat otettiin vastaan perin hämmästyneinä. Mitä maantieteilijä tahtoi sanoa? Oliko hän menettänyt järkensä? Hän puhui kuitenkin niin vakuuttavasti, että kaikkein katseet kääntyivät Glenarvaniin. Tämä Paganelin väite oli suoranainen vastaus hänen esittämäänsä kysymykseen. Mutta Glenarvan tyytyi tekemään kieltävän eleen, joka ei puoltanut tiedemiestä.

Mutta Paganel hillitsi mielensä ja alkoi puhua.

— Niin, hän sanoi vakaumuksellisella äänellä, — me olemme erehtyneet etsiskelyssämme ja lukeneet asiakirjasta sellaista, mitä siinä ei ole!

— Selittäkää lähemmin, Paganel, majuri sanoi tyyneesti.

— Se on hyvin yksinkertaista, majuri. Samoin kuin te olin minäkin erehtynyt, samoin kuin te olin minä väärän tulkinnan eksyttämä, kunnes hetki sitten, tuolta puun latvasta vastatessani kysymyksiinne ja pysähtyen sanaan Australia, salama välähti pääni läpi ja valaisi sen.

— Mitä? Glenarvan huudahti. — väitättekö te, että Harry Grant...?

— Minä väitän, Paganel vastasi, — että sana *austral*, joka on asiakirjassa, ei ole täydellinen sana, merkiten *eteläistä*, kuten me tähän sakka olemme uskoneet, vaan on osa sanasta *Australie*.

— Sepä olisi omituista, majuri sanoi.

— Omituista! Glenarvan toisti kohauttaen olkapäitään. — Se on yksinkertaisesti mahdotonta!

— Mahdotonta! Paganel sanoi. — Sitä sanaa me emme käytä Ranskassa.

— Kuinka? Glenarvan lisäsi mitä syvintä uskomattomuutta osoittavalla äänellä, — uskallatteko te, asiakirja kädessänne, väittää, että *Britannian* haaksirikko on tapahtunut Australian rannikolla?

— Minä olen siitä varma! Paganel vastasi.

— Totisesti, Paganel, Glenarvan sanoi, — tuo väite hämmästyttää minua suuresti Maantieteellisen seuran sihteerin suusta kuultuna.

— Mistä syystä? kysyi Paganel, jota oli osunut arkaan kohtaan.

— Siitä, että jos te oletatte sanan *Australie*, niin oletatte samalla, että Australiassa on intiaaneja, mitä tähän saakka ei ole koskaan kuultu.

Paganel ei laisinkaan hämmentynyt tästä huomautuksesta. Epäilemättä hän sitä odottikin; sillä hän hymyili.

— Rakas Glenarvan, hän sanoi, — älkää riemuitko etukäteen; minä lyön teidät lyttyyn, kuten Ranskassa sanotaan, eikä englantilaista ole vielä milloinkaan voitettu niin perinpohjaisesti. Se on kosto Crecyn ja Azincourtin tappioista!

— Minä en pyydä parempaa. Lyökää, Paganel!

— Kuulkaa siis. Asiakirjan tekstissä ei puhuta enempää intiaaneista kuin Patagoniastakaan! Sanantynkä *indi* ... ei merkitse *indiens* — intiaaneja — vaan *indigenes* — alkuasukkaita. No, myönnättekö, että niitä on Australiassa?

Täytyy tunnustaa, että Glenarvan tällä hetkellä katsoi kiinteästi Paganeliin.

— Hyvä, Paganel! majuri lausui.

— Hyväksyttekö minun tulkintani, rakas lordi?

— Hyväksyn, Glenarvan vastasi, — jos todistatte minulle, että sanantynkä *gonie* ei tarkoita patagonialaisten maata!

— Ei, varmasti ei! Paganel huudahti. — Siinä ei ole puhetta Patagoniasta! Lukekaa se miten tahansa, paitsi niin!

— Mutta kuinka?

— *Cosmogonie, theogonie, agonie* — kosmogonia, teogonia, agonia, siis kuolinkamppailu...

— Kuolinkamppailu! majuri sanoi.

— Se on minusta yhdentekevä, Paganel vastasi, — sana on toisarvoinen. Minä en edes rupea harkitsemaan, mitä se voi merkitä. Pääasia on että *austral* merkitsee Australiaa, ja täytyi olla sokeasti piintynyt väärään tulkintaan, kun ei heti alussa huomattu näin ilmeistä selitystä. Jos minä olisin löytänyt tämän asiakirjan ja ellei teidän tulkintanne olisi eksyttänyt ajatusjuoksuani, niin en olisi ikinä käsittänyt sitä toisin!

Tällä kertaa Paganelin sanoja tervehdittiin hurraahuudoin, onnitteluin, ylistelyin. Austin, matruusit, majuri ja varsinkin Robert kiittelivät kunnianarvoisaa tiedemiestä onnellisina uudelleen heränneestä toivosta. Glenarvan, joka alkoi vähitellen ymmärtää, oli, kuten hän sanoi, melkein valmis antautumaan.

— Yksi viimeinen huomautus vielä, rakas Paganel, ja minä kumarran teidän nerokkuudellenne.

— Puhukaa, Glenarvan.

— Kuinka te sovitatte keskenään yhteen näin tulkitut sanat, ja kuinka asiakirja kuuluu teidän lukemananne?

— Mikään ei ole helpompaa. Tässä on asiakirja, Paganel sanoi, näyttäen kallisarvoista paperia, jota hän niin tunnollisesti oli jo muutamia päiviä tutkinut.

Tuli syvä hiljaisuus, kun maantieteilijä, ajatuksiaan kooten valmistautui vastaamaan. Hän seurasi sormellaan asiakirjan katkelmallisia rivejä ja luki sitten varmallalla äänellä, erinäisiä sanoja korostaen:

— *Kesäkuun 7. päivänä 1862 on fregatti Britannia Glasgowista uponnut...* Olettakaamme, kuinka vain tahdotte ... kahden päivän, kolmen päivän tai pitkällisen kamppailun jälkeen ... sillä ei ole väliä, se on ihan toisarvoista ... Australian rannikolla. Maihin pyrkien kaksi matruusia ja kapteeni Grant koettavat päästä tai ovat päässeet mantereelle, missä he joutuvat tai ovat joutuneet julmien alkuasukkaiden vangiksi. He ovat heittäneet tämän asiakirjan ... ja niin edespäin. Onko se selvää?

— Se on selvää, Glenarvan vastasi, — jos Australiaa sopii nimittää mantereeksi, vaikka se on ainoastaan saari.

— Rauhoittukaa, rakas Glenarvan, parhaat maantieteilijät nimittävät yksimielisesti tätä saarta Australian mantereeksi.

— Silloin on minulla vain yksi asia sanottavana, ystäväni, Glenarvan huudahti. — Australiaan! Ja taivas meitä auttakoon!

— Australiaan, toistivat hänen kumppaninsa yksimielisesti.

— Tiedättekö, Paganel, Glenarvan lisäsi, — että teidän tulonne *Duncanisiin* on kaitselmuksen työtä?

— No niin, Paganel vastasi. — Olettakaamme, että minä olen kaitselmuksen lähettiläs, mutta älkäämme puhuko siitä enempää.

Näin päättyi tämä keskustelu, josta tulevaisuudessa oli niin suuret seuraukset. Se muutti kokonaan matkamiesten mielialan. He löysivät jälleen langan tässä labyrintissa, jossa jo luulivat ainiaaksi eksyneensä. Uusi toivo nousi murskaantuneista raunioista. He saattoivat epäröimättä jättää taakseen Amerikan mantereen, ja kaikki heidän ajatuksensa lensivät jo Australiaa kohti. Noustessaan *Duncanin* kannelle matkamiehet eivät toisi sen kannelle toivottomuutta, eikä lady Helenan ja Mary Grantin tarvitsisi itkeä kapteeni Grantin toivotonta menettämistä! Niinpä matkalaiset unohtivat vaarallisen asemansa iloitakseen, eikä heillä ollut kuin yksi huoli, se, etteivät voineet lähteä matkaan viipymättä.

Kello oli nyt neljä iltapäivällä. Päätettiin syödä kello kuusi. Paganel halusi pitää tänä onnenpäivänä loistavat juhlat. Mutta kun ruokatavarat olivat niukat, hän ehdotti Robertille, että he lähtisivät metsästämään "läheiseen metsään." Robert taputti käsiään tälle mainiolle ajatukselle. Otettiin Thalraven ruutisarvi, puhdistettiin revolverit, ladattiin ne pienillä hauleilla ja lähdettiin.

— Älkää menkö kauas, majuri lausui vakavasti molemmille metsästäjille.

Heidän lähdettyään Glenarvan ja MacNabbs menivät tutkimaan puuhun tekemiään merkkejä, kun Wilson ja Mulrady puolestaan syyttivät jälleen nuotion hiilet.

Laskeuduttuaan rannattoman järven tasalle ei Glenarvan havainnut mitään merkkejä vedenpinnan laskemisesta. Vesi näytti kuitenkin saavuttaneen lakikorkeutensa; mutta etelästä pohjoiseen kulkevan virtauksen vauhti osoitti, että tasapainoa ei ollut vielä palautunut Argentiinan jokien välille. Ennen

vedenpinnan laskemista täytyi virran ensin lakata liikkumasta kuten merikin sillä hetkellä, jolloin vuoksi loppuu ja luode alkaa. Ei siis voitu odottaa veden vähenevän niin kauan kuin se virtasi pohjoiseen tätä kohisevaa vauhtia.

Glenarvanin ja majurin tehdessä havaintojaan, kuului puusta paukahduksia ja niiden perään melkein yhtä kaikkuvia riemuhuutoja. Robertin sopraano kuului kirkkaana liverryksenä Paganelin basson seassa. Saattoi kysyä, kumpi heistä oli poikamaisempi. Metsästys tuntui onnistuvan hyvin ja toi edeltäkäsien veden kielelle. Majurin ja Glenarvanin oli saapuessaan nuotiolle ensinnäkin onniteltava Wilsonia mainiosta aatteesta. Hän oli oivana merimiehenä neulan ja langanpätkän avulla laatinut itselleen mainion kalanpyydyksen. Tusinoittain pieniä, kuoreiden tapaisia *mojarra*-nimisiä kaloja sätkytteli hänen ponchonsa poimussa luvaten erinomaista ruokalajia.

Tällä hetkellä metsämiehet palasivat ombun latvasta. Paganel kantoi varovasti mustan pääskysen munia ja rihmassa varpusia, joita hän myöhemmin aikoi tarjoilla syömäkelpoisina. Robert oli taitavasti ampunut useita hilgueroja, pieniä vihreitä ja keltaisia erinomaisen maukkaita ja Montevideon torilla kovin kyselyjä lintuja. Paganelin, joka tunsikin viisikymmentäyksi munanvalmistustapaa, täytyi tällä kertaa tyytyä antamaan niiden kypsyä kuuman tuhkan alla. Siitä huolimatta oli ateria yhtä vaihteleva kuin maukaskin; kuiva liha, kovat munat, käristetyt mojarrat, paistetut varpuset ja hilguerot muodostivat yhden niitä juhla-aterioita, joiden muisto on unohtumaton.

Keskustelu oli hyvin hilpeää. Paganelia kiitettiin paljon sekä metsästäjänä että kokkina. Tiedemies otti nämä ylistelyt vastaan niin vaatimattomasti kuin ne ansaitsevalle on ominaista. Ja hän alkoi esittää merkillisiä mietelmiä tästä suurenmoisesta ombusta, joka suojasi heitä lehvistöllään ja oli hänen sanojensa mukaan äärettömän laaja.

— Robert ja minä, hän lisäsi leikkisästi, — luulimme todella olevamme oikeassa metsässä. Kerran jo luulin, että eksyisimme. En osannut enää tietä takaisin! Aurinko alkoi painua taivaanrannan taakse. Etsin turhaan jälkiäni. Nälkä alkoi tuntua ankarana. Viidakon pimennosta kuului jo petojen karjuntaa ... tai oikeastaan ei, sillä täällä ei ole petoeläimiä, valitettavasti.

— Kuinka! Glenarvan sanoi. — Pahoitteletteko sitä?

— Totta kai!

— Mutta kun täytyy pelätä niiden julmuutta...

— Julmuutta ei ole ... tieteellisesti puhuen, tiedemies selitti.

— No no, Paganel, majuri sanoi, — te ette koskaan saa minua myöntämään petoeläinten hyödyllisyyttä! Mitä hyvää niistä on?

— Majuri, Paganel huudahti, — jo se hyvä, että niiden avulla saadaan aikaan luokitteluja, heimoja, sukuja, lajeja, alalajeja, muunnoksia...

— Mokokakin etu! MacNabbs sanoi. — Minä tulisin hyvin toimeen ilman niitä. Jos olisin ollut Nooan mukana vedenpaisumuksen alkaessa, olisin varmaan estänyt sitä ajattelematonta patriarkkaa ottamasta arkkiinsa parittain leijonia, tiikereitä, panttereita, karhuja ja muita yhtä vahingollisia kuin hyödyttömiäkin eläimiä.

— Olisitteko tehnyt niin? Paganel kysyi.

— Olisin.

— Silloin olisitte tehnyt vääryyttä eläintieteelle.

— En ihmisen kannalta, majuri vastasi.

— Tuo on hirveää! Paganel lausui. — Minä puolestani olisin päinvastoin säilyttänyt vielä megatheriumit, pterodactylit ja kaikki esihistorian eläimet, jotka meiltä onnettomuudeksi ovat hävinneet...

— Minä taas sanon teille, että Nooa menetteli moitittavasti, majuri intti, — ja että hän on ansainnut oppineiden kirouksen aikojen loppuun saakka!

Paganelin ja majurin kuulijat eivät voineet olla nauramatta, kun ystävykset kiistelivät ukko Nooan kustannuksella. Majuri, joka ei koko elämässään ollut kiistellyt kenenkään kanssa, oli nyt vastoin periaatteitansa joka päivä kinassa Paganelia vastaan. Arvattavasti tiedemies aivan erikoisesti ärsytti häntä. Tapansa mukaan Glenarvan ryhtyi välittämään ja sanoi:

— Olkoon petoeläinten puute tieteen tai ihmisen kannalta valitettavaa tai ei, nyt ainakin meidän

täytyy alistua niiden poissaoloon. Paganel ei voisi odottaa kohtaavansa niitä tässä ilmassa riippuvassa metsässä.

— Miksei? tiedemies uteli.

— Petoeläimiäkö puussa? Tom Austin kysyi.

— Niin, miksei? Amerikkalainen tiikeri, jaguaari, pakenee puihin, kun metsästäjä sitä kovasti ahdistaa! Tulvan yllättämänä olisi joku niistä varsin hyvin voinut etsiä turvapaikan ombun oksilla.

— Mutta arvelen, ettette sentään tavannut niitä? majuri lausui.

— En, Paganel vastasi, — vaikka samoilimme läpi koko metsän. Se oli ikävää, sillä siitä olisi syntynyt suurenmoinen metsästys. Jaguaari on julma raatelija. Yhdellä ainoalla kypälänsä iskulla se katkaisee hevosen kaulan. Kun se on saanut maistaa ihmislihaa, se ei muuta huolikaan. Eniten se pitää intiaanista, sitten neekeristä, sitten mulatista, sitten valkoisesta.

— Mieluisaa olla vasta neljännellä sijalla! MacNabbs huomautti.

— Se todistaa vain, että olette äitelä, Paganel lausui halveksuen.

— Mielelläni olen äitelä jaguaarin ruoaksi! majuri myönsi.

— Mutta se on nöyryyttävää! itsepäinen Paganel selitti. — Valkoinen julistaa olevansa ihmisrodun valtiias. Mutta se ei näy olevan herrojen jaguaarien mielipide.

— Olkoon miten tahansa, hyvä Paganel, Glenarvan lausui, — mutta ottaen huomioon, että meidän joukossamme ei ole intiaaneja, neekereitä eikä mulatteja, olen iloinen teidän rakkaiden jaguaarien poissaolosta. Meidän asemamme ei ole niin miellyttävä...

— Mitä, eikö miellyttävä? Paganel huudahti tarttuen tähän sanaan, joka saattoi antaa uuden suunnan keskustelulle. — Valitatteko te kohtalonne, Glenarvan?

— Epäilemättä, Glenarvan vastasi. — Onko teistä hauskaa keikkua näillä epämukavilla ja päällystämättömillä oksilla.

— Minulla ei milloinkaan ole ollut mukavampaa, edes kotonani. Me vietämme lintujen elämää, me laulamme, hyppelemme! Minä alan luulla, että ihmiset on luotu elämään puissa.

— Heiltä ei puutu kuin siivet, majuri huomautti.

— He tekevät nekin itselleen kerran.

— Mutta siihen mennessä, Glenarvan vastasi, — sallikaa minun, rakas ystäväni, pitää puiston hiekkakäytäviä, talon lattiaa tai laivan kantta tätä ilma-asumusta parempana.

— Glenarvan, Paganel huomautti, — pitää tyytyä oloihin sellaisina kuin ne ovat. Jos ne ovat hyvät, sen parempi. Jos huonot, niin ei kiinnitetä siihen huomiota. Mutta te ikävöitte Malcolmin linnan mukavuuksia!

— En, mutta...

— Minä olen varma, että Robert on täysin tyytyväinen, Paganel kiiruhti sanomaan saadakseen ainakin yhden kannattajan aatteilleen.

— Niin olenkin, herra Paganel! Robert huudahti iloisella äänellä.

— Se kuuluu hänen ikäänsä, Glenarvan huomautti.

— Ja minun! tiedemies tiukkasi. — Mitä vähemmän mukavuuksia, sitä vähemmän tarpeita. Ja mitä vähemmän ihmisellä on tarpeita, sitä onnellisempi hän on.

— Kas Paganelia, joka halveksii rikkauksia ja kullattuja kattolistoja, majuri lausui.

— Ei, sitä en tee, MacNabbs, tiedemies vastasi, — mutta jos sallitte, kerron teille tätä koskevan pienen arabialaisen tarinan, joka muistuu mieleeni.

— Kertokaa, herra Paganel! Robert pyysi.

— Ja mitä teidän tarinanne todistaa? majuri kysyi.

— Samaa kuin kaikki tarinat, kunnon kumppanini.

— Se ei ole paljon, MacNabbs vastasi. — Mutta kertokaa kuitenkin, Seherazade! Jokin niitä satuja, joita tarinoitte niin hyvin!

— Suurella Harun-ar-Rasidilla, Paganel alkoi, — oli poika, joka ei ollut onnellinen. Hän meni kysymään neuvoa vanhalta dervissiltä. Viisas vanhus vastasi hänelle, että onnea oli perin vaikea löytää tässä maailmassa. — Minä tunnen kuitenkin, hän lisäsi, — pettämättömän keinon, joka tekee teidät onnelliseksi. — Mikä se on? nuori prinssi kysyi. — Pukekaa päällenne onnellisen miehen paita. Se auttaa varmasti, dervissi sanoi. Silloin prinssi syleili vanhusta ja lähti etsimään tätä taikakalua. Hän kävi kaikkien valtakuntien pääkaupungeissa. Koetti kuninkaiden, keisarien, prinssien, ylimysten paitoja. Turha vaiva. Hän ei tullut siitä onnellisemmaksi. Sitten hän koetti taiteilijoiden, sotilaiden, kauppiaiden paitoja. Sama juttu. Näin hän kulki suunnattomia matkoja löytämättä onnea. Vihdoin, kun hän lukemattomien paitojen turhasta koettelemisesta epätoivoissaan palasi isänsä palatsiin, hän kohtasi eräällä pellolla työmiehen, joka työnsi raskaita rattaita hilpeästi laulellen. — Tuossa on kuitenkin mies, joka on onnellinen, hän ajatteli, — tai sitten ei onnea olekaan maailmassa. Hän meni miehen luo. — Hyvä mies, hän kysyi, — oletko onnellinen? — Olen, vastasi toinen. — Etkö kaipaa mitään? — En. — Etkö vaihtaisi kohtaloasi kuninkaan asemaan? — En ikinä! — No, kuule! Myy minulle paitasi! — Paitaniko? Minulla ei ole paitaa!

TULEN JA VEDEN VÄLISSÄ.

Jacques Paganelin tarinaa kuunneltiin suurella mielihyvällä. Häntä kiiteltiin kovasti, mutta kukin piti oman mielipiteensä, ja tiedemies saavutti kaikesta väittelystä tavallisen tuloksen, sen, ettei kukaan häntä uskonut. Siitä kuitenkin oltiin yhtä mieltä, että "se täytyy kestää, mitä ei voi estää" ja tyytyä puuhun, kun ei ollut palatsia eikä hökkeliä.

Näitä ja muita juttellessa oli tullut ilta. Hyvä uni yksin saattoi arvokkaasti päättää tämän järkyttävän päivän. Ombun asukkaat eivät ainoastaan olleet tulvan vaiheista väsyneitä, vaan varsinkin helteen rasittamia, joka päivällä oli ollut ylenpalttinen. Heidän siivekkäät kumppaninsa näyttivät jo levolle menon esimerkkiä; hilguerot, pampan satakielet, lopettivat sointuisan livertelynsä, ja kaikki puun linnut olivat kadonneet tummenneen lehvistön piiloihin. Parasta oli tehdä niin kuin nekin.

Mutta ennen "pesään asettumista", kuten Paganel sanoi, Glenarvan, Robert ja hän kiipesivät tähystystorniin tarkastamaan vielä kerran veden vallassa olevaa tasankoa. Kello oli noin yhdeksän. Aurinko oli juuri laskenut läntisen taivaan välkkyvään sumuun. Koko sen puolen taivaankansi keskitaivaalle saakka oli lämpimän usvan vallassa. Eteläisen taivaan niin kirkkaat tähtisikermät näyttivät keveän hunnun verhoamilta ja näkyivät vain epäselvästi. Sen verran niitä kuitenkin erotti, että ne saattoi tuntea, ja Paganel näytti ystävälleen Robertille, mutta ystävänsä Glenarvaninkin opiksi, napaseudun piiriä, missä tähdet ovat loistavimmat. Muun muassa hän näytti Etelän Ristiä, neljän ensimmäisen ja toisen luokan tähden vinoneliönmuotoista ryhmää jokseenkin navan kohdalla; Kentauria, jossa maata lähin tähti loistaa vain kolmenkymmenenviiden miljardin kilometrin päässä; Magalhãesin pilviä, kahta laajaa tähtisumua, joista suurempi peittää kaksisataa kertaa niin suuren alan kuin kuun näkyvä pinta; ja vihdoin "mustan aukon", josta tähtiaines näyttää tykkänään puuttuvan.

Hänen suureksi mielipahakseen ei vielä näkynyt Orionia, jota saa katsella molemmilla pallonpuoliskoilla; mutta Paganel kertoi molemmille oppilailleen omituisen seikan patagonialaisten maailmankäsityksestä. Näiden runollisten intiaanien silmissä Orion edustaa suunnatonta suopunkia ja kolmea palloa, jotka taivaan pampaa samoileva metsästäjä on heittänyt. Kaikki nämä tähtisikermät, joiden kuvia vedenkalvo heijasti, olivat ihastuttavat katsoa, ympärillä oli ikään kuin kaksi taivasta.

Oppineen Paganelin selitellessä näitä sai koko itäinen taivaanpuolisko myrskyä ennustavan luonteen. Sinne nousi paksu ja musta, jyrkkäreunainen seinä ja se sammutti vähitellen sen puolen tähdet. Tämä synkkä pilvi valtasi pian toisen puolen taivasta, jonka se näytti peittävän. Sen liikkumisvoiman täytyi olla siinä itsessään, sillä tuulenhenkästäkään ei tuntunut. Ilmakerrokset olivat täysin tyyriä. Puussa ei ainoakaan lehti liikahtanut, vedenkalvossa ei näkynyt värettäkään. Ilmakin tuntui ohentuneen kuin jonkin suunnattoman imukoneen voimasta. Mutta sen täytti painostava sähköisyys, jonka jokainen elävä olento tunsikin kulkevan pitkin hermojaan.

Glenarvan, Paganel ja Robert tunsivat näiden sähköaaltojen voimakkuuden.

— Nousee rajuilma, Paganel sanoi.

— Ethän sinä pelkää ukkosta? Glenarvan kysyi pojalta.

— Mitä vielä, mylord, Robert vastasi.

— Sen parempi, sillä rajuilma ei ole kaukana.

— Ja se tulee olemaan ankara, Paganel selitti, — päätellen taivaanmerkeistä.

— Ukonilma ei minua huolestuta, Glenarvan lausui, — mutta kylläkin ne sadekuurot, jotka tulevat sen mukana. Me kastumme ytimiä myöten. Sanokaa, mitä haluatte, Paganel, mutta linnunpesä ei riitä ihmiselle, sen saatte pian havaita omissa nahoissanne.

— No, hiukan filosofiaa avuksi! tiedemies vastasi.

— Filosofia ei estä kastumasta.

— Ei, mutta se virkistää.

— Kuinka tahansa, Glenarvan sanoi, — menkäämme ystäviemme luo ja neuvokaamme heitä kääriytymään filosofiaansa ja ponchoihinsa niin tiiviisti kuin suinkin ja varsinkin varaamaan itselleen kärsivällisyyttä, sillä sitä tarvitsemme pian.

Glenarvan loi vielä kerran katseen uhkaavalle taivaalle. Pilvet peittivät sen nyt kokonaan. Auringonlaskun suunnalla valaisi vain epämääräinen valokuuva yltyvää pimeyttä. Vesi musteni ja näytti suurelta pilveltä, joka alhaalta päin yhtyi raskaisiin huuruihin. Varjojakaan ei enää näkynyt. Valon ja äänen vaikutelmia ei silmin eikä korvin tavoittanut. Pimeys oli yhtä syvä kuin äänettämyys.

— Laskeutukaamme alas, Glenarvan sanoi. — Pian leimahtaa!

He alkoivat lipua alas sileitä oksia myöten ja hämmästyivät aikalailla joutuessaan omituiseen puolivalaistukseen; se johtui lukemattomista kiiluvista pisteistä, jotka suristen liikkuvat vedenkalvossa.

— Onko tuo vesisäihkyä? Glenarvan kysyi.

— Ei, Paganel vastasi, — vaan fosforihohtoisia hyönteisiä, todellisia kiiltomatoja, eläviä ja halpahintaisia timantteja, joista Buenos Airesin naiset saavat suurenmoisia koruja!

— Mitä! Robert huudahti, — ovatko nuo hyönteisiä, jotka lentävät kuin kipinät?

— Ovat, poikani.

Robert kaappasi yhden näistä kiiluvista hyönteisistä. Paganel ei ollut erehtynyt. Se oli eräänlainen suuri, kahden ja puolen sentin pituinen kovakuoriainen, jolle intiaanit ovat antaneet nimen *tuco-tuco*. Tämä omituinen kovakuoriainen lähetti kahdesta rintakilvessään olevasta täplästä niin voimakasta valoa, että sen äärellä olisi voinut lukea pimeässä. Kun Paganel pani hyönteisen lähelle kellonsa lasin, hän saattoi nähdä, että kello oli kymmenen illalla.

Kun Glenarvan oli saapunut majurin ja kolmen merimiehen luo, hän neuvoi heitä varustautumaan yön varalle. Ankara rajuilma oli tulossa. Ensimmäisten ukkosenjyrähdysten jälkeen puhkeaisi epäilemättä myrsky, joka ravistaisi ombua tuimasti. Jokaista kehoitettiin siis sitomaan itsensä lujasti kiinni oksavuoteeseensa. Ellei voitu välttää taivaan vettä, oli ainakin kartettava maanpäällistä ja katsottava, ettei pudottu alla kiitävään virtaan.

Toivotettiin hyvää yötä, vaikka sellaista ei ollut odotettavissa. Sitten kukin laskeutui ilmassa keinuvalle vuoteelleen, kääriytyi ponchoonsa ja odotti unta.

Mutta suurten luonnonilmiöiden lähestyminen valaa jokaisen elävän olennon sydämeen epämääräistä levottomuutta, jota voimakkaimmattaan eivät voi välttää. Ombun vieraat eivät ahdistukseltaan voineet ummistaa silmiään, ja he olivat kaikki valveilla ensimmäisen kerran jyrähtäessä. Se tapahtui vähän ennen kello yhtätoista kaukaisena jyrinä. Glenarvan konttasi vaakasuoran oksan päähän ja pisti päänsä ulos lehivistöstä.

Yön mustaa taustaa silpoivat jo säkenöivät ja leimahtelevat salamet, joita vedenkalvo tarkoin heijasti. Pilvi oli jo monesta kohdin repeytynyt, mutta niin kuin pehmeä villakangas, hiljaa rasahtaen. Tarkasteltuaan taivaankantta ja piiriä, jotka olivat yhtäläisen pimeyden peitossa, Glenarvan palasi rungon päähän.

— Mitä sanotte, Glenarvan? Paganel kysyi.

— Minä sanon, että se alkaa hyvin, ystäväni, ja että jos näin jatkuu, tulee hirveä ukkonen.

— Sen parempi, vastasi innostunut Paganel, — sitä enemmän pidän komeasta näystä, koska en voi

sitä paeta.

— Siinä taas teidän merkillisiä ajatuksianne, majuri sanoi.

— Ja yksi parhaita, MacNabbs. Minä olen samaa mieltä kuin Glenarvan, rajuilma tulee olemaan suurenmoinen. Äsken juuri, yrittäessäni nukkua, palasi muistiini monta seikkaa, jotka saavat minut toivomaan sitä, sillä me olemme täällä suurten sähkömyrskyjen alueella. Olen jostakin tosiaan lukenut, että vuonna 1793, juuri Buenos Airesin maakunnassa, salama iski maahan kolmekymmentäseitsemän kertaa yhden ainoan ukonilman aikana. Virkatoverini, Martin de Moussy totesi jopa viisikymmentä minuuttia kestäneen yhtämittaisen jyrinän.

— Kello kädessä? majuri kysyi.

— Kello kädessä. Yksi ainoa seikka minua huolestuttaisi, Paganel lisäsi, — jos huolestumisella voisi karkottaa vaaran, nimittäin se, että ainoa vedenpinnan yläpuolella oleva on juuri tämä ombu, jonka oksilla me olemme. Ukkosenjohdatin olisi tässä nyt hyvä olemassa, sillä juuri tämä puu on kaikista pampan puulajeista se, johon salama erikoisesti iskee. Ja tiedättehän toisekseen, ystäväni, että tiedemiehet varoittavat etsimästä suojaa puiden alta ukonilman aikana.

— Kas, se oli paikalle osunut varoitus! majuri sanoi.

— Täytyy myöntää, Paganel, Glenarvan huomautti, — että te valitsette omituisen hetken kertoaksenne meille näitä rauhoittavia asioita.

— Mitä vielä! Paganel vastasi. — Oppia voi aina! Ah, se alkaa!

Ankarat jyrähtelyt keskeyttivät tämän loputtoman keskustelun; niiden ääni kävi rajummaksi, ja räikeämmäksi; se lähestyi ja muuttui bassosta baritoniksi käyttääksemme sopivaa musiikin alaan kuuluvaa vertausta. Pian se kävi kiihkeäksi ja pani ilman harpункielet värisemään tiuhasti. Avaruus oli tulella, eikä sen lieskassa voinut erottaa, mihin salamanleimauksiin nuo yhä pitenevät jyrähtelyt kuuluivat, jotka jatkuvana kaikuna kulkivat taivaan kaukaisimpaan soppiin.

Salamat leimahtelivat lakkaamatta ja mitä erilaisimpina. Jotkut iskivät kohtisuoraan maahan, viisi, kuusi kertaa peräkkäin samaan kohtaan. Toiset taas olisivat jännittäneet tiedemiehen mielenkiinnon huippuunsa, sillä kun Argo omituisessa tilastossaan mainitsee vain kaksi hajasalamaa, oli niitä täällä sadoittain. Muutamat hajaantuivat tuhansiin haaroihin, kiertelivät korallimaisena sokkelona ja loivat tummalle taivaalle hämmästyttäviä, puiden muotoisia valoilmioita.

Pian oli koko taivas idästä pohjoiseen huikaisevan kirkkaita fosforiviiruja täynnä. Tämä palo levisi vähitellen silmäkantamattomiin sytyttäen pilvet kuin kasan kuivaa puuta, ja muodosti kimaltelevan veden peilissä suunnattoman tulipallon, jossa ombu oli keskipisteenä.

Glenarvan ja hänen kumppaninsa katselivat äänettöminä tätä hirvittävää näytelmää. He eivät olisi voineet kuulla toistensa ääntä. Valkoisia valoläikkiä iski aivan heidän lähelleen, ja näiden äkkileimahduksissa välähtivät ja taas hävisivät milloin majurin tyynet kasvot, milloin Paganelin utelias katse tai Glenarvanin tarmokkaat piirteet, milloin Robertin kauhistunut pää tai matruusien huoleton ilme äkillisen salaman valaisemana.

Vielä ei kuitenkaan satanut, ja ilma oli yhä tyyni. Mutta pian aukenivat taivaan sulut, ja sen mustalle pohjalle ilmestyi kohtisuoria viiruja, kuin kankaan loimia. Kun suuret sadepisarat sattuivat vedenpintaan, ne ponnahtivat siitä tuhansina salamien kirkastamina kipinäinä.

Tiesikö tämä sade ukonilman loppumista? Pääsisivätkö Glenarvan ja hänen kumppaninsa siitä muutamalla rankalla ryöpyllä? Eivät. Ilmojen tulien kamppaillessa ankarimmillaan ilmestyi äkkiä puun vaakasuoran valtahaaran päähän noin nyrkin kokoinen, mustan savun ympäröimä tulipallo. Se kieppui paikallaan muutaman sekunnin, räjähti kuin pommi ja niin kovasti pamahtaen, että se kuului ukkosen yli. Rikkipitoinen höyry täytti ilman. Silmänräpäyksessä tuli hiljaista, ja sitten kuultiin Tom Austinin huutavan:

— Puu on tulella!

Tom Austin ei erehtynyt. Kun valtavaan ilotulituslaitteeseen pantuna levisi tuli tuokiossa ombun läntistä reunaa pitkin; kuivuneet oksat, kuivista korsista tehdyt linnunpesät ja yleensä koko puun hohkoinen pinta olivat sille suotuisaa virikettä.

Samassa tuuli nousi ja kiihdytti tulta. Täytyi paeta. Glenarvan miehineen riensi kiireesti ombun idänpuoliseen osaan, johon tuli vielä ei ulottunut, mykkinä, levottomina, pelästyneinä, kiiveten, liukuen ja uskaltaen oksille, jotka taipuivat heidän painonsa alla. Heidän takanaan käpristyivät, rätsivät ja kiemurtelivat oksat tulella kuin elävältä palavat käärmeet; niiden palavia rippeitä putoili tulvivaan

veteen ja kulki sen mukana levittäen hirveää loimua. Milloin loimotti liekki suunnattoman korkealle yhtyen tulenväriiseen ilmaan; milloin painoi tuuli ne alas ja verhosi ombun kuin Nessoksen paitaan. Glenarvan, Robert, majuri, Paganel ja matruusit olivat kauhuissaan; paksu savu tunkeutui keuhkoihin, ja sietämätön kuumuus poltti; tuli tarttui jo heidän puolellaan puun alaosaan; ei mikään voinut hillitä saati sammuttaa sitä, ja he ymmärsivät olevansa auttamatta tuomitut samaan rangaistukseen kuin hindulaisen epäjumalankuvan hehkuviin kylkiin suljetut uhrin. Vihdoin heidän olonsa kävi sietämättömäksi, ja on vain valittava kahdesta kuolemasta vähemmän julma.

— Veteen! Glenarvan huusi.

Wilson, johon liekit jo ulottuivat, oli juuri syöksymässä veteen, kun hänen kuultiin mitä suurimman kauhun vallassa parkaisevan:

— Auttakaa!

Austin riensi hänen luokseen ja auttoi hänet taas rungon päähän.

— Mikä nyt on?

— Kaimaaneja! Kaimaaneja! Wilson vastasi.

Puun tyvi olikin näiden pelottavien krokotiilien ympäröimä. Niiden suomet välkkyivät tulen valaisemassa laajassa piirissä, niiden lattea pyrstö, keihään terää muistuttava pää, ulkonevat silmät, korvien taakse asti aukeavat leuat, kaikki nämä tunnusmerkit olivat niin selvät, ettei Paganel voinut erehtyä. Hän näki, että ne olivat Amerikalle ominaisia julmia alligaattoreita, joita espanjalaisissa maissa sanotaan kaimaaneiksi. Niitä oli siinä kymmenkunta pieksemässä vettä pelottavalla pyrstöllään ja pureksimassa ombua alaleukojensa pitkillä hampailla.

Tämä näky sai kovaonniset tuntemaan olevansa hukassa.

Hirvittävä kuolema oli heidän osanaan, joko heidät kärventäisi tuli tai repisi kaimaanien hammas. Jopa itse majurinkin kuultiin tynnellä äänellä sanovan:

— Nyt taitaa tulla loppujen loppu.

Eräissä oloissa ihminen on kykenemätön taistelemaan, eikä riehuvaa luonnonvoimaa voi torjua kuin toinen luonnonvoima. Glenarvan tuijotti vastaansa liittoutuneita tulta ja vettä ymmärtämättä, mitä apua pyytäisi taivaalta.

Ukkonen oli loppumassa, mutta se oli kehittänyt ilmassa suuren määrän kaasuja, joita sähköilmiöt olivat juuri rajusti purkamaisillaan. Etelässä muodostui vähitellen mahtava pilvenpatsas, nurinpäinen usvakartio, joka ulottui vaahtoavasta vedestä ukkospilviin. Se alkoi pian kulkea eteenpäin huimaavaa vauhtia pyörien kuin hyrrä ja pakotti ylös keskustaansa kohti tulvavedestä kiskomansa patsaan, samalla kun sen kehittämän pyöriävän liikkeen väkevä vetovoima syöksi sitä kohti ympäröivän ilman virtaukset.

Tämä huikea vesipatsas iski muutaman sekunnin kuluttua ombun kimppuun ja kietoi sen pyörteeseensä. Puu järkkäsi juuriaan myöten. Glenarvan luuli aluksi, että kaimaanit ravistelivat sitä voimakkailla leuoillaan ja tempasivat sen irti maasta. Hänen kumppaninsa ja hän itse pitivät toisistaan kiinni ja tunsivat vahvan puun antavan periksi ja kaatuvan; sen palavat oksat sukelsivat kuohuvaan veteen hurjasti sihisten. Se tapahtui silmänräpäyksessä. Vesipatsas oli jo ohittanut alueen tuhoisana ja siirtyi nyt muualle niellen samalla yhä enemmän vettä pyörteeseensä, niin että koko alue tuntui hetkessä kuivuvan.

Veteen kaatunut ombu ajalehti virran ja tuulen yhteisvoimin viemänä. Kaimaanit olivat paenneet lukuunottamatta yhtä, joka kiipesi pystyssä olevia juuria pitkin leuat levällään; mutta Mulrady tempasi puoliksi palaneen oksan ja antoi sillä pedolle niin voimakkaan iskun, että sen selkäranka murtui. Kaimaani molskahti takaisin veteen, jota sen pelottava pyrstö vielä hurjasti pieksi.

Glenarvan kumppaneineen siirtyi nopeasti tuulen puolille oksille päästyään eroon alligaattoreista, ja ombu, jonka liekkejä myrsky paisutti kuin tuulessa lepattavia purjeita, kiiti loimuavana kokkona yön pimeydessä.

ATLANTTI.

Kaksi tuntia purjehti ombu valtavalla järvellä kohtaamatta maata. Sitä syöneet liekit olivat vähitellen sammuneet. Suurin vaara tässä hirvittävässä purjehduksessa oli siis ohi. Majuri rajoittui lausumaan, ettei tulisi kummastua vaikka pelastuttaisiin.

Tulvavirta piti alkuperäisen suuntansa, yhä lounaasta koilliseen. Pimeys, jota vain silloin tällöin valaisi joku myöhästynyt salama, oli jälleen käynyt synkäksi, ja Paganel etsi turhaan tuttuja maamerkkejä. Rajuilma oli loppumassa. Suurien pisaroiden asemesta satoi kevyttä tihkua, jonka tuuli hajotti, ja suuret, tyhjentyneet pilvet kerääntyivät ryhmiin korkealle.

Ombun kulku kuohuvassa vedessä oli nopeaa; se kiiti hämmästyttävää vauhtia kuin sen sisälle olisi kätkeyty jokin voimakas moottori. Ei mikään osoittanut, ettei se tällä tavoin ajelehtisi päiväkausia. Mutta kello kolmen aikaan aamulla huomautti majuri, että sen juuret silloin tällöin raapaisivat maata. Pitkällä, katkaistulla oksalla Tom Austin tunnusteli huolellisesti syvyyttä ja totesi, että maa oli kohoavaa rinnettä. Kahdenkymmenen minuutin kuluttua tapahtui töytäys, ja ombu pysähtyi.

— Maa! Maa! Paganel huusi kaikuvalla äänellä.

Hiiltyneiden oksien päät olivat törmänneet erääseen kukkulaan. Milloinkaan eivät merenkulkijat ole enemmän iloinneet karille joutumisesta. Sehän oli tässä sama kuin satama. Robert ja Wilson olivat jo hypänneet kovalle maalle ja hurrasivat ilosta, kun kuului tuttu vihellys ja intiaanin kookas vartalo kohosi esiin.

— Thalcave! Robert huusi.

— Thalcave! kaikki toistivat yhdestä suusta.

— *Amigos!*[20] vastasi patagonialainen, joka oli odottanut tulijoita kohdalla, johon virran täytyi heidät tuoda, se kun oli hänen itsensäkin sinne tuonut.

Tällä hetkellä hän otti syliinsä Robert Grantin, välittämättä siitä, että Paganel piti hänestä takaapäin kiinni, ja puristi häntä poveaan vasten. Glenarvan, majuri ja merimiehet puristivat pian sen jälkeen sydämellisesti ja voimakkaasti uskollisen oppaansa kättä iloissaan hänen tapaamisestaan. Sitten patagonialainen saattoi heidät erään aution estancias vajaan. Siellä loimusi hyvä tuli, joka lämmitti heitä, ja siellä paistettiin meheviä lihaviipaleita, joista he eivät jättäneet jäljelle palaakaan. Ja kun he olivat levänneet ja voivat taas ajatella rauhassa, heidän mielestään tuntui uskomattomalta, että he olivat pelastuneet tästä seikkailusta, jossa oli niin monta vaaraa, tulta ja vettä ja Argentiinan virtojen hirveitä kaimaaneja.

Muutamin sanoin Thalcave kertoi oman tarinansa Paganelille ja antoi kaiken kunnian pelastumisestaan uljaalle hevoselleen. Sitten Paganel koetti selittää hänelle asiakirjan uutta tulkintaa, ja mitä toiveita heillä sen johdosta oli. Ymmärsikö intiaani tiedemiehen nerokkaita olettamuksia? Sitä sopii epäillä, mutta hän näki ystävänsä onnellisina ja luottavaisina, ja se riitti hänelle.

On helppo ymmärtää, että nämä väsymättömät vaeltajat ombussa vietetyn lepopäivänsä jälkeen halusivat jatkaa matkaansa. Kello kahdeksan aamulla he olivat valmiit lähtemään. Oltiin liian kaukana etelässä estanciasista ja saladeroista, jotta olisi voitu hankkia kulkuneuvoja, ja siksi oli pakko kulkea jalkaisin. Eihän muuten matkaa enää ollutkaan kuin noin kuusikymmentä kilometriä, ja Thauka ottaisi kyllä silloin tällöin kantaakseen jonkun väsyneen jalkamiehen, jopa tarpeen tullen kaksikin. Kolmessakymmenessäkuudessa tunnissa oltaisiin Atlantin rannalla.

Lähtöhetken tultua jätti opas seuralaisineen taakseen laajan alankomaan, joka vielä oli veden vallassa, ja matka suunnattiin ylempiä tasankoja pitkin. Seutu oli jälleen yhtä yksitoikkoista; siellä täällä näkyi joku eurooppalaisten istuttama puurykelmä pistävän esiin laiumilta, muuten yhtä harvinaisena kuin Tandilin ja Tapalquemin vuoriharjanteiden tienoilla; kotimaisia puita kasvaa vain pitkien ruohoaavikkojen laidoilla ja Cap Corrientesin lähistöllä.

Niin kului tämä päivä. Seuraavana päivänä alkoi valtameren läheisyys tuntua parikymmentä kilometriä ennen sen rantaan saapumista. *Virazon*, omituinen tuuli, joka puhaltaa säännöllisesti päivän ja yön jälkipuoliskolla, taivutti korkeata ruohoa. Laihalla maaperällä kasvoi harvaa metsää, puumaisia mimoosalajeja, akaasioita ja curramabol-pensaita. Muutamia suolapitoisia laguuneja kimmelsi kuin rikkilyödyn lasin kappaleita haitaten matkaa, sillä ne täytyi kiertää. Lisättiin vauhtia, jotta samana päivänä olisi ehditty Salado-järvelle, valtameren rannikolle, ja totta puhuen matkamiehet olivat aika lailla väsyneitä, kun he kello kahdeksan illalla näkivät kolmenkymmenen metrin korkuiset hietatöyräät, jotka rajoittavat sen vaahtoavaa rantaa. Pian heidän korviinsa kuului aaltoilevan meren pitkällinen kohina.

— Valtameri! Paganel huudahti.

— Niin, valtameri! Thalcave vahvisti.

Ja vaeltajat, joiden voimat näyttivät olevan melkein lopussa, kiipesivät pian hiekkatöyrästä ylös huomattavan vikkellästi.

Mutta nyt oli jo hyvin hämärä, ja katse harhaili turhaan pitkin rannatonta pimeyttä etsien *Duncania*, mutta ei kuitenkaan havainnut sitä.

— Se on kuitenkin täällä, Glenarvan huudahti, — ja risteilee edestakaisin meitä odottaen.

— Saamme nähdä huomenna, MacNabbs lausui.

Tom Austin huuteli umpimähkään näkymätöntä laivaa saamatta mitään vastausta. Tuuli oli sitä paitsi verrattain navakka ja merellä kova aallokko. Pilviä nousi lännestä, ja aaltojen vaahtoavat harjat lensivät hienona vihmana töyrään ylikin. Jos *Duncan* oli sovitulla määräpaikalla, sen tähyistäjä ei kuitenkaan voinut heitä kuulla tai nähdä. Rannalla ei ollut mitään suojaa. Ei lahtea, ei satamaa, ei minkäänäköistä poukamaakaan. Siinä oli vain pitkiä hiekkasärkkiä, jotka ulottuivat mereen ja joita on vaarallisempi lähestyä kuin vedenpäällisiä kareja. Särkät näet nostavat maininkeja; aallokko on niiden kohdalla erikoisen rajua, ja ne alukset ovat varmasti tuhon omat, jotka kovassa tuulessa ajavat näihin hiekkakasoihin.

Siksi oli luonnollista, että *Duncan*, joka tiesi rannikon olevan vaarallinen, pysytteli suojaavan sataman puuttuessa ulompana. John Mangles tietenkin varovana miehenä odotti mahdollisimman kaukana. Se oli Tom Austinin mielipide, ja hän vakuutti, että *Duncan* ei voinut tulla viittä meripeninkulmaa lähemmäksi rantaa.

Majuri kehotti siis kärsimätöntä ystävänsä malttamaan mielensä. Ei ollut mitään keinoa hälventää läpitunkematonta pimeyttä. Miksi siis vaivata silmiään tuijottamalla pimeyteen?

Niinpä pystytettiin jonkinlainen leiripaikka särkkien suojaan; viimeiset ruokavarat käytettiin matkan viimeiseen ateriaan; sitten jokainen noudatti majurin esimerkkiä ja kaivoi itselleen kuopan, josta tuli jokseenkin mukava makuusija, ja vajosi sikeään uneen yllään leukaan saakka ulottuva hietapeite. Glenarvan yksin valvoi. Tuuli pysyi navakkana, ja valtameri kuohui vielä äskeisen myrskyn jälkeen. Sen yhä ankarammat aallot murtuivat särkän reunaan pauhaten kuin ukkonen. Glenarvan ei voinut tottua siihen ajatukseen, että *Duncan* oli niin lähellä. Mitä taas tuli siihen, että se ei olisi saapunut sovitulle kohtaamispaikalle, ei sitä voinut ajatellakaan. Glenarvan oli lähtenyt Talkahuanon lahdesta 14. päivänä lokakuuta ja saapui marraskuun 12:ntena Atlantin rannalle. Näiden kolmenkymmenen päivän kuluessa, jolloin he olivat samonneet halki Chilen, Kordillieerien, pampan ja Argentiinan tasangon poikki, oli *Duncanilla* ollut aikaa kiertää Cap Horn ja ehtiä vastapäiselle rannalle. Niin hyvä laiva ei voinut myöhästyä; myrsky oli varmaan ollut kova ja ankara Atlantin aavalla ulapalla, mutta *Duncan* oli tukeva alus ja sen kapteeni hyvä merimies. Niinpä hän oli paikalla, kun kerran oli määrä olla.

Nämä ajatukset eivät sittenkään saaneet Glenarvania rauhoittumaan. Kun sydän ja järki ovat ristiriidassa, ei jälkimmäinen aina voita. Malcolmmin linnan lordi kaipasi tässä pimeydessä kaikkia rakkaitaan, rakasta Helenaansa, Mary Grantia ja *Duncanin* miehistöä. Hän harhaili autiolla rannalla, jota laineet vihmoivat pärskeellään. Katseli, kuunteli. Silloin tällöin hän oli havaitsevinaan epämääräistä valoa mereltä.

— Minä en erehdy, hän ajatteli, — minä näin laivan valoa, *Duncanin* lyhdyt. Ah, miksi minä en näe pimeyden läpi?

Silloin hänen mieleensä välähti eräs ajatus. Paganelhan sanoi olevansa nyktalooppi, toisin sanoen hän näki pimeässä. Hän meni siis herättämään Paganelin. Tiedemies nukkui kuopassaan kuin myyrä, kun väkevä käsi tempaisi hänet hiekkavuoteeltaan.

— Kuka siinä on? hän huudahti.

— Minä, Paganel.

— Kuka minä?

— Glenarvan. Tulkaa, minä tarvitsen silmiänne.

— Minun silmiäni? Paganel toisti niitä hieroen.

— Niin, teidän silmiänne, erottaaksemme *Duncanin* tässä pimeydessä. Tulkaa.

— Hemmettiin koko nyktalopia! Paganel mutisi, mutta oli sentään mielellään valmis auttamaan

Glenarvania.

Hän nousi, ravisteli puutuneita jäseniään, muristen kuin ainakin kesken unia heränneet ja seurasi ystäväänsä rannalle.

Glenarvan pyysi häntä tähystämään synkkää maisemaa. Kun Paganel oli muutaman minuutin ajan ponnistellut, Glenarvan kysyi:

— No, ettekö näe mitään?

— En. Ei kissakaan näkisi tässä kahta askelta kauemmaksi.

— Etsikää punaista tai vihreää valoa, jompaakumpaa laivalyhtyä.

— En näe vihreää enkä punaista. Kaikki on mustaa, vastasi Paganel, jonka silmät väkisinkin menivät umpeen.

Puolen tunnin ajan hän seurasi malttamatonta ystäväänsä konemaisesti, pään retkahtaessa rinnalle, mistä sen taas äkkiä nosti pystyyn. Hän ei vastannut, ei puhunut. Hänen hoipertelevat askelensa olivat kuin juopuneen. Glenarvan katsoi Paganelia. Paganel nukkui kävellessään.

Glenarvan tarttui silloin hänen käsipuoleensa, talutti hänet herättämättä jälleen kuoppaansa ja sijoitti siihen mukavasti makaamaan. Päivän koittaessa hypähtivät kaikki ylös huutoon:

— *Duncan! Duncan!*

— Hurraa, hurraa! vastasivat toverit Glenarvanille rientäen rannalle.

Laiva oli todellakin viiden meripeninkulman päässä, purjeet huolellisesti kokoonkäärittyinä edeten höyryn voimalla. Sen savu hälveni aamun usviin. Merenkäynti oli kova, eikä sen kokoinen alus voinut vaaratta lähestyä särkkiä.

Glenarvan tarkasteli Paganelin kaukoputkella *Duncanin* liikkeitä. John Mangles ei arvatenkaan huomannut matkamiehiä, sillä hän ei kääntänyt alusta, vaan näytti jatkavan samaan suuntaan.

Mutta Thalcave, joka oli pannut vahvan panoksen pyssyynsä, laukaisi sen tällä hetkellä laivaa kohti.

Kuunneltiin, katsottiin. Kolme kertaa pamahti intiaanin pyssy, hiekkasärkkiä kajahduttaen.

Vihdoin näkyi valkoista savua laivan kyljestä.

— He ovat nähneet meidät! Glenarvan huudahti. — Se on *Duncanin* kanuuna!

Muutaman sekunnin kuluttua kuului kumea pamaus rannalle, minkä jälkeen *Duncan* heti kääntyi ja alkoi lähestyä rantaa varovasti niin lähelle kuin mahdollista.

Kaukoputkella nähtiin pian venettä laskettavan vesille.

— Lady Helena ei voi tulla, Tom Austin sanoi. — Meri on liian myrskyisä.

— Eikä John Mangles, MacNabbs lausui, — hän ei voi jättää laivaansa.

— Siskoni! Siskoni! Robert huudahti ojentaen käsiään keinuvaa laivaa kohti.

— Ah, kuinka mieleni tekee päästä laivalle! Glenarvan huokasi.

— Malttia, Edward! Te olette siellä kahden tunnin kuluttua, majuri vastasi.

Kaksi tuntia! Lyhyemmässä ajassa ei kuuden miehen soutama vene tosiaankaan ehtisi tehdä edestakaista matkaa.

Glenarvan meni nyt Thalcaven luo, joka käsivarret ristissä rinnallaan ja Thauka vierellään katseli tyynesti meren aaltoilua.

Glenarvan tarttui hänen käteensä ja näytti laivaa:

— Tule! hän sanoi.

Intiaani pudisti hiljaa päätään.

— Tule, ystävä! Glenarvan toisti.

— En, Thalcave vastasi hiljaa. — Täällä on Thauka ja tuolla pampa, hän lisäsi viitaten laajalla

kädenliikkeellä aavaa tasankoa kohti.

Glenarvan ymmärsi hyvin, että intiaani ei halunnut milloinkaan luopua ruohoaavikoista, missä hänen isiensä luut olivat valkenemassa. Hän tunsi näiden aavikonlasten uskonnollisen kiintymyksen synnyinmaahansa. Hän puristi siis Thalraven kättä eikä ollut itsepäinen. Ei silloinkaan, kun intiaani erikoisella tavallaan hymyillen kieltäytyi ottamasta maksua palveluksistaan, sanoen:

— Ystävyydestä.

Glenarvan ei voinut vastata hänelle. Hän olisi sentään tahtonut jättää kelpo intiaanille edes jonkin muiston eurooppalaisista ystävistä. Mutta mitä hänellä oli? Aseensa, hevosen, kaikki hän oli menettänyt tulvan tuhoissa. Hänen kumppaninsa eivät olleet sen rikkaampia.

Hän ei siis tiennyt, miten osoittaisi kiitollisuuttaan kunnon oppaalle, mutta silloin hänen mieleensä juolahti muuan ajatus. Hän otti poveltaan kallisarvoisen medaljongin, jonka sisällä oli erittäin kaunis kuva, Lawrencen mestariteos, ja ojensi sen intiaanille.

— Minun vaimoni, hän sanoi.

Thalrave katseli kuvaa hellästi ja lausui vain nämä koruttomat sanat:

— Hyvä ja kaunis.

Sitten Robert, Paganel, majuri, Tom Austin ja matruusit tulivat liikuttuneina hyvästelemään patagonialaista. Heistä oli haikea erota uljaasta ja aina valmiista ystävästä. Thalrave syleili kaikkia. Paganel sai hänet ottamaan Etelä-Amerikan ja molempien valtamerien kartan, jota intiaani oli usein hartaasti katsellut. Se oli tiedemiehen kallein omaisuus. Robertilla ei ollut antaa kuin kättä pelastajalleen, eikä myöskään Thauka jäänyt siitä osattomaksi.

Nyt *Duncanin* vene lähestyi; se laski pieneen kanavaan kahden särkän väliin ja osui pian rantaan.

— Kuinka vaimoni voi? Glenarvan kysyi.

— Ja sisareni? Robert huusi.

— Lady Helena ja miss Grant odottavat teitä laivalla, veneen perämies vastasi. — Mutta lähdetään matkaan, teidän jalosukuisuutenne, meillä ei ole minuuttiakaan menetettävänä, sillä laskuvesi alkaa jo tuntua.

Viimeiset kädenpuristukset vaihdettiin intiaanin kanssa. Hän saattoi ystävänsä veneelle saakka, joka pian työnnettiin vesille. Kun Robertin piti astua veneeseen, intiaani otti hänet syliinsä ja katseli häntä hetken.

— Mene nyt, hän sanoi. — Sinä olet mies.

— Hyvästi, ystäväni, hyvästi! Glenarvan sanoi vielä kerran.

— Emmekö enää milloinkaan tapaa toisiamme? Paganel huudahti.

— *Quien sabe?* Kuka tietää? Thalrave vastasi kohottaen kätensä taivasta kohti.

Intiaanin viimeiset sanat häipyivät tuuleen. Vene lähti liikkeelle kulkien luoteen mukana.

Thalraven liikkumaton vartalo näkyi kauan rannalla kuohujen keskeltä. Sitten se pienei ja katosi vihdoin kokonaan hänen uusien ystäviensä silmistä.

Tunnin kuluttua nousi Robert ensimmäisenä *Duncanin* kannelle ja hyppäsi Mary Grantin kaulaan, laivan miehistön huutaessa iloisesti hurraata.

Näin oli tehty matka Etelä-Amerikan poikki aivan suoraa linjaa pitkin. Vuoret tai virrat eivät olleet saaneet vaeltajia väistymään varmalta uraltaan, ja vaikka heidän ei ollut tarvinnut taistella vihamielisiä ihmisiä vastaan, olivat luonnonvoimat usein nousseet heitä ahdistamaan ja panneet heidän miehekkään pelottomuutensa ankaralle koetukselle.

VIITTESELITYKSET:

[1] Cliquot on vanha, kautta maailman tunnettu samppanjamerkki. — *Suom.*

[2] Kristoffer Kolumbuksen neljäs matka tehtiin neljällä laivalla. Suurin, johtava laiva, jossa Kolumbus kulki, oli 70 tonnin kantoinen; pienin ainoastaan 50. Ne olivat tosiaan vain rannikkoaluksia.

[3] Patenttilogi on sellainen laite, joka asteisiin jaetussa ympyrässä kiertävillä neuiloilla ilmoittaa laivan nopeuden.

[4] 17 meripeninkulmaa. Kun meripeninkulma eli solmu on 1,852 metriä, tekee 17 solmua lähes 31,5 km tunnissa.

[5] Siis ei: *joutuvat vangeiksi, vaan ovat vankeina.* — *Suom.*

[6] Vaeltaa hyvää tehden.

[7] Veden kiehumapisteen aleneminen tekee noin 1 asteen joka 324 metrin nousua kohti.

[8] Melkein samanlainen ilmiö tapahtui Mont Blancin laella vuonna 1820 ja aiheutti sen järkyttävän tapaturman, joka maksoi kolmen chamounixilaisen oppaan hengen.

[9] Te olette kunnan mies.

[10] Epäilemättä patagonialainen?

[11] Vastatkaa!

[12] Ymmärrättekö?

[13] En ymmärrä.

[14] Niin, niin.

[15] Hänen isänsä.

[16] Islannin talvet ovat tästä syystä lauhkeampia kuin Lombardian.

[17] Ranska oli tämän kertomuksen aikana keisarikunta. — *Suom.*

[18] A. Guinnard oli todella pojuch-intiaanien vankina kolme vuotta, vuodesta 1856 vuoteen 1859. Hän kesti tavattoman uljaasti ne kauheat koettelemukset, joiden alaiseksi hän joutui, ja pääsi vihdoin pakenemaan ylittämällä Andit Upsallata-solan kautta. Hän saapui takaisin Ranskaan 1861 ja on nyt kunnianarvoisan Paganelin virkaveljiä Maantieteellisessä seurassa.

[19] Pian, pian!

[20] Ystävät!

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KAPTEENI GRANTIN LAPSET ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project

Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if

you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or

limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.